S. MSTISLAVSKI

În ajun

COLECȚIA MERIDIANE

Lei 6,30.-

S. MSTISLAVSKI — În ajun

Coperta de *D. Ionescu*

С. *Мстиславский*

НАКАНУНЕ

(1917 год)

Издательство „Советская Россия"

Москва — 1958

S. MSTISLAVSKI

ÎN AJUN

(Anul 1917)

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALA

BUCUREŞTI — 1962

Traducere de
V. Kernbach și *A. Verbițchi*

Capitolul 1

UN CADAVRU ȚARIST

Țărmul bîntuit de vînturi și geruri rămase în urmă. Pe aleea Nevkăi, străjuită de copaci rămuroși acoperiți cu căciuli de zăpadă pufoasă, cei doi tineri se simțiră bine și la adăpost de frig.

Ochii mai zăreau și acum întinderea ferecată în gheață a mării, pierzîndu-se la orizont într-o ceață albăstrie, iar în depărtare — luminile galbene ale țărmului din dreptul Lahtei, turla aurie a catedralei maritime din Kronstadt, parcă atîrnînd peste niște ziduri înecate în beznă și scăldată sus, în tării, de razele străvezii ale lunii. De jur împrejur, o liniște ce nu se poate cuprinde în vorbe. O liniște vie, îmbucurătoare, tăinuită în nemărginire.

Bună idee, să te plimbi noaptea pe Promontoriu.

Ciudat: o tăcere ca aceea de adineauri, cînd stăteau amîndoi alături, umăr lîngă umăr, pe limba de nisip ce coboară spre golful de gheață, acoperit de zăpada scînteindă în lumina

lunii, o tăcere ca aceea apropie oamenii şi-i leagă mai mult decît conversaţia cea mai intimă. Aşa se petrecea şi cu ei acuma.

El şi ea — Andrei şi Nataşa — se cunoşteau abia de o săptămînă : cu o săptămînă în urmă s-au întîlnit la Institutul de medicină, cu prilejul unei expuneri pe care el, studentul şi sanitarul voluntar, o ţinuse cu privire la activitatea sa din tranşee, în răstimpul 1915—1916. După terminarea expunerii, cînd lumea începuse să plece, fata se apropiase de el, privindu-l ţintă cu nişte ochi strălucitori, sinceri şi blînzi.

— De ce-aţi plecat voluntar... la un spital militar, şi nu... ca ostaş la regiment ?

O clipă, tînărul păru că se fîstîceşte. Să fi fost din pricina ochilor ei, ori a întrebării ? Glasul îi trăda o deosebită emoţie.

— La regiment nu mă puteam duce pentru că... potrivit convingerilor mele, nu pot să ucid. Pentru mine nu există nimic mai presus decît omul, decît viaţa lui, decît frumuseţea acestei vieţi. Pentru mine există Omul, cu O mare. Şi apoi, sînt scutit de încorporare, ca unicul fiu al unei mame văduve. Nu puteam însă nici să rămîn acasă şi să-mi continui studiile, ca înainte, la politehnică, pentru a deveni inginer, cînd... Rusia trece printr-o asemenea încercare, cînd poporul îndură atîtea suferinţi ! Şi atunci, am ales ce e mai groaznic, pentru că nu există nimic mai groaznic decît să vezi calvarul şi moartea altora... Chinul altuia e totdeauna infinit mai greu de suportat decît propriul tău

chin... Am vrut şi eu să alin cît de cît suferinţele, după puterile mele.

Fata îşi plecă genele lungi, moi, minunat de frumoase. Îl întrebă :

— Şi... aţi izbutit ?

El tresări, căci nu se aşteptase la această întrebare. A răspuns însă numaidecît, lăsîndu-şi şi el ochii în jos :

— Am făcut ce-am putut. Şi la urma urmei, important e *să faci*... Că am izbutit sau nu...

O altă medicinistă, cu ochii negri şi cu sprîncenele la fel, cuprinzîndu-şi prietena de mijloc, îi puse şi ea o întrebare, privindu-l printre gene. Lui Andrei i se păruse că ochii aceştia negri îl priveau ironic.

— Nu cumva... sînteţi poet ?

Obrajii lui Andrei se aprinseră.

— Nu sînt poet, dar... scriu. „Deni“ [1] mi-a publicat reportajele de război. Oare omenia este o însuşire proprie numai poeţilor ?

Ochii fetei deveniră şi mai ironici. Nataşa aruncă o privire fîstîcită şi indignată către prietena ei, îndepărtîndu-i mîna.

Au ieşit pe poarta institutului împreună.

Şi iată-i acum alături, la braţ, în noaptea geroasă şi senină, luminată de lună, pe insula aceasta pustie, îngheţată, unde nu zăreşti nici pasăre, nici om. E tîrziu ! Ora două de noapte, sau poate mai mult.

---

[1] *„Deni“* („Ziua“), organ al burgheziei liberale, iar mai tîrziu — al menşevicilor şi al socialiştilor-revoluţionari. A apărut la Petersburg (1912—1918). (N. ed.)

Se simţeau bine mergînd aşa, încet, lipiţi unul de altul, fără vorbe, fără gînduri, prin zăpada proaspătă, neatinsă, care le scîrţîia uşor sub tălpi.

De după o cotitură apăru silueta întunecată, greoaie, a podului vechi de lemn, întins peste pologul alb al rîului. În jurul pilonilor de bîrne ai podului, înveliţi în cruste de gheaţă, se zăreau ochiuri negre de apă. Andrei şi Nataşa se opriră înainte de a ajunge la pod. Sentimentul că aici nu-i vede nimeni, că în jur nu-i ţipenie, că sînt cu desăvîrşire singuri, ca şi cînd n-ar mai exista nimeni pe lume afară de ei, în timp ce dincolo de pod se întinde oraşul şi e destul să facă un singur pas pentru a fi din nou copleşiţi de clădiri şi oameni, de griji şi zbucium, şi din nou să le sune în urechi strigătul răguşit al războiului, al foametei şi al ruinei, sentimentul acesta le trezea dorinţa vie, fierbinte, de a se simţi şi mai aproape unul de altul. Andrei îşi zvîrli mănuşa în zăpadă şi, cu o mişcare domoală, căută mîna fetei. Ca răspuns, mîna ei tresări, strîngîndu-l tare şi îndelung.

Deodată, pe pod răsună huruitul unui motor. O maşină greoaie, enormă, legănîndu-şi aripile învelitoarei rabatabile date înapoi, se căţără pe curbura acoperită de gheaţă a podului şi se opri. Portiera se deschise cu un clinchet metalic, scurt şi sonor. Din automobil sări un ofiţer şi, clătinîndu-se puţin pe panta alunecoasă, aruncă o privire în jur.

Din silueta aceasta înaltă şi zveltă, cu epoleţi argintii, arcuiţi pe umerii încordaţi ca într-o mişcare de pradă, cu gluga care-i acoperea faţa pînă la ochi, se desprindea ceva atît de ameninţător, încît Andrei şi Nataşa se aplecară fără voie, părăsiră drumul şi o luară prin troiene, spre ţărm, în desişul întunecat al copacilor.

Motorul huruia înfundat, în gol. Ofiţerul păşi spre mijlocul podului, privi încă o dată în jur, dădu liniştit din cap şi se întoarse la maşină. Şoferul, un om scund, cu căciulă de miel, avînd şi el o glugă trasă pe ochi, sări grăbit din cabină. O clipă se zări încă un cap cu caschetă de ofiţer şi glugă. Pe scîndurile podului îngheţat se auzi un tropăit înnăbuşit de picioare şi zăngănit uşor de pinteni cu sunet limpede, sec.

Înghesuiţi umăr în umăr, cei trei inşi se aplecară lîngă portieră. Apoi îşi îndreptară spinările şi porniră spre parapet clătinîndu-se... În lumina clară a lunii, Andrei şi Nataşa văzură limpede cum peste parapetul cenuşiu, deasupra apei, apar două picioare lipite strîns unul de altul într-un chip ciudat. În urma lor, întoarse o clipă înapoi, fîlfîiră pulpanele grele ale unei şube luxoase, apoi apăru un corp pe care-l ţineau de subţiori nişte mîini cu mănuşi albe. Pintenii zăngăniră din nou, în sunet grăbit şi dezordonat... Şi, punînd cu toţii mîna, stînd cu genunchii îndoiţi din cauza efortului şi ajutîndu-se cu umerii, urcară trupul pe parapet.

— Uite, frînghii ! şopti Andrei fără glas, abia mişcîndu-şi buzele, cu respiraţia oprită. E legat de picioare !

Trupul fu întors cu capul înainte. Pe stofa neagră a şubei se distingea, albicioasă, frînghia înfăşurată în spirale dese în jurul corpului. Deodată, cu o smucitură desperată, o mînă se desprinse şi, scăpînd din strînsoarea frînghiei, se ridică...

— E viu !

Cu o mişcare sălbatică, turbată, omul legat fu azvîrlit peste pod. Trupu-i se lovi cu capul de o proeminenţă a unuia din piloţii podului, se contractă spasmodic şi se prăbuşi într-un ochi de apă, împroşcînd în jur stropi negri şi reci de gheaţă.

Cei trei, aplecîndu-se peste parapet, priveau. Corpul dispăru sub apă.

Andrei şi Nataşa aşteptau nemişcaţi. Inima lui Andrei bătea, măsurînd monoton timpul. Privea şi el încordat, fără să-şi ia ochii.

Nu, trupul n-a mai ieşit la suprafaţă. Dispăruse sub gheaţă.

Cei de pe pod începură să rîdă, un rîs întrerupt, ca un lătrat... Unul dintre ofiţeri îşi aprinse o ţigară şi aruncă chibritul. Şoferul se aplecă, luă chibritul, îl zvîrli în apă şi se urcă grăbit la volan. Ofiţerii mai priviră o dată ochiul de apă. Portiera ţăcăni din nou. Automobilul se urni de pe pod şi porni cu viteză spre insula Kamennîi.

La coborîş, farurile, pînă atunci stinse, se aprinseră, căutînd drumul ascuns de copaci.

Fascicolul de lumină alunecă pe zăpadă, desprinzînd din întuneric un trunchi noduros şi două siluete încremenite, ghemuite una într-alta. Maşina frînă. Primul ofiţer, cel înalt, sări din mers în troianul de zăpadă, afundîndu-se pînă la genunchi. Celălalt strigă ceva din fundul maşinii.

Andrei şi Nataşa nu se clintiră. Ofiţerul se apropie cu un pas nesigur, cu mîna dreaptă vîrîtă în buzunar. După pistol, oare ? Probabil. Ofiţerii nu umblă neînarmaţi. Iar acesta în mod special. Poate că nici nu e ofiţer. Numai îmbrăcat ofiţereşte. Vreun ucigaş. Doar au văzut ce făcuse.

Ofiţerul veni aproape de tot. Gluga îi căzu pe spate, dînd la iveală un nas subţire, coroiat, şi o mustaţă dichisită, frizată, parcă lipită deasupra buzei de sus, umflate şi negre. Dinţii sclipiră, descoperiţi în rînjet.

— Spectatori gratuiţi, ai ?

Avea glasul răguşit. Dar în acest glas nu se simţea de loc ameninţare, ba chiar mai curînd un soi de blîndeţe. Ciudat, atît de ciudat, încît Andrei simţi un fior în şira spinării. Ofiţerul se foi, mutîndu-şi greutatea corpului de pe un picior pe altul, printr-o mişcare nesigură şi inutilă.

Era beat.

Şi, vrînd parcă să confirme această presupunere nerostită, ofiţerul se clătină, îşi răşchiră picioarele, căutînd parcă un reazim, şi duse mîna la cozoroc :

— *Mademoiselle*[1]...

De spaimă, ochii mari ai Nataşei deveniră şi mai mari, şi mai strălucitori. Faţa-i palidă părea aproape frumoasă — cel puţin aşa o văzu ofiţerul, pentru că mormăi languros, dîndu-şi peste cap ochii turburi :

— *Mademoiselle*... Între noi fie vorba, sînt fericit că aţi fost martoră involuntară a faptei noastre eroice...

Nataşa simţi că se înnăbuşe. Revăzu în minte frînghiile, mîna aceea contractată într-un spasm neputincios, ochiul de apă întunecat... trosnetul craniului lovit de pilonul îngheţat. Fuseseră trei inşi împotriva unui om legat şi singur.

Faptă eroică ?

— Rusia e salvată ! Ofiţerul îşi vîrî mîna după reverul mantalei cu un gest triumfal : Optsprezece decembrie, una mie nouă sute şaisprezece. E o d-dată istorică ! A fost strivit şarpele care a otrăvit cu veninul lui autocraţia...

Andrei tresări. De pe buze îi scăpă :

— Rasputin[2] ?

Ofiţerul rîse vesel şi cu răutate, şi îi întinse mîna.

---

[1] *Mademoiselle* — domnişoară (fr.). (N. t.)

[2] *Rasputin G. E.* (1872—1916), călugăr, favorit al ţarului Nicolae al II-lea şi al ţarinei Alexandra Feodorovna, aventurier, atotputernic în ultimii ani ai regimului ţarist. A fost ucis de către un grup de monarhişti în speranţa că acest act va salva monarhia. (N. ed.)

— Dă-mi m-mîna ! Văd că eşti patriot şi rus adevărat. Ai pus punctul pe i ! Da, Grişka Rasputin.

Nataşa îşi încleştă atît de puternic degetele îngheţate în manşon, încît ar fi fost cu neputinţă să i le desfaci. Mîna cu mănuşă albă — aceeaşi mînă — strîngea mîna lui Andrei. Cum de a putut Andrei să i-o întindă pe a sa, cum a putut ?!

Zăpada scîrţîi. Se apropia celălalt. Şi la fel, cu mîna dreaptă în buzunar. Auzind numele ce fusese rostit, trase o înjurătură scurtă, neruşinată, şi iuţi pasul.

— Ce tot... pălăvrăgeşti ?

Cel înalt făcu un gest liniştitor.

— Lasă, dragul meu, nu-i nevoie. E o blondă ta-a-re simpatică... şi un tînăr... Ruşi adevăraţi... chiar şi după faţă se vede. Şi aprobă fapta noastră...

Noul venit îşi trase şi mai mult gluga peste ochi. Deasupra fîşiei albe de postav boţit abia i se mai zăreau de sub cozoroc ochii galbeni, de lup. Îi privi fix, cu atenţie, pe cei doi tineri. Din glugă, vocea lui suna înfundat.

— Aprobă ? La urma urmei, fie ! Poate că e chiar mai bine că au fost martori... Dar, ţineţi minte, domnilor : ceea ce aţi văzut, să reţineţi pentru istorie. Pe mai tîrziu, da. Deocamdată, însă, adică acum, nu suflaţi nimănui o vorbă. Altfel... veţi fi găsiţi şi în gaură de şarpe. Cred că nu-i greu să ghiciţi şi singuri cine se află în spatele nostru.

Apoi se întoarse și plecă. În urma lui păși insul cel înalt, salutînd-o încă o dată pe Natașa. Șoferul, care-i aștepta, porni în grabă motorul. La lumina farului, lui Andrei i se păru că avea mîinile roșii. Să i se fi părut oare? Nu... Într-adevăr, avea mănuși roșii, cu manșete mari.

Țăcăni mînerul portierei. Motorul începu din nou să huruie. Prelata kaki a mașinii se cutremură. Lumina farurilor lunecă pe zăpadă, căutînd drumul. În urma mașinii rămase o dîră ușoară de fum. Zăriră pentru o clipă, prins într-o parte, înclinat, cauciucul de rezervă, solid, de campanie.

Capitolul 2

URMA

Zgomotul zorit și greu al roților se auzea tot mai departe, tot mai înnăbușit... Apoi, se stinse cu totul. Din nou tăcere, noapte, copaci înghesuiți unul într-altul și cupola cu crengi ninse...

În sfîrșit, Andrei porni. Spre pod? Fata îl apucă de mînă.

— Nu! Nu trebuie! Mi-e groază! Dacă deodată el...

Andrei dădu însă din cap cu îndărătnicie:

— Poate găsim vreo urmă... Îți dai seama... dacă o fi adevărat...

— E adevărat, firește! Nimeni n-ar fi în stare să spună astfel de minciuni!

Urcară încet pe pod. Parcă la al patrulea stîlp se întîmplase... Andrei închise o clipă ochii pentru a reconstitui scena.

Mașina, parapetul, cadavrul...

Al patrulea stîlp era, fără îndoială...

Pe parapetul cenușiu, brăzdat de crăpături, se zăreau pete negre. Pe scîndurile podului erau dîre negre. Jos, în jurul piloților, în dulbină, se învolbura apa neagră...

Natașa șopti sugrumat:

— Uite... acolo, pe gheață...

Într-adevăr, pe gheață se zărea ceva întunecat... Andrei își încordă privirea, încît simți cum de durere îi dau lacrimi fierbinți. Dar nu putu să-și dea seama ce era.

Fata ghici cea dintîi.

— E un șoșon!

Da, era un șoșon. Îndată ce fu pronunțat cuvîntul, conturul obiectului deveni clar pînă în cele mai mici amănunte. Era un șoșon cu carîmbul înalt, de pîslă.

Andrei se uita în jos la apa întunecată ce clocotea în vîrtejuri, curgînd vijelios. Nu se gîndea la nimic. În fața ochilor zărea doar automobilul galben-verzui și scund, ca un dragon cu labe scurte... apoi, cele trei trupuri încordate care ridicau cadavrul legat. Nu, n-a fost cadavru. Omul era încă viu cînd l-au aruncat.

Fata îl trase de mînecă:

— Să mergem... Hai să mergem... Te rog foarte mult !

Andrei se desprinse de parapet. Într-adevăr, trebuiau să plece. Să nu-i surprindă cineva pe pod... să nu cadă asupra lor bănuiala. Pentru că în asemenea împrejurare bănuiala înseamnă moarte curată, sau, poate și mai rău, tortura.

Se îngrozeau numai la gîndul de ce va face țarul cu ucigașii lui Rasputin. Căci toată puterea lui Rasputin consta în aceea că țarul și țarina erau încredințați că tronul imperial și întreaga „casă a Romanovilor“ [1] își datorează prosperitatea numai rugăciunilor „sfîntului stareț“ Grigori.

În jur era liniște, noapte, pustietate. Țipenie de om pe drum, țipenie dincolo, pe pîrtiile albe tăiate prin negura copacilor. Porniră ținînd mijlocul podului, fără să mai privească în lături.

Pînă la bulevardul Kamennoostrovski nu scoaseră o vorbă. Iuțiră doar pașii : era tîrziu, îngrozitor de tîrziu. Abia cînd ieșiră pe bulevardul larg, unde în fața vilelor bogate de piatră, construite după gustul greoi, lipsit de eleganță, al negustorilor, moțăiau portarii de noapte, abia cînd revăzură orașul, oamenii, Natașa spuse :

— Ce se va întîmpla acum ?

— Eu... nu sînt politician, răspunse Andrei cu vocea sugrumată. Și... nici nu mă interesează. După părerea mea... Ei își închipuie că

[1] *Romanov* — dinastie de țari ruși (1613—1917). (N. ed.)

au salvat autocrația. Eu socot însă că e pe dos : în ochiul de apă ei au aruncat un cadavru țarist. Doar știe toată lumea că întreaga politică a țarului pornea de la Rasputin : Nicolae al II-lea era numai o marionetă. Dacă așa stau lucrurile, țarul trebuie să dispară o dată cu el...

Din bulevardul Kamennoostrovski, pe o stradă la dreapta, în a doua casă de după colț, la etajul al treilea, se afla camera Natașei și a colegei sale de an, Marina, fata aceea cu părul negru.

În fața intrării stătură cîtva timp în tăcere, privindu-se în ochi. Dar ochii lor nu mai păstrau nimic din aerul mării, din intimitatea aleii întunecoase, din troienele de zăpadă afînată, albe, înalte, dragi.

Andrei îi întinse mîna, luîndu-și rămas bun, dar fu cît pe ce să și-o tragă înapoi. Mănușa... Mîna era goală. Mănușa rămăsese acolo, sub pom, în zăpadă.

Din nou, ca și atunci, simți în spate un fior rece. Asta însemna o urmă.

Se auzi un pocnet de ușă : Natașa intrase în casă. Ea nu-l întrebase „pe cînd“ ? și nici el n-a întrebat-o. Tîmplele îi zvîcneau.

Mănușa și șoșonul se vor găsi negreșit. Vor afla a cui e mănușa. Întotdeauna se află. Chiar atunci cînd nu există nici un fel de indicii. Cu o seară înainte, citise în ziare că — tot sub gheață — fusese găsită o femeie ciopîrțită, ascunsă într-un coș. Și totuși i-au descoperit pe toți făptașii, pe toți... Dacă și pe el...

Să se întoarcă să-şi ia mănuşa? Ar fi nebunie curată. Se zice că ucigaşul se întoarce totdeauna la locul crimei. Este o putere de neînvins care îl atrage. Atunci n-ar mai fi bănuială, ci corp delict.

Se îndepărtă iute de uşa de intrare, şi porni aproape în fugă, încă neştiind încotro, însă cu convingerea fermă că astăzi, chiar în noaptea asta, neapărat, în cea mai mare taină trebuie să povestească cuiva: fireşte, orice om cu judecată o să-şi dea seama că un fapt ca acesta nu poate fi acum divulgat... Totuşi, trebuie să mai ştie cineva, pentru a fi martor că el n-a fost complice, că nu are nici un amestec... Şi că n-a ascuns nimic...

Dar cui să spună? Martorul trebuie să fie un om cu greutate, cu situaţie, pentru ca spusele lui să prezinte încredere... De unde să ia un asemenea martor, el, un simplu student, fără cunoştinţe, fără relaţii?...

Capitolul 3

UN AUTENTIC REDACTOR-ŞEF

Redacţia ziarului „Deni" se afla într-o clădire cu etaj, vopsită în ocru. Ulicioara era dosnică, murdară, departe de centru, de bulevardele pavate cu calupuri de lemn, zgomotoase şi înţesate de lume, iar clădirea — veche, de multă vreme nereparată, cu pereţii crăpaţi, de pe care cădea tencuiala, cu duşumelele scorojite. Era totuşi o clădire şi o tipografie proprie, aşa cum cerea demnitatea unui mare cotidian politic de tip european, sau chiar american, cum îi plăcea directorului să spună despre ziarul său.

Apropiindu-se, Andrei nu auzi prin ferestrele joase, prin pereţii subţiri (tipografia se afla la parter), zumzetul ritmic al rotativelor. Probabil că apariţia numărului întîrzia: cei de la redacţie nu plecaseră încă.

Aici, în ziarul „Deni", s-au tipărit „Reportajele de război" ale lui Andrei Arkadin. Redactorul-şef îl cunoştea pe autor. Şi la rîndul său era bine cunoscut în Petersburg: ziarul lui avea un tiraj mare, se bucura de succes. Cuvîntul unui asemenea om putea fi crezut dacă ar fi fost nevoie de vreo mărturie. Şi apoi, cui ar putea să povestească totul dacă nu lui, acum, în plină noapte, ba chiar în prag de ziuă? Pe cine ar mai putea găsi treaz la ora asta? Şi trebuia să spună astăzi, acum, numaidecît...

Andrei smuci uşa îngheţată, scorojită, nearătoasă şi, sărind cîte două trepte deodată, ajunse la etaj.

— Unde-i Iona Rafailovici?

Cronicarul, un om cu figură spălăcită, purtînd ochelari cu ramă aurită, se desprinse o secundă din lectura unei pagini a gazetei „Rus-

skoe slovo"[1], desfăcută în fața lui, și clămpăni prin aer cu foarfecele lungi :

— La corectură !

De altfel, răspunsul era de prisos. Din fundul culoarului îngust răzbătea în cascade vocea redactorului-șef, ca răgetul unui leu înfometat.

Andrei simți îndată că i se ia o greutate de pe inimă. În prezența redactorului, a lui Iona, el dobîndea întotdeauna mai mult curaj și încredere în sine : așa-i Iona, furtunos, pasionat și iute, plin de sănătate, iar spiritul lui de inițiativă pare inepuizabil — un veritabil ziarist, autentic redactor-șef.

Ușa sălii de corectură era larg deschisă ; înainte de a intra, Andrei zări la masa neagră, încărcată de șpalturi, silueta voluminoasă, dar sprintenă a lui Iona. Redactorul era în vestă, fără haină. Mînecile largi ale cămășii erau vîrîte în niște manșete detașabile șifonate. Întoarse spre Andrei capul său energic, pletos, cu un început de chelie, și își scutură șuvița de păr ce-i cădea pe frunte. Ochii-i negri, ageri, se aprinseră ; nimeni nu vine degeaba în redacție cînd noaptea e pe sfîrșite.

Redactorul îi aruncă o asemenea privire, încît Andrei spuse numaidecît, pe nerăsuflate :

— Rasputin a fost ucis.

Pe Iona îl trecu un fior, din cap pînă-n picioare. Corectorul de serviciu — singurul om

[1] *„Russkoe slovo"* („Cuvîntul rusesc"), cotidian burghez editat la Moscova (1895—1918). (N. ed.)

care se mai afla în cameră — își ridică capul cărunt de pe șpalturi.

Dintr-un salt, Iona fu la ușă. O închise, împingînd-o cu toată greutatea spatelui său lat, de parcă din coridor s-ar fi năpustit asupră-i hoarde fără număr, și întrebă cu vocea scăzută, sugrumată de emoție :

— Ucis ? Dumneata... dumneata îți dai seama ce spui ? Păi, asta-i revoluție... O lovitură de moarte dată autocrației. Auzi ? Revoluție !

Corectorul se uita țintă la Andrei. Lui Andrei i se păru că la auzul ultimelor cuvinte ale lui Iona, ochii corectorului se micșorară puțin, iar buzele lui schițară un zîmbet ironic, abia vizibil.

— De unde știi ?

Furat de emoția neobișnuită a redactorului, gîfîind, Andrei relată grăbit și încurcat povestea cu automobilul și cu ochiul de apă. Iona îl asculta cu nesaț.

Pe la mijlocul povestirii, îl întrerupse :

— Nu știe nimeni ? Nici un ziar ? Erai singur ?

Andrei ezită o clipă.

— Singur.

Iona își frecă entuziasmat mîinile :

— Asta da ! Asta e într-adevăr ceva senzațional !

Stătu puțin pe gînduri, răsucind repede cu degetele nervoase șuvița de pe frunte.

— Ce-ar fi să mergem chiar acum la pod ? Dacă l-am pescui noi ? Cît timp a trecut ? O

oră, o oră și jumătate ? Probabil a și înghețat. Îl putem scoate fără nici un risc.

Cineva împinse ușa. Iona se smuci înainte ca împins de un resort.

— Cine-i ?

— Să băgăm numărul în mașină, Iona Rafailovici ?

Iona clipi, își frecă fruntea, și, zvîrlind la o parte șuvița de păr, se uită la ceas.

— Nu, mai stați... Ei, drăcie... n-o să reușim... Și așa am întîrziat... Dacă mai zăbovim, ratăm vînzarea la chioșcuri. Fie ! Dați-i drumul... Așa e chiar mai bine ! Scoatem de dimineață o ediție specială.

— Vînzare dublă ? întrebă ironic corectorul. Ați uitat, pesemne, de cenzură ? Cine o să dea drumul la așa ceva ?

Iona lovi ușa cu cotul.

— Da. Fir-ar să fie... În această blestemată privată imperială e cu neputință să lucrezi... Numai în America se poate concepe un adevărat ziar politic ! Dumnezeule, ce-aș face dacă am fi în America ! Vă dați seama că-i o știre senzațională, de importanță mondială ! Acolo poți să faci într-adevăr gazetărie !

Închise ochii și fața îi deveni însuflețită și dură.

— Aș trimite niște reporteri și detectivi — detectivi ! — prin tot orașul. Spre ziuă am ști totul ! Cine, ce, numele, genealogia, relațiile... Am lua interviuri mamelor, amantelor, gardienilor de serviciu... Și apoi ochiul de apă ! Aș chema scafandri, care ar scotoci toată Neva...

La fiecare sfert de oră, o ediție specială : „Îl caută... îl mai caută... A fost găsit !" Îl fotografiam în apă, sub gheață, pe mal... în zeci de poziții... Că doar e un fapt demn de istorie universală !... Pe cînd aici... Aici faci pe dracu ghem... Cenzura și... vreo doi scafandri pe toată capitala.

Iona se muie parcă dintr-o dată, își frecă chelia cu o mișcare obosită, iar colțurile gurii i se lăsară în jos.

— Cadavrul a fost dus probabil de curent, spuse corectorul pe un ton sceptic și indiferent (așa i se păru lui Andrei), bătînd toba cu creionul în șpalturi. Și, ceea ce e mai important, știrea trebuie verificată. Fiindcă, în fond, domnul Arkadin...

Iona nu-l lăsă să termine. Se aprinse din nou :

— Prostii ! Ce eroare poate fi ? Avem toate datele ! Noaptea, insulele, întunericul, automobilul, ochiul de apă, ofițerii...

Îl cuprinse pe Andrei de umeri și îl duse la masă.

— La treabă ! Să trecem la treabă ! Vom acționa în limitele posibilității... Noi, totuși, vom face vîlvă ! Șezi și scrie... Mai colorat, înțelegi? Să-i treacă fiorii pe cititori... Și, frîu liber, nu ține seamă de nici un fel de adevăr protocolar, decît dacă joacă vreun... Doar scrii o relatare de martor ocular... E admisibil, ba în cazul de față, e chiar nevoie de avînt !...

Îi împinse călimara mai aproape.

— Trei sute... patru sute de rînduri... Cîte

vrei, eu nu te limitez... Două ruble rîndul! De zece ori mai mult decît tariful maxim, ce crezi! Însă nimănui nici o vorbă! Cu jurămînt! Oricum, noi vom fi primii, de îndată ce împrejurările vor permite... Dmitri Pavlovici (şi făcu un gest cu capul în direcţia corectorului) este de profesie, el nu trebuie avertizat asupra păstrării secretului redacţional.

Cu fiecare clipă devenea mai însufleţit. Vocea începu din nou să-i tune, ca răgetul unui leu:

— Chiar eu am să telefonez numaidecît la locuinţa stareţului, sau prin taverne... La restaurantul *Villa Rodé*... se ducea adesea pe acolo... şi la ţigani. Poate că dăm dintr-o dată de urmă. Ofiţerii erau beţi, e sigur? Ca să fii însă beat, trebuie să bei undeva, nu? Îmi dau capul că l-au scos dintr-o tavernă şi i-au făcut seama pe drum.

Redactorul deschise larg uşa, se opri însă în prag şi spuse foarte îngrijorat:

— Nu ţi-e foame? Mă ocup eu de asta îndată: icre, şuncă, *roast-beef* [1] rece... o sticlă de vin... pentru fantezie! O sticlă de vin bun, asta creează pe poet şi-i dă avînt!

Iona dispăru. Andrei abia acum îşi reveni. De ce procedase aşa?... A ieşit cu totul altfel, cu totul altceva decît urmărise el, grăbindu-se să vină încoace... şi...

Corectorul împinse în tăcere spre el un teanc de foi albe, lungi, tăiate în fâşii, trase zăvorul la uşă, se aşeză la o masă mai îndepărtată, luă nişte şpalturi şi începu să-şi aştearnă repede scrisul mărunt pe verso. Observînd că Andrei îl urmăreşte cu privirea, dădu prietenos din cap:

— Nu te teme: nu scriu despre asta... N-am să-ţi iau pîinea.

După ce sfîrşi de scris, adună şpalturile, îşi puse şuba şi căciula, şi plecă.

[1] *Roast-beef* — antricot de vacă (engl.). (N.t.)

Capitolul 4

A DOUA ŞTIRE SENZAŢIONALĂ

Corectorul ieşi, se duse pînă la capătul coridorului, împinse uşa şubredă şi coborî la parter pe o scară îngustă de lemn. Scara îl scoase direct la zeţărie. Lîngă casetele cu litere nu mai era nimeni. Zeţarii, strînşi în jurul cuierului fixat pe peretele din fundul încăperii, se îmbrăcau. Paginatorul, un om slab şi chel, îşi aţinti speriat privirea asupra corectorului.

— Vreo corectură? Matriţele sînt gata de mult... Ziarul e în maşină.

Corectorul făcut un gest liniştitor cu mîna.

— Plecaţi, tovarăşi, plecaţi! O să rog pe careva dintre voi să rămînă... O să avem un material urgent... Poate că mîine scoatem o ediţie specială...

— Specială? Zeţarii se opriră o clipă în loc. S-a întîmplat ceva?

— Nimic deosebit, spuse nepăsător corectorul. Nu-l știți pe Iona al nostru ?... Poate să-ți facă din orice fleac un eveniment pentru o pagină întreagă.

Un muncitor adus de spate, cu părul lins, își aruncă de pe umeri cojocelul pe care abia și-l pusese :

— Dacă-i așa, atunci rămîn eu. Să fac ore suplimentare în vederea sărbătorilor. Voi ce faceți, tovarăși ?

— O luăm spre casă, se auzi o voce înciudată. Mare scofală și cu orele astea suplimentare ! Și așa tot flămînzi stăm : chiar cu bani, tot nu poți cumpăra nimic !

Muncitorii plecară. Corectorul spuse repede :

— Ei, Feodor, uite despre ce este vorba : l-au ucis pe Rasputin !

Zețarul scăpă un „ah !" și își acoperi gura cu palma.

— Așa-a ! Ce scandal o să fie !... Ce-o să facă acum țarina fără prietenul ei iubit, fără preacucernicul sfetnic ?

— N-ai nici o grije ! rîse cu dezgust corectorul. Or să-i găsească un altul... Au mai fost pînă la Grigori... destui stareți luminați de dumnezeu. Nu Rasputin e buba, ci rasputinismul... Și asta n-o poți dezrădăcina din orînduirea țaristă. Faptul, firește, nu e lipsit de importanță, dar nu trebuie să ne așteptăm la schimbări de pe urma lui. Ofițerașii au crezut, pesemne, că, după această lovitură neașteptată, curtea o să se dezmeticească. D-aia sînt ofițeri. N-o să se schimbe nimic, deocamdată...

Corectorul îi întinse foile :

— Uite, pe chestia asta... Culege repejor. Pînă la ziuă, reușim s-o tipărim la presă. Am văzut pe listă că Frolov este în schimbul de noapte.

— Frolov n-a venit azi la lucru, răspunse îngrijorat, vorbind în șoaptă, Feodor. Mă tem să nu i se fi întîmplat ceva : alaltăieri dimineață a dus la Vîborg un manifest...

— „Cine are nevoie de război ?" Manifestul tipărit duminică ?

Feodor încuviință din cap :

— Ăla. Două mii de foi am tras. Le-a dus, și de atunci nu l-am mai văzut. Am auzit că ieri și alaltăieri s-au făcut multe arestări în oraș...

— Pe Marișa n-ai întrebat-o ?

— Nu mi-am putut face timp să trec pe la dînsa ; am avut atîtea treburi la mine în raion, că nici să răsuflu n-am avut cînd.

Duse manuscrisul mai aproape de ochi, căutînd să-l descifreze.

— Scrii tare neciteț, tovarășe Vasili, și așa de mărunt ! Curios lucru, chiar dumneata ne-ai povestit că la Geneva ai lucrat ca zețar la tipografia unde se tipăreau lucrările lui Lenin și ar trebui să știi că Lenin, fără îndoială, nu scrie așa : are grijă de ochii zețarilor. Cum să-l culegem ? Cu corp zece ?

Degetele agere, deprinse cu lucrul, începură să alerge prin casetele cu litere :

„Proletari din toate țările, uniți-vă !"

Dincolo de ușă se auzi scîrțîitul treptelor șubrede : cineva alerga cît îl țineau picioarele.

Feodor lăsă culegarul.

— Ce-i acolo... a dat molima-n sat, sau ce!
Un om cu părul răvășit dădu buzna în odaie, gîfîind și îmbrăcîndu-și paltonul din fugă.

— Percheziție! Un colonel de jandarmi, un comisar de poliție, soldați, jandarmi — puhoi de lume... Caută, pasămite, la noi, ceva tipărit ilegal... Spurcăciunile, n-au de lucru! De unde să avem tipărituri ilegale?!

Respiră, trăgînd cu urechea.

— S-au mai oprit în drum... L-au dibuit nu știu pe care scriind un articol, și acum cercetează să vadă despre ce-i vorba... Dă-i drumul, Feodor... Dmitri Pavlovici, să mergem! Din partea cealaltă, dinspre curte, încă nu-i încercuit... Pentru că altminteri ne ridică, și pe urmă apucă-te și dovedește...

Omul plecă repede mai departe. Feodor împrăștie în grabă zațul. Vasili rupea foile în lung, în fîșii înguste.

— Ei... A intrat Frolov la apă... Asta e...

— Dă un chibrit... Mai repede!

Corecturile se aprinseră ca o torță. Zețarul grăbea arderea, făcîndu-le vînt deasupra unei găleți.

— Pleacă și dumneata, tovarășe Vasili, cît mai e liberă trecerea... Cunoști portița din curte, care dă în proprietatea vecină?

— Dar tu?

Feodor dădu din umeri.

— Mie ce-o să mi se întîmple? Sînt zețar de categoria întîi! O să mă scoată Iona trăgînd cu dinții, n-o să mă lase... Și apoi, pe mine de ce să mă ia? Ce dovezi au contra

mea? Dumneata, însă, ești din comitet, trebuie să te păzești cu grijă; și apoi, la ohrană [1], dracu-i știe, poate că au fișe de peste graniță sau ale vreunei vechi organizații ilegale locale: dumneata nu ești ca noi, ești vechi. Hai, du-te odată! Dacă o fi ceva, am să-ți dau de știre prin Marișa, la uzinele „Aivaz"... Auzi-i cum vin.

Într-adevăr, pe scară se și auzea zăngănit de pinteni. Aplecîndu-se, Vasili ieși printr-o ușiță laterală.

Capitolul 5

TELEFONUL

La „Aivaz", în atelierul de mecanică, mitingul se apropia de sfîrșit. La drept vorbind, nu era miting, ci o ședință-fulger, căci curelele alergau ca de obicei, gonind în salturi, strungurile vuiau. Fără să le oprească, muncitorii se adunaseră în spațiul de trecere din mijlocul atelierului. Acum, astfel de ședințe-fulger erau dese: atelierele deveniseră agitate. Prea îi apăsa mizeria: cu alimentele o duceau greu, carne nu mai văzuseră de nu țineau minte, pîinea era pe sponci, cartofii — de negăsit. Lemne și gaz — ioc, iar femeile înghețau degeaba făcînd coadă, noaptea, în fața prăvăliilor goale.

[1] *Ohrană* — siguranța țaristă. (N. ed.)

Și toate astea din pricina războiului, a politicii țariste. De aceea, acum, în uzine, încordarea era mare. Bătrînii spuneau că situația nu se poate compara nici chiar cu aceea din nouă sute cinci. Pentru a organiza o ședință-fulger, ca cea de azi, era destul ca cineva să iasă în mijloc și să strige :

— Tovarăși !

În asemenea cazuri, nici maiștrii nu mai făceau scandal, așa cum se întîmpla înainte, ci ieșeau tiptil din ateliere, pentru ca nu cumva să se creadă că sînt complici la astfel de adunări ilegale. Instrucțiunile date de Ministerul de Interne arătau că trebuie să se ducă o politică prudentă, blîndă față de muncitori, care să nu agraveze cîtuși de puțin situația, pentru că și așa s-a dezlănțuit prin uzine un nou val de greve ; și, cu fiecare lună, grevele deveneau tot mai violente. Iar maiștrii trebuiau să-și păzească cu deosebită grijă propria piele : care cum nu era atent o clipă, îl scoteau pe targă. Maiștrii se îngrijeau numai ca nu cumva la aceste adunări să vină lume de afară, agitatori străini de ateliere.

Maistrul Efimov controlase la el, în atelierul mecanic, ședința-fulger de astăzi : nu erau oameni străini. Dintre străini intrase în atelier numai felcerița Marina Nikolskaia, de la infirmeria uzinei. Datorită însă funcției sale, ea avea intrare liberă în toate secțiile : era omul uzinei. Și apoi nu era muncitoare, ci funcționară, iar funcționarii — se știe — erau oamenii stăpînirii. De altfel, pentru ca raportul către șefi să fie mai precis, Efimov și-a notat prezența Nikolskăii.

Efimov se mîndrea, pe bună dreptate, cu exactitatea rapoartelor sale. Căci, spre deosebire de alți maiștri, el raporta de fiecare dată cu precizie cine și ce anume vorbise. Spre deosebire de alți maiștri, el participa, am putea zice, nevăzut la ședințele-fulger : sfredelise cu mîna lui, în peretele care despărțea biroul de atelier, un canal auditiv, și făcuse lucrul acesta cu atîta artă, încît cineva care nu era în cunoștință de cauză n-ar fi putut să-l descopere cu nici un chip. Dacă lipeai urechea de canal, se auzea totul foarte deslușit.

De astă dată, însă, maistrul Efimov săvîrșise o greșeală : nu trăsese cu urechea la timp, așa că scăpase cuvîntul de deschidere : probabil fusese scurt. Acum vorbea Șihanov, aducînd obiecții la adresa cuiva ; din aceste obiecții reieșea că se propusese ca la 9 ianuarie să se declare grevă pentru comemorarea celor căzuți în 1905.

Cine să fi făcut propunerea ? Efimov își adresă încet o înjurătură strașnică, căci pentru raport era foarte important să arate cine anume vorbise. Dacă ohrana nu l-ar fi luat pe Pavlov, strungarul, încă acum trei zile, și-ar fi pus capul că era el. În asemenea acțiuni, Pavlov era mereu inițiatorul ; în rapoartele sale, Efimov îi atribuia totdeauna cel dintîi loc, de aceea a și fost ridicat.

La început, maistrul îl ascultă pe Șihanov cu nepăsare. Șihanov vorbea totdeauna încet, monoton, chibzuit și pe larg: era un om serios și făcea parte din Grupul muncitoresc al Comitetului industrial-militar[1], prin urmare cel mai bun ajutor al administrației împotriva oricăror dezordini în producție. De aceea a și înființat acest grup domnul Gucikov[2], președintele comitetului, comerciant și industriaș de vază. Firește, și el se pronunța împotriva țarului și a capitaliștilor, altminteri nu-i chip să te apropii astăzi de muncitori, iar Șihanov e menșevic... Dar vorba tot vorbă rămîne. Se zice numai că briciul rade, iar cuvîntul taie. De fapt, însă, ce este cuvîntul? Vînt!

În octombrie, de n-ar fi fost Șihanov, nu s-ar fi putut evita greva la „Aivaz": el însă a reușit să-i convingă pe muncitori. Și acuma la fel, argumentează împotriva grevei de la 9 ianuarie... Așa că nici n-are rost să mai asculte.

---

[1] *Comitete industrial-militare* — organizații create de burghezia rusă în timpul primului război mondial, în vederea sporirii producției industriale de război și a intensificării exploatării muncitorilor, cît și pentru a da capitaliștilor posibilitatea de a influența repartizarea comenzilor de război, care aduceau profituri imense. Burghezia a hotărît să organizeze lîngă aceste comitete *„grupuri muncitorești"*, în care să fie atrași reprezentanți ai muncitorilor, pentru a demonstra astfel că în Rusia a fost instaurată „pacea de clasă" între burghezie și proletariat. (N. ed.)

[2] *Gucikov, A. I.* (1862—1936), lider al *octombriștilor* (unul din principalele partide burghezo-moșierești din Rusia țaristă), membru în Duma a III-a de stat, ministru în Guvernul provizoriu. (N. ed.)

Efimov voia să se îndepărteze de gaură, să se mai odihnească puțin, dar numaidecît, încordîndu-și din nou auzul, își lipi urechea de perete.

În locul zilei de 9, grupul muncitoresc propunea o grevă de o zi la data reluării lucrărilor Dumei de stat, în semn de salut și sprijin.

Să facă grevă? Grupul muncitoresc? În primul moment, Efimov nici nu putu să-și dea bine seama: ce-i asta, și Comitetul industrial-militar o ia pe urmele tuturor celorlalți? Cum rămîne atunci cu războiul?

Șihanov își încheie lunga-i cuvîntare fără să spună nimic despre aceasta; doar pentru Dumă a avut un cuvînt de laudă. Cei din atelier îl aplaudară destul de călduros și îndată începu să vorbească Pokszyszewski, un strungar de origină poloneză, se cunoștea că-i el după țiuitul vorbei. Efimov se încruntă nemulțumit. Ăsta-i vorbă lungă. Cum începe așa sfîrșește: „Dreptul tău îl vei dobîndi numai prin luptă", „Jos, jos" — și asta o repetă la fiecare cuvînt, de răsună atelierul. Efimov raportase și despre el, și nu înțelegea de ce ohrana nu-l ridicase încă.

Nici de data asta nu-și dezmințea năravul; îi tot da zor și cu ziua de 9, și cu Duma de stat pe care o ridica în slăvi... Nu-l uită nici pe Kerenski...

L-au aplaudat și pe el.

Efimov așteptă puțin, apoi prinse din nou să asculte... La început nu-l recunoscu după voce pe cel care vorbea. Parcă ar fi fost Sosi-

patr Beklemișev. Da, era chiar Sosipatr... Efimov deveni atent, își lipi din nou urechea de perete. Pînă acum nu se mai întîmplase ca Sosipatr să ia cuvîntul. La drept vorbind, era un flăcău de ispravă ; deși tînăr, numai de douăzeci și cinci de ani, avea o înaltă calificare, cîștiga destul de bine, știa carte. Și apoi, ca să zicem așa, era aivazovist din moși-strămoși : și tatăl și bunicul lui lucraseră pînă la sfîrșitul vieții ca strungari în această uzină. Și parcă nici nu se interesa de politică : cînd s-au făcut alegerile pentru Grupul muncitoresc, a fost propus pe secție în locul lui Șihanov : Sosipatr în secție se bucură de dragoste și respect deosebit. A refuzat însă și n-a intrat în grup. Și-apoi nici la mitinguri nu lua niciodată cuvîntul. Iar acum...

Iar acum... lui Efimov nu-i venea să-și creadă urechilor. A început-o bine Beklemișev parcă : împotriva grevei în ziua redeschiderii Dumei, împotriva sprijinirii „flecarilor din Dumă", dar mai departe s-a pornit să vorbească despre „duminica sîngeroasă", despre necesitatea de a face neapărat grevă în ziua de 9. Și cu ce cuvinte ! Să se măsoare cu Pavlov, nu alta...

Începuse de mult să-l doară spatele. Maistrul, însă, nu se mai desprindea de „telefon", înregistrînd fiecare cuvînt. Vocea lui Sosipatr, care la început tremura, probabil fiindcă nu era obișnuit omul să vorbească în fața altora, răsuna acum egală și puternică :

— Prin urmare, pe data de 9 facem grevă. Eu însă, tovarăși, mai zic și altceva. Fără îndoială că a face numai grevă nu e de ajuns. Greva, oricum ar fi ea, are, ca să zicem așa, un cadru restrîns : mai departe de ulița, sau cel mult de raionul tău, nu trece. E ca și cum ai bate cu pumnul în masă la tine acasă. Înainte, ca să-l faci pe stăpîn să-și bage mințile în cap, pentru mărirea salariului și pentru alte treburi, ca să zicem așa, de ordin intern, grevele erau, firește, suficiente. Acum însă, în fața clasei muncitoare...

Efimov începu să clipească nervos și des. „«Clasei?» Te pomenești c-o fi social-democrat? Numai pe ăia îi auzi vorbind într-una de «clasa muncitoare»."

— ...în fața clasei muncitoare stau acum sarcini mai mari : acum trebuie să lovim puternic, chiar la rădăcină. E timpul să trecem de la astfel de greve, și, în general, de la acțiuni izolate, la lupta comună organizată pentru revendicări cu caracter general. E timpul să trecem dincolo de zidurile fabricii, să ieșim în stradă.

„În stradă ? își zise Efimov, sugrumat de emoție. Asta ce-o mai fi ? La ce-i îndeamnă ?"

Iar Sosipatr continua. În secție se așternuse o liniște desăvîrșită : nimeni nu mișca, nu tușea.

— Trebuie să ieșim în stradă, tovarăși. La acțiuni de stradă, să ne unim pe cartiere, pe bariere, cu întreg orașul muncitoresc. In Piter sînt patru sute de mii de muncitori. Numai

noi, cei din industria metalurgică, sîntem aproape o sută șaizeci de mii... Care e buba? Sîntem încă răzlețiți, nu există unitate... Dacă ne vom uni însă, vom fi o forță, tovarăși; pot spune curat: o forță de neînvins. Vom trece împreună la demonstrații comune, cu lozinci comune, și fiecare va simți și va înțelege această forță... Va înțelege că muncitorii au o singură cale și o singură luptă, și aceasta va înzeci puterea fiecăruia din noi. Uite, eu propun ca, începînd cu ziua de 9, să pornim în felul acesta.

O voce pițigăiată îl întrerupse:

— Ne chemi la masacru, ai? Așa cum a fost în '905?

Efimov chicoti încet:

„Grișka are grijă... mare meșter e, pramatia... Ia să te văd, Sosipatre, cum te descurci... Dar cum vine asta... Îl aud că rîde..."

Sosipatr rîdea într-adevăr. Și vocea îi răsună și mai puternic:

— A și găsit cu ce să ne sperie! Fără îndoială că guvernul va aduce trupe. Ne vom întîlni față-n față... Vă spun însă că acum soldatul nu mai e cel dinaintea războiului. Nici în 1905 n-a tras fiecare armă, acum, însă... Ați văzut ce de soldați vin la adunările noastre din pădure, în spatele „Aivazului"... Soldatul simte mai cumplit decît noi războiul... Ar fi de ajuns să ne întîlnim față în față, să ne adunăm laolaltă și i-am face și pe ei să priceapă cu adevărat ce urmărim noi, muncitorii, pentru ce luptăm... În cazarmă, ca și la închisoare, cuvîntul nu poate răzbate; pe stradă însă, nimeni n-o să izbutească să ne închidă gura: au să ne audă! Și dacă ne vor auzi, ne vom înfrăți îndată!

— Iar dacă nu ne vom înfrăți, îi vom strivi, la naiba! răsună o voce, și Efimov, lîngă gaura sa de ascultare, stabili cu precizie: „E Nikita, primul armonist și scandalagiu din uzină."

— În nouă sute cinci, un popă-provocator conducea muncitorii cu aleluia, pe cîtă vreme acum...

Efimov nu putu să asculte mai departe. În ușă se auzi o bătaie grijulie, sfioasă: muncitorii nu bat niciodată așa, și apoi nici nu avea cine să fie dintre muncitori — toți erau la ședința-fulger. Maistrul deschise în grabă. Într-adevăr, era curierul de la administrație. Directorul îl chema urgent pe domnul Efimov.

Capitolul 6

DOI INȘI CU ACELAȘI NUME

Intrînd în cabinetul directorului, Efimov zări, încă din prag, niște epoleți argintii de jandarm cu trese roșii și pe comisarul de poliție, un om gras, pe care îl cunoștea. Comisarul dădu cu blîndețe din cap și, aplecîndu-se spre

rotmistrul[1] mustăcios, care şedea alături de el, spuse :

— Iată-l pe maistrul Efimov.

Ofiţerul de jandarmi lovi pintenii, continuînd să stea tolănit, şi îi întinse mîna. Efimov strînse cu respect mîna moale a rotmistrului : în asemenea vremuri turburi, omul nu poate avea o protecţie mai bună decît a jandarmeriei.

Jucîndu-se cu capătul de argint al eghileţilor, jandarmul întrebă :

— Permite-mi să mă informez, stimate... Cum te numeşti după tată ? Piotr Semionovici? După cum comunică domnul director, secţia dumitale este cea mai agitată din toată uzina...

El se înclină în direcţia biroului, la care stătea directorul, iar acesta se înclină şi el, grăbindu-se să răspundă la gestul jandarmului, confirmînd cu vocea sa de tenor :

— Întocmai. Am putea spune fără exagerare că este secţia care dă tonul.

— Aşadar, stimate Piotr Semionovici, fii bun şi indică-ne cine este... principalul instigator al dezordinii — capul, ca să zicem aşa, cel mai însemnat orator şi organizator.

Sosipatr ? Acesta-i acum numele ? Limba însă nu i se mişcă în gură. Maistrul simţi chiar cum îi zvîcnesc tîmplele. Oare de ce nu-i venea să-l dea în vileag ? Pentru că era cel mai bun lucrător din secţie ? Sau poate pentru că

---

[1] *Rotmistru* — căpitan de cavalerie în Rusia ţaristă. (N. ed.)

îl auzise aşa prima dată ? Şi rosti deodată alt nume, unul cu care era obişnuit :

— Pokszyszewski.

Jandarmul dădu indiferent din cap :

— Avem informaţii despre el. Figurează la noi pe lista socialiştilor-revoluţionari. Denumirea o fi ea explozivă, însă acum, după cum prea bine ştiţi, ăştia sînt pentru război pînă la victoria finală, împreună cu toţi supuşii dreptcredincioşi şi cu judecată sănătoasă ai maiestăţii sale. Mai dă-l încolo, lasă-l deocamdată să-şi îndruge aiurelile... Nu, dumneata să-mi spui unul care este împotriva războiului, acesta ar fi un indiciu mai sigur.

De astă dată numele îi scăpă uşor :

— Sosipatr Beklemişev !

— Cum ? spuse rotmistrul, rîzînd în hohote. Beklemişev ? Asta-i bună ! E numele unui amiral celebru !

— Celebru ? întrebă curios directorul. Iertaţi-mă... n-am avut ocazia să aud de el. Prin ce anume e celebru ?

— Vai de mine, se poate să nu ştiţi ? se oferi cu plăcere rotmistrul să-l informeze. Este favoritul maiestăţii sale ; ia grad după grad, decoraţie după decoraţie ! Are o minte isteaţă : a prins şmecheria ! Cînd vine să raporteze cîte ceva suveranului, cere permisiunea să se ducă în apartamentele augustelor odrasle, se vîră sub masă, aşa cum e, în uniforma de gală, închipuiţi-vă : veston, zorzoane, epoleţi, sabie, tot pieptul acoperit cu decoraţii, şi de-acolo, de sub masă, începe să latre, şi latră ar-tis-tic !

Şi atît de natural ! Toţi se tăvălesc de rîs ! Or, e lucru ştiut că cei ce ştiu să te facă să rîzi, sînt şi cei mai îndrăgiţi. Aşa a făcut carieră... Care va să zică, Beklemişev !... De ce culoare e !

— Părul e negru, barba şi-o rade toată.

Rotmistrul izbucni din nou în rîs.

— Nu mă refer la asta. Mi-e totuna cum arată la mutră : n-am să mă pup cu el. Te întreb din ce partid face parte.

Efimov simţi din nou că îi zvîcnesc tîmplele. Curios. Parcă i-ar fi fost frică de ceva. Dar nici să tacă nu se făcea : ar fi o dovadă de nepăsare. Încercă un tertip :

— Iertaţi-mă, eu unul nu mă descurc prea bine... Altădată era, bineînţeles, mai simplu : cum vorbea careva contra ţarului, însemna că e socialist. Pe cîtă vreme acum...

De data asta toţi cei de faţă izbucniră în rîs. Se înveseli pînă şi Efimov.

— Acum, însă, toţi vorbesc contra ţarului ? spuse rotmistrul rîzînd. Ai dreptate... Descurcă-te dacă poţi în partidele astea ! Totuşi, trebuie să te descurci, prea stimate Semion Petrovici ; vremurile sînt cu totul deosebite...

— Păi, cînd vorbesc oratorii ăştia, parcă spun ei de ce culoare sînt ! bîigui maistrul.

Rotmistrul făcu o strîmbătură :

— Dumneata însă eşti dator să-i ghiceşti, cum ghiceşti pasărea după zbor. N-ai putea, de pildă, să ne raportezi cîte ceva din cele spuse de acest Sosipatr ?

— Ba aş putea, spuse Efimov, prinzînd curaj şi îndreptîndu-şi spinarea.

Cuvîntarea pe care o ascultase adineaori o mai avea proaspătă în minte, pînă în cele mai mici amănunte. Începu deci să repete cuvînt cu cuvînt, şi numaidecît, nu numai rotmistrul, ci şi comisarul de poliţie, care pînă atunci fornăise fără grijă, ba şi directorul, din fotoliul său somptuos, şi inginerul-şef, şi şeful secţiei, îşi lungiră atenţi gîturile rase, scoţîndu-şi-le din gulerele înalte, scrobite şi tari.

Să iasă în stradă ? ! Să fraternizeze cu soldăţimea ? !

Rotmistrul se ridică. Mustăţile i se zburliră, faţa îi deveni cu totul alta, de nerecunoscut.

— Bolşevic, fără doar şi poate... Numai bolşevicii pot pronunţa asemenea lozinci... Şi încă în timp de război... Aşa ceva trebuie curmat din rădăcină şi fără zăbavă... Trebuie ridicat îndată, înainte de începerea mitingului, ca să nu apuce să-şi debiteze ereziile...

Efimov tresări :

— Care miting ?

— Păi n-ai fost prevenit ? zise rotmistrul, aruncînd o privire spre director. Binevoieşte să afli că, prin hotărîrea comitetului organizaţiei aceleia care şi-a atribuit denumirea de Partidul social-democrat bolşevic din Rusia, în toate uzinele se vor ţine astăzi mitinguri, cu scopul de a face grevă în ziua de 9 ianuarie. Pentru a zădărnici acest lucru, ministerul a dat ordin ca cei mai importanţi oratori să fie ridicaţi încă înainte de mitinguri. Am avut de lucru în noaptea asta. Iar acum îi ridicăm pe cei care au mai rămas. Am oamenii cu mine.

— Iertaţi-mă... bîigui maistrul, neîndrăznind să ridice ochii. Mitingul... se şi ţine... Anume la miting a vorbit Sosipatr...

— Cum ! se răsti rotmistrul. Păi atunci ce-mi tot îndrugi aici !... Ţi-am spus doar că este ordin ca aceste mitinguri să fie împiedicate... Din cauza dumitale va trebui acum să lucrăm deschis : să chem o echipă ca să-i împrăştie şi să aresteze...

— Pentru dumnezeu ! exclamă rugător directorul. E imposibil ! Ştiţi ce-o să se întîmple în uzină ? O să intre în grevă chiar de azi... Iar dacă se va ridica „Aivazul", au să-l urmeze numaidecît şi alte uzine... sectorul acesta e turbulent în ultimul grad.

— Adevărat, confirmă comisarul. În tot oraşul nu există alt sector mai rău ca Vîborgul. Prin alte părţi o fi cum o fi, dar aici, or să sară îndată. Să le dai numai pretextul !...

Rotmistrul îşi muşcă buzele.

— De cînd sînt în serviciu, niciodată nu mi s-a întîmplat să mă întorc din misiune cu mîinile goale. Dracu să-l ia de miting, înapoi nu-l mai întorci ; de altfel, cred că pînă acuma s-a şi terminat. Pe Sosipatr al vostru, însă, am să-l ridic.

— Înălţimea voastră ! bîigui Efimov. De emoţie, îşi uitase într-atît de sine, încît atinse mîna rotmistrului. Hristos mi-e martor că, dacă vă atingeţi de Sosipatr, se va ridica împotrivă toată uzina, nu numai secţia : muncitorii îl respectă foarte mult. Am şi alţii în atelier... Luaţi-l pe Nikita... un băieţandru, îl cheamă

Sîzov, un nume care nu spune nimic ; e însă înverşunat ca o fiară scăpată din beznă, taman cum spune în Apocalips. E de ajuns să scoţi o vorbă, că şi strînge pumnii. Mai sînt şi alţii d-alde el. Să nu ziceţi că nu v-am spus : o să fie mare tărăboi. E ca şi cum aţi încerca să-i împrăştiaţi.

Rotmistrul stătu puţin pe gînduri.

— Totuşi, trebuie să terminăm odată cu el, şi imediat. Sînt însă de acord că e mai bine... s-o facem fără zarvă ; să dispară, cum se zice, fără veste... Ia loc, domnule Efimov. Vom ticlui îndată planul de bătaie.

Se întoarse spre director şi zise :

— Mda ! Vă spun cu toată sinceritatea că am ajuns să trăim vremuri tare păcătoase ! Din cauza unui strungăraş oarecare... Dacă ar mai fi timpurile de altădată, l-aş înşfăca de după ceafă în mijlocul atelierului, l-aş da cu botul de strung şi l-aş trimite unde se cuvine. Pe cînd acum, mă rog, trebuie să ridici în picioare un aparat întreg ! Să născoceşti o răpire ca în romane ! Şi asta, mă rog, numai pentru a nu deranja proletariatul !

Capitolul 7

O RĂPIRE CA ÎN ROMANE

Piotr Semionovici zăbovi totuşi mult în biroul uzinei. În atelier s-a ţinut mitingul, s-a adoptat rezoluţia lui Sosipatr, iar oamenii s-au

împrăştiat, continuînd să discute lîngă strunguri. Sosipatr o strigă pe felceriţă, care tocmai se pregătea să plece :

— Soră... N-ai vrea să vezi cumva ce am la deget ? Simt ceva la încheietură...

Se îndreptară amîndoi spre fereastră, să fie mai multă lumină. Colţul acela era îndepărtat, strungurile se aflau în cealaltă parte, şi nu era nimeni prin apropiere. Sosipatr întrebă poticnit :

— Ei... cum a fost ? Cam anapoda ?... Ca pentru prima dată... greu ?

Ea îi răspunse cu duioşie, fără să ridice ochii, mişcîndu-i pe rînd încheieturile degetului puternic, cu pielea aspră :

— Ba a fost bine, foarte, foarte bine, dragul meu... Mai bine decît Pavlov, pe cuvîntul meu... Dacă are să meargă tot aşa şi de aici încolo...

El îşi smuci mîna.

— Va să zică, nu m-am făcut de rîs ?... Ori poate că dumneata, tovarăşă Marina, cauţi să mă consolezi ?... Ce bucuros sînt... Dacă n-ar fi acum lumea asta aici...

Fata îl întrebă, rîzînd doar cu ochii (cu buzele nu putea — era totuşi o consultaţie medicală !) :

— Dacă n-ar fi lumea, ce-ai face ?

Sosipatr se tulbură.

— Nimic... Am zis şi eu aşa... Ei, îţi mulţumesc... Am plecat !

— Mai stai, îl opri felceriţa. Să-ţi pansez degetul : trebuie să-ţi mai spun ceva.

Scoase din buzunarul halatului alb o faşă. De la strung, Nikita strigă ştrengăreşte :

— Sosipatr, or să te treacă la amendă.

Şi începu să cînte, rostind cuvintele repede şi uitîndu-se cu coada ochiului cînd la Sosipatr, cînd la Marina :

Bade-al meu cu-ochi frumoşi,
N-ai să-l vezi fără galoşi.

Sosipatr se încruntă supărat. Marina, ca şi cum n-ar fi auzit nimic, îi pansa încet degetul.

— Azi-noapte a fost o cădere mare, nemaipomenit ! Au fost ridicaţi vreo patruzeci de tovarăşi. Toată organizarea s-a dus de rîpă.

Buzele lui Sosipatr tresăriră. Nu-i nimic, chiar dacă l-ar vedea cineva, ar crede că îl doare degetul. Marina urmă, fără să-l privească :

— Au confiscat numărul patru al gazetei „Proletarski golos"[1] şi o broşură împotriva războiului. Ba chiar o tipografie ilegală care era în raionul nostru, în Novaia Derevnia...

Sosipatr clătină din cap, uitînd cu totul de conspirativitate :

— Nu-i lucru curat... Fără îndoială că s-o fi strecurat careva... Treburi de-astea se pun la cale numai prin provocare... Cei din comitet

---

[1] *„Proletarski golos"* („Glasul proletar"), ziar ilegal, organ al comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R.; a apărut din februarie 1915 pînă în decembrie 1916. (N. ed.)

au scăpat ? Tovarăşul Andrei ? Tovarăşul Cernomor ?

— Au scăpat, îl linişti Marina. Uite ce-i : avem mare nevoie de oameni. Cu toate că... abia ai părăsit cercul... şi ai vorbit azi pentru prima dată, va trebui să te introducem din plin în muncă.

— Tovarăşă Marina... începu Sosipatr cu vocea sugrumată de emoţie.

Dinspre strunguri se auziră rîsete : Nikita iar zisese ceva.

— Se uită la noi, spuse în şoaptă Marina şi izbucni în rîs, întorcîndu-se cu faţa spre atelier. Trebuie să mă duc, pentru că altfel băieţii ne vor căsători de-a binelea. După ce ieşi din schimb, vino la cooperativa din Vîborg. Ştii unde ? Întreabă de tovarăşul Vasili... Parola este : „Nikolai vă trimite salutări şi..." De altfel, am să fiu şi eu acolo... Pe curînd.

Fata dădu din cap, apoi făcu lui Nikita şi celorlalţi un semn de salut cu mîna şi se îndreptă spre ieşire. Tocmai la timp : apăru în prag maistrul Efimov. Acesta o salută pe Marina, blajin, dar în ochii lui se desluşea o atenţie încordată.

— Cu ce ocazie ai zăbovit pe la noi atîta ? Că la mine, în ce priveşte problema sanitară parc-ar fi totul în regulă.

— Un accident ! făcu Marina, rîzînd. Am pus un deget la loc. Mulţumiţi-mi, pentru că fără mine direcţia ar fi trebuit să plătească despăgubiri accidentatului.

Felceriţa se îndepărtă cu paşi uşori şi repezi. Meşterul privi în urma ei. Drăguţă fată : ochii negri, părul la fel, umerii puternici... Tatăl ei, scrie în acte, e muncitor, ea însă a răzbit mai departe : urmează cursurile institutului de medicină şi totodată lucrează şi la infirmeria uzinei, ca felceriţă. Meşterul se interesase o dată cum lucrează, şi doctorul o lăudase.

De cinci ani Efimov era văduv. Hei, dacă s-ar putea însura cu o fată ca asta ! Dar nu, una ca ea nu se uită la el ! Cum o să se uite ? Ea o să fie doctoriţă, o să se mărite cu vreunul de familie bună.

Oftă adînc şi-l strigă pe Sosipatr :

— Beklemişev, vino te rog încoace !

Sosipatr se apropie, netezindu-şi mîna. Ce-o mai fi şi asta ?... Lui i-o fi doftoricit degetul felceriţa ? Degetul e bandajat. Se vede treaba că lui.

Efimov vorbi, fixînd cu ochii duşumeaua :

— Te-au chemat... nu ştiu în ce problemă. La mine în birou... Du-te, e deschis. Eu mai zăbovesc o clipă aici, în atelier...

În birou îl aşteptau într-adevăr trei oameni. La faţă, tineri, după îmbrăcăminte păreau muncitori. Unul din ei, cu o căciulă tivită cu blană de pisică, imitaţie de castor, spuse cu multă căldură, făcînd cu ochiul :

— Sîntem de la uzinele „Rosenkranz". Am venit după tine. Conform indicaţiilor comitetului, ţinem acum un miting în legătură cu greva din ianuarie. Şi nu avem orator... aşa că am venit să te luăm cu noi. Mie îmi zice Klim.

Sosipatr fu sincer mirat :

— Eu ? Ce amestec am eu aici ? Asta-i bună, eu şi orator !

— Nu mă duci tu pe mine ! rîse Klim, şi îl apucă de braţ pe Sosipatr. „Nicolai îţi trimite salutări"... Ai auzit de el ?

— Am auzit ! rîse la rîndul său Sosipatr. Spune-mi, rogu-te, ce s-a-ntîmplat ? Parcă la „Rosenkranz" pînă acum aveau trecere menşevicii ! Cînd e mitingul ?

— O luăm din loc chiar acuma, răspunse al doilea, un bărbat îndesat, scund, cu şapcă. Să ajungem pînă nu iese schimbul, să nu se împrăştie oamenii. La noi, la „Rosenkranz", lumea e cam nepăsătoare faţă de politică.

Sosipatr încuviinţă din cap. Lucrurile stăteau într-adevăr aşa : era cea mai înapoiată uzină din tot Vîborgul. O să reuşească oare ca adineaori, la el în atelier ? Acum are să vorbească altfel... mai avîntat.

Din nou sufletul i se umplu de bucurie, încît i se îmbujoră toată faţa.

— Bine, atunci să mergem !

Se opri o clipă, aducîndu-şi aminte de ceva.

— Înainte de terminarea schimbului ? Trebuie să-i spun maistrului.

— Şi mai cui ? spuse Klim ironic. Ce eşti tu ca să-ţi ceri voie de la orice slugoi al stăpînului ? Ai plecat, şi gata ! Ei şi ! O să te amendeze. Atîta pagubă...

Ieşiră pe poartă. Klim zise :

— Ia uite... ce se zăreşte acolo ? Pe cinstea mea, spurcăciunea aia e un copoi.

Sosipatr privi atent. Cel arătat avea într-adevăr o înfăţişare suspectă. Purta un palton zdrenţăros, dar pe cap avea o gambetă boierească. Şi gulerul îi era ridicat, ca să-i ascundă faţa. Asta mai lipsea ! Înainte canaliile astea nu îndrăzneau să vină atît de aproape de uzină.

— Să mergem drept la el. Să vezi cum o ia la fugă !

Cel îndesat, însă, obiectă :

— Ei, frăţioare, să nu trebuiască care cumva s-o luăm noi la fugă. Probabil că nu e singur aici... uite-l ce ţanţoş se plimbă, în văzul tuturor... Acum, în general, trebuie să procedăm cu deosebită prudenţă. Sînt multe căderi. Nu ştiu cum e la voi, însă pînă şi la noi, în uzină, e grozăvie. Să nu ne legăm la cap cînd nu ne doare. Hai s-o luăm prin pădure...

— Prin pădure ? E bine şi prin pădure, fu de acord Sosipatr. Ba e chiar mai bine aşa, pentru că altminteri i-am mai pune pe urme...

Copoiul rămase în drum. Se proptise de felinar, cu ochii aţintiţi spre poarta uzinei. Era limpede că aştepta pe altcineva. Sosipatr simţi cum i se strînse inima.

Nu cumva pe Marina ?

Insul cel îndesat şopti, întinzîndu-şi gîtul :

— Ce-ai înţepenit ? Nu vezi : prepelicarul cască gura ! Dă-i drumul !

Pe poteca din pădure nu era ţipenie de om. Mergeau grăbiţi.

— Calcă totuşi mai cu grijă. Să fie o singură urmă !

Asta a spus-o cel de-al treilea, bărbos și posac, care pînă atunci nu scosese o vorbă.

„E om serios, cunoaște regulile conspirației", gîndi Sosipatr, aprobîndu-l. Și aruncă o privire îndărăt, peste capul celui îndesat, care pășea în urmă. Uzina nu se mai zărea; se vedeau doar pinii acoperiți de promoroacă și troienele. Se îndepărtaseră mult, nu mai erau urmăriți.

Cel scurt zise, rînjindu-și dinții:

— Ai emoții? Fii liniștit! Ia-o la dreapta.

Sosipatr se opri puțin în loc.

— La dreapta? De ce? Uzina e în partea cealaltă. Pe-acolo e drumul.

Cel scurt izbucni în hohote:

— Mai întîi să ne întrebi care drum!

O bănuială neașteptată i se strecură în minte. Dar înainte ca Sosipatr să reușească să se miște, să scoată mîinile vîrîte adînc în buzunare, cel care zisese că-l cheamă Klim îl înșfăcă de coate cu o mișcare vînjoasă și dibace. Din amîndouă părțile îl priveau de-aproape, în față, țevile pistoalelor.

— Nu mișca! O să terminăm pe loc. Avem binecuvîntarea.

Sosipatr încleștă fălcile. Nici nu mai apucase să scoată mîinile din buzunare.

— Canalii ordinare!

Din spate, „Klim" gîgîi ca un gînsac.

— Ăștia sîntem! Vrei, nu vrei — bea, Grigore, agheasmă.

Bărbosul îi și scotocea prin buzunare. Scoase buletinul de identitate, fișa de muncitor, portofelul în care avea șaptezeci și trei de copeici.

— Halal să-ți fie... bancă de stat, nu alta! Haideți la dreapta, peste cîmp. Ieșim la șoseaua care trece pe lîngă căzărmile regimentului 181. Pe aici e cel mai aproape... Cotim la dreapta, spre închisoarea „Kresti", la noua locuință a dumisale.

— Nu se face, zise bărbosul, cu voce de bas. Acolo, lîngă căzărmi, soldații fac instrucție zi și noapte.

— Și ce-i cu asta? Soldatul e omul statului, obiectă „Klim" judicios. În caz de ceva, are să-l pocnească și el în ceafă cu patul armei. Nu vezi ce mai ceafă simpatică are? Nimic de zis: chipeș băiat, numai că-i cam slab — nu-i hrănit cum trebuie. S-or fi dînd fetele în vînt după tine, hai? Fosta-i, bade, cît ai fost, că acu s-a zis cu tine: mai lasă-i și pe-alții să se răsfețe.

Capitolul 8

REGIMENTUL 181

În poiana înzăpezită, în dreptul cazărmilor scunde de cărămidă roșie, chiar la marginea pădurii, zgribulindu-se în mantalele subțiri, de sufla vîntul prin ele, stătea aliniat pe un singur flanc un pluton de infanterie. În spatele flancului stîng, un sergent se așezase pe o bu-

turugă : arma o ţinea cu patul în zăpadă şi baioneta în sus, spre cer, avînd prinsă de ea o oglinjoară pentru verificarea ochirii.

Nu erau nici ofiţerii, nici feldwebelul [1]. Domnii comandanţi nu-şi dădeau osteneala să iasă la exerciţii : era şi plictisitor şi obositor. Îşi scoteau sufletul numai sergenţii.

Sergentul comandă alene :

— Ia linia de ochire... În genunchi ! Poziţia de tragere ! Foc !... Bă, tu, mîrţoagă !... Încotro ai întors capul ţevii, tremuriciule ?

Trăgătorul (tragerea era individuală), un soldat stîngaci, îşi întoarse supărat privirea.

— Mi-au degerat mîinile. De două ceasuri ne tot învîrtim pe cîmpul de instrucţie... Şi vîntul ăsta. Nu poţi aşa, mereu...

— Şi ce doreşti, mă rog ? spuse sergentul, lăsîndu-se cu tot corpul pe spate. Nu care cumva ai pofti un fotoliu şi pe deasupra şi o lampă de gaz sub fund, să-l încălzeşti ? Mulţumeşte-i lui dumnezeu că n-ai burta goală... cînd o să mergem pe front, acolo, frăţioare, are să ţi se lipească de-a binelea partea moale de pămîntul îngheţat.

Sergentul rîse, dar rîsu-i nu molipsi pe nici unul dintre soldaţi.

— Bine. Trei paşi la stînga. Ia să-mi stai în poziţia de drepţi, că prea eşti iute ! Următorul. A, Adamus ? Grozav... Nu ne-am văzut de azi dimineaţă... Cum stai ? Parc-ai fi un gînsac încins lăsat în ger ! Stai drept ! Soldatul trebuie

[1] *Feldwebel* — plutonier-major în armata ţaristă. (N. ed.)

să fie brav în orice împrejurare... Şi cu atît mai mult tu, care ai un nume vestit : Adamus. Orice cîine trebuie să-şi îndreptăţească numele. Adam a fost cel dintîi om, şi chiar domnul-dumnezeu l-a frămîntat din bălegar şi l-a învrednicit cu chipul şi asemănarea sa. Dar la tine ce chip şi asemănare să fie ? Eşti numai balegă. Ei, ce-ai de zis la asta ?

Adamus, un soldat slab, negricios, cu nasul coroiat, se uită în tăcere la sergent. Acesta răsuci arma. Oglinda sclipi în soarele roşiatic de iarnă.

— Ce-i, mă, tu nu pricepi decît ovreiasca ta, limba rusă n-o înţelegi ? Cînd ţi-a dres mutra ultima dată domnul feldwebel ?

Pe drum apărură patru oameni, ieşind din pădure. Soldaţii întoarseră capetele spre ei. Pe acest drum civilii treceau rareori : fiind teren militar, gărzile şi patrulele ar fi putut să-i reţină. Că doar fuseseră preveniţi : oraşul era ticsit de spioni germani, fără număr. De aceea soldaţii primiseră ordin sever să reţină orice suspect care s-ar ivi în apropierea cazărmii.

Sergentul, se vede treaba, nu uitase ordinul. Apoi, avea prilejul să mai întrerupă exerciţiile astea plicticoase de ochire şi să se mai dezmorţească ; se fudulea el în faţa trupei, însă picioarele îi îngheţaseră şi lui. Aşa că, ridicîndu-se de pe buturugă, se apropie de marginea drumului. Fără nici un ordin, soldaţii rupseră rîndul şi se strînseră grămadă, bătînd din palme pentru a se încălzi.

Sergentul strigă :

— Stai ! Cine sînteţi ? Întoarce oiştea ! Pe aici civilii n-au voie să treacă !

Omul care mergea înainte, cel cu căciula tivită cu blană de pisică imitînd castorul, răspunse rînjindu-şi dinţii :

— Nici nu sîntem civili : sîntem trei oameni de-ai stăpînirii, iar ăsta, al patrulea, a uneltit contra suveranului şi îl trimitem într-o cursă lungă.

Tăcu plescăind din limbă. Sergentul se dete mai la o parte de şanţul din marginea drumului, plin de zăpadă.

— Puteţi trece.

Omul cu căciula de pisică era acum aproape. În urma lui, cam la vreo cinci paşi, venea Sosipatr. Ceilalţi doi mergeau pe de lături cu mîinile în buzunar. Soldaţii priveau încruntaţi la cei ce se apropiau.

— Se vede treaba că e vreun muncitor... nu poate fi decît de la „Aivaz". Şi ce tînăr e...

— Acu, frăţioare, s-a zis cu el... or să-i putrezească oasele...

— Stai, ia stai puţin... parcă l-am mai văzut. Nu-i ăla de a luat cuvîntul la mitingul din pădure, duminică, aducînd salutul muncitorilor ?...

Sosipatr îşi întoarse faţa spre soldaţi. Făcu apoi o mişcare din buze. Unul din însoţitori îl smuci ameninţător de umăr.

— Ia vezi... mişcă-te !

— El e ! şopti careva din soldaţi, dinspre margine. Ivan, încotro ?...

Fruntaşul Ivan, un om îndesat, îşi potrivi căciula şi, fără să răspundă, porni înspre drum. Îl depăşi, însă, Adamus. Cu o îndrăzneală surprinzătoare pentru firea lui bicisnică, sări şanţul şi se postă în faţa celui cu căciula de pisică, desfăcînd larg picioarele.

— Unde-l duci ?

— Unde trebuie, soldat, răspunse „Klim". Şi, ia mai dă-te la o parte !

Adamus nu se clinti din loc. Fruntaşul Ivan se apropia şi el, păşind agale.

— Înapoi ! strigă de departe sergentul.

— Ai auzit ? La o parte ! spuse cu voce tare cel cu căciula de pisică. Că n-ei fi monument ca să te ocolim !

Şi, înşfăcîndu-l pe Adamus cu mîna sa puternică de umăr, îl împinse uşor din drum, în şanţul de pe margine.

— Aşa ! S-ar căţăra ea, mreana, pînă-n cer, dar prea-i sînt scurte picioarele.

Dar în aceeaşi clipă sări în lături. Intrat pe jumătate în zăpadă, Adamus începu să strige cu o voce desperată :

— Copoii ! Dau în soldaţi !

Şi tot plutonul, ca un singur om, se năpusti spre drum. Ivan luă arma în cumpănire. Agentul ohranei încremeni pe loc. Cei doi, care se aflau de o parte şi de alta a lui Sosipatr, se întoarseră şi o luară în fugă înapoi, alergînd cît îi ţineau picioarele, alunecînd şi împiedicîndu-se. Sosipatr îşi scoase căciula, făcu o plecăciune adîncă, sări peste şanţ pe cîmpul de instrucţie şi o luă spre pădure, trecînd pe lîngă

sergentul care se foia buimăcit pe loc. Santinela de la poarta deschisă a cazărmii, văzîndu-i pe ai săi strînşi într-un cerc compact în şosea, luă arma în mînă şi strigă din răsputeri, spre poartă, spre curtea cazărmii :

— Băieţi... Un spion a ucis un soldat de-al nostru !...

Strigătul răsună dincolo de zid. O clipă încă, şi mulţimea de ostaşi se năpusti afară pe poartă. Oamenii alergau fără mantale, în bluze, descinşi, şi ici-colo, cîte unul avea în mîini un topor sau o cazma.

— Să-i bată pe-ai noştri, spurcăciunea !

Insul cu căciula de pisică deschise gura, simţi însă că se înnăbuşă, şi strigătul lui sună ca un răget. Năucit, pierdut, scoase din buzunar un pistol negru, nou-nouţ.

— Aşa, dai să tragi ?!

O lovitură grea cu patul armei la rădăcina nasului, şi agentul ohranei se prăbuşi fără să scoată o vorbă.

Capitolul 9

SFIRŞITUL INCUNUNEAZĂ OPERA

Ofiţerul de serviciu, un praporgic [1], stătea buimac în drum, aplecat peste cadavru. De jur împrejur, tăcuţi, înghesuiţi unii într-alţii, se

[1] *Praporgic* — sublocotenent în armata ţaristă. (N. ed.)

adunaseră soldaţii. Sergentul încremenise în poziţie de drepţi în spatele ofiţerului.

În sfîrşit, praporgicul se întoarse.

— Cine a făcut asta ?... Să fie arestat... Cine au fost instigatorii ?

Sergentul înlemni sub privirea sutelor de ochi care îl scrutau atent şi necruţător.

— Nu pot să ştiu, îngăimă el. N-am fost de faţă... Cînd a venit în fugă tot batalionul...

— Şi ce-i fi vrînd, să arestez tot batalionul ? Faţa praporgicului se crispă, străbătută de un fior. Legea cere ca... în asemenea cazuri să existe instigatori. Iar dacă nu... ai să fii trimis tu în judecată. Predă arma !

Mulţimea vui însă înnăbuşit jur împrejur. Epoleţii de pe umerii căzuţi ai praporgicului tresăriră. Cu mîna slăbănoagă, el îşi îndreptă diagonala, vru să spună ceva, dar din dreapta, dinspre şosea, răsună, ca un muget grav, claxonul unei maşini. Un automobil militar deschis înaintă încet, frînînd în faţa mulţimii care se dădea la o parte.

Praporgicul duse speriat degetele la chipiu salutînd : de pe bancheta de piele roasă a maşinii se sculă în picioare un general lat în umeri, tînăr, foarte gras, cu urechi mari, lăbărţate.

— Ce se petrece aici, sublocotenente ?

Ofiţerul de serviciu raportă, rostind cuvintele precipitat şi căutînd să ocolească privirea severă a generalului : agenţii unei secţii a ohranei duceau un muncitor arestat. Unul din

ei, fiind întrebat de un soldat unde e dus muncitorul, l-a lovit...

Sprîncenele generalului se încruntară. Glasul lui răsună în poiană ca un tunet :

— Cum, a lovit un soldat ? Mama lui !

Ochii praporgicului se aprinseră de entuziasm. El termină de raportat cu curaj, umflîndu-și pieptul supt și privindu-l încîntat pe general :

— Întocmai ! A scos și revolverul. A vrut să tragă. Dar soldații nu l-au lăsat. Au venit în fugă și unul din ei...

— Așa-i trebuie ! i-o reteză generalul, încruntîndu-se și mai mult. Auzi, să ridice mîna asupra unui soldat ! Asupra unui apărător al patriei... Să atenteze la onoarea sacră a numelui de militar !... Unui cîine, i se cuvine o moarte de cîine ! Așa e, șoimilor ?

Își plimbă privirea în jur, pe deasupra mulțimii de mii de soldați, și mulțimea tună unanim, cu bucurie :

— Așa e, să trăiți !

Generalul aruncă o privire asupra cadavrului, încrețindu-și buzele cu scîrbă.

— Anunțați poliția, să vie să-l ridice... Și... nici un fel de formalități. Dar unde sînt ceilalți ?

Praporgicul clipi, și fața i se întunecă din nou de spaimă :

— Au fu... fugit, excelență. Încă înainte de a se produce evenimentul.

— Și criminalul ? spuse generalul, încruntîndu-se. De ce-ați stat cu gura căscată... Dușmanul dinăuntru este mai rău decît neamțul... este flagelul patriei...

— Era ca și ceilalți... în haine civile, răspunse praporgicul bîlbîindu-se și privind într-o parte. În învălmășeala aceea generală... nu mai puteai înțelege nimic... Cînd au luat-o la fugă cu toții...

Privirea generalului alunecă nemulțumită pe fața palidă, zbîrcită, a ofițerului, pe insigna universitară de pe veston.

— Așa socoți dumneata ? spuse generalul, și vocea lui sună tărăgănat și sec. De altfel, dracu să-l ia... N-o să scape de ceea ce-i este sortit... Au să-l prindă.

Generalul atinse umărul șoferului. Acesta claxonă. Soldații se deteră în lături. Praporgicul salută voinicește :

— Mă iertați, excelență, de cine ordonați să raportez...

Generalul nu-l lăsă să termine : înțelesese.

— Generalul Krîmov, comandantul brigăzii de cavalerie Ussuriisk. De altfel, pentru mai multă siguranță, am să telefonez personal comandantului... cărui regiment ? 181 ?... La revedere, fraților, ne-om revedea curînd ? De sărbătorile crăciunului să petreceți, muierile să le strîngeți în brațe, și, apoi, cu binecuvîntarea domnului, pe front ! O să-i batem împreună pe nemți, șoimilor !

Generalul salută cu mîna sa uriașă, groasă. Mașina porni din loc, luînd viteză. Sergentul răsuflă ușurat și se adresă praporgicului, care cu ochi sumbri și îngrijorați privea în urma

mașinii ce se îndepărta: zicea că are să telefoneze personal... Numai că naiba știe ce are să telefoneze.

Sergentul spuse vesel:

— Iată... dumnezeu ni l-a adus pe șef la timp! Nu putea să vină decît numai de la țiganii din Staraia Derevnia... Și ce general arătos: ca un elefant.

Capitolul 10

„ELEFANTUL ÎN EXTAZ"

Automobilul militar de campanie, deschis, intră pe strada Serghievskaia.

— La numărul 17, Karpenko.

Soldatul-șofer opri cu deosebită grijă mașina în fața intrării largi, căptușite cu oglinzi mari. O duceau bine oamenii ăștia, nu glumă! Nu ca el, nevoit să se înghesuie cu alți zece inși într-un pat murdar de scînduri, așa cum a stat în cazarma aceea pentru muncitori, înainte de a fi luat în armată. De altfel, nici acum n-o ducea mai bine.

Portarul, cu o caschetă numai fireturi, dată pe ceafă, ieși repede, ținînd ușa deschisă. Krîmov coborî din mașină, încruntîndu-se cu amărăciune și dezgust, și începu să urce scara, acoperită cu un covor roșu, moale.

Nu-i făcea nici o plăcere să intre. De n-ar fi fost ordinul generalului Alexeev Mihail Vasilievici [1], șeful de stat-major al comandantului suprem (un ordin secret, semn de mare încredere), Krîmov nu s-ar fi dus pentru nimic în lume la această — iertată fie expresia — consfătuire. Chiar și pentru faptul că treburile secrete se cuvine să le execuți, nu să pălăvrăgești despre ele. Cu atît mai mult într-o adunare atît de numeroasă. Alexeev, firește, avea dreptate cînd spunea că, în cazul acesta, fără „politicieni civili" nu se poate. După părerea lui, însă, ar fi fost mai simplu să se treacă la fapte și, abia după aceea, să se ordone civililor ce urmează să execute. Pe cînd așa, auzi vorbă, „să cadă de acord"!

Pereții vestibulului erau acoperiți peste tot cu scoarțe colorate, de cea mai fină execuție, care înfățișau scene din viața țărănească: țărani la arat, o cireadă la rîu, dansuri... toate țesute cu măiestrie, în genul tabacherelor lucrate la Lukutinsk!

Generalul rămase în fața scoarțelor, privindu-le cu admirație. Așa îl găsi stăpînul casei, colonelul de gardă în retragere, Svecin, care îi ieși în întîmpinare după ce lacheul se grăbise să-l anunțe.

[1] *Alexeev, M. V.* (1857—1918), general de infanterie în armata țaristă; începînd din 1915 — conducătorul de fapt al acesteia; consilier militar în Guvernul provizoriu; după Revoluție, unul din organizatori și comandant al trupelor albgardiste. (N. ed.)

— Vă plac? Într-adevăr sînt frumoase. Le am de la expoziţia meşteşugărească. Premiul întîi. Este, ca să zicem aşa, un gobelin rustic. Dracu să-i ia! Pe cuvînt de onoare că nici Leblond[1] sau Mignard[2] nu s-ar face de ruşine cu asemenea operă. Ţăranii ăştia trăiesc însă cu varză acră şi duhnesc a ceapă; nişte opincari... Poftiţi, vă rog... Ai noştri sînt toţi de faţă.

„Ai noştri“, mormăi înciudat Krîmov. Svecin ăsta... Cînd îşi făcea serviciul la husari se spunea despre el că nici nu ştia să călărească, că mergînd numai la trap capul îi rămînea cu jumătate de cal în urmă. Iar acum s-a înhăitat cu liberalii şi s-a apucat de politică. Te pomeneşti că mai vrea să ajungă şi ministru. Îl întrebă sumbru:

— Cine a mai venit?

Păşeau prin sala uriaşă, goală, în care doar într-un colţ se afla un pian dat cu lac alb, iar de-a lungul pereţilor nişte scăunele de bal, aurite, delicate, cu picioarele subţiri. Svecin răspunse, aruncînd cine ştie din ce privină o privire înapoi şi pronunţînd cuvintele în şoaptă:

— Conform indicaţiilor generalului Alexeev, sînt aici toţi liderii „blocului progresist“[3] din

[1] *Leblond, Jean-Baptiste-Alexandre* (1679–1719), arhitect francez; a luat parte la construirea şi ornamentarea unor palate din Petersburg. (N. ed.)

[2] *Mignard, Pierre* (1612–1695), pictor francez. (N. ed.)

[3] *„Blocul progresist“* — bloc al fracţiunilor partidelor burghezo-moşiereşti („progresiştii“, „naţionaliştii“, octombriştii, cadeţii etc.) în Duma a IV-a de stat. (N. ed.)

Dumă, cîţiva octombrişti, cîţiva trudovici[1]... Oficial, între partide nu există încă un acord, dar între lideri acordul s-a şi realizat... Chiar şi cu socialiştii. Cam asta ar fi şi componenţa viitorului guvern. Prinţul Lvov, Miliukov, Gucikov, Konovalov, Nekrasov, Tereşcenko... Sînt prezenţi toţi.

Krîmov mormăi:

— Cum văd, vindeţi pielea ursului din pădure? „Componenţa guvernului“...

Svecin rîse scurt, cu un rîs uşor, plin, mulţumit de sine, aşa cum arăta de altfel totul în acest om sclivisit, înalt şi solid, îmbrăcat într-un costum scump, de croială englezească.

— Prudenţa nu strică niciodată. Şi apoi, între noi fie vorba, ce fel de „urs“ e? Mai curînd e pu-ri-ce!

Deschise larg uşa, lăsîndu-l pe general să treacă înainte.

În sufrageria din lemn de stejar de culoare închisă, în jurul unei mese lungi, acoperită cu o faţă de masă albă atîrnînd pînă la pămînt, încărcată de sticle, carafe, vaze, platouri, se aflau vreo cincisprezece civili, de vîrste diferite. Îmbrăcaţi în haine negre, încheiate cu nasturi, cu gulere albe scrobite, aveau o înfăţişare solemnă şi rigidă. În capul mesei, la lo-

[1] *Trudovicii* — grupare a democraţilor mic-burghezi în Duma de stat, în care intrau deputaţii ţărani şi intelectuali de orientare narodnică. În timpul primului război mondial, trudovicii s-au situat pe poziţii social-şovine; după revoluţia din februarie, au sprijinit Guvernul provizoriu, iar în timpul războiului civil, au sprijinit contrarevoluţia. (N. ed.)

cul de cinste, stătea un bărbat cu mustățile cărunte ; avea o înfățișare atît de venerabilă, iar pielea-i era atît de lucioasă, încît părea că în jurul obrajilor trandafirii, de loc bătrînești, strălucește un nimb. „«Isus îmbătrînit», gîndi ironic și malițios Krîmov. Ia te uită... cum l-au mai îndopat ! De altfel, și ceilalți sînt în ton. Cina cea de taină !“

Oprindu-se puțin în prag, el se aplecă spre Svecin.

— Cine-i ăsta ? În ce ape se scaldă ?

— E Miliukov [1], răspunse scurt și respectuos Svecin. Cadet. După cum cred că știți de altfel, este filo-englez. Dacă-mi îngăduiți, am să iau loc alături de dumneavoastră. Pe cei mai mulți dintre participanți, probabil, nu-i cunoașteți. Am să vă informez cine anume vorbește.

Într-adevăr, nu vedea nici o figură cunoscută. Doar Gucikov, burtos, mustăcios și buhăit. Sub pretextul activității în cadrul Dumei și al Comitetului industrial-militar, toți anii aceștia umblase pe fronturi, fusese și în brigada lui Krîmov — de acolo se cunoșteau. Un șiret și jumătate, intrigant și aventurier de înaltă clasă. Este însă, fără îndoială, un om necesar, un grangur de bancă și bine ancorat din punct de vedere politic : fusese mîna dreaptă a lui Stolîpin, iar asta e o garanție !

[1] *Miliukov, P. N.* (1859—1943), lider și ideolog al cadeților (partidul burgheziei imperialiste din Rusia țaristă), ministru în Guvernul provizoriu ; după Revoluția din Octombrie, emigrant alb. (N. ed).

Generalul Alexeev e în strînse relații de prietenie cu el. Fără voie, Krîmov își arătă dinții, schițînd un zîmbet de răspuns și, apucînd mîna întinsă, o strînse într-adins cu toată puterea labei sale de urs, încît pomeții lui Gucikov păliră ; făcu tuturor celorlalți o plecăciune și se așeză pe un scaun sculptat, cu spătarul înalt, oferit de amfitrion.

Legănîndu-și corpul cu deosebită demnitate, Gucikov se întoarse la locul său. Vecinul său, un om solid, cu fruntea înaltă și cu părul negru, lins, pieptănat pe spate, îi spuse cu ochii sclipind de veselie :

— Ce simpatic... Unul ca ăsta nu trădează. Fiți convinși... Și pare să aibă și temperament. Are însă niște urechi caraghioase.

Gucikov încuviință din cap și spuse în șoaptă :

— Aveți absolută dreptate, Nikolai Vissarionovici. Este un om cît se poate de cinstit și cu mult temperament. Știți cum i se spune în armată : „Elefantul în extaz“.

Capitolul 11

CINA CEA DE TAINĂ

Mijindu-și blajin ochii prin ochelarii săi cu ramă de aur, Miliukov deschise consfătuirea.

— Cred că ar fi bine să începem cu o informare generală : este necesar să verificăm dacă

5 — c. 1259

apreciem cu toții în același fel situația catastrofală în care se află patria.

Svecin spuse cu vocea sa puternică la urechea lui Krîmov :

— Mîncați, Alexandr Mihailovici ! Avînd in vedere împrejurările în care ne-am întrunit, va trebui să ne servim fără lachei : o să ne descurcăm noi cumva și singuri... În mod democratic... Doriți puțină votcă ? Icre... batog, homar ? Sau... puțin pește în aspic... Permiteți-mi să vă informez : acum vorbește Konovalov. Regele industriei textile, ca să zicem așa, conducătorul bursei moscovite, primul prieten și colaborator al fraților Reabușinski... al „fraților tîlhari", cum le spunem noi, ha-ha ! Între el și Gucikov, cel cu părul negru e Nekrasov, cadet. Alături e Tereșcenko, proprietar al unor fabrici de zahăr, milionar. Un Mecena [1], iubitor al artelor. Toată floarea literaturii trăiește pe lîngă el. Cît privește culoarea politică, e și cadet și narodnic. Un om extraordinar de onorabil.

Krîmov mînca cu poftă. În timpul zilei fusese nevoit să umble mult, să alerge în afara orașului, la vila lui Badmaiev, un doctor din Tibet, alt prieten al lui Alexeev ; era o însărcinare dată de Cartierul General al Armatei. N-avusese timp nici pentru masa de prînz.

[1] *Mecena (Maecenas Cajus Cilnius* (n. între 74 și 64 – m. 8 î.e.n.), om politic roman, protector al cercului din care făceau parte poeții Vergiliu, Horațiu ș.a. Prin analogie, se spune Mecena oamenilor bogați care protejează literatura și artele. (N. ed.)

Acum, asculta distrat cu o ureche : se discutau chestiuni cunoscute, trîmbițate și răstrîmbițate de „așii" răsuflați ai ziarelor. Se vorbea iar despre ruină economică, de faptul că fuseseră trimise pe front șaisprezece milioane de oameni, adică patruzeci și șapte la sută din toți bărbații adulți, cei mai capabili de muncă, fapt pentru care economia națională ajunsese într-o stare de decădere totală : combustibilul lipsea, metalele lipseau și ele, uzinele acopereau cu chiu cu vai doar jumătate din nevoile industriei de apărare. Transporturile erau complet dezorganizate, alimente nu existau, foametea bătea la ușă, scumpetea creștea cu fiecare zi, valuta scăzuse cu aproape treizeci la sută ; datoria față de aliați ajunsese la opt miliarde. În anul precedent, cheltuielile statului depășeau veniturile cu șaptezeci și șase la sută, iar în anul în curs aveau să treacă de o sută șaizeci, dacă nu mai mult, deoarece încasări nu se făceau și nici nu era de presupus că se vor face ; într-un cuvînt țara era complet ruinată. Nemulțumirea maselor crește, grevele au și început, țăranii cîrtesc și ei... Pînă și în unitățile militare se pot observa semne de frămîntare...

Krîmov se opri din mestecat, ca să-l întrerupă pe oratorul care urmă la cuvînt :

— Pentru asta trebuie să-i mulțumiți lui Alexandr Ivanovici Gucikov. Inițiatorii tuturor turburărilor sînt muncitorii. Iar dumnealui i-a băgat în Comitetul industrial-militar și le caută în coarne.

— Mă iertaţi ! se aprinse Gucikov. Eu iau apărarea Grupului muncitoresc. Trebuie să recunoaştem cinstit că nici n-am putea dori alţi aliaţi mai buni pentru a ţine în frîu proletariatul... Dacă n-ar exista acest grup, de mult s-ar fi surpat digul...

— Asta a fost şi a trecut, răspunse o voce din celălalt capăt al mesei. După părerea mea, generalul are dreptate. În ultimul timp, Grupul muncitoresc a început să vorbească pe alt ton. Azi-mîine îl va lua şi pe el şuvoiul. La drept vorbind, ar fi timpul ca muncitorii dumneavoastră din Comitet, împreună cu ceilalţi socialişti să fie puşi după gratii.

— Dar nici nu vă contrazic, spuse nervos Gucikov. Sub presiunea masei de muncitori... iar aceasta zi cu zi se înfierbîntă tot mai mult, ceea ce am şi subliniat în mod deosebit în cuvîntarea mea, Grupul începe şi el să cedeze... Nu obiectez împotriva arestării... N-aveţi decît ! Tocmai de aceea însă este necesar să întoarcem radical cîrma. Atîta timp cît în fruntea Rusiei se află un om fără cap, ca Nicolae, nici un fel de schimbare nu se poate produce. Bravii noştri aliaţi sînt de aceeaşi părere. Mai mult decît atît, ei consideră schimbarea ca o condiţie indispensabilă pentru ajutorul ce-l vom primi în viitor, iar fără acest ajutor, nu vom putea rezista nici trei zile. Trebuie să terminăm odată. Aşteptăm cuvîntul dumneavoastră, Alexandr Mihailovici.

— Cuvîntul meu ? zise Krîmov, sorbind într-adins încet din paharul de vin. La drept

vorbind, ce-aş putea să spun ? Fireşte că este clar : Rusia nu are nevoie de un ţar ca Nicolae.

Apoi luă din nou paharul, căutînd parcă să dea răgaz „civililor“ să se gîndească la spusele lui.

— Un pitic hain ! se repezi şi Svecin, mulţumit că s-a găsit în sfîrşit un subiect asupra căruia putea să-şi dea şi el o părere competentă. O nulitate, un om de nimic ! Am fost ofiţer inferior în escadronul de sub comanda lui, atunci cînd „iubitul nostru monarh“ era încă prinţ moştenitor... Nu face faţă nici ca simplu combatant... Nu ştie nici măcar să meargă călare... şi, în general, nu ştie nimic. Bine a spus răposatul Rasputin despre el : „Ce folos de el ! Pentru el şi dreapta şi stînga sînt tot un drac, tătucul nu pricepe nimic !“

Toţi cei din jurul mesei izbucniră în rîs. Svecin se aprinse de-a binelea.

— Nici cu femeile nu-i mai breaz... Mi-a povestit Matilda Felixovna... de pe vremea cînd erau încă împreună : venea în fiecare zi şi, închipuiţi-vă, în loc să-şi petreacă şi el timpul ca tot omul, juca seri întregi „popa prostul“ cu tatăl ei, bătrînul balerin Kşesinski... Cu ea, însă, lemn...

Krîmov aruncă o privire spre Svecin şi se strîmbă de dezgust :

— Apropo, n-ar strica, între altele, s-o mai puneţi la punct pe această Matildă, dacă aveţi de-a face cu ea... Femeia asta, profitînd de faptul că acum în graţiile ei se află marele duce

Serghei Mihailovici, încasează sume scandaloase drept mită de la furnizorii departamentului de artilerie. O adevărată porcărie !

Miliukov bătu cu cuțitul în farfurie :

— Mă iertați ! Nu găsiți, domnilor, că discuția a luat un caracter... oarecum particular ? După cît l-am înțeles eu pe preastimatul Alexandr Mihailovici, el dorește acum să se precizeze problema viitorului schimb.

„A priceput, pungașul, gîndi cu satisfacție Krîmov, și mai sorbi o înghițitură de vin. Ia să te vedem !"...

Miliukov continuă, adresîndu-i-se numai lui Krîmov :

— În privința formei de guvernămînt, cel puțin în momentul de față, nu există divergențe între partide. În Rusia, înapoiată și economic, și cultural, și moral, pe jumătate sălbatică, ignorantă și roasă de mizerie, singura orînduire de stat posibilă este monarhia.

Krîmov încuviință din cap.

— Chiar și reprezentanții partidelor socialiste, exceptîndu-i bineînțeles pe bolșevici — aceștia însă nu constituie de fapt un partid politic, ci o sectă — nu pretind în prezent instaurarea republicii. Prin urmare — monarhie constituțională. Singura chestiune în discuție este candidatura la tron. Dar și în această privință toată lumea este de acord : micul țarevici Alexei, avînd ca regent pe marele duce Mihail Alexandrovici.

Krîmov se încruntă. Mihail ? Asta era o noutate, Alexeev nu-i vorbise de loc despre așa ceva.

— Dați-mi voie ! îl întrerupse el, silabisind cuvintele răspicat și grav. Armata... am în vedere, firește, corpul ofițerilor... consideră candidatura marelui duce Nikolai Nikolaevici drept cea mai indicată. El este foarte popular în rîndurile armatei, chiar și printre soldați, mai cu seamă de cînd, în urma intrigilor partidului german — al împărătesei și acoliților ei — a fost scos din funcția de comandant suprem al tuturor forțelor armate. Fiți convinși că și prin caracterul său, excelența sa va fi la înălțime : un adevărat monarh.

Vocea lui Miliukov susură insinuantă și blîndă :

— Iertați-mă ! În această problemă îndrăznesc să vă încredințez că noi sîntem pe deplin de acord cu generalul Alexeev. Noi, firește, nutrim un nemărginit respect față de alteța sa și primul act al noului guvern va fi să-l reintegreze în funcția de comandant suprem. În ce privește însă tronul, noi (și accentuă în mod deosebit cuvîntul), *aliații*, avem convingerea fermă că tocmai Mihail... așa cum ați binevoit să spuneți dumneavoastră, prin caracterul său...

„Vor să pună șaua pe noi, își zise Krîmov, privind cum se zburlesc în ritmul vorbirii mustățile albe ale lui Miliukov. Mihail e într-adevăr un molîu, un nătăfleț... Și apoi mai e și însurat, dracu știe cu cine... «Democrație» !

Bine. Cînd vom ajunge acolo, se va vedea ce e de făcut. Dacă Mihail Vasilievici este de acord, înseamnă că are el vreo socoteală."

Gucikov, schimbînd o privire cu Miliukov, întrebă mieros :

— Şi atunci, Alexandr Mihailovici, cum îngăduiţi să înţelegem ? Dumneavoastră şi ai dumneavoastră... am în vedere grupul de ofiţeri patrioţi condus de dumneavoastră, sînteţi împotrivă ?

Krîmov ridică din umeri :

— Permiteţi-mi să precizez. Eu şi „ai mei", aşa cum aţi binevoit să vă exprimaţi dumneavoastră, sîntem soldaţi. Asta e datoria noastră !

El scoase afară, cu mînerul în sus, sabia cu lama foarte lată, aproape cît palma, care îi atîrna sub masa acoperită cu o faţă albă, bine scrobită.

Tăişul sabiei produse impresie. Toate capetele, pleşuve sau cu chică, se aplecară înainte. Tereşcenko spuse ceva în şoaptă, cu entuziasm, despre epopei şi muzee : nici nu se putea altfel, doar se pricepea omul, era un Mecena. Krîmov încheie :

— Iar din punct de vedere politic, avem încredere desăvîrşită în generalul Alexeev. Dacă el e de acord cu Mihail, n-am nimic de obiectat.

— În cazul acesta, începu Miliukov prudent, urmărind expresia feţei lui Krîmov, şi în privinţa constituţiei sînteţi de acord cu... generalul Alexeev : parlament cu două camere ?

— Două, patru, paisprezece, spuse Krîmov izbucnind în rîs, cîte doriţi. Asta nu schimbă cu nimic fondul, după cîte înţeleg eu.

Miliukov îşi înclină supus capul :

— Rămîne, deci, să convenim asupra „actului" propriu-zis : cînd şi cum.

Svecin se ridică şi, păşind fără zgomot, se apropie de uşă, o deschise puţin şi dădu liniştitor din cap. Nu, nimeni nu trăgea cu urechea.

Capitolul 12

CONSPIRAŢIA

În sufragerie se făcu o linişte desăvîrşită. Din nou toate privirile se aţintiră asupra lui Krîmov. El tăcea, sincer mirat : nu cumva domnii politicieni au intenţia să discute şi această problemă în aceeaşi şedinţă, s-ar putea spune, plenară ?

Miliukov zîmbea, zbîrlindu-şi mustăţile ca un motan. Şi, îndeobşte, omul acesta semăna uimitor — cel puţin aşa i se păru lui Krîmov după cină şi în urma celor trei pahare de vin — nu numai cu un Isus îmbătrînit, dar şi cu un cotoi bătrîn, castrat, cu stagiu.

Krîmov tăcea, ca nu cumva să-şi închipuie ceilalţi că domnii ofiţeri sînt „gata să servească" aşa, la primul cuvînt. Ar trebui, la drept vorbind, obligată civilimea să recunoască în mod deschis că ea singură, fără corpul ofiţe-

resc, nu poate face nimic. În orice caz, lasă-i la început să se zbenguie.

Pauza deveni apăsătoare. Miliukov făcu un semn din ochi lui Gucikov. Bîlbîindu-se într-un chip cu totul neobişnuit, Gucikov începu :

— Vedeţi... noi... stimate Alexandr Mihailovici, punem această întrebare atît de delicată deoarece, din informaţiile pe care le avem, ofiţerii „dumneavoastră", grupul de ofiţeri patrioţi condus de dumneavoastră, se află pe front.

Krîmov pufni ironic.

— Păi unde vreţi să fie ? Să stea aici, să înveţe de la cei din spatele frontului ce-i dragostea de patrie şi... curajul ?

Gucikov se împurpură : i se păru că este o aluzie. Se stăpîni însă. O chestiune personală nu trebuie să primeze în faţa unei probleme de stat.

— Aveţi dreptate, generale. Dar după o analiză matură, noi am ajuns la concluzia că, dacă un asemenea eveniment se va produce în cadrul armatei operative, ar putea să se răsfrîngă şi asupra operaţiunilor. Dincolo de limitele frontului, totul se va săvîrşi pe nesimţite : orice s-ar întîmpla, generalul Alexeev nu va scăpa cîrma din mîini.

Faţa lui Krîmov rămase imobilă. Gucikov continuă insinuant :

— Pe de altă parte, nici palatul de la Ţarskoe Selo, unde se află în prezent împăratul, nu este un loc potrivit : garnizoana din Ţarskoe Selo dispune de un efectiv format din oameni

de încredere şi împăratul poate conta în întregime pe ei.

Generalul tăcea ca şi înainte. Feţele celor prezenţi se posomorîră.

Miliukov tuşi.

— Îndrăznesc să vă încredinţez, domnule general, că în această cameră toţi, pînă la unul, sînt demni de o încredere absolută. Aici se poate şi trebuie să vorbim absolut deschis.

Krîmov izbucni în rîs şi se ridică, împingînd înapoi cu zgomot fotoliul.

— Iertaţi-mă, vă rog, mi-am amintit acum de o operetă, nu mai ştiu bine dacă se numea „Mazurik[1] albastru", sau „Mazurca albastră" : în opereta aceea este un pan polonez mustăcios care nu izbuteşte să facă nimic, „nici într-o privinţă, nici în cealaltă". Aşa stau lucrurile, după cît am înţeles eu, şi cu amabilul Alexandr Ivanîci. Nu merge nici aşa, nici altminteri. Bine, nu-i nimic, o s-o scoatem noi la capăt şi singuri.

Se ridicară şi ceilalţi.

— Iertaţi-mă, Alexandr Mihailovici, spuse sumbru Gucikov. Trebuie să înţelegeţi că este absolut necesar să ştim, pentru orientare. Trebuie să vă reamintesc că timpul nu îngăduie nici o amînare. De la o zi la alta se pot dezlănţui greve, şi atunci nimeni nu va mai putea garanta pentru nimic... În fine, la 14 februarie se convoacă Duma de Stat, şi...

---

[1] În original, joc de cuvinte : în limba rusă, *mazurik* înseamnă coţcar, potlogar. (N. t.)

— Înţeleg toate acestea, îl întrerupse Krîmov cu voce tărăgănată. Dar cu tot respectul şi cu toată încrederea absolută, permiteţi-mi, totuşi, să păstrez pentru mine, să zicem aşa secretul inventatorului.

El se înclină şi porni cu mersul său legănat spre uşă. Drumul îi fu însă tăiat de un bărbat ce mergea cu paşi repezi şi neregulaţi, costeliv şi adus de spate, cu barba rasă şi părul tuns scurt. Acesta îi întinse mîna :

— Kerenski.

Krîmov îi luă mîna în palma sa lată, examinîndu-l curios pe acest renumit „avocat roşu", care, prin discursurile sale în Dumă, îndreptate împotriva ţarului Nicolae şi a guvernului, stîrnise atîta vîlvă în toată Rusia. Va să zică şi el e aici ? Laolaltă şi în cîrdăşie cu ceilalţi ? Da, Svecin doar îi spusese că, deşi oficial partidele sînt de păreri diferite, liderii lor au ajuns la o înţelegere... Nu cumva i-au hărăzit şi lui un loc în guvern ?

Kerenski nu era un bărbat arătos. Avea ochii înguşti, spălăciţi, părul îi stătea ridicat în sus, ca o perie aspră, iar obrajii cu asperităţi păreau ciupiţi de vărsat. Nasul îi era buburos şi umflat, gura respingătoare cu buze ofilite, atîrnînd în jos.

— Generale, spuse Kerenski, împroşcînd stropi de scuipat, potrivit convingerilor mele, eu sînt socialist-revoluţionar, duşman neîmpăcat al ţarismului. Dumneavoastră — monarhist. Dar vă cunosc ca pe un om foarte cinstit şi vă respect. Iată mîna mea. Orice întorsătură

ar lua evenimentele, puteţi conta pe mine : pentru dumneavoastră personal, voi face oricînd totul. Iar acum vă înţeleg pe deplin. Şi nu pun întrebarea — cum. Este însă necesar ca şi noi să cunoaştem data. Nu trebuie să fim luaţi prin surprindere. Prin urmare, cînd ?

Krîmov îşi strînse buzele, apoi schiţă un zîmbet ironic, prea puţin încurajator pentru Kerenski ; totuşi, spuse, mijindu-şi ochii zîmbitori :

— Aşteptaţi bîlciul !

Capitolul 13

REPREZENTAŢIE „PATRIOTICĂ" DE BÎLCI

Un detaşament al regimentului 181 sosi la petrecerile organizate de crăciun la Casa poporului „Împăratul Nicolae al II-lea" abia în penultima zi a sărbătorilor : regimentul era consemnat de şefii regiunii militare, deoarece în cazarmă se descoperiseră două cazuri „suspecte din punct de vedere politic", ceea ce avu ca urmare reducerea şi contramandarea concediilor de sărbătoare.

De altfel, în anul acela, sărbătorile crăciunului n-au fost prea vesele. Altădată, în anii dinaintea războiului, petrecerea se desfăşura pe Cîmpul lui Marte [1], unde se adunau mii şi mii

[1] Înainte de Revoluţie, cîmp de instrucţie şi parăzi militare din Petersburg. (N. ed.)

de oameni, iar barăcile de comedianţi se numărau cu zecile. Malofeev şi Laifert înălţau adevărate teatre de lemn, cu o capacitate uriaşă, însă în vremurile turburi ale războiului, consiliul de miniştri şi-a dat seama că e periculos a lăsa să se adune la un loc asemenea mulţimi de oameni simpli, într-un cîmp deschis, şi pe deasupra şi fără nici o plată. Barăcile de comedianţi au fost admise numai în parcul Casei poporului, în cartierul Peterburgskaia, se intra numai pe bază de bilete plătite, ceea ce asigura, de la sine, o selecţie a participanţilor la distracţii, căci nu oricine avea în buzunar cele cinci copeici necesare pentru procurarea biletului de intrare.

Pentru reprezentaţiile de bîlci a fost comandată o piesă specială — „Sevastopol“ — care trebuia să sporească virtutea militară. Tema era cît se poate de potrivită momentului, pentru că şi atunci, ca şi acum, Rusia suferea o înfrîngere.

Cei de la regimentul 181 se înghesuiră lîngă baracă, în faţa tablourilor cu care era împestriţat peretele ei imens. Tablourile reprezentau fie marea albastră, cu valuri din care ieşeau afară catargele navelor scufundate, fie gorganul Malahov — gabioane împletite din nuiele, saci cu pămînt, soldaţi cu berete şi cu curele albe încinse cruciş peste piept, îngenuncheaţi, iar deasupra lor, într-o aureolă, icoana maicii domnului, cea cu trei mîini.

Fruntaşul Ivan îl ghionti şugubăţ cu cotul pe Adamus :

— Ian te uită, se vede treaba că şi la Sevastopol s-au petrecut minuni dumnezeieşti ! Azi, după liturghie, popa a dat de veste că maica domnului, n-a zis dacă aia cu trei mîini ori alta, s-a arătat însoţitorilor de la trenul regimentului de cavalerie de gardă imperială. Tot în raze învăluită, ca şi asta.

Adamus nu răspunse. El privea pînza următoare, care înfăţişa un amiral cu ocheanul în mînă. Ghiulele rotunde şi negre explodează chiar la picioarele lui, din tranşee, de jur împrejur, se aruncă asupră-i cu baionetele franţuji în tunici albastre, cu pantaloni stacojii, englezi în vestoane albastre şi roşii, turci purtînd pe cap fesuri cu ciucuri, şi cu nişte mustăţi înfiorătoare ; dar amiralul rămîne neclintit, cu picioarele solid proptite în pămînt. Cu litere înflcrate stă scris titlul tabloului : Amiralul Kornilov.

— Uite, mă ! se auzi un glas. Kornilov a luptat şi pe atunci ? Tot Kornilov îl cheamă şi pe comandantul corpului nostru de armată. Straşnic general ! Or fi neamuri ? În cazul ăsta trebuie să ne ducem să vedem. Mergem, băieţi ?

Ivan aruncă o privire înapoi. Era un soldat necunoscut, probabil din cei veniţi de pe front. Ce să facă, să meargă oare într-adevăr ? De ce să mai umble aşa, gură-cască, prin zăpadă, în ger ! În jur, nici barăci, nici „încercarea puterii“, nici corturi de tir cu arme de calibru mic, cu ţeava strîmbă, pentru tragere la ţintă cu premii... Sărace erau sărbătorile acum !

Cineva din grup obiectă :

— Să mai aşteptăm. Se zvoneşte, după cît mi-a ajuns mie la ureche, că ţarul în persoană are să vie astăzi la Casa poporului. Cică o să apară în faţa norodului. O să ne înfundăm în vreo baracă şi o să scăpăm tocmai ce e mai important.

— Ţarul ? repetă Ivan. Palavre ! Cum o să vie ţarul aici ?

— Nişte ofiţeri ziceau... îl întrerupse un soldat. Am auzit cu urechile mele. Stăteau aici. Erau trei. Şi-apoi uite cîtă mai poliţie s-a adunat ! Ascultă ce-ţi spun, o să vie.

— Vorbeşti prostii ! se răsti Ivan necăjit. La naiba, ce rost are să îngheţăm aici ? Hai să intrăm !

Şi-au cumpărat bilete de cinci copeici (pentru civili biletul costa o grivnă [1]), cu locuri în picioare, sus de tot, la galerie. Scările de acces, înalte, de lemn, aşezate de o parte şi de alta a barăcii, duceau la o platformă chiar sub acoperiş. Cînd s-au apropiat soldaţii, ambele scări erau înţesate de lume pînă la refuz. Pe platformă, unde se întîlneau faţă în faţă cele două puhoaie de oameni, era o înghesuială, să-ţi iasă sufletul. Ivan privi şi fluieră a pagubă.

— Păi, aici nu poţi răzbate !

— Nu poţi ? spuse unul din cei veniţi de pe front zîmbind larg şi arătîndu-şi dinţii. Adică cum vine asta, să nu răzbim noi... Ia, toţi o dată, he-e-i rup !

---

[1] *Grivnă* — în Rusia ţaristă, monedă de zece copeici. (N. ed.)

Cei de la regimentul 181 îşi proptiră umărul în spatele celor din faţă. Din urmă, venind grămadă, îi sprijini un pîlc de rezervişti de pe insula Golodai, îmbrăcaţi în mantale cenuşii şi avînd pe caschete cîte o cruce de aramă cu nişte braţe triunghiulare, pe care erau gravate literele : „Pentru credinţă, ţar şi patrie". Cam bărboşi rezerviştii — în regimentele de rezervă erau vărsaţi numai vîrstnicii — totuşi în putere.

— Hei rup, fraţilor... ura-a !...

În faţă „înaintaşii" vuiră, strînşi între cele două ziduri de oameni. De cealaltă parte, valul se rostogoli uşor înapoi : soldaţii împingeau cu putere gloata de pe scara din partea „lor", mai sus, tot mai sus, treaptă cu treaptă, înaintînd spre platformă, spre uşa de intrare în baracă.

— Drace, cîtă zăpadă au cărat cu picioarele... Noroc că scîndurile nu sînt date la rindea. Are de ce să se prindă piciorul !

Stop ! Se vede treaba că şi în partea cealaltă veniseră forţe noi, şi, bineînţeles, cei respinşi se înverşunară. Nu era de glumit : chiar de lîngă uşă i-au împins aproape pînă jos. Şi din partea opusă îi lovi un val puternic. Soldaţii fură daţi dintr-o dată cu vreo zece trepte înapoi.

— Nu... frăţie, prea te-ntreci cu gluma ! Sînteţi boboci, n-aţi văzut încă Saxonia. Hei, bărboşilor, ia să ne mai opintim !

Se opintiră. Din nou începură să pîrîie treptele, fugindu-le de sub picioare în jos... Acum platforma era aproape de tot... Împinge !

— Ho-ho... Ian te uită, s-au dus de-a berbeleacul !

— Uite așa !

Într-adevăr, ușa prin care se intra de pe platformă la ultimele locuri, aflate cel mai sus, se deschise larg : reprezentația se terminase și lumea intra acum pentru spectacolul următor...

— Hi-i-i !

Se înghesuiră și se împrăștiară apoi prin galeria goală, alergînd pe podeaua înclinată, care răsuna sub picioarele lor, fiecare încercînd să-l întreacă pe celălalt ca să ajungă mai în față, la bariera ce separa locurile de cele de jos, de douăzeci de copeici. Nici nu apucaseră să se așeze ca lumea, și dindărăt soseau în fugă, gîfîind în urma luptei și a îmbulzelii, o mulțime de oameni îmbrăcați în cojoace și sumane. Se treziră împinși și lipiți cu pieptul de bara despărțitoare, așa că nu se mai puteau clinti din loc.

Dincolo de barieră, unde podeaua era, ca și aici, înclinată de-a lungul băncilor, se vedea aceeași înghesuială. Nici la „categoria a doua" locurile nu erau numerotate, numai că existau bănci : dacă erai gură-cască, n-apucai loc bun. Soldații strigau veseli, privind cum se agită, sare, se rostogolește peste bănci mulțimea aceea

— după înfățișare, mic-burgheză — strecurîndu-se spre locurile din față.

Viorile începură să scîrțîie în mîinile înghețate ale violoniștilor, toba mare, turcească, bubuia, talgerele zăngăneau, iar trombonul, cu timbrul lui răgușit de alamă, ținea isonul. Cu toate că erau îmbrăcați în scurteici, paltoane sau pieptare, iar unii dintre ei cu broboade groase trase pînă peste urechi, muzicanții înghețaseră bocnă și băteau măsura tropăind. Fără să țină seama de ritmul muzicii, spectatorii bocăneau și ei cumplit cu picioarele, pentru că înăuntru era, într-adevăr, groaznic de frig, chiar mai frig ca afară. Pe culoarul „categoriei a doua", un băiețas vioi trecu în fugă spre bariera „categoriei a treia" și scoase din sîn un pachet de hîrtii.

— Afișe, cine vrea afișe... Celor de pe locurile din față, de cincizeci de copeici, nu le dăm de loc, pentru cei de la a doua cu cinci copeici, pentru cei de la a treia, gratis.

— Gratis ? repetă un rezervist cu barba căruntă, eliberîndu-și cu greutate mîna înghesuită între vecini. Ia dă-le-ncoa ! Numai că e întuneric, nu vezi o buche !

— Ai să citești acasă... dacă ai nevoie de ochelari... Și apoi aici nici nu trebuie să citești, că reprezentația ai s-o vezi. Ia și dă mai departe.

Rezervistul luă pachetul și numaidecît foile trecură din mînă în mînă, pe tot șirul, și în urmă-i, în sus, prin mulțime.

— Ia stai! Ce scrie aici? „Pro-le-tari din toate țările..."

Puștiul, însă, se furișase în jos, printre rînduri: lîngă ieșire se mai zări o clipă șepcuța lui boțită și ruptă.

Ivan făcu o sforțare cu umărul și luă de la rezervist o foaie. Nu prea se vedea: din cauza pericolului de incendiu, în baracă focul nu era permis, de aceea era numai atîta lumină cîtă putea pătrunde prin crăpăturile pereților. Ivan însă, încordîndu-și privirea, citi titlul, scris clar pe marginea de sus a foii:

„Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Rusia".

„TOVARĂȘI!

Ștreangul pe care clasele conducătoare l-au aruncat pe grumazul popoarelor Europei se strînge tot mai mult. Au pierit milioane de vieți omenești, au fost schilodite și smulse cele mai bune și mai tinere forțe ale poporului..."

— De război e vorba, spuse în șoaptă Adamus. Ia vezi la sfîrșit, n-o avea pe-acolo vreo hotărîre?

Ivan întoarse foaia. În ultimele rînduri, tipărite cu litere negre și groase, vizibile și pe întuneric, scria:

„Jos monarhia țaristă! Război războiului! Trăiască Guvernul Revoluționar Provizoriu! Trăiască Republica Democratică! Trăiască Socialismul Internațional!

Comitetul din Petersburg al Partidului Muncitoresc Social-Democrat (bolșevic) din Rusia."

— Așa rezoluție mai zic și eu, zîmbi cu subînțeles Ivan și ascunse foaia în sîn. Muzica începu să cînte mai tare, cortina de culoare zmeurie imitînd catifeaua tresări și se dădu în lături.

Capitolul 14

PENTRU CREDINȚĂ, ȚAR ȘI PATRIE

Piesa „Sevastopol" începu cu bătăi de tobe. Fiecare cetățean credincios știa dinainte că reprezentație patriotică fără tobe nu se putea. Afișul pictat, de afară, nu mințea de loc: pe scenă, pe bastionul al cincilea, apăru amiralul Kornilov cu tricorn și pantaloni albi, avînd în mîini un ochean; o ghiulea neagră se roti fumegînd, o tobă turcească bubui ca o lovitură de tun; pe scenă, ținînd puștile de lemn în cumpănire, năvăli o droaie de francezi îmbrăcați cu pantaloni roșii și cu chipiuri albastre cu cozoroc, făcute din carton. Tropăiră înfățișînd un asalt nereușit și o luară la fugă înapoi.

Tabloul se schimbă; pe lîngă gabion și sacii cu pămînt trecură tărgi cu răniți, cineva strigă că a fost luat gorganul Malahov și pe pardoseala de scînduri care se îndoia sub picioare, alergară la contraatac rezerviștii, în cap avînd șepci cu cruci de aramă, pe care erau gravate

cuvintele : „Pentru credință, țar și patrie!“ Erau tot atît de bărboși ca și cei ce stăteau rezemați de balustrada „categoriei a treia“, alături de ostașii din regimentul 181. Rezervistul de lîngă Ivan icni și bombăni trist și înciudat :

— Parcă ne văd pe noi... tot așa sîntem... Și atunci ne-au bătut, și acuma ne bat... Și pentru credință, și pentru țar, și pentru patrie, dumnezeii mamei lor...

În jur, în gloata care împingea din urmă, și jos, pe bănci, chiar sub bărbile rezerviștilor izbucni un vuiet de compătimire. Vuietul deveni și mai puternic, atunci cînd, chiar lîngă rampă, la lumina palidă a lămpilor de gaz, fu adusă o targă cu un soldat mustăcios muribund, cu favoriți reglementari, iar o soră drăguță, cu fața vînătă de ger, îngenunche alături. Cînd soldatul se ridică puțin într-un cot și începu să vorbească cu glas sugrumat, spunînd că el primește moartea ca pe cea mai mare fericire, pentru că fiecare soldat ortodox, fiu credincios al patriei-mume, este fericit să-și dea viața pentru „tătucul țar — nădejdea noastră“, undeva, de la „categoria a doua“, răsună o voce puternică și sonoră :

— Uite la el, trage să moară și tot minte... Să-ți spun eu ce gîndesc fiii credincioși ai patriei...

Pe o bancă, nu departe de „categoria a treia“, se urcase, cît era de înalt, un om fără șubă, doar într-o cămașă de lucru, cu nasturi într-o parte. Cu o mișcare bruscă, Adamus se aplecă în față, peste bară :

— E omul nostru... pe cinstea mea ! Ăla, de la „Aivaz“. Ăl de fusese pe șosea, cu copoiul...

Soldatul de pe targă tăcu speriat și se vîrî cu capul sub pătură. Sora înțepeni în genunchi. Din rîndul întîi se ridică un polițist într-o manta ofițerească cenușie și cu mănuși albe, rotindu-și privirea turbat, cu furie. La intrare, oamenii începură să se agite.

Cel de pe scaun prinse a vorbi, întors cu fața spre sutele de oameni care se îngrămădeau dincolo de bariera de lemn :

— Tovarăși ! Acum, cînd mii de frați de-ai noștri pier în tranșee, uciși de proiectile, de gaze otrăvitoare, nouă ni se organizează aici reprezentații de bîlci despre credință, țar și patrie. E al treilea an de măcel. E al treilea an de cînd se sapă morminte, al treilea an de cînd familiilor li se răpesc susținătorii, oameni buni de muncă ce sînt trimiși apoi acasă schilozi, fără mîini, fără picioare. Pentru banii francezilor și englezilor, pentru aurul care s-a scurs în buzunarele granguriior, pentru veniturile capitaliștilor care se îmbogățesc de pe urma războiului, guvernul țarist mînă poporul la moarte. „Pentru țar și patrie !“ Firește, pentru țar sîngele nostru nu este o noutate, patria n-are însă aici nici un amestec. Atîta timp cît țarul se află pe tron, noi nu vom avea o patrie a noastră...

Toată baraca era în picioare. Cei aflați în apropiere se dădură în lături din fața oratorului — un tînăr cu părul negru, care se ridicase, dominîndu-i pe toți. De sus, de peste balustradă,

se vedea cum se agită pe loc, căutînd să străbată prin gloata îmbulzită, polițistul în manta cenușie și vreo cîțiva inși îmbrăcați civil, probabil agenți de-ai ohranei.

— Or să-l aresteze ! șopti Adamus atît de încet, încît nici el nu-și auzi vocea. Ian te uită... dinspre gorganul Malahov vin vardiștii... se cațără peste muzică.

— N-o să-i lăsăm ! răspunse cu hotărîre Ivan, umflîndu-și pieptul și făcîndu-și loc să coboare. N-o să-i lăsăm ! Zi-i, tovarășe !

Muncitorul zîmbi și făcu un semn cu capul ca răspuns la vocea puternică a soldatului, la gestul prietenesc al mîinii lui ridicate în sus. Și din nou în toată baraca răsună în cascade un vuiet amenințător, crescînd mereu.

— ...soldații sînt trimiși în foc aproape neînarmați, fără cizme, fără îmbrăcăminte călduroasă, fără hrană, la moarte sigură.

— Așa e ! Numai să împlinească numărul de capete trimise la măcel.

— ...iar în spate, patronii, sub pretextul primejdiei de război, i-au înrobit cu totul pe muncitori, nu-i lasă nici să răsufle... Scumpetea crește, foamea bate la toate ușile...

— Așa e ! În sate, stăpînirea scoate din ogrăzi ultimele vite care au mai rămas, ca să aibă domnii cu ce să se hrănească... Au luat ultima bucățică de pîine...

— Tovarăși ! Oare cît o să mai răbdăm în tăcere ? Ajunge ! Jos războiul ! Jos țarul și toată clica lui de ucigași ! Trăiască revoluția !

Trăiască Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Rusia !

Dinspre toate ușile, sfredelind cu furie mulțimea, vardiștii se strecurau spre muncitor. Căciulile lor negre, cu pajuri, și gulerele mantalelor cu vipușcă roșie înaintau prin marea furtunoasă de capete. Mai aproape, din ce în ce mai aproape.

— Aoleu, or să-l înhațe... Or să-l piardă cei cu locurile de cincizeci de copeici... Nu fac altceva decît să se înghesuie și nu se găsește măcar unul care să-i dea peste bot copoiului.

Adamus se opinti cu tot trupul lui firav, împingînd înapoi pe cei care se lăsau peste el.

— Nu-l dați pe mîna poliției, fraților !

El își săltă cu ușurință corpul peste balustradă. Prinzînd curaj, rezervistul își trecu piciorul în urma lui.

— Ia, băieți, care crede întru Hristos ! Să mergem !

Oamenii năvăliră peste balustradă, ca un puhoi mînios, omogen, de nestăvilit. În față, cei de pe bănci săriră în lături ; femeile începură să țipe cît le ținea gura, ținîndu-și pălăriile cu mîna ; epistații și vardiștii, prinși în înghesuiala de la ieșire, începură să se învîrtească-n loc, ca niște fire de paie într-un vîrtej de apă.

— Împingeți, fraților, împingeți !

Ivan nu-l scăpa din ochi pe muncitor. Îl văzu cum își îmbrăcă în fugă scurta, cum își puse pe cap o căciulă cu clape, pufoasă, din blană de iepure, și cum, astfel deghizat, se pierdu în mulțimea ce năvălise în jos pe pantă. Ținîn-

du-se pe urma lui, Ivan scăpă de îmbulzeala din baracă și se pomeni afară. În parc începuse panica, lumea se îmbrîncea căutînd să scape din înghesuială, se aduna în grupuri, și, în vălmășagul acela de oameni, răsăriră ca din pămînt o mulțime de epistați și de jandarmi ; un brav colonel de jandarmi, înconjurat de un pîlc de polițiști striga ceva, dînd agitat din mîini. Dar ieșirea nu era încercuită. În poartă, Ivan zări, pentru o clipă, căciula cu clape. Iuți pasul și îl prinse din urmă pe muncitor abia cînd acesta ajunsese în aleea ce străbătea parcul Petrovski, spre bulevardul Kronverski.

Auzind în urma sa pași grăbiți ce se apropiau, muncitorul se întoarse. Ivan îl salută, zîmbind larg :

— Nu mă recunoști ? Ne-a fost scris să ne întîlnim din nou. Rîndul trecut ai plecat singur, dar acum hai să mergem împreună.

Capitolul 15

DOI IVANI

De la Casa poporului spre cartierul Vîborg merseră tot pe străzi lăturalnice și pe drum se împrieteniră de-a binelea.

Ivan-soldatul începu să-l dojenească pe noul său cunoscut :

— De ce umbli așa, fără să te ferești ? Că doar ai fugit de oamenii stăpînirii, deci se cheamă că ești fugar.

Sosipatr începu să rîdă :

— La noi, de fuge omul, e ca să-și ia avînt, nu să se ascundă prin tufișuri. Crezi oare că în vremuri ca astea pot să stau cu mîinile încrucișate ? Uite ce evenimente s-au pornit ! Pot să spun fără ocol că oamenii se caută unul pe altul : fiecare își dă seama că, dacă nu pune și el umărul, va pieri, că îl așteaptă ruina, foametea... Cu toții avem aceeași țintă, trebuie numai să ne unim laolaltă și atunci nimeni n-o să ne poată birui... Acum nu poți să stai ascuns. Cînd eram la uzină, trebuia să fiu mai prudent, acum, însă, cînd am intrat, cum s-ar spune, în ilegalitate... sînt liber să trăiesc cu adevărat.

— Care va să zică, ai lucrat la uzină ? La „Aivaz" ?

Sosipatr încuviință din cap și adăugă :

— Ca strungar.

— Ca strungar ? repetă soldatul, și clătină din cap. Ian te uită ! Și vorbești... ca din carte... Asta e mare lucru ! Uite, ca acum : ai intrat numai tu, singur, și ai văzut cîți ai tras după tine !

— Crezi că-s mulți ? făcu Sosipatr, oprindu-se și rîzînd ușor, fericit. Ei, dacă-i așa, apoi m-ai bucurat nespus. Asta înseamnă că oamenii înțeleg.

— Înțeleg, nici vorbă. Ai văzut și tu. Da, ia spune, cum te cheamă ? Fiindcă, altminteri, parcă nu se leagă vorba.

— Pe mine, Ivan.
Soldatul își înălță capul.
— Ce vorbești ? Păi atunci înseamnă că sîntem tizi. Mie tot Ivan îmi zice.
— Tizi întru revoluție, răspunse rîzînd Sosipatr. În partid, ca ilegalist, mi se spune Ivan. Numele meu de botez e Sosipatr.
— Cum ?! se miră soldatul. Păi ce, există un nume ca ăsta ? Ți-a făcut-o taică-tu !
— Tata n-are nici o vină, de fapt el voia să mă boteze Semion, ca pe bunicul. Nu s-a înțeles însă la preț cu popa, pentru botez : preotul parohiei noastre era un om tare hrăpăreț, ei, cum îi stă bine unui popă, iar tata... ce venit să aibă : tot la „Aivaz" lucra și el. Ca să-i facă tatii în ciudă, cînd m-a afundat în cristelniță, popa, în loc de Semion, a zis : „Se botează robul lui Dumnezeu Sosipatr, în numele tatălui, al fiului..." Tata l-a înșfăcat de mînă : „Stai, omule, ți-ai ieșit din minți ? În numele cărui diavol botezi ?!" Dar n-a mai avut încotro, căci popa apucase să spună : „și al sfîntului duh, amin". Și, cu asta, basta ! Așa m-au și înscris în registru : Sosipatr.
— Ca să vezi ! Păcătoși oameni și răi mai sînt și popii ăștia ! Iacă, la noi, la regiment, bunăoară : la spovedanie, cînd să-ți mărturisești vinile, te iscodește dacă n-ai greșit cumva împotriva șefilor, „cu cuvîntul, cu fapta, ori cu gîndul". Soldatul se teme să mintă, căci e lucru știut că cine minte la spovedanie, după moarte vai de el — iadul îl mănîncă. Și pe lîngă asta, după religie, popa este dator să păstreze taina

spovedaniei : nimeni să nu afle, decît dumnezeu. Popa al nostru, însă, întîi te iscodește, cum ți-am spus, și pe urmă — hai la șefi ! La început noi nu ne dumiream cum se poate de-l înhață ba pe unul, ba pe altul : unii la arest disciplinar, alții și mai rău — în companiile de deținuți. Abia într-un tîrziu ne-am dumirit noi ce și cum.
Ivan-Sosipatr îl privi cu atenție deosebită pe soldat.
— Care va să zică, au ridicat soldați de pe la voi ? Pentru politică ?
— Apăi, sigur, pentru politică, încuviință din cap Ivan-soldatul. Regimentul nostru are ostași îndrăzneți : n-ai auzit că astă toamnă au ieșit chiar la demonstrație ?
Sosipatr rîse din nou :
— Ce s-aud ? Am văzut cu ochii mei ! Va să zică e un regiment bun ?
— N-aș putea spune că-i prea grozav, răspunse Ivan gînditor. Bineînțeles, pornit amarnic împotriva șefilor, dar socot că orice unitate ai lua, peste tot soldatul este împotriva șefilor. Nu poate să nu fie contra lor. Prea e grea viața soldaților, tovarășe Ivan. Mai rea decît o viață de cîine. Cazărmile sînt ticsite de oameni, că nu poți să respiri. Cîte trei rînduri de paturi, ca în vagon, iar oamenii se îngrămădesc unul peste altul, pînă-n tavan, ca bagajele. Noaptea e o putoare, că-ți taie răsuflarea. Murdărie, ploșnițe, păduchi. Orice-ai face, nu poți să te ții curat. Și-apoi mîncarea — e numai cu numele. Înainte vreme, cel puțin rația de pîine se

dădea întreagă, pe cînd acuma... se încaieră soldații pentru o coajă uscată. Și e o strictețe !...

Nu demult, în plutonul nostru, un soldat, Ignatiev îi zice, a fost pedepsit să stea în poziția de drepți, cu arma la umăr ; și să nu crezi că pentru cine știe ce vină : se îmbolnăvise omul și nu ieșise la instrucție. A stat două ore sub armă și și-a dat duhul. Bun înțeles, răbdăm, fiindcă soldatul n-are încotro. Dar au început ostașii să cîrtească.

— Păi, atunci, ce zici, dacă ar fi să căutăm prin companiile voastre, s-ar găsi băieți... corespunzători ?

— Corespunzători ? făcu soldatul Ivan, dîndu-și căciula pe frunte și scărpinîndu-se după ceafă. Cum să zic... Băieți firește că sînt, dar dacă stai să te gîndești... Trebuie să recunosc că oamenii noștri sînt înapoiați : nu prea înțeleg ei ce și cum. Se zburlește omul și apoi se lasă din nou înhămat... Ian te uită, l-or fi strivit pe vreunul, sau ce s-o fi întîmplat, de s-a strîns lumea !

Într-adevăr, lîngă prăvălia din colț se îngrămădise ceva lume. Se apropiară.

În fața ușii, barînd intrarea cu trupul, stătea un om slăbănog, cu o bărbuță de țap, îmbrăcat cu șorț alb, de băcan. La spatele lui, un flăcăiandru cu cojocel băga neîndemînatic în belciugele de metal toarta unui lacăt greu.

— Nu-i și nu-i ! spunea convingător și grav băcanul, desfăcîndu-și brațele vînjoase. V-am mai spus doară că pîinea s-a isprăvit. Și nici nu pot să știu precis dacă mîine o să fie. Ce să fac

dacă angrosiștii au micșorat livrarea ! Eu, cu deverul meu, am nevoie de marfă pentru o mie cinci sute de suflete pe puțin, iar azi nu mi-au livrat decît cinci puduri[1] de pîine. Dumnezeu să mă ierte (și își făcu cruce), da ce sînt eu, Isus Cristos, ca să satur cu trei pîini zece mii de oameni...

— Ăla s-ar fi procopsit din negoț în vremurile astea... răspunse un glas din mulțime. Nu-i vorbă, că și la tine, dacă am căuta prin magazii și prin beciuri, s-ar mai găsi cîte ceva. Dosești făina, hapsînule ! Aștepți să crească prețurile și mai mult... Lumea n-are decît să crape, numai tu să cîștigi !

— Ai nimerit-o ! dădu din cap cu repроș băcanul. Cu un cîștig ca ăsta rămîi gol pușcă. Cu negoțul ăsta al meu, nu numai că sînt în pierdere, dar o să ajung la sapă de lemn.

— S-a ruinat, săracul ! strigă același glas. Ar trebui să-ți muiem oasele, tîlhar ce ești... Nu înțelegi că ne stau copiii flămînzi ?... S-au topit de tot sărăcuții, n-auzi ?!

În sfîrșit, lacătul țăcăni. Patronul luă în primire cheia. În aceeași clipă, gloata începu să lărmuiască, iar femeile prinseră a se tîngui cu vocile lor pițigăiate.

— Adică iarăși să ne așezăm la coadă de cu noapte ? Din nou să mergem acasă cu coșul gol ?!

Băcanul îi împinse cu hotărîre în lături pe cei aflați în fața lui.

[1] *Pud* — veche măsură de greutate rusească, echivalentă cu 16,38 kg. (N. ed.)

— Dați-vă la o parte, creștinilor...

El ieși din mulțime și plecă agale, tîrîndu-și piciorul. Oamenii începură să se împrăștie, discutînd și bombănind. Sosipatr și soldatul porniră mai departe. Soldatul mergea, clătinînd din cap.

— Te uiți în jur și te cutremuri... Grea nenorocire s-a abătut peste capul norodului ! Un veac să treacă, și tot nu i-ai da de fund.

Sosipatr nu răspunse. Își încleștase doar fălcile. După ce trecu de colț, se opri.

— Ia-o la stînga, pe sub poartă. Am ajuns. O să-ți fac îndată legătura cu un om... Pot să spun că, la timpul său, el m-a învățat și pe mine să cunosc viața. Numai să ai grijă : spovedanie, nespovedanie — nici un cuvînt nimănui ! Am încredere în tine : de două ori m-ai scos din impas, totuși, bagă de seamă — nici un cuvînt !

— Nu-i nevoie să-mi spui, răspunse Ivan-soldatul potrivindu-și centura. Crezi că nu-mi dau seama și singur ?! Pe-aici, unde e firma asta, nu ?

Pe firma prinsă deasupra unei marchize înalte, din curte, scria : „Cooperativa muncitorească de consum din cartierul Vîborg“.

— Pe-aici ! făcu din cap Ivan. Îl luă de braț pe soldat, dar îi dădu numaidecît drumul — de pe treptele de la intrare cobora cu pași repezi o fată cu părul negru, îmbrobodită cu o basma pufoasă, lăsată peste haină. Du-te deocamdată singur și așteaptă puțin pe scară, după ușă. Vin și eu îndată.

Ivan-soldatul zîmbi înțelegător, privi fata din mers și dispăru după ușă, trîntind-o cu zgomot. Marișa strînse mîna lui Sosipatr.

— Vii de la Casa poporului ? Ai luat cuvîntul acolo ? Riști, totuși, nou-născutule tovarășe Ivan... Am fost îngrijorată astăzi, te rog să mă crezi...

— Ce spui ? zîmbi Ivan fără să lase mîna Marișei. Te-ai gîndit la mine ? De-aia m-oi fi simțit eu azi ca un înger plutind prin văzduh... Și-apoi mi se pare că am izbutit să fac ceva : am adus cu mine un soldat ; dacă facem prin el legătura... În ce privește însă riscul, degeaba îți faci griji. Eu nu sînt o celebritate. Prima dată a fost într-adevăr cu ghinion, dar ohrana nu m-a luat încă în evidență. Dumneata cum te mai descurci ? Tare mult aș vrea să lucrez cu dumneata, așa, ca la uzină. Tovarășul Vasili nu ți-a spus nimic ? Am cerut să lucrez în sectorul dumitale : să facem pregătiri în vederea zilei femeii... să fiu agitator.

— Știi că ești bine ! spuse fata, clătinînd din cap și rîzînd. Mi-ai făcut-o ! Tovarășul Vasili m-a și mustrat din cauza dumitale : „Cu pregătirea femeilor, văd că nu prea o scoți la capăt, trebuie să iau oameni din altă muncă și să-i trimit la dumneata. N-ai putea, pe-acolo, pe la institutul dumitale, să mai atragi pe cineva, măcar cîteva fete, dintre colege ?“

Capitolul 16

NATAȘA

Dintre colegele ei de la institutul de medicină ? Nu-i atît de simplu, dacă nici pe Natașa, cu care a învățat la liceu în aceeași clasă, și cu care, ca veche prietenă, stătea de doi ani în aceeași cameră, n-a reușit s-o atragă pînă acum în muncă.

Cum s-o poată atrage, dacă Natașa are cu totul alte preocupări ? E o fată drăguță, sinceră, însă cu o concepție de viață naivă de tot, iar de alta nici nu vrea să audă. Chiar dintru început, cînd Marina a încercat să vorbească cu ea despre politică și revoluție, Natașa și-a astupat urechile cu palmele : un medic nu trebuie să aibă de-a face cu politica ; pentru el toți oamenii trebuie să fie la fel, menirea lui fiind să ușureze suferințele oamenilor ; boala, durerea fizică sînt deopotrivă pentru toți — pentru un ultrareacționar ca și pentru un revoluționar, pentru cel mai rău ca și pentru cel mai bun dintre oameni. Datoria medicului e numai să vindece. El nu trebuie să aibă nici un fel de „dușmani". Poate oare medicul să tragă de pe baricade ? Nu poate !

— Trebuie !

Natașa era cît pe-aci să izbucnească în plîns.

— Eu, Marina, te iubesc foarte mult. Dar dacă tu crezi așa, nu știu ce să mai zic... Și atunci ce fel de medic mai poți fi ?

Au discutat în contradictoriu. Marina a mai încercat de vreo cîteva ori și după aceea s-o atragă pe Natașa, dar în cele din urmă a renunțat. În definitiv, nu poți „să dai ghes" unui om să devină revoluționar. La revoluția noastră, singura revoluție adevărată, cinstită, necruțătoare pînă la capăt, are dreptul să ia parte numai acela căruia și inima și conștiința îi arată că el nu poate să fie absent, că pentru el nu există altă viață. Marina și-a lăsat colega în seama vieții : viața singură o va aduce pe drumul bun. Peste tot în jur se petrec fapte de așa fel, încît orice om cinstit, adevărat, nu poate să nu devină revoluționar.

Dar lunile treceau și Natașa nu vedea realitatea. Era preocupată de cursuri, de laborator, de sala de disecții, de cărți. Apoi, examenele. Iar în decembrie, mai apăruse și Andrei, acest student-sanitar, frumos dar antipatic. Un roman în toată regula. Acum parcă s-a întrerupt. Natașa nu mai vorbea despre Andrei și, venind acasă, Marina nu-l mai găsea niciodată acolo. Iar Natașa era tristă, tristă de tot. Era limpede că avea o durere la inimă. Marina ar fi trebuit să stea de vorbă cu ea deschis, de la suflet la suflet. Cum avea să-și găsească însă timp, dacă nici acasă nu izbutea să vină decît noaptea tîrziu, și chiar asta rareori ! Institutul, infirmeria, munca de partid care creștea din zi în zi : se apropia ziua femeii — 23 februarie — și, ca să scoată femeile la demonstrație (cu toate că erau soții de muncitori, le preocupau mai mult treburile gospodăriei), va fi nevoită să le

smulgă de la bucătărie, de la albie, lucru care nu era de loc ușor. Trebuia să le adune, să le vorbească. Iar acasă venea obosită, numai de vorbă nu-i mai ardea ! Și nici nu-i stătea mintea la asta : i se părea caraghios să vorbească tocmai acum despre flirturi, despre romane sentimentale, despre ceva care să se refere numai și numai la dragoste... Iar dacă deschizi vorba, în loc s-o ajuți mai rău o zgîndărești...

În ziua de 22, în ajunul demonstrației, Marina se întoarse acasă mai devreme ca de obicei : a doua zi trebuia să fie odihnită și cu puteri noi. Se hotărîse să doarmă cît de cît. Și poate pentru că așteptarea zilei de mîine îi crease o stare de bună dispoziție, o înviorare deosebită, îmbucurătoare, poate tocmai din pricina asta i se păru Natașa atît de nefericită, de părăsită și demnă de compătimire, așa cum stătea acum în fotoliu, lîngă fereastră, fără o carte măcar, cu mîinile atîrnîndu-i neputincioase în jos de parcă ar fi bolnavă. Fără să vrea, Marina îi puse, cu o mișcare profesională, mîna pe inimă.

— Te doare ?

Natașa dădu din cap.

— Ce, v-ați despărțit ?

Natașa dădu din nou din cap și spuse, coborînd genele :

— Nici eu nu pot să-mi dau seama... În noaptea aceea... știi, cînd cu Rasputin... ți-am povestit doar... ce ne-a despărțit... Tocmai atunci, încă... deasupra ochiului de apă. În locul acela mi-au venit niște gînduri ciudate, însă de ne-

înlăturat. Mereu, mereu mă gîndesc. De ce oare... nu știu nici eu cum aș putea să spun mai bine : n-am mai avut nevoie unul de altul, sau poate ne-am înstrăinat definitiv. Așa, dintr-o dată... Și doar existase... dragoste.

— Dragoste ? făcu Marina, clătinînd din cap. Nu. Dragostea nu poate să se stingă așa. Asta înseamnă, dragă Natașa, că n-a fost dragoste. Și atunci e mai bine că s-a întîmplat așa.

— Dar de ce s-a întîmplat așa ? Mă chinuie faptul că nu pot să pricep : de ce ? Spune, tu ce crezi ?

— Ce cred eu ? zise Marina, înălțînd din umeri. Ce pot să spun cînd n-am văzut și nu știu... Probabil... ia adu-ți aminte ! A spus sau a făcut el ceva care să-i dezvăluie în ochii tăi vreo trăsătură nouă a firii lui, o trăsătură insuportabilă, și, în clipa aceea, poate că ai înțeles că e altfel decît ți l-ai închipuit.

— Se poate, spuse Natașa cu o voce indiferentă și fără să se uite la ea. A doua zi i-am scris să nu mai vină. Și nici nu trebuie să vină. Și totuși fără el mi-e greu, mi-e tare greu, de nesuportat... Acum am rămas singură, absolut singură. Singură pe lume.

— Natașa ! izbucni Marina.

Natașa înălță capul.

— Așa e, firește. Tu te-ai depărtat de mine. Da, da, știu : după părerea ta sînt o înapoiată. După tine, vederile mele sînt absurde. Încă din liceu rîdeai de mine și mă poreclеai „demoazelă de pension". Așa o fi... Asta sînt. Și nu-i chip să mă schimbi. Totuși, sînt un om

viu și eu. Și nu pot trăi așa, fără un suflet apropiat... Știi ce-ai însemnat tu pentru mine. Și acum m-ai părăsit, te-ai depărtat. Nici nu mai stai de vorbă cu mine. De loc. Te simți legată de alții... Și nici măcar nu știu de cine...

Marina cuprinse capul Natașei cu amîndouă mîinile.

— De cine? Dacă ții neapărat... am să ți-i arăt. Dacă vrei, vino cu mine mîine la demonstrație. Mîine e Ziua Femeii, ziua de luptă pentru egalitatea în drepturi a femeii.

Marina zîmbi amar. N-o nimerise... Dar ce putea face? Deși o compătimea, nu putea să vorbească cu ea sincer, deschis...

— Vino! Asta nu-i împotriva concepțiilor tale... Egalitatea în drepturi a femeii... În ceea ce mă privește... Poate că într-adevăr sînt vinovată cu ceva față de tine... dar nu cu ceea ce crezi tu. Și am senzația că nu eu, ci tu m-ai părăsit... Pe cuvîntul meu, Natașa.

Capitolul 17

FEMEILE

Locul de întîlnire era în fața Cooperativei muncitorești de consum din cartierul Vîborg. Se adunase lume multă: bărbați puțini, cît vedeai cu ochii — numai femei. Femei dintre cele mai obișnuite, cu broboade, pieptare, paltoane ponosite. Natașei nu-i venea să creadă că Ma-

rina putea să se afle laolaltă cu ele. Cu femeile astea?!

Da, cu aceste femei. Pentru că pe Marina o cunoșteau aici aproape toți: o salutau, o strigau, se adunau în jurul ei, întrebînd-o despre cine știe ce treburi de-ale lor, femeiești. Natașa stătea mai la o parte, ca o străină. La drept vorbind, chiar asta era: o străină.

Discuția din ajun nu-i ușurase inima, nici nu-i risipise tristețea: Marina nu mai era cea pe care o știa, nu mai era cea de altădată. Cînd se afla în preajmă-i, nu mai avea sentimentul acela de căldură și intimitate, ca odinioară. Acum îi era însă indiferent: tot n-avea unde să se ducă, așa că mai bine aici...

Marina băgă de seamă — pricepu probabil din expresia colegei — că era turburată, așa că se îndreptă spre ea, dar pe drum o ajunse din urmă, venind aproape în fugă, un băiat vesel, cu părul cîrlionțat. Era Nikita Sizov, de la „Aivaz".

— Marina Dmitrievna, ești și dumneata aici! De ce nu te-am mai văzut de mult prin atelier? Ne-a fost dor de dumneata, zău. Chiar mă bătea gîndul să mă rănesc cumva la o mînă, ca să pot veni la infirmerie. Dar nici așa nu se poate, fiindcă vezi bine, s-ar putea să ai nevoie de mîini... Ce zici de evenimentele astea grozave, ai? Și ce bine o să se desfășoare în sectorul nostru greva de mîine, pe cinstea mea: toate uzinele, pînă la una, se vor opri. Și în alte sectoare la fel! Ieri, ai auzit?... Administrația a închis uzina „Putilov" și șantierul

naval, iar mîine e rîndul uzinei constructoare de mașini, așa se zvonește. Cum s-ar spune, *lock-out* [1] în toată legea. Au și găsit cu ce să ne sperie, tîmpiții dracului! Pe muncitori nici așa nu-i poți ține în frîu, iar dumnealor mai toarnă gaz peste foc!

Flăcăul rîse tinerește, în cascadă.

— Direcția noastră de la „Aivaz" e mai deșteaptă: acum a afișat un anunț. Chipurile, cît privește pîinea, să nu fiți neliniștiți, domnilor muncitori: am organizat o brutărie proprie, o să vă aprovizionăm chiar noi, fără întrerupere, și se vor distribui cîte o mie cinci sute de funturi [2] pe zi. Doar, să lucrezi pentru țar, credință și patrie. Ce mai diavoli! Vor să-i cumpere pe muncitorii de la „Aivaz" pentru un codru de pîine! Noi, firește, am citit și-am hotărît: vom face grevă pînă îi vom doborî complet.

Se aplecă apoi la urechea Marinei și-i spuse în șoaptă:

— Dumitale pot să-ți fac o destăinuire, deși chestiunea este foarte secretă: organizăm un detașament de muncitori. Eu, bineînțeles, m-am și înscris. Numai că n-avem arme. Adică nu că n-avem de loc, dar prea puține. În primul rînd, se dau celor din partid, se-aude că sînt pistoale primite de la bolșevici. Eu, însă, n-am mai apucat să iau. Se vede că trebuie să-mi fac

[1] *Lock-out* — unul din mijloacele de luptă ale burgheziei împotriva clasei muncitoare, constînd în închiderea întreprinderilor pe un anumit termen și concedierea în masă a muncitorilor. (N. ed.)

[2] *Funt* — veche măsură de greutate rusească, egală cu 409,5 gr. (N. ed.)

rost singur... Ce să fac, va trebui să-i dau la cap vreunui vardist!

— Marina Dmitrievna, se auzi un glas emoționat de femeie. Ce mai așteptăm? Nu pornim?

— Pornim numaidecît, răspunse Marina. Am așteptat să vină și uzinele, ca să plecăm împreună. Cei de la uzine ies abia la douăsprezece.

— Vom trece pe bulevardul Sampsonievski? întrebă Nikita. N-o luăm în partea aceea, spre oraș? Ar fi bine!

— Nu, răspunse Marina. Pentru azi am hotărît să manifestăm numai aici, acasă la noi. Băieții au fost în cercetare și au văzut că în oraș poliția s-a și pregătit: a instalat posturi de pază pe poduri, pe Nevski, iar prin curți sînt ascunși jandarmi călări și vardiști. Femeile noastre n-au mirosit încă praf de pușcă și mă tem să nu se încurce lucrurile. La început e mai bine să meargă numai prin cartier... să se mai obișnuiască...

Nikita cîntări din ochi mulțimea, și nu se știe de ce ochii i se întunecară.

— Asta cam așa e. De altfel, ceea ce spui se potrivește nu numai în privința femeilor. Și strada cere să te deprinzi cu ea.

Marina îi făcu Natașei un semn din cap, să se apropie. Apoi strigă, aruncînd peste umeri capetele broboadei sale moi și pufoase:

— Tovarăși, aranjați-vă în rînduri! Pe toată lățimea străzii... Ca să nu mai poată trece nimeni nici călare, nici pe jos!

Femeile din coloană începură un cîntec. Primele, cele care erau mai aproape, se strînseră, făcînd loc Marinei şi Nataşei. Pe Nataşa o cuprinse spaima şi frigul. Probabil pentru că figurile femeilor din jur, îndată ce porniră din loc, se făcură brusc deosebit de serioase şi aspre şi din pricina asta i se părură mai îndepărtate, mai străine. Şi e groaznic să simţi pe cineva alături de tine, mergînd aşa, cot la cot, atît de aproape, şi-n acelaşi timp atît de străin, de îndepărtat. Şi, cu toate că femeile nu cîntau un cîntec revoluţionar, ci unul obişnuit, un vechi cîntec rusesc despre viaţa grea a femeii, cîntecul răsuna, aici, pe stradă, cu totul altfel decît în casă, într-un ungher întunecos, unde avusese prilejul să-l asculte altădată Nataşa. Şi acest fapt părea şi el ciudat, înfricoşător.

Cînd să iasă pe bulevardul Sampsonievski, vardistul din post, unul cu o barbă sură, cu medalii şi sabie, le ieşi în întîmpinare, păşind agale, agitîndu-şi laba vîrîtă într-o mănuşă albă de lînă :

— Încotro, muierilor ? Împrăştiaţi-vă !

— Cum ai zis ? Muieri ? răsună din rînduri o voce îndrăzneaţă. Ai greşit goarna, curcane ! Acuma, vorba asta s-a dus, nu mai există !

Sergentul dădu înciudat din cap :

— Ei, ei, voi de colo ! Împrăştiaţi-vă ! Numai să fluier din ţignal, şi-au să dea năvală călăreţii... O să vă scărpinaţi după aia spinarea o jumătate de an...

Şi, într-adevăr, scoase fluierul.. Dar, fără nici o comandă, fără să se vorbească, întrerupîndu-şi cîntecul, „muierile“ se năpustiră asupra lui. Cîteva mîini îndemînatice, mai agere decît cele bărbăteşti, îi smulseră „ţignalul“, îi luară căciula de miel cu pajura aceea cu două capete şi cu ghearele răşchirate, îi scoaseră sabia din teacă, îi confiscară pistolul, rupîndu-i curelele de după gît, în huiduieli şi hohote de rîs.

— Ce mai viteaz ! S-a vîndut ca să şadă momîie. Măcar de şi-ar ţine rangul... În serviciu omul să piară, şi tot trebuie să-şi facă datoria, pe cînd el, una-două şi hop, mîinile în lături... Mai rău ca o muiere !

— Ţine-l bine !... Aşa... Ia să-l împodobim noi muiereşte... Zău dacă-mi pare rău de basmaua mea de sărbătoare, măcar că-i nouă !

Rîzînd cu hohote, înfăşurară capul vardistului cu o basma roşie de stambă.

— Să nu care cumva să te mişti, că te strivim... Vezi, sîntem o mulţime... Cîteva mii... şi n-ai să mai fii bun nici măcar de azil !

O femeie slăbuţă, negricioasă, flutură pe sub nasul vardistului pistolul luat.

— Hai, ia-o la picior ! Să mergi ca un ţap în fruntea unui regiment de cavalerie. A venit şi pe la noi prin sat un regiment, aşa că am văzut... Era un ţap gătit, dichisit... Hai, dă-i drumul în pas de marş !

Nikita îşi făcu drum cu coatele spre femeia negricioasă. Întinse mîna spre pistol, însă femeia îşi trase mîna.

— Ce te bagi! Nu l-ai luat tu, deci nici n-o să-l stăpînești!

— Dă-mi-l! spuse cu glasul sugrumat Nikita. Tu ce nevoie ai de el?... Mie însă îmi trebuie la detașament.

— Dă-te la o parte! repetă mînioasă femeia. Auzi, la detașament! Și bărbatul meu e-n detașament. Da nu-i ca tine; ăla, cînd se-apucă de-o treabă, să știi c-o face! Cît despre tine, să-ntrebi pe orice fată de la uzină să-ți spună, după care n-ai umblat? Toate zic despre tine că ești ca apa din oală cînd fierbe: fîs, fîs, numai bășici, și nici un gust.

Cei din jur rîseră în hohote.

— Așa e! Dacă-i trebuie, să-și facă rost singur! Nu așa, la de-a gata...

— Și o să-mi fac rost, n-aveți grijă! bombăni Nikita ursuz, retrăgîndu-se în mulțime. După cum văd eu, sînteți inconștiente, asta e!

— Bine că te-ai găsit tu... „conștient"! îl imită femeia și-i dete un ghiont în umăr vardistului, care, buimac, se frămînta pe loc. Mișcă, am zis!

Se desfășurară din nou și se luară de mîini, refăcînd rîndurile. Vardistul, lăsînd capul în jos, păși supus înainte pe bulevardul Sampsonievski. Nu făcură însă nici o sută de pași, că de după colț se iviră niște călăreți, cu un ofițer în frunte. Aveau mantale negre, penaje negre pe căciulile garnisite cu blană de oaie: erau vardiștii.

Ofițerul, săltîndu-se în scări, privi cu atenție mulțimea, se uită la vardistul încovoiat și îmbrobodit cu o basma femeiască roșie, pe piept cu medalii, cu teaca săbiei goală, bălăbănindu-se neputincioasă și lovindu-l peste picioare. Smuci frîul, făcîndu-și calul să cabreze, se întoarse, strigă o comandă, și douăzeci de oameni își înfierbîntară pe loc caii, fluturînd cravașele, pregătindu-se de galop.

— Vrem pîine! strigă negricioasa ridicînd mîna în care ținea pistolul negru, cu țeava lungă.

Și strada începu să răsune de miile de glasuri care scandau prelung, amenințător:

— Pîi-ne! Pîi-ne!

Deodată vardistul — „țapul" — își smulse basmaua, își vîrî capul între umeri și se smuci într-o parte. În față, ofițerul strigă ceva. Dar înainte ca șirurile negre de polițiști să se urnească din loc, Marina se aruncă înainte, în întîmpinarea lor. În urma ei, femeile se năpustiră grămadă. Luată de valul mulțimii, Natașa alerga alături de Marina, în rîndul întîi. Fugea drept spre cai. Vedea frămîntîndu-se în zăbale boturile înspumate, fornăinde, vedea copitele cailor bătînd aerul. Ridicîndu-se în două picioare, caii se învîrteau în loc. Tot pe loc, deasupra capetelor călăreților, se roteau și biciurile groase, împletite din curele.

— Vrem pîine! Jos!

Încă o secundă numai, și în fața ochilor se văzură perindîndu-se fulgerător doar cozi și copite: întregul pluton se întoarse și porni în fugă spre bulevardul Sampsonievski.

— Ura-a-a!

Marina se opri gîfîind. Abia trăgîndu-și suflarea, se opri alături de ea Natașa. Ce se întîmplase? Parcă și ea a strigat „Pîine!"...

În jur, peste tot chipuri radioase, fericite, înroșite de fugă și ger, de bucuria succesului. Iar Nikita, din nou în frunte, alături, hohotind vesel și uitîndu-și de supărarea de adineaori.

— Așa femei mai zic și eu! Au pus pe fugă un escadron! Dar „țapul" unde-i? Nu l-au strivit? Faceți rîndurile! Ohò, cu astfel de femei răsturnăm pămîntul. Acum, hai, începeți un cîntec adevărat.

Ridică-te, scoală, popor muncitor
Înainte, mulțime flămîndă...

Începură să cînte și ceilalți, dar nu atît de legat: se vedea lesne că puțini știau și cuvintele, și melodia...

Marina nu se întorsese de loc pînă acum, ca s-o privească pe Natașa. Cînd însă porniră din nou, o luă de braț și îi strînse cotul... Această mîngîiere fugară, ușoară, aproape imperceptibilă, o făcu pe Natașa să se simtă bine și să prindă curaj.

Mai trecură încă o răscruce. Străbătuseră aproape tot cvartalul, cînd auziră din urmă, de departe, zăngănit de sticle sparte și o pocnitură. Rîndurile din față începură să se întoarcă. Marina se întoarse brusc și fugi înapoi.

— E prăvălia lui Savelici, altceva nu poate fi, zise Nikita, rîzînd cu poftă. Adineaori am trecut pe acolo și era lacătul pus. E zi de lucru, dar el nu vinde: s-a ascuns, năpîrca! Lu-

mea e foc împotriva lui. Cel mai mare jecmănitor din tot cartierul! Ascunde făina.

În fața prăvăliei, zgomotul și vuietul de glasuri crescu, răsunară strigăte, mulțimea se agită, se dădu înapoi și apoi deodată porni într-o goană nebună, de nestăvilit. Natașa fu cît pe-aci să fie trîntită la pămînt, de abia rezistă. Începu să alerge și ea în josul bulevardului.

— Ne ba-at! Ne bat!

Femeile, ajungîndu-se din urmă și depășindu-se unele pe altele, fugeau cu basmalele căzute de pe cap, alunecînd și căzînd pe zăpada frămîntată, bătătorită pînă la pavaj. Natașa simți că se înnăbușe. Picioarele refuzau să mai meargă. Cu un efort desperat, traversă strada prin fața celor care fugeau, se aruncă spre prima poartă și se lipi de perete.

— Stai!

Strigătul răsună de undeva, din față, de departe, calm și puternic. Ca un ordin. Mulțimea care fugea începu să se oprească, se retrase în lături, spre trotuare, spre clădiri. Bulevardul era din nou liber, în toată lărgimea lui. Pe stradă se apropia șuvoi, călcînd cu pași mari și repezi, milităresti, o coloană de muncitori. Deasupra rîndurilor strînse, fluturau steaguri roșii.

Natașei i se opri respirația. Dumnezeule, cît erau de mulți! Mii? Nu. Probabil zeci de mii! Treceau pe alături, purtînd șepci și căciuli, vestoane și scurte de blană, pășind ferm, plini de încredere, ca un torent de nestăvilit, atrăgînd în rîndurile lor pe cei întîlniți în cale.

Natașa privea, lipindu-se tot mai mult de perete. Să se apropie și ea de ei ?... Lăsă să treacă rînd după rînd, ca să prindă curaj... în rîndul următor are să intre și ea...

După ce trecură ultimele rînduri, iar strada, întunecată de parcă se lăsase amurgul, deveni pustie și calmă, se așternu o liniște înfricoșată, amenințătoare, care parcă aștepta ceva. Inima îi fu cuprinsă din nou de un val de deznădejde, de tristețe și singurătate. Să alerge după ei ? Să-i ajungă din urmă ? S-o găsească pe Marina ?

Nu. Fără ei îi e frică, dar cu ei... e și mai înfricoșător. Are să se ducă acasă, ocolind pe ulicioare lăturalnice, ca să nu-i întîlnească.

Capitolul 18

25 FEBRUARIE

Marina se întoarse acasă abia în zorii zilei de 25. Era obosită, înghețată. Își scoase cu greutate pantofii scîlciați, scorojiți. Natașa aprinse în grabă lampa de gaz, silindu-se să înlăture senzația obsedantă, neînțeleasă, de durere, pe care o avea de o vreme încoace ori de cîte ori o vedea pe Marina sau chiar numai cînd se gîndea la ea. Să-i facă măcar un ceai. De mîncare n-aveau nimic : magazinele erau închise în tot orașul ; de n-ar fi fost cantina studențească, ar fi murit pur și simplu de foame. Marina însă nu venea pe la cantină.

— Ai mîncat ceva ?

Marina dădu din cap.

— Am să mă culc puțin. Trebuie să plec din nou. Ei, cum ți-a plăcut demonstrația ? Și adăugă, fiind deja în pat : E grevă generală.

Natașa închise ochii. Grevă generală ! Dacă toți, toți muncitorii din Petersburg (și în ziare scria, pare-se, că numărul lor se ridică la vreo cinci sute de mii) sînt în stradă ?... Și călăreții aceia... iar galopează... Iar astă-seară, la teatrul Alexandrinski, are loc spectacolul de beneficiu al lui Iuriev. Și avea bilete pentru amîndouă, pentru ea și Marina...

Deși îi venea greu, îi spuse totuși prietenei sale cu sfială :

— Cum facem ?... La Alexandrinski mergem astăzi, Marișa ?

Marina își înălță capul de pe pernă. Ochii îi erau reci și mirați :

— La teatru ? Bineînțeles, du-te dacă vrei... Biletul meu însă vinde-l... Sau dă-l cuiva, cui crezi tu.

Buzele îi schițară un zîmbet ironic, aspru și disprețuitor. Natașa se aprinse la față. Asta ce mai era, o aluzie la Andrei ?

— De altfel mă îndoiesc că spectacolul va mai avea loc, spuse Marina de data asta cu indiferență și se întoarse cu fața la perete. Mi se pare că în oraș are să se instituie starea de asediu.

Să nu aibă loc spectacolul? Nu, așa ceva nu se putea întîmpla, chiar dacă era stare de asediu. Petersburgul aștepta de atîtea luni de zile spectacolul acesta. Un eveniment extraordinar!... Urma să se joace „Mascarada“ de Lermontov, în regia celui mai celebru și mai la modă dintre regizori și cu o distribuție uluitoare: toată floarea artiștilor, așa cum de altfel se și cade la un spectacol dat în beneficiul unui artist atît de vestit ca Iuriev. Biletele se vînduseră pînă la unul încă cu trei luni în urmă: Iuriev, așa cum fac beneficiarii întotdeauna, le-a vîndut personal acasă, după listă. Și s-au epuizat toate, absolut toate, deși prețurile erau de-a dreptul nebunești: în rîndul al șaselea, la parter, un bilet costa douăzeci și trei de ruble aur... cîștigul pe aproape trei luni al unei muncitoare, nouă sute de ore de muncă ale unei femei. Alaltăieri, la demonstrație, negricioasa zicea despre ea că lucrează cîte zece ore pe zi și cîștigă opt ruble pe lună. Iar aici, un singur fotoliu, pentru trei ore!...

Nici atunci Marina nu voise în ruptul capului să ia bilete, abia-abia a convins-o Natașa: nu era un spectacol obișnuit, orice om cult trebuia negreșit să-l vadă. Obținuse bilete, deși fusese nevoită să facă coadă o noapte întreagă. Și nu bilete pentru studenți, din cele mai ieftine, la galerie, care se vînduseră pînă să ajungă ea, ci din cele scumpe, la balcon. Mult timp a trebuit să-și restrîngă toate cheltuielile, ca să poată s-o scoată cît de cît la capăt, dar era atît de bucuroasă: nici nu se poate reda emoția

cu care fata aștepta această seară. În sfîrșit, sosise și clipa dorită, și iată că s-a ales praful de toate așteptările ei. Chiar dacă avea să se dea spectacolul, bucuria ei dispăruse. Nu mai avea dispoziția de pînă acum. Nina, Arbenin, Șprih... Nici nu-și putea imagina cum are să fie... Și cu ce ochi a privit-o adineaori Marina... Ar fi făcut mai bine nici să nu mai aducă vorba despre asta.

Ceainicul dădu în clocot. S-o trezească? Sau s-o lase să doarmă? Era atît de obosită... și-i era milă de ea.

La ușă se auzi o bătaie repetată și ușoară. Marina deschise îndată ochii și se ridică aranjîndu-și părul răvășit.

— Intrați!

Intră un muncitor înalt, cu ochii limpezi, îmbrăcat cu o scurtă vătuită și pe cap cu o căciulă de iepure, cu clape. Fără să salute, se îndreptă cu Marina spre fereastră, în colțul cel mai îndepărtat, și începu să-i spună ceva în șoaptă.

De la primul cuvînt sprîncenele Marinei se încruntară și ea făcu un semn din ochi către Natașa. Natașa se încruntă și ea. Observase de mult că era o piedică pentru musafirii Marinei. Dacă nu pleca ea, pleca Marina cu ei din casă. Ce să facă? Să plece și acum? În stradă? Și dacă acolo, ca și ieri, vor începe să-i împrăștie din nou cu cravașele? Mai poți nimeri sub picioarele cailor sau să fii strivită de mulțime... schilodită. Marina privi din nou. O

alunga. Are să plece! Or s-o schilodească poate... ei și!

Mușcîndu-și buzele, își luă de pe etajeră cu o mișcare brutală căciulița rotundă de blană de miel. Marina, însă, vorbind ceva repede, în șoaptă, cu muncitorul, o opri.

— Ascultă, Natașa. Îți cunosc concepțiile, însă în același timp știu că ești fată bună și cinstită, că în tine poate avea omul încredere. Și ai fost atît de sinceră cînd spuneai că ești mîhnită de singurătatea, de izolarea ta. Uite ce-i. Azi e o zi excepțională; s-ar putea să fie, ba nu, este începutul unor evenimente mari, foarte mari, uriașe. Și nu ne ajung oamenii. Avem o chestiune care, deși ușoară, e foarte importantă și secretă... Ar fi trebuit s-o fac eu, personal, însă trebuie să plec negresit chiar acum. Dintre tovarăși, nu putem găsi pe nimeni acum... Și-apoi nici nu mai e timp... Vreau să ți-o încredințez ție... Ce zici?

Muncitorul băgă mîna în sîn, scoase o hîrtie împăturită și i-o întinse Natașei. Avea o mînă mare, cu pielea întunecată, bătătorită. Degetele Natașei tresăriră, luînd hîrtia.

— E un apel, zise Marina. După cum vezi, o ciornă, cu adăugiri, corecturi; tovarășii l-au scris în grabă. Trebuie copiat pe curat, clar și neapărat pe o singură parte a foii. Copiază-l și du-l pe Sampsonievski...

Natașa tăcea. Continua să țină hîrtia așa cum o luase, în mîna întinsă. O luase oare sau nu? Marina termină, vorbind repede:

— Te duci pe Bolșoi Sampsonievski nr. 16, la locuința lui Kuklin. Suni de trei ori: o dată lung și de două ori scurt. Cînd ți se va deschide, spui: „Vin din partea lui Pavel Petrovici". Ți se va răspunde „Nu este acasă". Atunci vei preda plicul. Ai reținut totul? Nr. 16, Kuklin. „Vin din partea lui Pavel Petrovici". Pe ușă este o carte de vizită, n-ai să greșești. Numai că trebuie s-o faci repede, repede, auzi? La noi, acum fiecare minut contează. Nu uita să predai și ciorna.

Natașa nici n-apucă să-și adune gîndurile. că auzi ușa trîntindu-se. Rămase singură, cu hîrtia în mînă.

Capitolul 19

MANIFESTUL VICTORIEI

Natașa scria îngrijit, cu litere mari (pentru ca să se poată culege mai ușor):

„Partidul Muncitoresc Social-Democrat
din Rusia
Proletari din toate țările, uniți-vă!

Așa nu se mai poate trăi. Nu avem ce mînca. Nu avem cu ce ne îmbrăca. Nu avem cu ce face focul.

Pe front — sînge, schilodire, moarte. Contingent după contingent, tren după tren, ca niște turme de vite, copiii și frații noștri sînt mînați la măcel.

Nu mai putem tăcea!

Să nu crîcnim cînd frații și copiii noștri sînt mînați la măcel, iar noi murim de foame și de frig, este o lașitate absurdă, criminală, mîrșavă...“

Penița tresări. Natașa își aplecă și mai mult capul. Înainte de a începe să copieze, recitise de trei ori manifestul, pentru a vedea unde se intercalează adăugirile și ajungînd la rîndul acesta, de fiecare dată sîngele îi năvălea în față.

„...criminală, mîrșavă!“

Mîrșavă?

„Nu mai există scăpare! Te așteaptă închisoarea, ori un șrapnel; iar dacă scapi de șrapnele, te paște boala din cauza foamei și a extenuării.

A-ți ascunde capul și a nu privi înainte este nedemn. Țara e pustiită. Nu există pîine. Bîntuie foametea. Viitorul nu poate fi decît și mai rău. Ne așteaptă molimele, holera...

Cerem pîine și ni se răspunde cu gloanțe! Cine-i vinovat?

Vinovate sînt cîrmuirea țaristă și burghezia. Ele jefuiesc poporul și pe front și în spatele frontului. Moșierii și capitaliștii se îmbogățesc de pe urma războiului, abia pridideșc să-și adune profiturile. Prelungesc războiul la nesfîrșit. De dragul profiturilor de război și al cotropirii Constantinopolelui, Armeniei și Poloniei, ei mînă poporul la măcel. Lăcomia și cruzimea lor sînt fără margini.

De bunăvoie, ei nu vor renunța la profituri și nu vor înceta războiul. E timpul să îmblînzim fiara burgheză și pe ultrareacționari.

Ridicați-vă cu toții! Organizați-vă pentru luptă! În ateliere, uzine, cartiere, orașe și regiuni, în cazărmi și în toată Rusia, organizați comitete ale Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia! Acestea vor fi comitete de luptă, comitete ale libertății. Explicați țăranilor, orășenilor, soldaților că numai victoria social-democraților îi mai poate salva.

Chemați-i pe toți la luptă. Mai bine să murim de o moarte eroică, luptînd pentru cauza muncitorilor, decît să pierim pentru profiturile capitalului pe front, sau să ne prăpădim de foame și din cauza muncii istovitoare. O acțiune izolată...“

Penița se opri din nou...

„...se poate transforma într-o revoluție care să cuprindă întreaga Rusie și care va fi un imbold spre revoluție și în alte țări.

În față stă lupta, însă ne așteaptă o victorie sigură. Veniți cu toții sub steagurile roșii ale revoluției! Jos cu monarhia țaristă! Trăiască republica democratică! Trăiască ziua de lucru de opt ore! Toate pămînturile moșierești să fie date poporului! Jos războiul! Trăiască frăția muncitorilor din întreaga lume! Trăiască internaționala socialistă!

Biroul Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Social-Democrat (bolșevic) din Rusia.“

Capitolul 20

O SARCINĂ FOARTE SIMPLĂ

Pe bulevardul Sampsonievski 16, la semnalul convenit: un zbîrnîit lung și două scurte, deschise un bărbat corpolent, cu ochelari, cu părul argintiu, care o lăsă să intre în vestibul. Ascultă parola, luă plicul, făcu un gest afabil de salut cu capul și deschise îndată ușa ce da spre platforma scării. Natașa n-apucă să-l vadă bine nici pe el, nici vestibulul întunecos. Ca și cum nici n-ar fi fost.

Și deodată parcă i se luă o povară de pe umeri. Nu avea de ce să se neliniștească atît. Totul a fost foarte, foarte simplu.

Pe străzi astăzi nu erau nici demonstrații, nici vardiști, nici patrule. „Să se fi terminat? N-or fi ieșit?" Poate că din cauza asta lansează și apelul: „Toți sub steaguri!" Și de aceea Marina era atît de preocupată azi, iar muncitorul acela cu căciula cu clape avea fața atît de întunecată, tragică... Atunci, însă, spectacolul de la teatrul Alexandrinski va avea loc negreșit!

În fața ochilor îi apăru clar sala fastuoasă, inundată de lumină, plină de lume elegantă (pentru premiere, doamnele își comandă neapărat toalete noi, după ultima modă), cu fotoliile și lojile îmbrăcate în catifea roșie... Apoi muzica... Va înnăbuși, îi va alunga obsesia asta care o chinuie de trei zile: „Pîi-ne!"

Natașa grăbi pașii. La fel ca și mai înainte, întîlnea în drum doar trecători izolați, pășind grăbiți, ca și ea.

Cînd mai avea puțin pînă în strada Dvoreanskaia, drumul îi fu tăiat, ca atunci, pe bulevardul Sampsonievski, de o mulțime compactă, alergînd unită înainte.. Natașa așteptă ca răscrucea să se elibereze. Undeva, departe, răsunară împușcături, și auzi un strigăt prelung, de neînțeles. Apoi se făcu liniște. Natașa păși ușor mai departe, coti după un colț și se dădu înapoi. Aproape de colț, pe trotuar, chiar la intrarea în farmacie, deasupra streșinii căreia se înclina, pe jumătate ruptă, uriașa pajură neagră, țaristă, de lemn, cu două capete, zăcea pe spate un om îmbrăcat într-o manta cenușie de polițist, cu epoleți înguști, argintii, cu o bucată de centiron după umăr. Alături zăceau resturi de teacă și o căciulă ofițerească de blană de miel. De sub cap i se prelingeau șuvițe de sînge întunecat și vîscos.

O clipă văzu negru înaintea ochilor. Medic. Iată. A început.

Ocolind în fugă rănitul, urcă treptele farmaciei. Dinăuntru, lipite de geamul ușii, o priveau niște fețe palide, speriate. La semnul ei insistent, neașteptat de poruncitor, deschiseră.

— Aici e un rănit. Dați-mi repede niște pansamente și iod.

Farmacistul, îmbrăcat într-un halat alb, se dădu înapoi din prag, aranjîndu-și ochelarii cu ramă de aur pe nasul vînăt, plin de vinișoare.

— Sînteţi soră ? Lăsaţi-l mai bine în plata domnului, dacă îmi este îngăduit să vă sfătuiesc... Din cauza muncitorilor ăstora să n-aveţi neplăceri. Şi, în general... N-aţi văzut ce-au făcut cu firma noastră... Priviţi, vă rog, pajura ţarului.

Nataşa bîigui :

— Nu e muncitor... E un ofiţer...

Personalul farmaciei începu să se agite.

— Ofiţer ? Atunci, fireşte, e altceva... Klavdia Vasilievna, daţi-i pansamente late sterilizate şi o foarfecă chirurgicală...

Stînd cu genunchii pe trotuarul rece, cu umerii tresărindu-i speriaţi, îmbrăcată într-un pulover călduros, împletit, şi căutînd să nu-l privească direct pe ofiţer, Klavdia Vasilievna sprijinea capul însîngerat. Rănitul îşi pierduse cunoştinţa. Nu-şi reveni nici atunci cînd Nataşa, murdărindu-şi fără să-i pese degetele, turnă iod pe rană.

— N-o să ajungă pansamentul, mai aduceţi... Sau, nu, am s-o scot la capăt şi aşa ! Da, pulsul...

Klavdia Vasilievna privi în lungul străzii, pe lîngă Nataşa, şi şopti bucuroasă :

— Slavă domnului... Vin !

Nataşa se întoarse. Nu departe de ei, veneau pe mijlocul străzii nişte gardieni. Aduceau cu ei un flăcău cu părul creţ, fără căciulă, cu faţa însîngerată. Văzînd pe rănit şi pe Nataşa, cîţiva gardieni şi un epistat, îmbrăcat în manta cenuşie, se desprinseră şi se îndreptară în fugă spre farmacie.

— Domnule ajutor...

Capul din mîinile Nataşei tresări şi pleoapele se ridicară puţin. Prin sita genelor dese şi roşcate privi un ochi spălăcit, albicios. Nataşa fu cît pe-aici să scape capul cu ceafa de trotuar.

Se apropiară şi ceilalţi ; se opriră pentru o clipă. Flăcăul, încruntîndu-se cu răutate, scuturîndu-şi sîngele de pe sprînceana crestată, o privi atent pe Nataşa şi strigă :

— Respectele mele ! Nu ne-am văzut de mult ! Iată ce fel de „înger" îmi eşti ! Pentru dumnezeu şi poliţie !

O lovitură grea de pumn în faţă îi zvîrli capul tînărului pe spate. Fu cît pe ce să cadă. Nataşa strigă din genunchi, pierzîndu-şi firea :

— Să nu v-atingeţi de el ! Să nu-ndrăzniţi !

Flăcăul se smuci şi îşi şterse sîngele de pe faţă :

— Nu, mai bine să taci ! Păstrează-ţi compătimirea pentru ai tăi, logodnică neprihănită... Noi n-avem nimic de împărţit cu căţeii ţarului !

Îl duseră mai departe. Clătinîndu-se, Nataşa se sculă din genunchi.

Vardiştii ridicau acum pe rănit. Epistatul duse galant două degete la chipiu.

— Permiteţi-mi să aflu numele dumneavoastră şi adresa. Pentru ajutorul acordat, domnul guvernator al oraşului...

Recunoştinţa poliţiei. Asta însemna o medalie sau bani ! Nataşa izbucni într-un rîs isteric.

Şi, întorcîndu-se fără să-i răspundă, plecă aproape în fugă.

Zărea casele, oamenii, ca prin ceaţă, ca atunci cînd te apucă toropeala. Pe drum un felinar uriaş, fără geamuri. Sub tălpi simţi pîrîit de sticlă spartă. O masă de oameni. În drum — din nou mulţimea, cîntînd.

Se opri. Piaţa Troiţkaia? Cum vine asta? Trebuia doar să meargă cu totul în altă parte.

Cîntecul se întrerupse. Mulţimea tăcu, se făcu linişte, numai undeva, departe, în faţă, probabil în primele rînduri, o voce izolată striga foarte clar nişte cuvinte cu totul neînţelese. Apoi răsună gutural şi melancolic un corn, întrerupînd-o. Oamenii nu se clintiră. Cornul răsună din nou, de data aceasta puternic şi îndrăzneţ. Cei din urmă, aflaţi mai aproape de Nataşa, începură să se dea uşor îndărăt, apoi se întoarseră... Se lipi din nou de zid ca atunci, pe bulevardul Sampsonievski... Numaidecît au să pornească în fugă.

Deodată răsună o pocnitură seacă, se rostogoli în văzduh, răspunzînd în ecou de undeva, de prin turlele catedralei, întrerupînd strigătul cornului. Aproape îndată, răsună a doua pocnitură, grăbită, speriată, dorind parcă s-o ajungă din urmă pe cealaltă. Oamenii fugiră, împrăştiindu-se în lături, în faţa ochilor licări o clipă ceva negru, negru... şi cineva căzu... Se auzi apoi un strigăt neomenesc, sfîşietor, spasmodic din cauza blestemului şi a morţii. Aci, foarte aproape, la picioare... Nataşa îşi acoperi ochii cu mîinile. Se auzi tropăitul tur-

bat al picioarelor unor oameni ce fugeau desperaţi... Şi iarăşi o salvă.

Tropăitul conteni. Mîinile îi căzură de la sine, sleite. Nataşa văzu pe strada rămasă goală, în zăpada frămîntată, cum zăceau pe spate, nemişcaţi, trei... patru... şapte... unsprezece inşi... Căciuli... un şoşon... o punguţă lucioasă de metal aruncată de cineva. Iar în depărtare, cît era strada de lată, de la un trotuar la celălalt, se afla un şir aliniat, înlemnit, de soldaţi îmbrăcaţi în mantale roşcate, ţinînd armele în cumpănire, cu baionete puse

Capitolul 21

DA SAU NU

Pînă la ora şapte, Nataşa stătu culcată în pat, cu faţa afundată în pernă.

Groaznic, groaznic!... Nu mai pot trăi, nu mai pot trăi după asta... Cine a văzut aşa ceva nu va mai zîmbi toată viaţa.

Şi muncitorul acela... atît de groaznic bătut... ca pe fiinţa cea mai ticăloasă şi mai mîrşavă!...

În camera vecină, la proprietăreasă, ceasul bătu ora şapte. Nataşa îşi aduse aminte.

Astăzi are loc spectacolul cu „Mascarada". Reprezentaţia de beneficiu.

Numai gîndul de a privi acum feţele frumoase, sulimenite ale actorilor, cînd pe străzi

e sînge... pe obraji, pe tîmple, pe piept... Să asculte muzica — viorile ! — atunci cînd afară... răsună cornul și focurile de armă... Pînă și gîndul acesta i se păru atît de monstruos, încît simți că se înnăbușe. Cum de-a putut să-i spună aseară Marinei... E adevărat că ea nu știa, iar Marina și flăcăul acela — poate că și ei se aflau în piață, sub gloanțe...

Spectacolul nu va avea loc. Or să-l amîne. Doar nu se vor încumeta oamenii...

Se dădu jos din pat și se așeză pe margine. Și acolo nu tot oamenii au tras ? Cel care vestea moartea din corn nu era tot om ? De ce atunci și la teatru...

Să meargă. Neapărat. Să vadă. Nu-i cu putință, nu există cuvinte, nici nu poți găsi sau inventa vreunul pentru cei care s-ar veseli azi.

Natașa se îmbrăcă cu înfrigurare. Își puse rochia de gală — unica ei rochie de gală. Ca o femeie de lume, ca fetele din cea mai înaltă societate, își comandase rochia anume pentru această zi, pentru premieră, pentru spectacolul de beneficiu. Ca să nu fie mai prejos decît altele... Își încheie copcile în silă. Se pieptănă în grabă, smulgînd fire din părul ei lung, blond, mătăsos... Ce dezgustător ! Totul, totul era dezgustător.

Cînd Natașa ieși afară, strada era pustie. Și întuneric beznă. Nu se vedeau alte lumini decît cele care răzbăteau din ferestre. Undeva, departe, se auzea tropot de copite.

Și bulevardul Kamennoostrovski era aproape pustiu. Trecu în trap o patrulă călare. Pe pod

se afla un lanț de soldați. O somară. Un ofițer se apropie și o privi atent. Natașa îi explică grăbită și scoase din portmoneu cele două bilete de teatru.

— La spectacolul de beneficiu ? zise ofițerul, rîzînd. Poftiți ! Vakulov, condu pe domnișoara pînă la postul celălalt, ca să n-o oprească.

Apoi o sfătui :

— E mai bine să nu treceți prin Cîmpul lui Marte, cu toate că pe acolo e mai aproape. Centrul este curățat în întregime, mulțimile de muncitori au fost respinse dincolo de poduri, dincolo de bariere, totuși pot răsări ici-colo grupuri izolate. De la Grădina de vară, luați-o pe Fontanka, iar după aceea pe Karavannaia. Acolo este absolut sigur.

„Centrul e curățat"... „Muncitorii au fost respinși dincolo de bariere !" S-a terminat ? Așadar, spectacolul va avea loc ?

De pe strada Karavannaia o luă pe Nevski Prospekt. Și, deodată, la lumina reflectorului care bătea din vîrful Palatului amiralității, zări pe strada pustie cîțiva pietoni, grăbiți ca și ea, și trei mașini trecînd în goană. Mașinile cotiră una după alta la dreapta, ocolind Biblioteca publică. Probabil, spre teatru.

Natașa ocoli aproape în fugă scuarul, pe lîngă gheretа vărgată de la intrarea în parcul palatului Anicikov, în vecinătatea căruia erau postate acum trei santinele în loc de una, și trecu, pe lîngă statuile cenușii, uriașe, despuiate și hidoase, spre teatru. Ferestrele erau lu-

minate. În fața peronului de intrare, lîngă coloanele albe, se aliniau mașini și sănii : spectatorii soseau. La ușă era înghesuială.

Capitolul 22

„MASCARADA"

De la balcon Natașa nu mai recunoscu sala : scena înaintase în parter. Orchestra era acoperită de podium ; avanscena semicirculară era încadrată de un portal arhitectural : scări, balustrade, vaze, două uși. Deasupra fiecăreia dintre ele se afla cîte o lojă acoperită cu draperii de mătase roșie. De ambele părți ale ușilor erau montate oglinzi pale, luminate de candelabre. În oglinzi se reflectau bizar luminile și forfota sălii ; prin freamătul ei, sala înainta parcă într-acolo, spre avanscenă, spre scenă, contopindu-se cu ea. Te simțeai cuprins de un sentiment straniu, dar limpede : o legătură vîscoasă, neplăcută, pe care însă n-o puteai ocoli

Cortina de mătase neagră avea pictate pe ea niște cărți de joc.

Vecinul din stînga o examina pe Natașa cu coada ochiului, cu o insistență agasantă. Noroc că nu avea și în dreapta unul la fel : nu vînduse biletul, nici nu-l dăduse, deși jos așteptau sute de oameni, doar-doar vor găsi un bilet — indiferent de preț ! Putea oare să-l

vîndă ?! Omul încerca să-i prindă privirea, căutînd un pretext să intre în discuție.

Și îl găsi :

— Emoționant, nu-i așa ? Golovin este un adevărat maestru. Spectacolul nici n-a început și ce prinsă e sala ! Simțiți ? Iar o sală de premieră, și încă cu un spectacol de beneficiu, nu este ușor de stăpînit : doar e de față aristocrația sîngelui și a spiritului ; sînt prezente cele mai bune, cele mai viguroase forțe ale țării. Sînt convins că vor cîștiga bătălia.

Natașa tresări.

— Bătălia ? Despre ce vorbiți ? Cine va cîștiga ?

Vecinul înțelese în felul său privirea agitată și fixă, poate prea fixă, a Natașei.

Bărbatul luă o înfățișare demnă, îndreptîndu-și corpul butucănos.

— Cine ? Profeții teatrului convențional, pictorul scenograf și regizorul, nu Lermontov, firește. De ce vă mirați ? Spectacolul de azi presupune să încheie victorios lupta pentru un teatru convențional. „Don Juan", „Prințul dîrz"... ați văzut aceste piese ?... Ele nu sînt, ca să zicem așa, decît o formulă scenică. În „Mascarada" se mobilizează toate forțele...

Cortina se dădu în lături. Apăru o cameră strîmtă, o masă mare, rotundă, luminată de sus. În jurul mesei cîțiva oameni. Mîini albe, îngrijite, se agitau în ritmul calculat al tensiunii jocului, împletindu-se, atingîndu-se, foșnind cărțile, aurul, bancnotele pestrițe.

„Pîine !" Ce-ar fi să le strige așa, în auzul întregii lor săli somptuoase, gătite sărbătorește ?

Înregistră fără voie versurile cunoscute ale lui Lermontov, învățate cîndva pe de rost ! Și apoi îi reveni din nou în minte ceea ce se întîmplase acolo, în piață. Natașa își lăsă capul în jos. De ce a venit ?... Un fel de autoînșelare... „Să se convingă"... A vrut pur și simplu să vină la spectacolul de beneficiu. Și acum... așa-i trebuie...

— „Știi cine sînt ?
— Știu cine-ai fost."

O voce ciudată, care îi răscoli nervii, o făcu pe Natașa să-și ridice pleoapele. În mijlocul scenei... o apariție îngrozitoare, fantastică, cu totul deosebită : cineva îmbrăcat cu o pelerină neagră brodată cu argint, cu o mască albă cu cioc de pasăre pe față, se sprijinea într-un baston lung. În jur, aci desprinzîndu-se, aci împreunîndu-se, se învolbura dansul, se roteau costume trandafirii, albastre, multicolore.

Natașa tresări și întrebă fără să vrea :

— Cine e ?

Vecinul îi răspunse în șoaptă, cu un ton de reproș, fără să-și ia ochii de pe scenă :

— Oare... nu vă mai amintiți textul ? Necunoscutul. În viziunea nouă a teatrului, e personajul principal al dramei : destinul ! El ține în mîinile lui toate firele intrigii îndreptate

împotriva lui Arbenin : Șprih și Kazarin sînt doar niște posedați fără însemnătate.

Posedați fără însemnătate ? Despre ce o fi vorbind ?

Capitolul 23

FEMEIA CARE POATE ORICE

Natașa aștepta cu nerăbdare pauza. Se sculă de cum începură aplauzele... Vecinul se ridică și el în urma ei, grăbit și curtenitor.

— E uluitor, nu-i așa ? Costumele, ați observat ? Fiecare fald e o culme a artei. Și e respectat totul într-un stil zguduitor... Costumul Necunoscutului, bunăoară... Așa-numitul *bauta*, costumul favorit de carnaval din ultimele zile ale sacrosanctei republici venețiene... Sau Pierrot... Tipul cel mai tradițional de Peppe-Nappa... Strălucit ! O adevărată revoluție în teatru...

— Strălucit ? răspunse un student (ieșiseră acum pe intervalul de trecere, strecurîndu-se spre foaier). Ați zis că e strălucit ? Da ! E un imens balon de săpun, gol și frumos ! Are toate culorile curcubeului, dar dacă sufli în el... paf ! Spumă. Un foc de artificii, strălucitor și inutil. Asta e Lermontov ? Pînă și versurile, ați văzut cum le recită ? Unde este „sonoritatea metalică a versului" de care era entuziasmat Bie-

linski ? Peste tot numai rafinament și misticism !

Dindărăt, din spatele Natașei, o voce de bătrîn, vorbind în șoaptă, îl sprijini :

— Așa e ! Și costă sume fantastice. Nu mai vorbesc de faptul că spectacolul se pregătește de șase ani — ce de-a bănet cheltuit de stat. Dar costumele, recuzita... Palisandru veritabil, piese de anticariat, pentru care s-au plătit sume fabuloase. Și pentru ce ? Arta n-are aici nici un amestec ! Și mai aveți, iertați-mă, îndrăzneala să vorbiți de revoluție. Cel mai tipic regim țarist ! Nu-i decît un romantism artificial, maladiv, estetism și misticism... Pentru popor...

— A-a, pentru popor ? spuse caustic vecinul Natașei, oprindu-se și întorcîndu-se.

Toți cei din jur se opriră și ei blocînd intervalul de trecere.

— „Artă pentru popor !" — atunci bineînțeles ați greșit adresa : dumneavoastră n-aveți nevoie de culmile culturii teatrale, ci de spectacole de bîlci ! Duceți-vă la Casa poporului și delectați-vă acolo.

Natașa se strecură înainte : slavă domnului, vecinul rămăsese în urmă, o să ajungă la timp și fără însoțitori...

— Asta-i rasputinism în artă ! auzi în urma ei.

Polemica devenea tot mai aprinsă, interveniră și alții.

— Exact ! O mistificare și atîta tot. Nu degeaba cuconițele din loji se topesc... și aplaudă.

Un om căruia nu-i puteai ghici meseria și care stătea în fața Natașei întoarse capul și zîmbi malițios :

— Or să vadă unde ajung ei cu aceste aplauze ! Azi, în piața Znamenskaia un cazac a spintecat cu sabia în fața mea un comisar de poliție. Dacă lucrurile au luat acest curs...

„Acest curs"... Dar oamenii ăștia nu numai că nu se gîndeau la nimic, dar nici... nu bănuiau nimic ! Ce tot îndrugau ei ?... Bauta... Peppe-Nappa... Teatru convențional ! Iar acolo sus se află intelectualitatea, și ca întotdeauna, pe locurile ieftine... „Aristocrația spiritului", cum o definise vecinul...

Ajunsese pe a doua platformă a balconului întîi. Pe lîngă ea treceau spre foaier oameni dichisiți... „Aristocrația sîngelui". Cum se simt oare ? Ce-ar fi să-i privească ?

De la scară, Natașa coti pe coridor pășind în urma celor care intrau în foaierul roșu de gală, căptușit cu mătase. Altădată, cînd venea la teatru, nu cobora niciodată pînă la acest foaier : spectatorii de aici erau totdeauna dichisiți, distinși, puși la punct, parfumați și pudrați și pășeau abia tîrîndu-și picioarele încălțate în pantofi de lac. Toți, și bărbații și femeile. Cu o bluză simplă și o fustă neagră îți era penibil să intri : s-ar fi uitat toți la tine întrebîndu-se cine-o mai fi și asta ? Astăzi însă se putea, astăzi trebuia neapărat să coboare... De astă dată purta o rochie destul de bună din tul negru pe mătase roșie... Și avea și ea brațele goale, ca femeile acelea.

Intră și se așeză pe prima canapea de lîngă perete, alături de un grup de ofițeri îmbrăcați în tunici strălucitoare. Prin sală se foia, pășind încet, abia mișcîndu-și picioarele, mulțimea sclifosită, lîncedă, lipsită parcă de viață. Fețele tuturor erau calme, gesturile reci, studiate. Nici o urmă de îngrijorare. Ca de obicei, ca întotdeauna.

Ofițerii discutau cu glas scăzut. Vorbea un husar înalt cu o sabie lungă, curbată, agățată pe niște curelușe de centură.

— Am să cer să fiu trimis înapoi în Franța. Acolo războiul arată altfel decît la noi. Cînd am sosit, parcă nimerisem pe altă planetă. Cazemate din beton cu sobe, lumină electrică, cinematograf, localuri de distracție, jocuri de noroc... Asta la ei se cheamă tranșee ! Pîine albă, vin negru. Iar la noi numai mahorcă : nici conserve, nici pîine, nici vin...

— Și nici cartușe ! spuse rîzînd al doilea. Da, în privința tehnicii, stăm cam prost. Și în ceea ce privește confortul, la fel. Cînd vii de pe front și nimerești, nu la Paris, ci măcar la Petrograd, respiri cu totul altfel. Uite, spectacolul de astăzi. Nu e ca în Franța, totuși e ceva asemănător. O realizare strălucită. Și apoi, tot *beau-monde*[1]-ul e aici.

El își plimbă privirea prin sală.

— Ia te uită ! Și Kugușevii sînt aici ? Nu știam că el e la Petrograd. A sosit și „divizia sălbatică" ? Se spunea că o să-i trimită încoa pe daghestanezi să potolească muncitorimea

[1] *Beau-monde* (fr.) — lume bună. (N. t.)

de-aici... Își cam face de cap. Saveliev, tu ești la statul-major, așa că ar trebui să știi : au fost chemați „sălbaticii" ?

Stat-majoristul cu epoleți de colonel clătină din cap :

— A existat într-adevăr intenția de a-i chema pe caucazieni, însă Habalov, comandantul, a respins-o. E convins că va face față cu forțe proprii : și într-adevăr nu există motive să ne neliniștim, cu toate că eu personal am sprijinit propunerea de a-i chema. Dacă prințul n-ar fi venit aici singur, ci cu regimentul său din Daghestan, ar fi reușit, firește, cît ai bate din palme să aducă la ordine tot proletariatul. Privește-l nițel. Parcă-i un tigru ! O frumusețe de bărbat !

Fără să vrea, Natașa privi în direcția în care se întoarseră ofițerii. Nu departe stătea un colonel chipeș, lat în umeri, cu talia foarte subțire, îmbrăcat într-o *cerkeskă*[1]. Pumnalul și sabia cu incrustații de aur, cu crucea albă a Ordinului sf. Gheorghe... Da, omul acesta, cu pomeții proeminenți, cu fața lată și ochii oblici, privind mulțimea dominator și rapace, avea într-adevăr în el ceva de tigru. Alături se afla o femeie gingașă, zveltă, cu umeri albi străvezii, puțin aduși în față, nu de gîrbovire, ci parcă în semn de nepăsare față de viață. Purta o rochie de mătase cenușie adînc decoltată, trei șiruri subțiri de perle îi împodobeau gîtul gol.

— Cu cine e, cu soția ?

[1] *Cerkeskă* — un fel de caftan lung și îngust, fără guler, strîns în talie. (N. t.)

— Țărănoiule! exclamă cu indignare cel înalt. N-o cunoști pe prințesa Magda? De fapt, nu-i de mirare: ai fost mutat de curînd la noi, în capitală. Este amfitrioana celui mai interesant și mai puțin accesibil salon din Petrograd. Și, fără îndoială, e cea mai interesantă femeie de la curte. Are tot ce vrei: inteligență, talent, energie, bogăție, titlu, frumusețe.

Ofițerul de la marele stat-major zise, răsucindu-și mustața:

— Ei, în privința frumuseții nu s-ar putea spune că e cine știe ce...

— Nu te-a privit încă niciodată în ochi. E de ajuns însă să te privească o singură dată, dragul meu! Încă n-am cunoscut vreun om din anturajul ei care să nu fie îndrăgostit de ea: are un farmec irezistibil. Și afară de asta e absolut inaccesibilă.

— Mai există și astfel de femei? izbucni în rîs Saveliev. În cazul acesta, nu înțeleg ce rost are ofițerul din regimentul Semionovski, care-o însoțește? Într-o astfel de societate un praporgic nu poate pătrunde decît prin protecția unei femei.

— Țărănoi și pace! rîse husarul. Nu-l cunoști la față pe cel mai cunoscut poet al Rusiei!

— Dă-mi voie, spuse dezorientat stat-majoristul. Într-adevăr... Dar cum a ajuns el în regimentul Semionovski?

— Mai și întreabă! Fiind și el încorporabil, se salvează de front la partea sedentară de aici... Ca mulți alții... Acum la partea sedentară

a unităților de gardă nici nu mai poți să respiri din cauza somităților... Numai în escadronul comandat de Asea sînt pe puțin șase tenori de la operă, doi pictori, un violoncelist de la teatrul Mariinski... Iar pe poet probabil că Kugușeva l-a aranjat. E destul să-și miște degetul cel mic, și gata.

— Are chiar atîta putere?

Husarul răspunse cu convingere:

— Este de ajuns ca femeia aceasta să vrea ceva... și i se îndeplinește orice dorință.

Stat-majoristul îl privi fix pe husar:

— Orice dorință? Poate că, într-adevăr, ai să mă prezinți? Pe colonel l-am mai văzut la statul-major, ne cunoaștem.

Capitolul 24

INACCESIBILITATE

Mergînd în urma ofițerilor, Natașa se apropie de Kugușevi și se opri ceva mai la o parte. Tot ce auzise era parcă o pagină dintr-un roman vechi, vechi de tot. Tigrul, curtea, prințesa... femeia aceasta ireală, „fatală“... O născocire. Iat-o, stînd în profil. O față fină, ca „sculptată“, cum s-ar spune într-un roman, și toată e imaterială, cu un păr auriu, ca în basme. O făptură cu totul ireală.

Uite și acum, tot ca într-un roman de demult, ofițerii îi sărută prințesei mîna, încli-

nîndu-și adînc în fața ei capetele pieptănate cu cărare ; pe creștetele lor lucește cîte un început de chelie prematură. „Aristocrația sîngelui“.

Colonelul în cerkeskă ridică mîna, făcu un semn și strigă ușor :

— Arkadin !

Natașa tresări. Arkadin era numele de familie al lui Andrei. Nu se poate ca el... Terminînd ceremonia sărutatului mîinii, ofițerii se traseră la o parte, acoperind-o pe Natașa cu spatele lor larg. Ridicîndu-se pe vîrfuri, ea privi totuși în față peste umerii lor : era el, Andrei, îmbrăcat în tunică studențească.

Andrei și acest... prinț-cerchez ? De unde îl cunoștea ? Probabil că același lucru întrebase și prințesa, deoarece colonelul răspunse :

— O întîmplare de pe front : este un sanitar voluntar, m-a îngrijit într-o ambulanță de campanie după ce am fost rănit lîngă ferma Paucken. În general, este un tînăr simpatic și destul de bine crescut, cu toate că e student și plebeu. Gîndiți-vă : poate veți avea nevoie de el pentru colecție. Oameni de felul acesta n-ați văzut încă de aproape. În timpurile de azi — fie-mi permis să zic — democratice, frămîntate, se prea poate să fie în ton ? *Nein*[1] ?

Apoi izbucni în rîs.

— Ca un *pendant* al lordului Buchanan în salonul dumneavoastră.

Începură să rîdă și ofițerii. Natașa se aprinse la față ofensată pentru Andrei. Îl părăsise. Bi-

[1] *Nein* — nu (germ.). (N. t.)

neînțeles, nu vor mai fi niciodată împreună, nu mai dorea asta, dar... Din cauza jignirii aduse lui, și-l simți pe Andrei deodată iarăși apropiat. Se îmbujoră și mai mult din cauza jignirii și mai mari, mai insuportabile, cînd văzu că Andrei, cu fața emoționată, palidă chiar și încîntată — pînă la slugărnicie — se strecura grăbit, cu grijă, printre rîndurile ce se mișcau încet, ritual. Închise ochii ca să nu-i întîlnească privirea.

Vocea colonelului se auzi protectoare :

— *Monsieur* Arkadin, permite-mi să te prezint prințesei. I-am vorbit mult de dumneata.

Tăcere. Probabil, îi săruta mîna. Sau doar i-a strîns-o ? Nu se auzise nici un sărut. De altfel, cînd se sărută mîna, se pare că nu se aude nimic.

Apoi, răsună din nou o voce. De data aceasta a ei. Joasă, gravă, duioasă, învăluitoare. Își manifesta recunoștința pentru grija față de soțul ei. Fusese atît de neliniștită... Noroc că n-au fost gaze, ci numai un glonte. Gazele te nenorocesc pentru toată viața... Ce coșmar ! De altfel, ce să-i faci ! E război ! În război, toate mijloacele sînt admise, numai să obții victoria... Nu-i așa ?

Cu inima înghețată, Natașa aștepta răspunsul. Îi reveni în minte țărmul mării, gerul, aleea liniștită, și o mînă mîngîietoare — atît de timidă — pe mîna ei.

Vocea lui Andrei răspunse grăbită și lingușitoare :

— Da, firește. Toate mijloacele.

Apoi se auzi din nou vocea dulce, gravă, rîsul soțului, țăcănitul pintenilor ofițerilor de gardă aflați în jur. Natașa nu mai asculta. Totuși ajunseră pînă la ea cuvintele :

— Primesc joia, de la trei la șase. Cunoașteți adresa ? Strada Serghievskaia, 37. Vom considera că ați făgăduit să veniți la cea mai apropiată recepție.

Ridică privirile. Înseamnă că își ia rămas bun. Sau, mai bine zis, îl „concediază". Acum putea s-o vadă și el pe Natașa. Ba chiar trebuia neapărat s-o vadă.

Dar n-a văzut-o. Salută înclinîndu-se adînc, bucuros, și plecă fără să se uite măcar în jur. Era limpede : în afară de această femeie, nu vedea acum pe nimeni, nu era în stare să vadă. Prințesa, curtea, tigrul. Un adevărat roman. „Mascarada".

Colonelul întrebă :

— Ei, cum îl găsiți pe protejatul meu, prințesă ?

Prințesa schiță un zîmbet neglijent și fugar :

— Mi-e teamă că intuiția dumitale te-a înșelat ca totdeauna. Nu prea seamănă cu... eroul legendelor mele bretone.

Ofițerii începură să rîdă din nou, cu același rîs jignitor. De astă dată, însă, Natașa nu s-a mai simțit jignită. Rîse și colonelul.

— *Schwamm drüber*[1], zise el și cu palma făcu o mișcare rapidă și suplă, ca și cum ar fi șters ceva de pe o tablă neagră, de clasă. *Vous*

[1] *Schwamm drüber* — să ștergem cu buretele (germ.). (N. t.)

êtes difficile[1], am știut asta întotdeauna. Nu poate omul să vă facă pe plac.

Răsună semnalul anunțînd sfîrșitul pauzei. Ca și înainte, spectatorii începură să se amestece încet, fără grabă, îndreptîndu-se spre intrări. Porni și Natașa. Însă nu făcu nici zece pași pe coridor, cînd în întîmpinarea ei, dinspre perete, simți privirea unor pupile galbene de lup. Își aduse aminte de ele îndată, un fior de gheață îi cuprinse inima.

Era privirea aceea, cînd cu Rasputin, pe pod.

Bărbatul stătea cu un picior într-o parte, degajat, în uniformă de campanie, cu pinteni; pe piept avea crucea unui ordin, prinsă de o panglică vărgată roșu și negru. Era limpede că n-o recunoscuse, pentru că ochii o priveau reci și nepăsători, ca pe o necunoscută.

Vru să întoarcă capul și să treacă mai departe. Dar picioarele n-o ascultau. Natașa se opri. Pe lîngă ea foșni mătasea unei rochii cenușii. Era prințesa. Ofițerul de lîngă perete înclină respectuos capul. Colonelul Kugușev, trecînd pe lîngă el, îi strînse mîna, schimonosindu-și buzele într-un surîs ce arăta exces de amabilitate. Prințesa, oprindu-se, spuse repede, în șoaptă, urmărindu-și cu ochii soțul care plecase înainte — Natașa auzi foarte clar :

— Krîmov l-a lăsat pe „iubit" să intre. După sfîrșitul actului, la Romanov. Ca de obicei.

La Romanov ? La Nicolae Romanov ? La țar ? Era oare la Petrograd ?

[1] *Vous êtes difficile* — sînteți pretențioasă (fr.). (N. t.)

Nataşa îşi veni cu greutate în fire. „E tare la curte". Şi acest... asasin... Poate că aici este o taină uriaşă, un secret de stat.

Semnalul anunţînd sfîrşitul pauzei răsună din nou insistent, chemător. Ofiţerul se uită la ceasul de aur-brăţară de damă, apucă cu un gest obişnuit teaca sabiei şi se îndreptă spre scară.

Nataşa nu se mai întoarse în sală. Se îmbrăcă în grabă. Impresiile zilei i se înfăţişau în minte aidoma unui ghem ciudat, de neînţeles, pe care nu-l poţi descurca şi de care deocamdată nu trebuie să te atingi : omul cărunt, care rămăsese nevăzut pe bulevardul Sampsonievski, vardiştii, rănitul, masacrul, „Mascarada", Andrei, prinţesa, Romanov... Poţi să înnebuneşti ! Oare aşa se întîmplă întotdeauna... în revoluţie ?

Nataşa ieşi în stradă şi porni cu paşi lenţi. Nevski Prospekt era pustiu. Conurile de lumină albe, orbitoare, ale reflectoarelor instalate pe clădirea Amiralităţii scotoceau ca de obicei de-a lungul străzii, smulgînd din umbra caselor chioşcuri, felinare stinse, oameni. Lîngă Gostinîi dvor [1], în jurul focurilor, stăteau nişte soldaţi care, spre a se încălzi, îşi loveau una de alta mîinile vîrîte în mănuşi negre de postav.

În urmă răsună un zăngănit de pinteni. Se întoarse. Zări ochii de lup... Din nou ofiţerul acela ! Îl lăsă să treacă. După vreo douăzeci de

[1] *Gostinîi dvor* — la Petersburg, corp de clădiri, situat în centrul oraşului, unde îşi aveau sediul numeroase magazine comerciale şi depozite de mărfuri. (N. ed.)

paşi, în faţa magazinelor lui Miliutin, omul se opri lîngă uşa închisă a unui magazin alimentar (la lumina slabă a cîtorva becuri, prin geamurile ca oglinda ale vitrinelor priveau mormane de cutii de conserve, jamboane, peşti afumaţi, fructe) şi ciocăni. Nataşa încetini pasul. Uşa se întredeschise, vînzătorul îmbrăcat într-un şorţ alb, văzînd pe ofiţer, făcu o plecăciune adîncă şi îl lăsă să intre. Uşa se închise. Fără să vrea, Nataşa ridică ochii spre firmă. Pe un cîmp alb, cu litere mari, negre, se întindea de-a lungul întregii clădiri un singur cuvînt :

ROMANOV.

Nataşa se îmbujoră de ruşine. Ce proastă fusese ! Crezuse că e vreun secret de stat ! Se gîndise să-i spună Mariţei... şi cînd colo — o simplă întîlnire amoroasă din cele mai banale, întocmai ca în orice roman. Doar citise şi ea că în magazinele Miliutin existau încăperi separate, secrete, unde se servea vin şi se aranjau întîlniri... „Inaccesibilă" ! Rostise chiar ea cuvîntul „Iubit". Desigur, nici nu putea să fie altfel.

Era limpede, limpede de tot. Şi nici nu avea la ce să se mai gîndească. Va merge la Mariţa, acasă.

În odaie era lumină. Marina nu dormea. Stătea cu picioarele goale vîrîte în papuci, ca întotdeauna, iar ghetele scîlciate, ude ca întotdeauna de un timp încoace, se uscau lîngă sobă. Marina broda cu aţă albă litera „S" pe pînza roşie a unui drapel ; pînza care cădea de pe

genunchii Marinei pe podea i se păru imensă.
„J-o... Jos !"
Marina o privi cu blîndețe pe Natașa care se oprise în pragul ușii.
— Îți mulțumesc. Manifestul tău circulă acum în uzine. Vii de la teatru ? De ce atît de devreme ?
— Îi urăsc, spuse cu greutate Natașa, și se apucă cu mîinile de gît. Ce să fac, Marina ?... Eu totuși nu pot să fiu ca tine...

Capitolul 25

PODURILE

Patru poduri unesc malul stîng al Nevei cu cel drept și cu insulele : patru treceri cu arcuri de fontă la mari distanțe traversează cursul larg și învolburat al Nevei. Pe malul stîng se află palate și vile, catedrale și ministere, cazărmile regimentelor țariste de gardă, monumentele țarilor, restaurante fastuoase, magazine de lux. Pe cel drept, în spatele caselor cenușii de tîrgoveți, funcționari de stat cu ranguri mici sau oameni fără funcții la stat, se întind cartierele muncitorești, coșurile uzinelor și fabricilor, așezările muncitorești din suburbii gemînd de mizerie. Cînd privești — așa cum privește acum Marina, din apropierea intrării pe podul peste Neva — cheiul înalt de granit al „malului boieresc" pare un zid de cetate, cu

proeminențele bastioanelor înaintînd amenințător spre fluviu, ca apărare împotriva „celor de pe malul drept", împotriva celor din fabrici și așezări mărginașe. Și apoi, fortăreața Petropavlovskaia — cu cazematele ei, cu tunurile instalate pe zidurile scunde acoperite cu mușchi secular, verde și lipicios — acest avanpost țarist, aruncat ca un stîlp al ordinii, pe malul vrăjmaș, din dreapta.
Ciudat. Marișa vedea în fiecare zi și acest chei, și orașul, și podurile, și fortăreața ; dar abia astăzi, duminică 26, își dădu seama, simți pentru prima dată limpede și impetuos această linie de demarcație, acest hotar, această frontieră.
Probabil pentru că azi pe podul Troițki, cel de care se apropiase împreună cu coloana de muncitori, de-a curmezișul lui, de la o balustradă la alta, se întindea un lanț de infanteriști cu baionete, iar mitralierele cu țevile lor înguste și scurte ieșind din scuturile galben-verzui erau gata de tragere. Și pe crenelurile fortăreței Petropavlovskaia se agitau lîngă tunuri artileriștii fortăreței, urmărind cu neliniște cum piața se umplea de noi și noi șiruri de muncitori, de mulțimea cu drapele roșii.
Primele rînduri ajunseră în imediata apropiere a podului. De după lanțul de soldați un ofițer ridică mîna înmănușată în alb.
— Stai ! Tragem ! Împrăștiați-vă !
Mulțimea undui și se opri.
De departe, Marișa văzu căciula din blană de iepure cu clape. Se apropie. Astăzi Ivan era de

nerecunoscut : întotdeauna vesel, acum stătea cu dinţii încleştaţi, iar ochii-i întunecaţi priveau într-una podul şi lanţul de soldaţi. Nu i-a zîmbit, nici n-a salutat-o.

— Hei, de-ar fi arme !

— Nu cu gloanţe trebuie să-i cucerim, ci prin fraternizare, spuse Marina încet. Sînt doar de-ai noştri. Numai că poartă mantale.

— Fraternizarea-i fraternizare, răspunse posomorît Ivan, continuînd să-şi încrunte sprîncenele. Fraternizarea e, bineînţeles, un lucru mare. Dar puşca tot puşcă rămîne. Dacă aveam arme, am fi fraternizat mai repede.

— Dar există detaşamentul muncitoresc, spuse cu nehotărîre Marina. Şi ochii ei, ca şi ai lui Ivan, ca şi ai tuturor celor ce se găseau aici, stăteau aţintiţi asupra podului, asupra baionetelor soldăţeşti. Mi-a spus Nikita...

— Detaşamentul are o mînă de oameni ! răspunse Ivan cu ciudă. Nu-i poţi arunca în gura mitralierelor. De altfel, Nikita a dispărut cu totul... Ziceau băieţii că l-a atins cu sabia pe un comisar de poliţie, în cartier... Vroia să-i ia arma... L-au ridicat.

— Nici din conducere nu se vede nimeni, zise Marina rotindu-şi privirea. Ivan, nu l-ai văzut azi pe Vasili ? Sau pe cineva din comitet ?

Ivan dădu negativ din cap, încruntîndu-şi şi mai mult sprîncenele.

Mulţimea începu să unduiască şi mai tare; pesemne că cei din spate împingeau mai vîrtos; pe pod, baionetele se mişcară, de-a lungul lanţului alergă un feldwebel agitîndu-şi sabia.

— Ivan ! îl strigă speriată Marina. Ce-i asta... Aşa nu se poate... Nu putem sta pe loc...

Ivan se uită la Marina. Sprîncenele i se destinseră. Cu o mişcare bruscă îşi trase căciula pe frunte.

— Ai dreptate. Stînd pe loc nu faci treabă. Dar nici să arunci nişte oameni cu pieptul descoperit asupra mitralierelor nu se cade...

Apoi se întoarse spre mulţime şi strigă :

— Tovarăşi ! Cine vine după mine ? S-o luăm de-a lungul cheiului, haideţi ! Pe gheaţă ! Să dăm ocol podului şi să trecem în partea cealaltă !

Lîngă parapetul de tuci al podului, lucrat cu înflorituri, ofiţerii urmăreau dezorientaţi mulţimea de mii de oameni care se depărtase şuvoi de pod, scurgîndu-se pe chei şi pe malul înclinat. Nu trecură nici cinci minute, şi suprafaţa înzăpezită a Nevei se înnegri de oamenii care fugeau, cîte unul sau în grupuri, spre malul celălalt pentru a lua cu asalt zidul lui de granit. Mulţimea cuprindea tot mai larg platoşa de gheaţă şi zăpadă a Nevei.

— Să tragem ?

La întrebarea nerăbdătoare a porucikului, căpitanul ridică din umeri :

— De fapt, nu există nici un motiv. La urma urmei e totuşi numai o demonstraţie. Noi am primit ordin să închidem circulaţia pe pod. Podul îl ţinem şi... n-are nici un rost să sărim peste cal. De ce să ne legăm la cap cînd nu ne doare ? Vezi şi dumneata ce se petrece lîngă

pod ! Au plecat cu miile, şi totuşi uite cîţi au mai rămas ! Dacă se vor năpusti...

— Îi vom scărmăna, spuse cu nepăsare porucikul. Sînt neînarmaţi. Şi printre ei multe muieri. La stînga, vedeţi, sînt numai basmale... O turmă !

Căpitanul îşi încreţi fruntea.

— Turmă ? Cînd eram tînăr am servit ca ofiţer în Turkestan. Băştinaşii au un proverb bun : într-o turmă mare şi un măgar e primejdios... Şi e cel mai blînd animal din lume. Aici însă e o problemă mai serioasă... Se şi urcă pe malul celălalt... ba uite-i că au şi ajuns... Oare de ce ai noştri de pe chei or fi căscînd gura ? Acolo trebuie să fie cazacii.

Din capătul celălalt al podului se apropie în fugă un soldat ; luă poziţia de drepţi şi raportă :

— Comandantul plutonului mi-a ordonat să raportez. Mulţimea se apropie din amîndouă părţile pe chei. S-a adunat lume şi pe Cîmpul lui Marte...

— Pe podul Liteinîi e lume !... strigă porucikul ridicînd capul. Ia te uită... vin puhoi. Cu steaguri...

Căpitanul se întoarse brusc. Într-adevăr, pe podul vecin, mai în sus, mulţimea înainta ca un torent întunecat, neîntrerupt...

— Dar paza unde e ?

— Se vede că au ieşit cei de la Arsenal pe Liteinîi... murmură soldatul rotind speriat ochii. Arsenalul e chiar lîngă pod... Parcă-i poţi opri,

dacă îţi pică în spate... Să nu ne prindă cumva pe noi în cleşte, înălţimea voastră...

La gura podului mulţimea începu din nou să se frămînte. Probabil că răzbiseră şi din partea aceea pe podul Liteinîi. Cineva strigă. Era o voce de femeie.

Căpitanul zîmbi sarcastic — acum şi muierile s-au făcut oratori ! — şi făcu un semn porucikului care stătea lîngă parapet mutîndu-se de pe un picior pe altul.

— Porucik Grigorov... Du-te la primul lanţ. Retragerea pe grupe. Calm şi cu stăpînire de sine. Acum ferească dumnezeu să fugim... Să nu trageţi decît în caz extrem.

La cea dintîi mişcare a rîndului, cînd prima jumătate de pluton făcu stînga-mprejur, mulţimea vui mai tare şi se mişcă, agitînd ameninţător steagurile. Porucikul începu să gesticuleze cu desperare.

— Stai !... Deschidem focul !

— Or să ne strivească, mormăi feldwebelul. Sub acoperirea focului ar fi mai sigur, înălţimea voastră... Tragem două-trei rafale şi fuga marş. Altminteri pierim.

Mulţimea urca tăcută pe pod, urmînd îndeaproape lanţurile care se retrăgeau. Păşea încet, fără a-şi lua ochii de la mitralierele în recul, ale căror ţevi priveau cu ură de după scuturi. De la primele rînduri, în adîncime, departe spre piaţă, spre bulevardul Kamennoostrovski, pe toată lărgimea coloanelor de muncitori din uzine şi fabrici, strîns înghesuiţi unii într-alţii, se transmitea fără întrerupere :

— Nu presa ! Mai uşor ! Se retrag.

Iată-i ajunşi la mal. La coborîrea de pe pod compania se opri : de la Cîmpul lui Marte şi de lîngă chei muncitorii formau un zid viu, impenetrabil.

Mişcîndu-şi nervos gîtul, căpitanul veni în faţa frontului care se regrupase în formaţie de marş.

— La umăr arm' ! Înainte, marş !

Şi, înclinînd capul, ca un înotător care plonjează într-o apă tumultuoasă, păşi în mulţimea ce se dădea la o parte pentru a face loc formaţiei de soldaţi. Mergea, fără să se uite îndărăt. În spate, pe pod, ca şi pînă atunci, se înghesuiau, tăcute şi ameninţătoare, alte, mereu alte valuri de oameni.

Capitolul 26

UN CUVÎNT ÎNGROZITOR

De la pod cotiră la stînga, pe chei, către Liteinîi. Pe strada Millionnaia, drumul cel mai scurt spre centru, spre Nevski Prospekt nu se putea trece : peste tot numai baionete şi mitraliere. Cei din regimentele Pavlovski şi Preobrajenski apărau căile de acces în Piaţa Palatului, adică în Palatul de iarnă, reşedinţa ţarului.

— Spre Liteinîi !

Lîngă Arsenal, alături de tunurile vechi, împodobite cu vulturi, lei şi grifoni, şi cu inscripţii complicate pe ţevile netede, plăcute la pipăit, care nu trăseseră veacuri de-a rîndul, se desfăşura un mare miting-fulger. Marişa zări numaidecît un om înalt, cărunt, cu căciulă de miel, stînd deoparte, mai către pod, pe un postament de piatră acoperit de zăpadă.

— Tovarăşe Vasili ! În sfîrşit !

Îşi croi drum pînă la el. Lîngă postament stăteau, împreună cu Vasili, membrii comitetului din Vîborg şi Ivan. Feţele tuturor erau posomorite. Îndată ce Marina se apropie, Ivan îi spuse în şoaptă :

— S-a întîmplat o nenorocire, tovarăşă Marina. Azi dimineaţă a fost arestat comitetul din Petrograd. Au descins prin surprindere. Cam cincizeci de oameni din poliţia călare.

Marina exclamă cu glas înnăbuşit :

— Cum ? Din nou ? Tot comitetul ?

— Unii au scăpat : agenţii ohranei s-au grăbit şi au încercuit casa înainte de a se fi adunat toţi. Uite, tovarăşul Vasili e teafăr, tovarăşul Cernomor... A mai scăpat mi se pare cineva. Eu nu-i cunosc pe toţi membrii comitetului...

— Ce nenorocire !... rosti în şoaptă Marina. Şi tocmai azi... într-o zi ca asta...

Vasili o zări pe Marina şi-i făcu semn cu mîna. Fata se apropie.

— Ai auzit că... la locuinţa lui Kuklin...

— La Kuklin? exclamă Marina, şi vorba îi scăpă ca un ţipăt. Fata păli. Vasili încuviinţă din cap.

— Da, da... Tocmai despre asta vroiam să te întreb, zise el. Cine-i fata pe care ai trimis-o ieri la Kuklin? Pînă acum n-am mai văzut-o. E din sectorul dumitale?

— Nu face parte din organizaţie, răspunse Marina mişcîndu-şi cu greutate buzele. E o prietenă de-a mea de la Institutul de medicină. Dar pot să garantez pentru ea, ca pentru mine însămi.

— Prietenă? Ochii lui Vasili priveau cu asprime prin ochelari. Tovarăşă Marina, cu toate că eşti de curînd în partid, ar fi trebuit să ştii că astfel de sarcini nu se dau unor oarecare cunoştinţe. Să divulgi locul conspirativ de întîlnire al comitetului unui om cu totul străin... dar asta e o... Nici nu ştiu cum s-o numesc. Şi iată rezultatul: într-un moment hotărîtor sînt scoşi din luptă cinci tovarăşi de răspundere. Locuinţa era absolut sigură. Prin filaj ohrana n-ar fi izbutit s-o identifice.

— Parcă poate fi vorba de... filaj! spuse cu ură cineva de alături... Acum, să cauţi cu lumînarea şi nu găseşti spioni pe stradă: nu le mai arde lor de filaj. E clar că-i o trădare la mijloc!

— Oricine, dar Nataşa — nu! spuse Marina frîngîndu-şi mîinile. Nu poate fi ea! Iar locul conspirativ... Am crezut că oricum am ieşit din ilegalitate, că acum se poate... Nu trebuie să mai procedăm ca înainte pentru că şi aşa sîntem în văzul tuturor... Şi nimeni n-ar îndrăzni...

Tovarăşul a avut dreptate: toţi agenţii ohranei s-au ascuns. E cu desăvîrşire exclus ca ea să fi putut denunţa. Îmi dau capul pentru ea. De altfel e şi ea aici, cu noi. O să lămurim numaidecît totul. Nataşa!

Nataşa stătea mai la o parte, lîngă un mortier greoi şi caraghios, proptit inofensiv pe afet, cu gura lui rotundă şi largă îndreptată în sus. Astăzi se ţinea peste tot după Marişa cu stăruinţă, ca o umbră. Auzindu-se chemată, fata se îndreptă într-acolo, zîmbind. Dar zîmbetul îi pieri de pe buze, îndată ce văzu feţele celor din comitet. Simţi că se întîmplase ceva. Tăceau cu toţii. Şi Marina parcă avea ochi de nebună...

— Ai spus cuiva că ai fost ieri pe Sampsonievski?

Întrebarea fu atît de neaşteptată, încît Nataşa nu răspunse numaidecît. Să spună? Cui? Ce să însemne asta? Ce s-a întîmplat? Manifestul a apărut doar: l-a văzut cu ochii ei. Acuma însă buzele Marinei tremurau, şi...

Vasili îi spuse cu severitate în glas:

— Poate că totuşi ai să ne răspunzi?

— Tovarăşă Marina! Unde sînt băieţii noştri?... M-am pierdut de ei şi nu mai izbutesc să-i aflu.

Vocea era veselă şi înflăcărată. Toţi se întoarseră.

— Nikita! Şi noi care credeam că s-a zis cu tine!

Nikita cel cîrlionţat rîdea. De-a curmezişul obrazului, peste sprînceană şi peste unul din ochi era bandajat cu o basma neagră de femeie.

— Ei, aş ! Nu te lasă oamenii noştri să pieri ! E drept că m-au tîrît şi pe mine la poliţie. Dar băieţii de la „Lessner", vecinii, au auzit şi au devastat secţia. De altminteri, era şi timpul, prea stătea ca un ghimpe în cartier. Dar voi ce faceţi aici ? De ce stau oamenii ?

Se uită cu singurul lui ochi liber la Nataşa. Fata înlemnise. Cum de nu l-a recunoscut atunci... lîngă farmacie. Adevărat că toată faţa îi era năclăită de sînge... Nikita fluieră prelung.

— A, sora de caritate a poliţiei. Iar te-ai strecurat printre ai noştri ?

Marina se cutremură toată. Cei din comitet se apropiară.

— A poliţiei ?

Nikita încuviinţă din cap.

— Am văzut-o cînd m-au tîrît la secţie. Era cu poliţia.

Nataşa izbucni în hohote de plîns. Membrii comitetului schimbară priviri şi se strînseră şi mai mult în cerc. Marina şopti cu buzele care acum erau livide :

— Nu se poate... Nu poate fi adevărat !... Nici chiar întîmplător !... Vorbeşte ! Vorbeşte odată, Nataşa !

Pe stradă răsună un murmur de voci şi se auzi un fluierat. Cineva strigă cu glas puternic :

— Vin soldaţii ! Detaşamentul să treacă în lanţ !

— Prezent ! se întoarse brusc Nikita. Scoase de sub scurta îmblănită revolverul şi fugi înainte, cît îl ţineau picioarele, dînd la o parte pe cei care-i stăteau în drum.

Vasili îşi luă ochii de la Nataşa şi privi la membrii comitetului.

— Ei, acum n-avem timp să clarificăm problema asta. Dar va trebui s-o clarificăm...

— Trebuie s-o trimitem la noi, la uzină, cu cineva dintre ai noştri, spuse înnăbuşit Ivan.

Din clipa în care Vasili pomenise numele lui Kuklin, el nu-şi mai ridicase ochii spre Marina. Şi asta era nespus de dureros pentru ea, îi frîngea inima.

— S-o închidă deocamdată în camera de gardă.

Marina o apucă pe Nataşa de mînă. Prin mănuşă, Nataşa simţi răceala degetelor ei.

— Nu... nu-i nevoie ! Eu personal... Eu personal am s-o aduc... garantez... Ştiu, ştiu sigur că n-are nici o vină. Auziţi, tovarăşi, garantez !

Vasili o mai privi încă o dată fix pe Nataşa.

— Bine... Garantează şi mai departe, spuse el, mişcînd uşor din umăr. Să mergem, tovarăşi, ai noştri au şi pornit.

Capitolul 27

IMPREUNA ŞI SINGURA

Vremea, pînă atunci senină, se posomorî. Steagurile păreau negre. De jur împrejur, tovarăşii se uitau încruntaţi la Nataşa, care plîngea înnăbuşit, şi la faţa palidă a Marinei. Părea că între ei se ridicase un zid. De necrezut,

dar așa era. De cînd se afla în organizație — și de atunci trecuse un an, ba chiar mai mult — i se întîmpla acum întîia oară ca tovarășii ei s-o privească astfel. Pînă și Ivan. Din cauza Natașei, din cauza bănuielii, din cauza acestui cuvînt îngrozitor parcă s-a așternut și asupra ei o umbră neagră, de moarte. „Parcă" ? Ba nu : s-a așternut într-adevăr.

Nici *nu se putea altfel.* Dacă nu ea, ci un altul dintre tovarăși ar fi fost în cauză, fără îndoială că și ea ar fi procedat la fel ca și Ivan, ca și cei din comitet... Dar nu putea să tacă, să nu-i ia apărarea, cînd știa precis : nu Natașa a făcut-o.

Sau, poate că n-ar fi trebuit ?

—Marina...

Marina răspunse șoptind grăbit, fără să se uite, fără să întoarcă capul.

— Nu vorbi. Nu pot. Știu că nu tu... însă trebuie să dovedim *tuturor,* nu mie, că Nikita s-a înșelat.

Un glas înnăbușit, sacadat, ajunse pînă la Marina, făcînd-o să-și strîngă dinții și mai tare, dureros.

— Nu s-a înșelat... Dar eu... din întîmplare, pe stradă... L-am pansat numai... Era rănit... Atît de mult sînge. Ar fi murit altfel.

— Ei și ? N-avea decît să moară, spuse aspru Marina. Și acum îți este totuna pe cine îngrijești ?

Natașa lăsă capul și mai jos. Totuna. Firește. Pentru un medic, în fața suferinței, toți oamenii sînt egali. Ea nu poate gîndi altfel, nu

poate simți altfel. Ei însă nu vor să înțeleagă : Marișa, acest Nikita — toți cei care erau lîngă Arsenal. Ea a făcut-o din omenie, și dînșii au și botezat-o : „sora de caritate a poliției"...

Nu răspunse și începu iarăși să plîngă înnăbușit.

O părăsiră și gîndurile. Cei din față cîntau.

Ieșiră pe Nevski Prospekt. Din stînga, dinspre piața Znamenskaia, se auziră împușcături dese. Natașa ridică capul. Își aminti limpede : piața Troițkaia, bubuitul tunurilor, oamenii care fugeau — și cadavre, cadavre, pe pietrele înghețate și albe. Să cadă și ea... Îi e totuna. Ce fel de viață e asta... cînd ești... ca și stigmatizată... Nu e drept, oricum însă aceasta nu-i alină durerea...

Ar trebui să se expună gloanțelor ! Să-și descopere și pieptul : să fie omorîtă. Atunci va plînge și Marina, va înțelege că nu ea, ci Natașa cea moartă a avut dreptate.

Se opri, ascultînd cu atenție împușcăturile, și ieși afară din rînd. Marina, însă, parcă-i citise gîndurile. Degetele îi strînseră mîna.

— Să nu îndrăznești. Tu n-ai dreptul să fii ucisă.

Cei din față grăbiră pasul. Steagurile se ridicară tot mai sus deasupra capetelor, ca o chemare. Lăsară în urmă podul Anicikov, palatul, teatrul. Deasupra colonadei albe se înălța, ca un monument deasupra unui mormînt, un car roman. „Mascarada"... Da, asta s-a petrecut cîndva, demult, demult de tot...

Din stînga de după spatele arcadei, începuseră să apară magazinele cu un cat ale pasajului Gostinîi dvor, se zărea foişorul gălbui, stupid, bifurcîndu-se negricios în sus deasupra Dumei orăşeneşti ; deodată în întîmpinarea primei coloane alcătuite din cei de la „Aivaz" răsună o rafală sacadată. În clipa aceea rîndurile tresăriră, se traseră înapoi şi se împrăştiară. Se auzi un ţipăt, cineva sări în lături, o luă la fugă... se auzi o altă rafală...

Valul de oameni se trase îndărăt. Un bărbat greoi, uriaş, cu căciulă vătuită, din fugă se izbi de Nataşa, piept în piept, o doborî fără să vrea pe caldarîm şi păşi peste ea. Un moment, Nataşa îşi pierdu cunoştinţa, însă din pricina unei dureri sălbatice, care-i săgetă piciorul stîng, strivit, îşi reveni numaidecît. O nouă rafală sfîşie văzduhul. Nataşa se lipi de pămînt, de caldarîm. Alături, un muncitor căzu fără să scoată măcar un ţipăt. Nataşa se lipi şi mai tare cu obrazul de calupurile de lemn îngheţate ; atît de tare, încît simţi că o trec fiorii. Un singur gînd îi săgetă, ca prin ceaţă, mintea — ordinul Marişei : „N-ai dreptul să fii ucisă".

Cînd Nataşa se ridică, în jur era pustiu şi linişte. În depărtare, lîngă Duma orăşenească, stăteau în lanţ soldaţii cu căciuli caucaziene sau cu glugi înnodate cruciş pe piept. Spre capelă, lîngă Gostinîi dvor, alţi soldaţi, doi cîte doi, cărau trupurile nemişcate lăsînd mîinile morţilor să se tîrască pe pămînt. Ici-colo, cu picioarele aruncate în lături şi cu capetele lăsate într-o parte, mai zăceau alte cadavre, unele cu faţa în jos, altele pe spate sau chirciţi într-o rînă.

„Ce-o fi cu Marina ?"...

Nataşa se îndreptă clătinîndu-se spre capelă. Soldaţii îi barară drumul :

— Încotro ? Nu-i voie, domnişoară.

Nataşa murmură :

— Vreau să mă uit numai... Am fost cu o prietenă...

Un ofiţer, care se apropiase, răspunse galant şi posomorît :

— Acolo... nu sînt femei. După cîte ştiu eu, n-au fost nici printre răniţi. Nu pot să vă las să treceţi. Fiţi bună şi plecaţi. Aici nu e voie.

Răsună un tropot de copite. Ofiţerul se întoarse, apucă teaca sabiei cu mîna stîngă şi zbieră :

— Dreeepţi !

Dinspre strada Mihailovskaia se apropie în trap săltat un grup de călăreţi. În faţă venea un general călare, cu favoriţi şi pe cap cu o căciulă brumărie de miel, cu fireturi de aur cusute cruciş pe fundul de postav. Se aplecă uşor spre coama calului şi rosti :

— Bravo, ostaşi din regimentul Pavlovski, vă mulţumesc pentru serviciul adus !

— Servim cu credinţă, excelenţa voastră !

Soldaţii răspunseră cu zel, limpede, răspicat, într-un singur glas. Ofiţerul, ţinînd mîna la cozoroc, se apropie în fugă de calul generalului. Apoi îşi îndreptă trupul ca o nuia. Pesemne dădea raportul.

Natașa se întoarse și porni pe strada pustie. Acum încotro s-o apuce ? Unde s-o găsească pe Marișa ?

Acasă ? Îi era și groază să se gîndească... Scuarul din fața teatrului Alexandrinski era pustiu, ca și toată strada. Acoperită de un strat subțire și murdar de zăpadă stătută, se înălța, înfoindu-se în cutele mantiei, statuia de bronz a împărătesei. Natașa se așeză pe o bancă. Nu simțea frigul. De altfel, ce mai putea simți acum, cînd se produsese ceva iremediabil ?

Capitolul 28

COMPANIA A PATRA

Generalul primi raportul, apoi mai strigă o dată : „Bravo, băieți !" și plecă în galop scurt în direcția Amiralității.

— Repaus de voie !

Soldații se împrăștiară în grupuri și își aprinseră țigările. Din flancul mărginaș, de lîngă trotuar, se desprinse un soldat, și, pășind ca și cum ar fi vrut să-și dezmorțească picioarele, ajunse pînă la colțul cheiului, de unde coti repede pe Mihailovskaia. Se opri, ascultă atent, vrînd să se convingă dacă nu l-a observat cineva, sau dacă nu cumva îl strigă cineva și, aplecîndu-și capul și umerii, ca atunci cînd faci salturi sub focul inamic, o luă la fugă de-a lungul străzii. După ce trecu de intrarea unui hotel, privi înapoi, coti la stînga, prin fața teatrului, pe o stradelă, ieși spre canal, se îndreptă, duse arma la umăr mînuind-o reglementar și începu să pășească conștiincios, cu pas milităresc, ca la paradă, spre clădirile administrației grajdurilor imperiale ce se zăreau în depărtare.

Santinela de la poartă dădu din cap și îl lăsă să treacă fără să-l întrebe nimic : după felul cum mărșăluia, se vedea bine că acest soldat e în exercițiul funcțiunii. Și apoi, mai era și din regimentul Pavlovski, ceea ce însemna că e un om de-al lor, doar că nu din compania care se afla cartiruită provizoriu aici, în grajdurile imperiale. Cazărmile regimentului Pavlovski, acelea care se aflau pe Cîmpul lui Marte, erau arhipline; aci era un batalion cu un efectiv întărit, numărînd șase mii de oameni conform încadrării unităților de rezervă în timp de război. Companiei a patra a trebuit să i se repartizeze o clădire separată.

Prin curte soldații se îndreptau în grupuri, grăbindu-se spre manej. Unul dintre ei strigă:

— Hei ! Ivasenko ? Ai adus vreun plic pentru comandantul batalionului ? Uite-l colo în aripa aceea, chiar acu a picat.

— Noroc, Mașkov, răspunse cel sosit. Ce fel de adunare e asta ?

— Un fel de întrunire... Să vezi, un furier nu și-a ținut limba : la cancelaria companiei s-a primit o hîrtie în care se spune ca, îndată ce se va isprăvi cu răscoala muncitorilor, compania să fie trimisă fără întîrziere pe front... Or, noi toți am fost evacuați și repartizați la serviciul

de pază în oraş şi nu se cuvine să ne trimită înapoi în tranşee... Aşa că băieţii s-au alarmat, se-nţelege. Şi, colac peste pupăză, evenimentele astea... Tu cu ce treburi vii pe la noi ?

Fără a răspunde, Ivasenko se îndreptă spre manej. Porţile erau larg deschise, se auzea cum vuiesc glasurile soldaţilor : cel puţin o mie de oameni. Ceva mai la o parte, mai către ieşire, stătea buimăcit feldwebelul. Ivasenko i se adresă ironic :

— Domnule feldwebel, cum se face că la dumneavoastră mitingul nu se desfăşoară după toate regulile ? Trebuie ales un preşedinte.

— Miting ! se oţărî feldwebelul. Asta ar mai lipsi ! Unde ai pomenit tu ca soldaţii să facă miting ? Cunoşti regulamentul ?

Ivasenko izbucni în rîs.

— Ar trebui să ne aminteşti şi de psaltire ! Ce zice regulamentul despre soldat ? Să sugă burta şi să-şi tragă fundul. Cît priveşte mitingurile, le-am văzut pe front, la Riga, pe vremea cînd făceam serviciul la regimentul 249, înainte să mă mute.

— Nu mai minţi ! îl întrerupse feldwebelul. Cine are să-ţi rabde pe front de-alde astea ? !

— Pe front ? Ivasenko ridică într-adins glasul şi, îndată ce pronunţă cuvîntul „front", grupurile mai apropiate de soldaţi se îndreptară spre el. Fireşte că acolo te împroaşcă cu proiectile şi nici n-ai ce să crăpi... Cît priveşte însă purtarea faţă de soldaţi, oricum, nu se compară cu stricteţea de aici. Şefii se poartă cu mănuşi.

Îşi dau seama că, dacă se întîmplă ceva, chiar în prima luptă vor primi un glonte-n spate.

În jur, soldaţii începură să rîdă cu hohote. Feldwebelul îşi strînse revoltat centironul.

— Vorbeşti aiurea. Ştii ce poţi să păţeşti pentru astfel de vorbe.

— Ei, şi cam ce anume ? spuse provocator Ivasenko. Ia spune, că te ascult.

— Altă treabă n-am, decît să-mi bat capul cu tine ! zise feldwebelul săltînd din umeri cu deosebită demnitate şi se întoarse încet, îndreptîndu-se spre ieşire. În poartă se opri şi adăugi cu înţeles : Or să stea însă alţii de vorbă cu tine.

În jurul lui Ivasenko soldaţii tăcură. Priveau posomorîţi în urma feldwebelului.

— O să te toarne, spuse cineva încet. E drept că prea îţi dai drumul la gură.

— Cine poate să tacă ! spuse scurt Ivasenko. Ce fel de viaţă-i asta ?... Nu-i destul că ne lovesc peste mutră, dar ne mai şi obligă să tragem în popor... Ce-au făcut azi dimineaţă în piaţa Znamenskaia cei din regimentul Volînski? Se spune că morţii au fost transportaţi cu carele.

În jurul lui pe o distanţă mare se făcu linişte.

— Ei, ceia-s de la regimentul Volînski, spuse unul din cei ce stăteau mai aproape, lăsîndu-şi ochii în jos. Ai noştri, de la Pavlovski, n-or să tragă.

Ivasenko parcă atîta aştepta. Strigă ca să fie auzit în tot manejul :

— N-or să tragă ? Ba aflaţi că au şi început... ai noştri ! Lîngă Gostinîi dvor au doborît la pămînt şaptesprezece oameni, fără să mai punem la socoteală răniţii. Eram acolo cînd a venit generalul să le mulţumească în mod special, în numele ţarului.

— Trag ai noştri ? !

Manejul începu să se agite. Ivasenko fu ajutat să se urce pe o ladă. Din curte veneau în fugă din ce în ce mai mulţi soldaţi, se vede că strigătul ajunsese şi acolo.

— Vorbeşte, Ivasenko !

Ivasenko începu să vorbească. Mîinile şi glasul îi tremurau. Neliniştea, agitaţia din glasul acestui soldat înalt, curajos, cu mustăţi negre se transmise mulţimii de mii de oameni, şi ochii începură să se umple de groază.

— Fraţilor... tovarăşi... Nici nu ştiu cum să spun. Noi eram de serviciu pe Nevski, lîngă Duma orăşenească, mai jos de foişor. Făceam pază. Vedeam cum vin oamenii, liniştiţi, nici nu cîntau măcar vreun cîntec din alea. Dar de vreme ce aveam ordin să nu lăsăm pe nimeni să treacă în partea ailaltă, spre palat, bineînţeles că i-am oprit. Pentru ca oamenii să nu preseze, la comandă am dus armele la ochi, să-i speriem... Deodată însă porucikul urlă : „Foc !..." Luaţi prin surprindere, fiindcă înainte de a trage ar fi trebuit să sune de trei ori goarna, cum vă spun dară, prin surprindere, degetul singur a apăsat pe trăgaci... Ce, parcă-l mai poţi opri cînd se dă comanda... Am simţit o smucitură... cînd mă uit, oamenii începuseră

să cadă... Iacă, degetul ! Ce să fac acum cu blestematul ăsta de deget ?... Să-l tai cu barda ? Şi chiar şi aşa... parcă poţi să-ţi linişteşti sufletul? Cum o să umblu acuma prin lume, ca un Cain? Ce fac ăştia cu noi, fraţilor ? !

O linişte grea se aşternu în manej. Alături de Ivasenko, pe ladă, se urcă un soldat greoi, bărbos, cu mantaua descheiată.

— Ajunge, destul şi-au bătut joc de noi ! Să pornim, băieţi.

Compania ieşi buluc în curte. Strigîndu-se unul pe altul, începură să se grupeze pe plutoane, aşa cum erau, fără arme. Ivasenko îl chema neliniştit pe bărbos.

— Armele, ia armele !

— Drace ! răspunse soldatul. Pentru întreaga companie avem doar o sută cincizeci de puşti ; ni le dau numai pentru paradă. Pentru plutonul de serviciu le-a ridicat Martianov, uite-l... Altele nu mai avem.

— Alinierea !

Prin şirurile de soldaţi trecu un murmur.

— Vine comandantul.

Apăru, nu se ştie de unde, feldwebelul. Alergă cu paşi mărunţi înainte şi-şi ocupă locul la capătul flancului.

Colonelul se apropia fără grabă, cu mers legănat. Chipul îi era indiferent, împietrit. Umerii însă, contrar obiceiului, erau strînşi, iar mîinile vîrîte adînc în buzunarele mantalei.

Feldwebelul luă poziţia de drepţi, uitîndu-se cu coada ochiului.

— Companie... drepţi !

Din rînduri soldații schimbară priviri, totuși ici, colo formația se alinie. Colonelul examină compania și-și mișcă buzele într-un zîmbet răutăcios, forțat.

— Boicenkò ! (Feldwebelul își îndreptă trupul ca o vergea.) Unde ai de gînd să duci oamenii ? La baie ? Să facă o baie de aburi ?

— Da, să trăiți ! Boicenko holbă ochii, căutînd cu încordare să prindă gîndul comandantului pe care nu-l înțelesese încă.

— Baia asta e o baie de sînge ! răsună din ultimele rînduri o voce surdă, pe care ura o făcu mai puternică. Se varsă sînge de frate.

Colonelul își îndreptă umerii. Zîmbetul îi pieri de pe buze.

— De frate ? Răsculații, canaliile cu steaguri roșii, trădătorii tronului și ai patriei sînt pentru tine frați ? În felul ăsta, poate că și neamțul ți-o fi frate !

Chiar în fața colonelului, în rîndul întîi al plutonului de serviciu, care ieșise cu armele, un subofițer, ras și cu fața aspră, răspunse, și glasul lui răsună pe tot platoul de instrucție :

— Soldații nemți sînt și ei, ca și ai noștri, tot muncitori și țărani. Ce fel de vrajbă poate să fie între noi și țăranii și muncitorii nemți ? Ca și noi, și ei tot pentru boieri muncesc.

— Așa-așa... spuse tărăgănat comandantul batalionului. După cum văd, ești cam vorbăreț, Martianov. Cum se spune astăzi, ești orator. După cum se vede, iubești mult poporul. Pentru asta, meriți numai laude și cinste, sînt cel dintîi care s-o recunosc. Doar că cineva te-a

abătut de la drumul cel bun : dacă te ostenești atîta de dragul poporului, ar fi trebuit să explici companiei, în primul rînd, că pentru acest act samavolnic toată compania ar trebui să fie judecată de curtea marțială — jumătate dintre soldați să fie împușcați, iar jumătate trimiși pe front în linia întîi, în locurile cele mai primejdioase ; familiile, după confiscarea averii, să fie deportate. Numai cel mai aprig dușman putea să vă îndemne la asemenea lucruri, pe voi, care fiind retrași de pe front, ați scăpat de pericolul luptelor pînă la sfîrșitul vieții.

— Dar cu ordinul cum e ? strigă din rînduri o voce nesigură. La cancelarie se află ordinul pentru trimiterea noastră pe front, știm noi !

— Ordinul ? Colonelul înălță mirat din sprîncene. Ce... orator... v-a spus o minciună atît de sfruntată ? Compania nu va pleca nicăieri, niciodată. Nu numai că nu va fi trimisă pe front, dar nici măcar pe străzi ; nu se va mișca un pas în afara cazărmii. Vă dau cuvîntul meu de onoare și iată, întăresc asta cu semnul crucii. (Colonelul făcu larg semnul crucii, fără să-și scoată căciula.) V-a indus în eroare un spion german, trimis printre voi, nu altfel. A vrut, prin înșelăciune, să ducă la moarte niște soldați cinstiți : noi sîntem aici o mînă de oameni și pe deasupra dezarmați, iar la Piter se află o garnizoană credincioasă țarului formată din două sute de mii oameni. A vrut să-și salveze nemții lui, doar lui Wilhelm i s-a apropiat funia de par : aliații îi dau lovituri de moarte, azimîine va fi pace și toți aceia care și-au apărat

cinstit patria vor primi recompense mari de la împărat. Cît despre voi... Execuția este prea puțin lucru pentru un asemenea ticălos !

Martianov mișcă arma. Să-l ia în baionetă pe colonel ?... Însă de-a lungul șirului fețele soldaților stăteau încruntate și fîstîcite, ochii priveau în pămînt. Pace. Răsplătiți. Cîte două sute de baionete împotriva fiecăruia. Iar arme, într-adevăr, nu aveau.

Trebuia s-o facă de la început. Acuma însă părea să fie prea tîrziu.

Prea tîrziu. Colonelul zîmbi, dînd din cap cu blîndețe.

— Ei, dumnezeu să vă ierte : cine n-a păcătuit ! Văd că v-au tulburat mințile. De omul cinstit însă otrava trădătoare a dușmanului nu se lipește. Pe voi, slavă domnului, nu vă cunosc de ieri, de alaltăieri, sînteți băieți cinstiți, devotați cu adevărat patriei. Cum a venit ceva, așa s-a și dus ! Fie, nu voi pedepsi pe nimeni. Părintele Gheorghi vă va ține acuma, în cazarmă, un tedeum cu prilejul victoriei asupra nemților : cu această ocazie o să vă rugați și pentru iertarea păcatului vostru. Stînga împrejur, înainte marș !

Și porni primul cu piciorul stîng, în pas milităresc. Feldwebelul bătu pasul la cotitură. O clipă, rîndurile ezitară parcă, dar îndată căciulile se mișcară într-un rînd, apoi în celălalt, răsucindu-se pe loc, zărindu-se în învălmășeală cînd fețele, cînd cefele. La început răsună un pas, apoi zece, o sută, două sute, patru sute. Coloana se puse în mișcare, aliniindu-se din

mers, îndreptîndu-se spre ușile cazărmii. În flanc, feldwebelul pășea, mișcîndu-și voios mîna în tactul piciorului, repetînd blînd și încurajator cu o voce de bas :

— Un' doi ! Un' doi !

Din aripa îndepărtată veneau în grabă ofițerii, aranjîndu-și din mers tocurile revolverelor. În fața lor, pășea, călcînd des și mărunt, un popă păros și negricios cu patrafir, ținînd în mînă crucea și evanghelia cu scoarțe încrustate în aur.

Ultimul făcu întoarcerea plutonul de serviciu, care avea armele. Soldații pășeau în tăcere, fără să se uite unul la altul. De altfel nu porniseră chiar toți : o parte din ei se strînseseră grămadă. Ivasenko, care se lipise de ultimul rînd atunci cînd începuseră să se alinieze, se apropie de Martianov :

— De ce ai... cedat ?

Martianov răspunse sumbru :

— Oricum, n-ar fi ieșit nimic. Băieții n-au încă tăria trebuincioasă... Cazarma tot cazarmă rămîne...

— Ei și ce-i cu asta ? răspunse o voce supărată. Ce, parcă noi sîntem împotriva poporului ? Numai că într-adevăr nu are rost să te arunci orbește. Ne frîngem gîtul degeaba...

— Degeaba ! V-ați plecat urechea la tot ce se spune ! strigă furios Ivasenko. Martianov tăcea strîngînd buzele. O să vă înșele colonelul vostru.

— Cînd o fi să ne înșele, atunci om sta de vorbă : oricum o să pierim, răspunse soldatul.

Eu, însă, cred așa : colonelul nu are nici un interes să ne mintă.

Încetul cu încetul, grupul din jurul lui Martianov începu să se rărească : unul după altul, soldații se îndepărtau ducînd cu o prudență deosebită armele și călcînd cu multă băgare de seamă pe zăpadă, ca și cum le-ar fi fost teamă să nu facă zgomot.

În spatele lui Martianov cineva murmură cu părere de rău :

— Ce o să se întîmple acum ? O să te aresteze, Martianov, fără doar și poate.

— Lasă asta ! îl întrerupse altul. N-o să-l trădăm !

— Ba o să-l trădați ! spuse aspru Ivasenko. De vreme ce ați luat-o înapoi ca o turmă, să cîntați molifte, compania e în stare de orice mîrșăvie.

Martianov puse arma pe umăr.

— Ia, cine merge cu mine ? Eu înapoi în cazarmă nu mă mai întorc. Mai bine să pier în luptă, decît să mă împuște undeva în curtea din dos.

În jurul lui, soldații tresăriră și se priviră între ei.

— Încotro ? Ai să te prăpădești cu totul... Într-adevăr, dacă stai și socotești, sîntem aici o mînă de oameni. Ce însemnăm noi împotriva întregii garnizoane ? Împotriva fiecăruia din noi există cîte zece mii de baionete... În felul ăsta, măi frate, n-au luptat nici voinicii din poveste.

— Dar muncitorii ? îl întrerupse Martianov. Muncitorii nu contează pentru tine ?

— Ei, muncitorii ! Ăștia umblă cu mîinile goale.

— Tocmai asta e ! se înfierbîntă Martianov. Cu mîinile goale și totuși merg. Iar noi avem cartușierele pline : șefii nu s-au zgîrcit — ne-au dat cîte o unitate de foc. Pentru cine s-au răsculat muncitorii ? Oare numai pentru ei ? Pentru toți, pentru întreg poporul, deci și pentru noi. Atunci cum vine asta : cei care nu au arme vor merge la luptă, la moarte, iar noi, cei cu arme, o să așteptăm la adăpostul zidurilor?... Firește, de silit nu am de gînd să silesc pe nimeni. Eu unul însă voi pleca.

Și porni spre poartă. Încă trei soldați se desprinseră de grup și se îndreptară spre cazarmă. Ivasenko făcu un semn cu mîna celorlalți.

— Lăsați flecăreala. O moarte are omul. Înainte, marș !

Santinela de la poartă se dădu la o parte, lăsînd să treacă soldații care mergeau prin flanc cîte unul.

— De serviciu ?

— De serviciu, încuviință Martianov, numărînd din ochi pe soldații care ieșiseră în urma lui.

Șaptesprezece... se pare că și ceilalți trei se grăbesc să-i ajungă din urmă... Așadar, cu el cu tot, douăzeci și unu.

Acum trebuia să ia comanda.

— Alinierea ! La umăr arm' ! Înainte, marș !

— Mergem spre Gostinîi dvor la ai noştri. Poate că-i vom convinge şi pe ei, ce zici, Ivasenko ?

Ivasenko nu răspunse. Mica coloană o luă spre stînga, ocoli grajdurile, trecu un podeţ, al doilea şi, mergînd pe cheiul canalului, porni spre Nevski Prospekt.

Capitolul 29

REUŞITA COLONELULUI

Colonelul ieşi vesel din clădirea companiei a patra.

— Ei, numai lui dumnezeu să-i mulţumim. De data asta a trecut.

Acum trebuia să se ducă la comandantul Habalov, pe strada Gorohovaia, la prefectură. Statul-major se mutase provizoriu acolo, mai aproape de locul acţiunii şi pentru ca legătura cu poliţia să fie mai directă ; conducerea trupelor şi a poliţiştilor fiind acum unificată, va raporta generalului despre cele ce s-au petrecut, ca să obţină aprobarea de a trimite la corpul grajdurilor o unitate sigură şi puternică, dotată cu mitraliere, care să-i încercuiască şi să-i aresteze pe soldaţii nesupuşi. Nu vor opune rezistenţă, plutonul de serviciu a depus armele în piramide, iar pentru paza lor feldwebelul a ales oameni de încredere care nu-i vor lăsa pe răsculaţi să-şi ia armele. Iar cu instigatorii răfuiala va fi scurtă — oraşul se află în stare de asediu.

Martianov, pare-se, n-a mai fost zărit în companie, la rugăciune, după „îmblînzirea scorpiei". Apoi, feldwebelul n-a mai găsit douăzeci de arme : probabil că soldaţii le-au ascuns undeva. Poate că s-au ascuns şi ei. Nu-i nimic, vor fi găsiţi. Douăzeci de oameni la o mie cinci sute nu însemna mare lucru.

Colonelul păşea vioi pe cheiul canalului, zăngănind din pinteni : pe lespedea acoperită de gheaţă, pasul răsuna deosebit de puternic. Cheiul era pustiu. Spre seară se liniştea totdeauna, iar astăzi, în urma împuşcăturilor, străzile s-au golit şi mai devreme. Putea merge şi fără pază.

Depăşindu-l pe colonel, trecu în trap un pluton de poliţişti călări. Mergea în aceeaşi direcţie, spre Nevski Prospekt. La trap. Să fi răzbit iarăşi pe undeva domnii... proletari ?

„Proletari din toate ţările, uniţi-vă !"

Colonelul dădu amuzat din cap. Ia te uită ce-au mai scornit ! „Din toate ţările". Probabil e o lozincă, deoarece pe toate hîrtiile ilegale, care au fost găsite în cazărmi cu ocazia percheziţiilor, întotdeauna cuvintele astea erau tipărite sus, cu caractere deosebite : „Proletari... uniţi-vă". Martianov, de altfel, se afla de mult în atenţia comandantului companiei. Exista bănuiala că el ar fi fost acela care aducea proclamaţii în cazarmă. Iar faptul că angaja discuţii era definitiv stabilit. Chiar feldwebelul l-a văzut cîndva împreună cu munci-

torii... Dracul să-l mai înțeleagă ! La instrucție și la tragere era cel dintîi din pluton și, în general, era unul dintre cei mai buni soldați din companie, a fost și pe front, are distincții de luptă. Putea să ajungă feldwebel, și cînd colo, a luat-o razna...

Șirul de călăreți aflat departe, înaintea colonelului, legănîndu-se ritmic în șa, opri brusc caii. În aer sclipi oțelul săbiilor scoase în grabă din teacă. Colonelul făcu o strîmbătură. Se vede că pe Nevski se produsese vreo breșă. Vor porni la atac. Și în general va fi o întîrziere : pînă să curețe drumul, pînă să ridice morții și răniții...

Colonelul continuă totuși să meargă, încetinind numai puțin pasul, pentru a lăsa timp vardiștilor să termine.

Spinările negre ale călăreților începură să se agite, panașele chipielor fîlfîiră : vardiștii își porneau caii în galop. În aceeași clipă, însă, răsună o rafală neașteptată, scurtă și puternică. Colonelul văzu pe unul din călăreți cum s-a clătinat în șa și cum a căzut apoi, agățîndu-se de coama calului, văzu după aceea un cal cabrînd și prăbușindu-se... apoi al doilea... În depărtare bubui un ura frenetic. După o secundă în fața colonelului apărură într-un galop turbat frămîntîndu-și zăbalele boturi rînjite de cai, coame zburlite, fețe mustăcioase desfigurate de groază și ură.

Călăreții trecură în goană. În urma lor venea mulțimea, spumegînd ca valurile unei ape cu sloiuri care a rupt zăgazul. Colonelul se repezi

spre parapetul de fontă. Dincolo de parapet, în jos, pe verticală, proptit aproape perpendicular de zidurile de granit ale canalului, se afla bordul înalt, acoperit cu țurțuri de gheață, al unui șlep, acostat la chei pentru iernatic. Să ajungă pe bord, apoi de-a lungul acestuia, de acolo pe gheață și apoi, mai departe, în partea cealaltă ! Ridică piciorul, împiedicîndu-se în pulpanele mantalei îmblănite. Dar oamenii îmbrăcați în scurte de blană ajunseseră aproape de tot. Colonelul văzu o față tînără fără mustăți, apărînd de sub o caschetă neagră, trasă pe o ureche; pe bărbie avea o cicatrice mică, albă. Smulse revolverul din toc și ridică țeava, stînd acum călare pe balustradă, gata să sară.

Era însă prea tîrziu. O mișcare rapidă, și o mînă încleștată îi pătrunse între ceafă și guler, îi strînse gîtul gros și încordat, smucindu-l ; corpul se clătină, împușcătura pocni, dar glonțul lovi la întîmplare, undeva jos, în zăpadă. Cu un țiuit strident ieși din teacă sabia, trasă afară de o mînă de femeie.

— Tragi în popor ? Ucigașule ! Călăule !...

Tăișul izbi tîmpla colonelului cu o lovitură stîngace dar grea, turtindu-i steaua de pe caschetă, însemn al regimentului de gardă Pavlovski. Îndată mulțimea se retrase. Rămase un singur om. Acesta, cu o mișcare liniștită, de astă dată calculată și precisă, duse la urechea colonelului țeava brumată a revolverului și apăsă pe trăgaci.

Rîndurile se dădură în lături, lăsîndu-i pe soldaţi să treacă. Martianov se apropie de cadavru.

— E colonelul nostru.

Stătu puţin pe gînduri, mijindu-şi ochii :

— Iată ce e, tovarăşi muncitori... Undeva pe aproape, se vede de aici, este corpul de grajduri. Acolo e o companie de-a noastră. La vorbele ăstuia, de-l vedeţi aici, oamenii au căzut pe gînduri... Ar fi bine ca cineva să dea o fugă pînă la poartă, să spună santinelei că cel care a căutat să-i convingă zace aici... Să vină să-l ia, să-l privească... Poate, într-adevăr... se vor răzgîndi.

— Mergeţi şi voi tot acolo, la companie ?

Martianov dădu negativ din cap.

— Nu. Cum să-ţi spun, nu ne e la îndemînă să mai mergem acolo. Avem o altă treabă, care ne revine direct : în vecinătate se află un post al nostru, al regimentului Pavlovski. E musai să mergem mai întîi acolo.

Capitolul 30

CINE ESTE PRIMUL

Totuşi, lîngă Gostinîi dvor, Martianov nu i-a mai găsit pe cei din regimentul Pavlovski. Or fi fost chemaţi în piaţa Znamenskaia, pentru întărire ? De-acolo se auzeau ca şi înainte împuşcături dese.

Se întoarseră şi plecară mai departe pe Nevski, acum pustiu ; băteau pasul cadenţat, aşa cum se cuvenea unui detaşament de gardă.

Colţ cu Liteinîi se întîlniră cu o patrulă din regimentul Preobrajenski, cu care stătură de vorbă. În piaţa Znamenskaia văzură ostaşi din regimentul Volînski. Toate intrările în piaţă erau încercuite de baionete : dinspre Nevski, dinspre Staro-Nevski, dinspre Ligovka, dinspre Konnaia. Poliţie, cazaci, soldaţi din regimentul Volînski. Piaţa Znamenskaia era cel mai frecvent loc de mitinguri. Piaţa Znamenskaia şi piaţa Kazanskaia. De aceea şi spre una şi spre cealaltă fuseseră trimise anume detaşamente militare deosebit de puternice.

Ostaşii regimentului Volînski erau în repaos, se odihneau chiar lîngă statuia lui Alexandru al III-lea. Fără ofiţeri. Domnii ofiţeri stăteau aproape tot timpul în restaurantul hotelului Severnîi, din faţa gării. Patronul restaurantului, negustorul Soloviov, îi hrănea şi le dădea de băut fără plată, căci erau apărătorii lui şi se simţea dator să-şi manifeste recunoştinţa. Ieşeau la unităţile lor, în ger, numai în caz de alarmă, adică atunci cînd se apropia mulţimea. Trăgeau cîteva focuri şi se întorceau la căldură, în aerul turbure al bodegii.

Martianov îl zări pe Markov, un consătean de-al său. Se apropie de el şi-şi aprinseră cîte o ţigară. Martianov era de mult prieten cu Markov, aşa că putea să stea cu el de vorbă deschis ; dar omul nu era singur, ci cu Kirpicinikov, un sergent din compania sa. De fapt,

Martianov îl cunoştea şi pe acesta, însă nu se împrietenise cu el. Cînd s-au cunoscut pentru prima dată, Kirpicinikov i-a spus că visează să fie trimis la şcoala de praporgici pentru ca din situaţia lui de om de jos să se ridice, ca să zicem aşa, la situaţia ce o au nobilii. Din ziua aceea, în relaţiile lor se simţea o anumită răceală. Nici acum Martianov nu-i spuse direct ce avea de gînd să facă. Îi povesti numai de comandantul batalionului că a fost găsit împuşcat pe bulevardul Ekaterininski şi că compania a patra a hotărît ca, de acum înainte, să nu mai tragă în popor. Sub noua putere, acest păcat al lui Cain, uciderea fraţilor, va fi pedepsit fără milă.

— Ce fel de putere nouă? întrebă neliniştit Kirpicinikov. De unde a mai ieşit şi asta?

Martianov îşi împinse cu un gest sigur căciula pe ceafă.

— Da tu ce crezi, n-o să fie nici o schimbare? Piterul s-a ridicat, Moscova s-a ridicat şi ea, la fel e şi în alte locuri... aşa se aude... azi-mîine au să intre în grevă căile ferate, ca în anul 1905, şi atunci — gata: s-a zis cu ţarul, s-a sfîrşit cu războiul. După toate cîte s-au întîmplat se vede bine: acuma nici o putere nu-i mai poate opri. Crezi că are să mai fie soldatul de partea războiului, că are să lupte contra poporului? Poţi să întrebi pe oricine, soldatul nu mai gîndeşte ca altădată. Acum e destul numai să-i faci un semn.

— Asta aşa e, spuse întunecat Markov. Să luăm, bunăoară, batalionul nostru. De zile întregi se discută... şi acu, după focurile trase... De două zile tot trage compania, doamne cîtă lume a ucis! Uită-te la soldaţi: nici nu ridică ochii. Adevărat, e destul să le faci un semn... şi au să întoarcă baionetele. Pe lîngă asta, sînt atît de porniţi împotriva ofiţerilor, că nici n-am cuvinte. Trebuie să recunoaştem că, în general, ofiţerul este o canalie, dar aşa canalii ca în batalionul nostru să cauţi cu lumînarea ziua în amiaza mare şi nu mai găseşti.

— Chiar aşa! întări Martianov, bătîndu-l prietenos pe Markov pe umăr; şi soldaţii din regimentul Volînski în primul rînd la asta trebuie să se gîndească, ei vor trebui să răspundă mai mult decît oricare dintre noi!

— De ce... să răspundă? strigă Kirpicinikov înroşindu-se. Ce, parcă noi o facem de voia noastră? Din ordin, cum cere jurămîntul... Încearcă să nu execuţi... vai de sufletul tău ce păţeşti. Parcă noi sîntem vinovaţi că ne-au băgat unde-i focul mai mare?

— Păi eu ce zic? rosti Martianov calm. Cînd or să te întrebe sub puterea cea nouă, aşa să le şi explici... în faţa tribunalului. Mie degeaba-mi spui, eu te cunosc.

Un soldat din regimentul Volînski, dintre cei ce stăteau alături, îl ghionti pe Kirpicinikov, zîmbind ironic:

— Ai băgat-o pe mînecă, hai? Lasă, am să vin ca martor la interogatoriu şi-am să arăt că tu i-ai aţîţat pe soldaţi să ochească mai precis.

— Cum asta ? spuse Kirpicinikov cu vocea sugrumată. Ţi-ai pierdut minţile ?! De ce mă ponegreşti ?

Soldatul continuă să-l ia în zeflemea :

— De ce să te ponegresc ? Nu te-am auzit numai eu : toţi ştiu cum îi cîntai în strună praporgicului, cînd ăla zbiera la noi că am ucis prea puţini oameni, că nu ochim bine, că de ce nu sîntem calmi ! Nu-i ţineai tu isonul : „Bine zice înălţimea sa. Fiţi calmi, băieţi, ochiţi cum trebuie !" ?

Kirpicinikov îl întrerupse :

— Şi tu ai luat-o în serios, cap sec ce eşti ! Eu spuneam într-adins, ca să-l duc pe ofiţer... să-i abat luarea-aminte...

— Lasă ! zise soldatul făcînd un gest cu mîna. Ce nevoie aveai să-i abaţi luarea-aminte ? În ce scop ? Cine te-a tras de limbă ? Şi de ce te înfurii ?! Eu n-o fac din răutate ! Şi apoi ce fel de subofiţer, aproape feldwebel, ai mai fi tu de n-ai ţine cu şefii. Dac-au să vie alţii, ai să asculţi şi de ei... asta e !

Kirpicinikov se întoarse brusc, vădit ofensat, şi dădu să plece. Martianov îl opri, apucîndu-l de mînecă.

— Stai, unde te duci... aţi şi găsit timpul să vă certaţi... fiecare o fi avut cîte ceva... cu cît vina este mai mare... cu atîta e şi meritul mai mare... aşa zic bătrînii. Bineînţeles, dacă soldaţii au să pornească fără cei din Volînski...

Markov îşi scărpină barba :

— Crezi că au să pornească ?

Martianov începu să rîdă.

— După cîte văd, vrei să prinzi ziua de ieri de coadă.

Şi săltîndu-şi arma pe umăr, puse capăt brusc conversaţiei.

— Hei, băieţi, noi, cei din regimentul Pavlovski, să mergem !

Capitolul 31

CANALUL LEBIAJIA

Se înnoptase de-a binelea. Era ceaţă. Numai dinspre clădirea Amiralităţii se întindeau cu încăpăţînare razele albe, cu strălucire rece, ale reflectoarelor, rostogolindu-se dintr-o parte în alta, parcă pipăind acoperişurile şi străzile.

— Şi acuma ce facem, fraţilor ?

Ostaşii nu răspunseră la întrebarea lui Martianov. Stăteau într-un cerc strîns, pe bulevardul Konnogvardeiski. Gerul se înteţea. Îi dureau picioarele, ostenite de mersul neîntrerupt din cursul zilei.

Nu-i lucru de şagă să stai o zi întreagă în picioare. E drept că nu umblaseră în zadar. Cu cei din regimentul Preobrajenski s-au înţeles bine, iar cu cei din Volînski şi mai bine. Numai cu patrula Regimentului 9 de cavalerie de rezervă au dat greş : s-au certat... Căci, e lucru ştiut, cavaleriştii nu gîndesc cu capul, ci cu altceva. Dar nu-i nici un bai : dragonii şi cazacii au caii atît de obosiţi, că abia de-şi mai

tîrăsc picioarele. Și, de altfel, cum să pornească la atac... cînd de cinci zile nu mai au ovăz ?

Fuseseră și pe la marinari, în cazărmile Kriukovskie. Dar nici acolo n-au ajuns la vreun rezultat. La poartă au dat de o gardă întărită, aleasă anume, pesemne ; ofițerul era și el la post : apăruse imediat. Au reușit totuși să stea de vorbă cu un marinar, prin fereastră : de două săptămîni matrozii nu fuseseră învoiți și stăteau consemnați. Nici n-aveau ce face, fiindcă pe uscat marinarilor nu li se dădeau arme.

— Și acum încotro ?

Ivasenko spuse nehotărît :

— Poate să înnoptăm pe undeva ? Să luăm o gură de ceai ? De fapt sîntem cam obosiți... iar mîine, om vedea noi ce-i de făcut. Păcat că atunci, la canal, cînd i-am alungat pe vardiști, n-am plecat imediat cu muncitorii. Și doar ne-au chemat... Buni băieți. Ne-ar fi adăpostit la căldură și ne-ar fi dat și ceai.

Ceilalți îl susținură :

— Adevărat. Iar în zori am fi lovit împreună cu ei.

— Pînă dimineață mai este mult, răspunse Martianov. Poate că mai izbutim să facem cîte ceva și din treburile noastre... Nu cumva îți închipui că muncitorii stau acum la căldură și beau ceai ? Ei se pregătesc... Și mă gîndesc, ce ar fi să mergem pe Cîmpul lui Marte, la regiment ?

— Vrei să ridici tot batalionul ? întrebă entuziasmat un ostaș tînăr, fără mustață, decorat

cu ordinul Sf. Gheorghe. Ar fi grozav : de la douăzeci de oameni să sari deodată la șase mii ! Vorba aia : încercarea moarte n-are. Hai să mergem !

Intrările regimentului Pavlovski și porțile dinspre Cîmpul lui Marte erau bine zăvorîte. Zăpada sclipea, împroșcînd scînteieri albastre pe întinderea pustie, înghețată. Făcură un ocol ; nici dinspre Millionnaia nu exista vreo intrare liberă : poarta era încuiată cu lacătul, iar îndărătul grilajului înalt luceau singuratice baionetele santinelelor.

— Ia deschide, sîntem de-ai casei.

Santinelele nu răspunseră, însă lîngă grilaj apăru îndată un ofițer, încins cu sabia și în ținută de campanie.

— De unde veniți ?

— Din misiune.

Ofițerul îi privi atent.

— Martianov, nu-i așa ? Poftește, chiar te rog. De cînd te așteptăm...

Ofițerul se dăduse de gol prostește. De vreme ce îl așteptau, era limpede pentru ce. Vorbise prostește, dar și mai prostește procedase, suflînd într-un țignal.

În cazarmă, la corpul de gardă, se auzi îndată o ușă trîntită, undeva departe. Prin curte începură să alerge soldați.

Martianov făcu un semn tovarășilor săi și porniră.

— Nu, preferăm să ne mai plimbăm nițeluș. Cît privește intratul, am spus-o numai așa, în glumă. Să ne vedem cu bine, înălțimea voastră !

Ofițerul apucase tocul revolverului, însă Ivasenko a și pus arma la ochi.
— Nu-ți mai obosi degetele, că trag.
Ofițerul se lăsă în jos, pe un troian de zăpadă. Se apropia garda, desfășurîndu-se în trăgători... Martianov și Ivasenko fugiră spre ai lor, după colț.
Acum încotro s-o ia ? Să se ducă la compania întîi de artilerie ? Nu era departe !
— Îți trebuie tunuri ? Ce să faci cu ele, dacă n-ai infanterie ?
Fără să se mai alinieze în formație, porniră mohorîți prin troiene, luînd-o de-a dreptul peste Cîmpul lui Marte și îndreptîndu-se spre strada Țepnaia.

Din dreapta cazărmii se auzi, în noaptea geroasă, un zgomot răsunător, grăbit. Ostașii se întoarseră. Clădirea era luminată, se vedea bine cum la catul al doilea, cel de sus, aproape de colț, se deschideau ferestrele, se smulgeau zăvoarele.
— În sala de instrucție : hei, păzea, băieți !
Martianov ridică arma. Dinspre fereastră răsună o salvă, care acoperi focul, tras de Martianov.
— În trăgători ! Retragere spre canalul Lebiajia... Ei, să fie într-un ceas bun ! A început, tovarăși !

Jur împrejur se auzeau gloanțele scormonind zăpada. Martianov și ai săi se retrăgeau în salturi peste cîmp, către canalul dincolo de care se profilau umbrele negre, falnice, ale copacilor

înzăpeziți din Grădina de vară. Se retraseră chiar lîngă mal și se culcară la pămînt. O grupă a companiei de instrucție trecu de la salve la focuri rare, singuratice.
Martianov ordonă :
— Încetarea ! I-am speriat puțin, ajunge. O să avem nevoie de cartușe cînd vom trece la fapte.

Stătură culcați în zăpada moale, plăcută, care li se păru chiar caldă. N-avea însă nici un rost să mai rămînă aici, locul era descoperit, iar în spatele lor se găsea parcul. Palatul școlii militare de geniu era alături, acolo se aflau iuncheri [1], cu sînge albastru. Dacă vor fi încercuiți, n-or să mai poată ieși.
Martianov se ridică puțin.
— Dați-vă drumul în jos, tovarăși, și luați-o pe gheață, peste Neva. Podul e cu siguranță ocupat : dacă mergem pe-acolo, riscăm să fim opriți. Iar de încălzit, îmi dă și mie inima ghes.
Cel decorat cu ordinul Sf. Gheorghe întrebă :
— Păi, unde-i locul de popas pentru noapte ?
Martianov nu răspunse nimic.

Ieșiră la Neva. Aici, pe întinderea nesfîrșită a fluviului, frigul era tăios. Vîntul sufla, în rafale, umflînd poalele ușoare ale mantalelor. Sus, lîngă parapetul podului profilat în depărtare, se conturau siluetele negre ale soldaților, privind cu atenție șirul rar de oameni care

[1] *Iuncher* — în Rusia țaristă, elev de școală militară. (N. ed.)

înaintau, poticnindu-se în zăpada înaltă de pe Neva.

— Vezi să nu dai careva peste vreo copcă... ajungi la duhul apelor... în colţii lui Grişka Rasputin.

— L-au pescuit de mult pe Grişka al tău : în grădina ţarului, sub fereastra ţarinei, se odihneşte cu cinste în pămînt. Cît priveşte gheaţa, nu te nelinişti : aici gheaţa-i tare, groasă, de un stat de om ! În dreptul cartierului Ohta... se mai întîmplă cîteodată, în partea aia sînt, pare-mi-se, nişte izvoare de apă caldă... Ia-o la stînga, să ieşim la mal înainte de-a ajunge la depozite : acolo-i pază militară şi te pomeneşti că iar va trebui să tragem. Nu de alta, dar rămînem fără cartuşe pentru mîine.

Capitolul 32

AJUNUL

În odăiţa strîmtă a cooperativei muncitoreşti de consum nu se mai putea respira de atîta fum de tutun : şedinţa începuse de mult. Pentru prima oară, comitetul raional din Vîborg lucra acum, din însărcinarea C.C., în locul comitetului orăşenesc, care fusese arestat — trebuia să se pună la curent cu situaţia din toate raioanele şi să ia hotărîri pentru a doua zi, pe întregul oraş.

Fusese o zi grea : cu mulţi morţi şi răniţi. Pentru dimineaţa zilei următoare se luase hotărîrea să se ţină adunări în uzine, iar la amiază muncitorii aveau să pornească dinspre toate barierele către oraş. Acum trebuia stabilit cum să meargă oamenii, ce lozincă să se dea pentru mîine.

Dintr-un colţ cineva se adresă preşedintelui :

— Cer cuvîntul, tovarăşe Vasili.

Vasili înălţă din sprînceană.

— Cît mai scurt însă, tovarăşe Cernomor. E tîrziu, mai avem multă treabă şi toţi trebuie să ajungă cît se poate de repede în raioanele lor, ca să se poată pregăti.

Cernomor vorbi repede. Prin pîcla de fum de ţigară, în semiobscuritate, faţa i se vedea prost, numai ochii negri îi străluceau, agitat, viu, iar barba neagră, mare şi lăţoasă, abia i se zărea. De la barba aceasta i se trăgea şi numele conspirativ de Cernomor [1].

— Am să fiu scurt. Ştie toată lumea că Grupul muncitoresc a hotărît să propună tuturor uzinelor să înceteze mîine greva ?

Vasili se încruntă.

— Cum să înţelegem ceea ce ai spus ? Dumneata găseşti necesar ca această propunere să fie discutată ?

— Nu... am pomenit-o numai aşa, în treacăt. Eu socot că în timpul discutării, de acest curent pentru încetarea grevei, existent printre muncitori...

[1] Prin analogie cu personajul cu acest nume din „Ruslan şi Liudmila“ de A. S. Puşkin. (N. ed.)

— Printre muncitori ?...

— ...trebuie să ţinem totuşi seama. Grupul muncitoresc e condus de menşevici, şi de menşevici trebuie să ţinem seama în mod serios : ei au influenţă, mai cu seamă acum, cînd în multe uzine s-au format comitete de uzină comune ale muncitorilor. Pînă acum, centre ale mişcării au fost numai organizaţiile noastre, bolşevice. Noi ne-am ţinut delimitat, nu ne-am băgat cu celelalte partide. Dar în comitetele de uzină din întreprinderi, majoritatea n-o alcătuim noi, ci menşevicii.

Cîteva voci îl întrerupseră :

— Ce înseamnă „majoritate“ ? Lozincile sînt doar cele date de noi ! Şi conducerea acţiunii e tot a noastră !

— Tocmai asta : „conducerea“ ! oftă Cernomor, şi ochii lui negri, strălucitori, se stinseră în vălul de fum de tutun. Să nu exagerăm, tovarăşi. Bineînţeles, noi facem ce putem, şi chiar mai mult decît putem... trebuie să recunoaştem însă că mişcarea rămîne cum a fost : spontană. Iar mişcările spontane se sting tot atît de repede cum se aprind. Cînd încep focurile de armă, mulţimea se risipeşte într-o clipă. Masele sînt împrăştiate, şi...

— Şi sarcina noastră este să le organizăm, îl întrerupse Vasili. Asta e problema şi numai aşa poate fi pusă. De altfel, nici nu înţeleg despre ce vorbeşti, tovarăşe Cernomor. Nimeni dintre noi nu nesocoteşte greutăţile sarcinii ; puterea partidului stă tocmai în aceea că el ştie să privească adevărul în faţă. Ce înseamnă clasa

muncitoare din Rusia, n-are nici un rost să mai explicăm. Că mai există multă înapoiere politică, ştim ! În timpul războiului, cînd adevăraţii muncitori, muncitorii de profesie, au fost mînaţi pe front, iar în locul lor au fost aduşi feciorii de burghezi care se eschivau de la încorporare şi alţi profitori de felul acesta care au năvălit de la sate, s-a produs o mare harababură. Ştim şi asta, după cum ştim că nu există încă o adevărată unitate de clasă, şi că ea trebuie creată. Toate astea le ştim prea bine şi nu e nevoie să ni se mai amintească. În sfîrşit, mai ştim că, tocmai pentru că proletariatul din Piter este aşa cum este, menşevicii şi socialiştii-revoluţionari pot găsi sprijin în el. Ar fi trebuit să vorbeşti şi despre socialiştii-revoluţionari, de vreme ce ai ridicat această problemă. Şi poate că trebuie să ţinem seama şi mai mult de flecarii lor din uzine, fiindcă ei sînt mai meşteri decît menşevicii, atunci cînd e vorba să-şi demonstreze elocinţa pe tema revoluţiei. Toate astea sînt ştiute şi răsştiute de fiecare membru de partid. Şi ce-i cu asta ? Ce concluzie tragi dumneata din tot ce-ai spus ?

— Eu socoteam, spuse cu importanţă Cernomor, că deoarece momentul este de o însemnătate deosebită, iar unitatea clasei muncitoare e acum mai importantă ca orice, socoteam că sîntem datori... să luăm toate măsurile pentru a asigura unitatea...

— Printr-o înţelegere cu menşevicii ? întrebă tăios Vasili. Adică tocmai cu aceia care mai mult decît oricare alţii împiedică înfăptuirea

unității de clasă ? Dimpotrivă : pentru că în fața noastră stă acum o sarcină de luptă, este necesar să ne sprijinim numai pe comitetele și cercurile noastre bolșevice, încercate, și nu pe cele de uzină. Pe comitetele și cercurile bolșevice să ne bazăm în organiazrea acțiunilor noastre. Numai în felul acesta nu vom scăpa inițiativa din mînă. Bineînțeles, după ce vom da asaltul, o să fie altceva : atunci vom orienta munca spre o organizație largă, așa cum ne-a învățat anul 1905 : sovietele de deputați ai muncitorilor. Biroul C.C. a și dat directive în acest sens, acum cîteva zile.

— La noi, în Vîborg, lumea se pregătește de alegeri încă de ieri, confirmă Ivan. Zic oamenii că se apropie ziua. Ce tot discutăm, tovarășe Vasili ? Totul e limpede. Acum, în uzine, față de comitete se ridică o singură cerință : să se dea arme. Am umblat destul prin oraș cu mîinile goale, ajunge... e timpul să ne arătăm adevărata forță... Să vezi ce mai băieți s-au adunat în detașamentele muncitorești — numai unul și unul. Îți saltă inima cînd îi vezi. Așa că trebuie să pui problema armelor, tovarășe Vasili.

— Tovarășe Sergheev, dumneata ești însărcinat cu problema asta ? întrebă Vasili. Vorbește, te rog, noi te ascultăm.

— Arme, ca să spun drept, sînt puține, începu Sergheev, frecîndu-și genunchii cu degetele lui noduroase și brăzdate de zbîrcituri. Totuși am adunat cam pînă la trei sute de revolvere în stare bună, și ieri le-am și încercat asupra vardiștilor. Avem și arme de vînătoare... Apoi cei din Ohta au făcut rost de patruzeci de arme de la regimentul Novocerkasski, cei de pe insula Vasilievski au obținut și ei cîteva arme de la rezerviștii de pe Golodai. Iar cînd vom porni, atunci o să facem rost de mai multe, asta-i lucru sigur. Cei de pe Golodai ne rugau chiar : „Dezarmați-ne, și o să vă fim recunoscători pînă la moarte". Ei, cît privește pe ai noștri, din cartierul Vîborg, le-au dat arme muncitorii de la uzina „Sestroreţk".

— Cîte ? întrebă aspru Cernomor, uitîndu-se țintă la el.

— Nu știu precis, zîmbi Sergheev. Ai noștri sînt șireți : nu vor să spună. În genere, bineînțeles, puțin : chiar și la detașamentele muncitorești, dacă le revine cîte o pușcă la douăzeci de inși. Da, am uitat să mai spun că am luat legătura cu cei de la regimentul Ijorski. Ei ne-au făgăduit ceva grozav : să vină cu mașinile blindate. Așa că m-au rugat băieții ca să stabilim... nu știu cum se spune asta în termeni militari... ei, ordinea de bătaie sau așa ceva...

În camera vecină răsunară pași. Prin ușa deschisă apărură niște mantale soldățești.

Toată lumea se sculă în picioare.

— Martianov ! strigă Ivan simțind o ușurare. Du-te încolo ! Am crezut că sînt jandarmii. S-a pus doar pază în curte și n-ar fi trebuit să vă lase să treceți, dar cine nu păcătuiește. Ce-i cu tine ?

Martianov sprijini puşca cu patul de podea.

— Uite, am venit să raportez. Eu, împreună cu băieţii, am pornit.

Capitolul 33

ORDINEA DE BĂTAIE

Raportul lui Martianov fu ascultat cu atenţie şi încordare. Nici măcar scepticul Cernomor nu mai obiecta. Într-adevăr, se părea că deznodămîntul era aproape. Martianov vorbea foarte convingător.

— Pentru cei din regimentul Volînski pot să garantez : or să meargă. Iar dacă pornesc ăştia, îmi dau capul că totul are să se schimbe. Cunoaşteţi situaţia de acolo ? De la piaţa Suvorov spre podul Liteinîi şi spre Neva nu există colţ de stradă fără cazarmă. Alături, lipiţi de regimentul Volînski, se află lituanienii, apoi regimentul Preobrajenski... Comandantul, pe nume Bogdanovici, e cunoscut în toată garnizoana pentru cruzimea lui. Să încerce să-şi vîre nasul — acolo-i putrezesc oasele ! Din discuţia pe care am avut-o cu patrula lor, putem conta pe cei din regimentul Preobrajenski de pe Kirocinaia. Mai sînt de la Preobrajenski şi pe strada Millionnaia, dar cu ăia cred că o să fim nevoiţi să facem schimb de focuri : e un batalion special al ţarului, nişte cutre. După cei din regimentul Preobrajenski, ar fi geniştii :

batalionul 18 şi cei din gardă. În unităţile de geniu, soldaţii sînt recrutaţi mai mult din muncitori, prin urmare se vor da repede de partea noastră. Apoi, chiar aici în apropiere, se află artileria : brigada I de gardă şi de artilerie călare... Dacă undeva în raion izbucneşte vîlvătaia, vă asigur că se ridică şi ceilalţi.

Vasili clătină din cap, zîmbind :

— La dumneata parcă prea iese totul bine.

Martianov se fîstîci :

— De loc. Ba chiar dimpotrivă. La asta am vrut să ajung. Fără îndoială că sînt multe regimente ; dar fără muncitori, soldaţii singuri nu vor face nimic : cazarma tot cazarmă rămîne, nimeni nu ştie ce, cum şi încotro s-o apuce. Propunerea mea este cam asta : mîine dis-de-dimineaţă, să îndreptăm muncitorii chiar spre cartierul Liteinîi. O să ne apropiem de cazărmi şi o să ridicăm şi pe soldaţi la acţiune.

— Şi cum ajungem acolo ? întrebă cineva. Podurile sînt iarăşi ocupate, şi mă cam îndoiesc că mîine or să le cedeze fără luptă. Apoi şi pe străzi se află posturi de pază pe care nu poţi să le răpui cu pumnul. Adineauri am făcut socoteala că arme avem aşa de puţine, că-ţi vine să-ţi muşti mîinile de ciudă.

— Puţine ? spuse Martianov, făcînd cu ochiul. Se vede că le-ai socotit fără Arsenal ? Ăsta e pe strada Simbirskaia, mai dosnic, şi paza nu-i prea mare. Acolo sînt atîtea arme că ar putea să ajungă şi pentru o divizie. Iar cît priveşte podurile, sarcina asta o iau asupra mea : le luăm cu asalt. Eu am şi făcut planul manevrei.

Capitolul 34

TRĂDĂTORUL

Ședința nu se sfîrșise încă și ostașii regimentului Pavlovski, frigîndu-și degetele, își primeau pentru a treia oară cănile fierbinți, de tinichea, pline cu ceai, cînd din localul cooperativei, ridicîndu-și pînă sub căciulă gulerul ros și peticit din blană de oaie, ieși în curte un om scund cu barba neagră și stufoasă. Schimbă cîteva cuvinte cu muncitorii care stăteau de pază la poartă și tropăiau pe loc să-și dezmorțească picioarele de frig, apoi ieși în stradă. Merse cu pas domol pînă la colțul străzii, de parcă ar fi știut că e urmărit de privirile muncitorilor. Îndată însă ce coti după colț, iuți pasul și-și continuă drumul mergînd săltat și bocănind zgomotos cu cizmele-i înalte pe caldarîm.

Santinelele care moțăiau la intrarea pe podul Liteinîi se mișcară, zărind pe acest trecător singuratic ce se apropia de pod, și îl somară să se oprească. Zgribulit de frig, furios și înfofolit pînă peste ochi în glugă, ofițerul de serviciu care se plimba cu pași zgomotoși pe caldarîmul gol, înghețat, se îndreptă spre insul necunoscut. Acesta îi șopti cîteva cuvinte la ureche și ofițerul se învioră numaidecît.

— Asta trebuie făcut într-un suflet. Rapid ! Am agenți de legătură cicliști... Poți merge cu bicicleta ? Nu ? Nu-i nimic, atunci vă urcați amîndoi, o să ajungeți într-un fel. Moiseenko, ia-l pe dumnealui și du-l pe strada Gorohovaia. Rapid !

La prefectură fu lăsat să intre fără nici o întîrziere, de îndată ce rosti primul cuvînt. Ofițerul de serviciu îl introduse îndată în cabinet. Probabil chiar la prefect, deoarece biroul sculptat din lemn scump de nuc și fotoliile cu speteaza înaltă erau monumentale, iar pe perete atîrna un tablou în culori reprezentînd pe împărat în picioare.

Încăperea era plină de militari. Strălucirea epoleților și a eghileților îl făcu pe cel intrat să creadă că în jurul lui sînt numai generali. Cine oare să fie mai-marele aici ? Fotoliul de la locul de cinste din fața biroului era neocupat. Salută făcînd o plecăciune nedefinită în jur și tuși emoționat.

O voce aspră întrebă fonfăit :

— În fond, cine ești dumneata ?

Omul cu barba neagră tresări. Întrebarea era simplă, chiar foarte simplă : cine era el ? Din gură însă nu-i ieși nici un cuvînt. În locu-i răspunse imediat funcționarul care se strecurase grăbit în urma lui.

— E... de-al nostru, excelență. Vorbind în termeni profesionali, este un agent provocator. Figurează la noi cu numele de Volceț[1]. E un agent vechi și foarte destoinic. A reușit să se strecoare chiar în Comitetul bolșevic ilegal din

[1] În limba rusă — scai, pecingine. (N. t.)

Piter, chiar în cuibul de viespi, ca să zic așa. De altfel, ultima arestare a Comitetului de pe bulevardul Sampsonievski, la Kuklin, a fost efectuată datorită informațiilor aduse de el.

Aceeași voce aspră întrebă încet, pe un ton cu vibrații respectuoase :

— Îmi permiteți, alteță, să-i iau interogatoriul ?

Marele duce ? Fruntea lui Volceț se acoperi cu broboane de sudoare.

Militarul înalt, care stătea nepăsător în fotoliul de lîngă fereastră, picior peste picior, dete afirmativ din cap.

Marele duce Mihail Alexandrovici ! Cum de nu-l recunoscuse îndată ?... De altfel, nici prin cap nu i-ar fi putut trece, ca noaptea, la prefectură...

— Vorbește. În ce constă raportul dumitale urgent ?

Vocea era iritată, disprețuitoare. Volceț se simți gîtuit de emoție.

— În legătură cu statul-major de luptă al muncitorilor și soldaților. Comitetul orășenesc bolșevic a organizat...

Unul din generali îl întrerupse cu nedumerire :

— O clipă, te rog, dar comitetul a fost arestat. Chiar adineauri ni s-a raportat.

— Este vorba de unul nou, îngăimă Volceț. Au ales unul nou...

— Unul nou ? spuse generalul clătinînd din cap. Ce vitalitate... Așadar ? Ce fel de... stat-major ?

— Al muncitorilor și soldaților, repetă Volceț. Pentru conducerea insurecției de mîine.

— Insurecției ? repetă marele duce, încruntînd nervos din sprîncene. Cum adică ? Ce fel de insurecție ?

Luînd poziția de drepți, plin de emoție Volceț raportă despre detașamentele muncitorești, despre arme, despre compania alcătuită din soldați de la regimentul Pavlovski, despre cartierul Liteinîi, despre Arsenal. Marele duce îl opri, strîmbîndu-se cu scîrbă.

— Ce tot îndrugi verzi și uscate. După informațiile lui Alexandr Dmitrievici (el făcu un semn ușor cu capul spre fotoliul vecin, unde, ghemuit într-un colț, ședea un civil care îl asculta cu deosebită atenție pe Volceț, în timp ce gura i se strîmba în convulsiuni nervoase), frămîntările din cartierele muncitorești scad, iar lucrătorii — dacă nu toți, în orice caz majoritatea — vor începe mîine lucrul. Presupun că datele ministrului de interne sînt mai demne de crezare decît, ca să zic așa, informațiile dumitale... lipsite de simțul răspunderii. Cît privește armata, este o minciună evidentă : armata își îndeplinește cu zel datoria, o companie din regimentul Pavlovski i-a predat pe instigatori, iar aceștia stau acum închiși în cazemate. Iar în ce privește... „statul-major" al dumitale... unde se află el ?

— În cartierul Vîborg, raportă Volceț, făcînd o plecăciune slugarnică. Știu adresa. Pentru asta am și venit. Am întîrziat din cauza unei întîmplări nefericite. S-a spart cauciucul la

bicicletă... jumătate de drum am mers pe jos. Acum cu siguranță că s-au împrăștiat și nu vom mai găsi pe nimeni.

— Dar au fost oare? zîmbi strîmb marele duce. Mă îndoiesc. Cum poți să dovedești că „au fost", dacă n-a rămas nici urmă de ei. Astea-s basme pentru copii. Poți să pleci.

Capitolul 35

DISPOZIȚIA GENERALULUI

Volceț ieși clătinîndu-se și cu capul plecat. În urma lui șontîcăi funcționarul de la ohrană, încruntat și ciufut. Îndată ce se închise ușa, unul dintre generali se ridică. Vocea lui sacadată și nervoasă nu semăna de loc cu a unui general.

— Alteță, simțul datoriei față de jurămîntul depus mă obligă să raportez. În prezența acelui... nemernic, nu socoteam potrivit, dar... în mod confidențial, ca să spun așa... Trebuie să acordăm toată atenția informațiilor agentului provocator, și în special aceleia referitoare la atacul asupra Arsenalului. În parte, merită atenție și știrea privind starea de spirit a armatei. Ce-i drept, există șovăieli...

Marele duce își ridică privirile spre general:

— Chiar dumneata personal ai asigurat ieri pe maiestatea sa printr-un raport dintre cele

mai loiale și sincere că armata își face datoria mai presus de orice laudă.

Generalul se fîstîci.

— Întocmai, alteță... Cu toate acestea nu se poate nega existența unor stări de spirit primejdioase. Incidentul cu soldații din Pavlovski nu este întîmplător... Și nu numai în unitățile de infanterie, dar și cazacii...

— Dacă-l înțeleg bine pe generalul Habalov, spuse marele duce, umflîndu-și buza a dispreț, el nu are încredere deplină în trupele sale. Atunci cum aveți de gînd să executați ordinul categoric al maiestății sale, pe care l-ați primit adineauri, de a pune capăt chiar de mîine tulburărilor din capitală?

Habalov își desfăcu ușor brațele în semn de neputință.

— Eu îmi voi face datoria... dar, alteță... Cum se poate garanta... Dacă tulburările... Azi scria pe steaguri, iertați-mi expresia, un îndemn la răzvrătire: „Jos autocrația!"... Asta nu este o simplă răzvrătire a înfometaților, care poate fi împrăștiată cu cravașa, asta e revoluție, alteță!

Mihail împinse brutal fotoliul și se sculă în picioare.

— Cine nu crede în victorie e înfrînt încă înainte de luptă. Și cel care vede în samavolnicia prostimii o revoluție, acela... Va trebui să predați comanda garnizoanei, generale... Presupun că generalul Beliaev este de aceeași părere?

Un bărbat înalt, slab, cu fruntea îngustă, îmbrăcat în uniforma marelui stat-major, se înclină cu grabă.

— Ca ministru de război, aveţi dreptul să faceţi numiri. Eu personal aş fi de părere... şi Mihail îşi roti privirea prin încăpere.

— Generalul Zenkevici ? spuse grăbit Beliaev, prinzînd direcţia „augustei“ priviri. Şi eu tot aşa aveam de gînd... voi da numaidecît ordinul de numire.

Un general adus de spate şi cu ochii mici, eliberîndu-şi anevoie trupul mătăhălos din strînsoarea braţelor fotoliului, se ridică în picioare şi făcu spre duce o plecăciune stîngace, care nu aducea nici pe departe cu un salut militar. Mihail îi zîmbi milostiv.

— Cum plănuiţi să acţionaţi, excelenţă ?

Zenkevici se apropie de imensul plan al oraşului, fixat pe perete.

— Găsesc iraţional sistemul generalului Habalov, de repartizare a trupelor pe 6 sectoare, în vederea înnăbuşirii tulburărilor pe cartiere ; acest sistem duce la dispersarea trupelor şi la pierderea operativităţii lor. Dispoziţia mea pentru ziua de mîine este următoarea : păstrînd cu străşnicie punctele tactice-cheie ale oraşului şi întărind reţeaua de mitraliere, excelent organizată de domnul ministru al afacerilor interne pe cele mai importante artere ale oraşului, să concentrăm în Piaţa Palatului, spre Palatul de Iarnă — ca fiind centrul firesc al întregului sistem de înnăbuşire a tulburărilor (el accentuă ultimul cuvînt şi se uită cu un zîmbet ironic, imperceptibil spre Habalov) — un corp de elită pe care să ne putem bizui, compus din trei genuri de arme, şi să acţionăm pe liniile interioare operative, îndreptînd lovitura principală în direcţia care va fi cerută de împrejurări.

— Excelent, rosti încet Beliaev. Mihail încuviinţă din cap. Dumneavoastră aţi binevoit însă să spuneţi : din trei genuri de arme. Dar blindatele ? Nu aveţi de gînd să le utilizaţi ?

Zenkevici se întoarse tăcut spre Habalov şi zîmbetul îi deveni veninos. Habalov îşi freca nervos mîinile şi spuse bîlbîindu-se :

— Divizionul de blindate nu este sigur — soldaţii provin din muncitori — şi de aceea am dat ordin să fie făcut inofensiv. Am ordonat să se scoată de la maşini diferite piese principale, iar în rezervoare să se toarne apă.

Beliaev ridică revoltat din umeri.

— Ei, asta... naiba ştie cum se mai cheamă ! Să se scoată din funcţiune cea mai puternică armă în luptele de stradă ! Două-trei maşini blindate ar fi suficiente să împrăştii o adunătură de o sută de mii... Din aceste maşini se poate trage cu mitralierele din imediată apropiere. Trebuie să cerem urgent de la uzinele de armament „Ijorski“ cîteva ; ei trebuie să aibă maşini gata echipate.

— Daţi ordin imediat, aprobă ducele. Încă un cuvînt... Ce forţe aveţi de gînd să detaşaţi în acest nucleu ?

Zenkevici răspunse fără a clipi :

— Regimentul Preobrajenski de pe strada Millionnaia şi regimentele Izmailovski, Semionovski şi Pavlovski, Echipajul de gardă... Şi

mai ales... mă gîndesc la un batalion de şoc format din ofiţeri. O astfel de unitate de elită, prin spiritul şi exemplul ei, ar fi un cheag pentru unităţile de soldaţi.

— Da, asta e într-adevăr o idee strălucită, spuse încet Mihail. Dar de unde aveţi de gînd să luaţi ofiţerii ?

— De la Academia Militară, spuse vesel generalul. Cîteva sute de ofiţeri, cărora le va fi util să se desprindă pentru vreo două zile de cărţi şi să-şi înfierbînte puţin sîngele.

Mihail se întoarse spre Beliaev :

— Chiar mîine dimineaţă aveţi grijă să luaţi legătura cu comandantul Academiei, generalul Peters.

Uşa se deschise larg şi în prag apăru aghiotantul.

— Alteţa voastră imperială este rugată să vină la telefonul direct. E cineva de la Marele cartier general.

Mihail se ridică.

— Am telegrafiat azi maiestăţii sale. A sosit, probabil, răspunsul.

Marele duce ieşi din odaie. Beliaev se îndreptă spre Zenkevici cu mîna întinsă, să-l felicite. Ceilalţi îi urmară exemplul.

— Vă felicit. Porţile spre o carieră strălucită vă sînt deschise. V-aţi asigurat de tresele de general-adjutant.

Cineva rîse încet şi tot atît de încet întrebă :

— Bine, dar cu ale cui însemne ? Ale lui Nicolae sau ale lui Mihail ? Nu ştiţi, ce anume a telegrafiat Mihail Alexandrovici ?

— Acelaşi lucru pe care l-a telegrafiat pînă acum de două ori preşedintele Dumei de stat, răspunse Beliaev. Despre necesitatea de a numi un nou guvern, în fruntea căruia să stea o persoană care să se bucure de încrederea întregii ţări. Aţi citit telegrama lui Rodzeanko [1] ? Are să intre în manualele de istorie. Nici Derjavin [2] n-ar fi scris-o mai patetic.

Apoi declamă, bătînd tactul cu piciorul :

— „Orice întîrziere este asemenea morţii. Înalţ rugă lui dumnezeu, ca în ceasul acesta răspunderea să nu cadă asupra capului încoronat. A sosit ceasul din urmă, cînd se hotărăşte soarta patriei şi a dinastiei."

— Dar ţarul? întrebă prudent Zenkevici.

Beliaev izbucni în rîs:

— Am discutat astăzi cu prinţesa Kuguşeva, care a vorbit prin fir direct cu Frederix, ministrul curţii. Împăratul i-a spus lui Frederix : „Din nou grăsunul ăsta de Rodzeanko mi-a scris tot felul de palavre, la care, bineînţeles, nici nu mă gîndesc să-i răspund". Maiestatea sa are dreptate, ca întotdeauna : mîine, generalul Zenkevici va termina cu această... dezlănţuire proletară. De altfel există un răspuns indirect : Duma de stat a fost dizolvată. Decretul va fi publicat în noaptea asta.

Uşa se deschise din nou. Se va fi hotărît totul ?

---

[1] *Rodzeanko, M. V.* (1859—1923), unul din liderii octombriştilor, emigrant alb. (N. ed.)

[2] *Derjavin, G. R.* (1743—1816), cunoscut poet rus. (N. ed.)

Marele duce era încruntat și tulburat.

— Sarcina dumneavoastră se ușurează mult, Zenkevici, spuse el, apropiindu-se de masă și luîndu-și chipiul. De la Marele cartier general a plecat spre Petrograd generalul Ivanov, Nikolai Iudovici, cu împuterniciri extraordinare, de felul celor din nouă sute șase, cînd a înnăbușit tulburările de la Kronstadt. O dată cu el sosesc eșaloane de soldați din regimentul Gheorghievski. În urma lui a fost trimisă încoace o divizie alcătuită din trupe deosebit de sigure. Generalul Alexeev a vorbit personal cu comandanții Fronturilor de nord și vest, cu privire la trimiterea a două brigăzi de cavalerie de elită pentru înnăbușirea răscoalei. În fond, nouă ne rămîne deci să rezistăm o singură zi.

Marele duce își puse chipiul și adăugă neglijent :

— Vine și maiestatea sa mîine. Suveranul presupune că prezența sa în capitală va restabili îndată liniștea.

Capitolul 36

LINIȘTEA ÎNCEPE SĂ SE RESTABILEASCĂ

Pe străzi, pe clopotnițe și pe case mai dăinuia, ca o perdea grea și albăstruie, ceața premergătoare dimineții de februarie, cînd Sergheev cu detașamentul din Vîborg porni spre Arsenal, pe strada Simbirskaia. Martianov avusese de gînd să meargă cu ei, însă în ultimul moment interveni o schimbare : muncitorii de la „Aivaz" au adus vreo patruzeci de soldați din regimentul 181. În regiment se pregăteau în această noapte arestări. Furierul ascultase convorbirile telefonice și prevenise cazarma. Atunci Ivan-soldatul plecase cu tovarășii care, după socoteala celor de la cazarmă, erau „condamnații".

Martianov considera cucerirea Arsenalului mult mai ușoară decît asediul palatului Liteinîi. De aceea lăsă pe cei din regimentul 181 să plece cu Sergheev, iar el rămase cu Vasili să conducă, după cum zicea el, „manevra" de la Vîborg.

Detașamentul lui Sergheev mergea grăbit, deoarece coloanelor de muncitori li s-a spus să fie la Arsenal la ora nouă, pentru primirea armelor.

Străzile erau încă adormite și geamurile încețoșate de boarea nopții aveau perdelele trase. Ajunși la colțul străzii Simbirskaia, oamenii se întîlniră deodată cu o patrulă de cazaci, care încercase s-o ia într-o parte, dar Ivan-soldatul începu să le facă vesel semn cu mîna.

— Hei, măi cazacilor. Sîntem de-ai voștri ! La mulți ani cu bine !

Și uriadnicul[1] bărbos își opri nedumerit calul, examinînd atent prin ceață și întuneric pe

[1] *Uriadnik* — în Rusia țaristă, subofițer de cazaci. (N. ed.)

soldații care se apropiau. De ce sărbătoare o fi vorba ? Duminică ? Dar și aia a fost ieri. Văzînd alături de Ivan șepcile negre de muncitori, trase calul de dîrlogi, dar era prea tîrziu ; soldații și oamenii din detașament îi încercuiseră.

Ivan-soldatul îi lămuri scurt : n-are rost să deschidă focul, deoarece soldații s-au dat cu muncitorii. Cazacii se priviră semnificativ și clătinară din cap.

— Da, evenimente... Noi, de altfel, sîntem de pe Don. Treburile astea ale voastre nu ne privesc. La noi, pe Don, viața e cu totul alta, așa că nu ne amestecăm în ce se petrece aici.

Pentru orice eventualitate, îi siliră pe cazaci să descalece. Aceștia cam făcură gălăgie, însă bătaia nu se încinse. Sergheev și Ivan le făgăduiră să le dea drumul îndată ce-și vor fi isprăvit treaba. Pînă una-alta, le luară armele și cartușele, caii îi duseră în curtea cea mai apropiată, într-o șură pentru lemne ; iar cazacii, numai cu săbiile, se așezară lîngă un zid, supravegheați de vreo zece oameni din detașament. Ceilalți plecară mai departe.

Trecînd de primul colț, detașamentul se despărți. Soldații, așezați în coloană de marș, porniră de-a dreptul spre porțile Arsenalului — nu numai fără a se ascunde, dar chiar păstrînd o admirabilă aliniere și bătîndu-și de pavaj potcoavele tocurilor greoaie ale cizmelor militare. Sergheev cu detașamentul de muncitori coti la dreapta, de-a lungul zidului, ca să ajungă la

poartă fără a se da în vileag. Mai ales că n-aveau decît douăzeci și șapte de puști, căci celelalte le luase Martianov.

Santinela privi cu ochi somnoroși din ghereta vărgată, prin gaura făcută în poarta de fier, la unitatea militară ce se apropia. Ivan-soldatul ciocăni în poartă cu baioneta.

— Am sosit. Deschide, fîrtate !

Santinela ieși din ghereta. Fața îi era îngropată în gulerul de oaie ridicat al șubei largi, enorme, cusute pentru toate staturile. Pușca părea o nuia, așa cum o ținea cu mînecile încrucișate ce fuseseră croite ca pentru un uriaș. Căscă.

— Cine sînteți ? De unde ?

— De la statul-major, am fost trimiși pentru întărirea gărzii. Dă-ne mai repede drumul să intrăm, că am înghețat.

Santinela făcu un pas înapoi spre gheretă și, eliberîndu-și o mînă, o întinse spre stîlpul vărgat de alături.

Ivan îi strigă :

— Ce faci acolo ?

Soldatul răspunse nepăsător :

— Cum ce fac ? L-am sunat pe ofițerul de serviciu. Cine vrei să vă primească ?

Ivan scrîșni din dinți. Dăduse greș. Băgă pușca printre zăbrelele de fier ale porții, îndreptînd țeava spre santinelă.

— Deschide numaidecît... Deschide cînd îți spun... Altfel te achit !

Soldatul se cutremură.

— Doamne ferește !... Păi, eu procedez după regulament.

Să tragă nu putea și, chiar dacă ar fi omorît santinela, cu toate că nu avea nici un motiv, tot n-ar fi reușit să intre. Poarta nu putea s-o spargă, iar cheile erau dincolo, la santinelă. Grăbit cum era, nu putea găsi cuvîntul potrivit, ca să se facă înțeles dintr-o dată. Iar pentru lămuriri n-avea timp.

Zăpada scîrții. Prin ceață (în curte, ceața parcă era mai deasă decît pe stradă) se zări clar apropiindu-se un ofițer — că era ofițer, se putea recunoaște numaidecît după mers. Ivan retrase arma. Degeaba țipase la santinelă. Poate că totuși o să deschidă poarta. O fi auzit ofițerul, ori nu ? Dacă a auzit, nu va deschide.

— Dre-e-epți !

Adamus și tovarășii săi luară poziția de drepți. Ofițerul, îmbrăcat în echipament de campanie, se apropie de poartă ținînd mîinile în buzunare.

— Cine sînteți ?

Ivan raportă scoțîndu-și pieptul în afară ca să i se vadă galoanele :

— Sînt trimis de la statul-major cu o grupă pentru întărirea gărzii.

Ofițerul privi scrutător chipurile înnegurate ale soldaților, voalate de ceață.

— Așa-a ! spuse el cu o voce tărăgănată. Dă-mi ordinul.

Ivan băgă repede mîna după manșetă : soldatul poartă întotdeauna hîrtiile oficiale în manșetă, ca să nu le piardă... Ei, drace, de-ar da măcar peste un petic oarecare de hîrtie... Să i-l dea... Cît ar sta cu nasul în hîrtie, l-ar da gata : tot nu putea să intre de bunăvoie.

În spate se auzi foșnetul prudent al unor pași. Erau tovarășii din detașament. Prea degrabă. Ofițerul are să bănuiască. Ceața parcă dinadins începuse a se risipi.

— L-ai băgat undeva și nu-l mai găsești ? întrebă blajin ofițerul și scoase mîna din buzunar. Bine, ai să-l prezinți înăuntru. Haide, intrați. Santinelă, deschide poarta.

Ivan se îndreptă bucuros spre portiță și apucă clanța cu mîna. În aceeași clipă, o flacără îi țîșni pe dinaintea ochilor, îi arse tîmpla, și trupul i se prăbuși pe spate fără un țipăt.

— Ticăloșilor, ce v-ați pus în gînd ! Jos armele, vă împușc pe toți. Santinelă, dă alarma !

Ofițerul agita revolverul în aer, căutînd o țintă. Fu gata să tragă, dar se abătu asupră-i lovitura grea a unui pat de armă și pistolul căzu în zăpadă. Tîrînd poalele șubei, santinela se apropie gîfîind și spuse cu glas răgușit :

— Dai într-ai noștri... într-ai noștri... canalie !

Apoi luă arma în mînă. Ofițerul duse cu o smucitură mîna lovită și amorțită spre sabie, însă mîna rămase inertă. Atunci se întoarse și o luă la fugă. Soldatul răcni în urma lui :

— S-o crezi tu ! N-ai să scapi !

Își scoase șuba și căciula și, rămînînd numai în mantaua ușoară, fugi pe urma ofițerului,

mînuind din mers închizătorul. Însă ofițerul dispăruse în ceață.

— Cheia! strigă deznădăjduit Adamus, care între timp își revenise din buimăceală.

În jur se și strînseseră tovarășii din detașament și îl ridicau de jos pe Ivan. Glonțul îi străpunsese tîmpla. Aproape nici nu cursese sînge. Picura puțin numai din rana mică, rotundă.

Îl duseră mai la o parte și-și scoaseră căciulile. Nu aveau timp nici măcar să-și ia rămas bun. Adamus se aplecă o clipă deasupra cadavrului. În acest timp, soldații, apucîndu-se de barele de fier, zguduiau poarta.

— Ehe! Trebuia luat la țintă din prima clipă... Acuma s-a dus dracului... Fără dinamită n-o scoți la capăt.

— Uite-i, vin!

În curte, prin ceață, se zăreau siluetele cenușii ale unor oameni. Cei din regimentul 181 se retraseră un pas de la poartă și întinseră țevile puștilor printre gratiile porții.

— Pregătește!...

— Stai! Parcă sînt... fără arme.

Într-adevăr, fără arme, agitînd căciulile în mînă, se apropiau în fugă artileriștii.

— Ura-a!

Strigătul a fost reluat departe în spate, pe stradă. Și strada începuse să vuiască de tropote.

— Se apropie ai noștri, strigă din răsputeri Nikita. Cei din Vîborg... Deschideți poarta!

Poarta se deschise și cei de la Arsenal se amestecară cu cei din detașament.

— Du-ne la depozit... Unde-i? Aveți multe arme?

Soldații de la Arsenal rîdeau:

— Vă ajunge... Cam patruzeci de mii de puști și revolvere tot cam pe atîtea... și cartușe pentru ele. Grăbiți-vă! Ai noștri vă așteaptă acolo...

În fugă spre depozit, prin curte, oamenii vorbeau între ei. În jur, lumea se agita de colo-colo. Peste tot se auzea un zăngănit metalic neîntrerupt. Să fi fost zăvoare?

— Șefii unde sînt?

Un artilerist de lîngă Sergheev făcu un semn grăbit cu mîna.

— Pe ofițerul de serviciu îl mai vînează pe undeva pe acoperiș. Ager, diavolul, s-a urcat pe acoperiș. Pe ceilalți i-au luat. Încă de aseară ne-am înțeles: doar avem în Arsenal muncitori. De altfel, șefii de aici sînt liniștiți: pentru nimic în lume nu s-ar lua la harță.

— Nikita! strigă Sergheev. Înapoi. Cu oamenii de la „Aivaz“ la poartă! S-o încuiați! Să putem lua și distribui armele în ordine. Înțelegi, în ordine!

Nikita șuieră voinicește, ca la el, pe Volga:

— Să încui porțile chiar în nasul oamenilor? Las-că vă ajunge la toți... Haide, băieți, dați-i drumul!

O mulțime imensă, în dezordine, inundase curtea cu strigăte victorioase. Se înghesuiau lîngă ușile date în lături ale depozitului, dînd la o parte pe soldați și pe artileriștii arsenalului, și nețiînînd seama de strigătul sever al lui

Sergheev — „La ordine, tovarăşi ! Înapoi !" — sparseră lăzile şi începură să împartă puştile noi, lucioase, pline încă de unsoare.

Capitolul 37

LIMANUL LINIŞTIT

— Ministrul de război ? La telefon ?

Generalul Peters, trezit la o oră atît de matinală şi nepotrivită, cu totul diferită de orarul obişnuit, îşi aruncă grăbit din pat picioarele păroase şi strîmbe, demne de un mare cavalerist. Se apropie de aparat, şi, luînd din obişnuinţă poziţia de drepţi, îşi ridică cu mîna stîngă izmenele care i se lăsaseră în jos.

— La telefon, excelenţă.

Pe măsură ce asculta, fruntea i se încreţea din ce în ce mai tare, iar mustăţile aspre de sub fileul de tifon, pe care, grăbit şi buimăcit, nu şi-l scosese, îi săltau într-un tremur nervos.

— Am înţeles... Dar ofiţerii vin la cursuri doar cu arme albe... Puştile din magazia de efecte a escadronului nostru ? N-or să ajungă, excelenţă. Să cerem de urgenţă de la regimentele Volînski şi Preobrajenski ? Am înţeles, întocmai : cazărmile sînt alături, doar să traversăm piaţa. Voi da ordin imediat. Am onoarea.

Agăţă receptorul, clătinîndu-şi capul chel, apoi spuse ordonanţei care aştepta în uşă :

— Cheamă-l pe colonelul Andogski. Numaidecît. Dacă n-a venit încă la serviciu, fugi după el acasă.

Colonelul Andogski, şeful protocolului Academiei, un om cu mişcări încete şi cu gesturi lăbărţate, de loc milităreşti, ascultă încruntat ordinul primit de Peters la telefon : să alcătuiască din domnii ofiţeri, cursanţi ai Academiei, un batalion de asalt, şi să-l trimită în Piaţa Palatului, la dispoziţia comandantului garnizoanei, generalul Zenkevici.

— Generalul Zenkevici ? Iarăşi unul nou ?

— Este voinţa şefilor supremi, răspunse sec generalul. Fii bun şi ia imediat măsuri, colonele.

— Am înţeles, răspunse cu un ton şi mai sec Andogski, făcînd în mod special la stînga-mprejur foarte nemilităreşte, în ciuda şefului care era ofiţer combatant.

Era mîhnit şi enervat : Academia o considera bună tocmai pentru că reprezenta un refugiu liniştit, departe de război şi de tot felul de evenimente politice. Puteai aştepta în tihnă orice întorsătură, fără nici un risc : oricînd aveai timp să calculezi cum şi în ce chip să procedezi. Dar acum, bucură-te şi te veseleşte : un batalion de asalt. În oraş se petrec lucruri de-ţi stă mintea-n loc ! Te mai bagă în cine ştie ce încurcătură, ca apoi să mai fii tras şi la răspundere.

Colonelul ieşi pe scara de serviciu a clădirii Academiei. În aripa ei stîngă se afla locuinţa

generalului. Lîngă ușa ce dădea în curte se îngrămădiseră furierii și funcționarii. Șeful cancelariei, un om tînăr și chel, se repezi în întîmpinarea colonelului.

— Rebeliune, Alexandr Ivanovici, spuse el în șoaptă, aplecîndu-se aproape de tot de urechea lui. Trag, auziți ?

Andogski ascultă atent. Într-adevăr, se auzeau focuri de armă.

— S-a răsculat regimentul Volînski, urmă chelul în șoaptă, sugrumat de emoție. Vagmistrul[1] nostru a venit în fugă de la escadron. Regimentul Volînski a ieșit în stradă. Au omorît trei ofițeri...

Buzele colonelului începură să tremure.

— Și escadronul ?

— S-a alăturat și el rebelilor, spuse înecîndu-se de-a binelea șeful cancelariei. De altfel, ai noștri au plecat fără arme. Nu s-au atins nici de magazia de efecte. Mulțumim lui dumnezeu și pentru atît.

Furierii de lîngă ușă se dădură grăbiți în lături și se năpustiră îmbrîncindu-se spre cancelarie. Andogski privi pe geam spre cîmpul de instrucție al Academiei. Departe, în fund, în spatele bisericuței de pe Suvorov (Koncianskaia), înspre strada Kirocinaia, pe unde se întindeau stivele de lemn de brad și mesteacăn ale Academiei, ascunzîndu-se pe după ele, aplecîndu-se și ghemuindu-se în gropi și în dosul grămezilor de gunoi, fugeau soldați cu capul

[1] *Vagmistru* — în armata țaristă, sergent-major de cavalerie. (N. ed.)

gol, unii și fără mantale, numai în bluze. Împușcăturile de după gardul îndepărtat, dinspre Paradnaia, se întețiră.

— Aștia sînt din regimentul Preobrajenski, zise, recunoscîndu-i, șeful cancelariei.

— Pesemne că sînt credincioși jurămîntului... fug de rebeliune... Ca să nu fie trași la răspundere. Și ce-o să fie acum, Alexandr Ivanovici ?

Uitînd de respectul datorat superiorului său, el se agăță convulsiv de brațul colonelului, dar colonelul nu răspunse nimic.

Cu o mișcare neobișnuit de bruscă, își eliberă brațul și porni cu pas grăbit, poticnindu-se ușor, și traversînd biroul și vestibulul, intră în cancelaria profesorilor.

Capitolul 38

BATALIONUL DE ASALT

În cancelaria profesorilor era lume multă. Sunase de mult clopoțelul, însă profesorii tot nu se hotărau să plece spre sălile de cursuri. Încruntați, silindu-se să nu se privească în ochi, coloneii și generalii pășeau caraghios unii după alții, ca deținuții în timpul plimbării, de-a lungul și în jurul mesei imense acoperite cu reviste și ziare. Și doar unul singur, foarte bătrîn, cu fața numai riduri și cute, un general-locotenent, își scutura favoriții suri și în-

verziţi de vreme, bombănind într-una, cu toate că nimeni nu-l contrazicea.

— Iar eu vă spun că-s fleacuri ! Au să se întoarcă. Se vor întoarce şi se vor căi. Unde să se ducă ? Spuneţi-mi, vă rog, unde să se ducă ?

Andogski se opri în prag. Ideea generalului i se păru o revelaţie. Într-adevăr : unde să plece soldatul din armată, de la cazarmă ?

Strînse cu recunoştinţă mîna ofilită şi tremurătoare a bătrînului general-locotenent. Dar generalul îşi smulse iritat mîna din strînsoare şi înfipse degetul în butonul soneriei din perete, aflat deasupra unei măsuţe de marmură.

— Este a şasea oară că sun la popotă şi nu mi-au adus încă ceaiul ! Prea le-aţi dat frîu liber, stimate Alexandr Ivanovici... Trebuiesc struniţi, struniţi... Aşa nu merge. Popota ofiţerilor este o instituţie militară. Toată lumea trebuie să umble ca pe sîrmă !

Tîrşindu-şi pe parchet un pinten căzut într-o parte, intră în cancelarie, grăbit şi agitat, ofiţerul de serviciu al statului-major, un locotenent-colonel în uniformă de campanie.

— Soldaţii din Preobrajenski l-au luat în baionete pe Bogdanovici...

Cancelaria se cutremură. Unii îşi făcură chiar semnul crucii. Zgribulindu-se ca şi cum i-ar fi fost frig, ofiţerul de serviciu îşi roti posomorît privirea peste umerii lăsaţi deodată în jos ai generalilor, şi urmă :

— Se spune că şi geniştii ar fi ieşit în stradă. Şi cei de la blindate, care stăteau în stradela Vilenskaia... Dacă se va găsi printre ei măcar un singur praporgic cu cap, au să facă nişte isprăvi...

Dintr-un colţ îndepărtat al cancelariei, un general bine făcut şi frumos spuse arătîndu-şi într-un rînjet dinţii albi :

— Într-adevăr... o ocazie de a deveni un Napoleon !

Toţi îşi întoarseră cu respect şi frică privirile spre acel general : era profesorul de istoria artei militare. Un specialist, ştia ce spunea.

Se auziră alţi paşi. Toţi întoarseră atenţi capetele spre uşă. Ce s-o mai fi întîmplat ?

Paznicul-şef Platonîci, în veston cu fireturi şi cu o figură ascuţită, de vulpoi, alunecînd respectuos şi încet cu tălpile pe parchet, introduse în cancelarie un civil îmbrăcat foarte elegant şi cu bărbuţa tunsă după ultima modă pariziană. Ochii apoşi ai civilului priveau nepăsător şi inexpresiv. Generalii îl recunoscură.

— Colonelul Enghelhardt !

Numele fu pronunţat cu un suspin de uşurare. Andogski, cu un gest larg şi accentuat de prietenie, scutură cu putere mîna noului venit.

— În sfîrşit... slavă domnului ! Acum vom afla şi noi ce se petrece.

Enghelhardt trebuia, bineînţeles, să fie la curent cu toate şi informaţiile sale provin din surse directe. Om politic, deputat în Duma de stat, reprezenta cea mai „loială“ fracţiune :

octombriştii de dreapta. În acelaşi timp era „de-al lor“, colonel în marele stat-major.

— De ce sînteţi îmbrăcat civil? Şi ce vînt v-a adus?

Enghelhardt îşi scărpină uşor cu unghia degetului mic bărbuţa îngrijită.

— Ce vînt? Vîntul de nord-est. Aşa mi se pare că spun marinarii celui mai ticălos vînt din toate cîte există, nu? Iar în privinţa hainei... oare nu ştiţi că pe ofiţeri mulţimea îi dezarmează pe străzi?

El îl luă de braţ pe Andogski.

— Vreau să-ţi spun două vorbe, Alexandr Ivanovici.

Andogski închise bine uşile biroului său. Se aşezară.

— Te ascult.

Enghelhardt începu să vorbească bîlbîindu-se uşor, căci nu era orator.

— Trebuie să ne grăbim. Ca să vorbim deschis, situaţia e critică: jumătate de garnizoană s-a răsculat.

— Jumătate? Andogski se ridică de pe scaun. Păi asta înseamnă... o sută de mii.

— Dacă nu şi mai mult...: Muncitorii au luat Arsenalul: asta înseamnă zeci de mii de puşti. Periferiile se îndreaptă înarmate spre oraş. Cartierul Zarecie e acum în mîinile lor. Din clipă în clipă vor ocupa podurile. Beliaev a telefonat?

— Cu privire la batalionul de asalt? Andogski îşi muşcă buzele. Pentru Piaţa Palatului... Eu socot însă că în aceste împrejurări.

— Nu pentru Piaţa Palatului, îl întrerupse Enghelhardt. La palatul Tavriceski, la dispoziţia Dumei.

— A Dumei? Andogski îşi ridică mirat privirile.

— Exact! întări Enghelhardt. Acum, toate speranţele sînt numai în Dumă; poate că ea va reuşi totuşi să aducă gloata răsculată pe făgaşul cel bun... Aceste canalii o respectă... De mare folos a fost elocinţa opoziţiei din luna noiembrie... Îţi aduci aminte de discursul lui Miliukov? Şi mai ales de cel al lui Kerenski? Cu toate că are legături cu cercurile ilegale, cu el ne putem înţelege oricînd. El se tutuieşte cu Konovalov şi e prieten la toartă cu Tereşcenko şi Nekrasov. Are să asigure pentru noi, pentru Dumă, dacă vreţi, democraţia.

— Dar Beliaev spunea încă aseară că Duma e dizolvată.

— Şi da şi nu, zîmbi Enghelhardt. Un ordin de dizolvare există şi noi n-am putut să nu ne supunem: Duma de stat nu poate da un exemplu de samavolnicie. Însă m-am gîndit la un truc: noi, cei dizolvaţi, ne întrunim într-o „şedinţă particulară“, neoficială, ca să spun aşa. Duma nu există şi totuşi există! Ţinînd seama de împrejurări... mă înţelegi...

— Înţeleg, spuse Andogski pe gînduri. Dar la urma urmei, de ce aveţi nevoie de batalionul ofiţeresc de asalt?

Enghelhardt îşi netezi mustăţile.

— Baionetele vor avea darul să limpezească minţile democraţilor. Şi Kerenski, şi Ciheidze

vor deveni mai elocvenţi cînd vor simţi — ca să spunem aşa — un sprijin armat. Nu ştiu ce dobitoc a spus că un guvern nu trebuie să se sprijine pe baionete. Dimpotrivă : poate să se menţină numai şi numai prin baionete.

— Un arest onorific ? zîmbi ironic la rîndul său Andogski. Ei bine... Asta îmi place mai mult decît Piaţa Palatului... Noi respectăm neutralitatea care i se cuvine Academiei... Paza unei instituţii de stat nu înseamnă politică. Dar Piaţa Palatului ?

— Îi vine şi ei rîndul, dădu din cap Enghelhardt. Generalul Zenkevici a şi început să-şi maseze trupele.

Andogski sună. Intră un om de serviciu.

— Pofteşte-l pe ofiţerul de serviciu, pe locotenent-colonelul Guşcin.

— Dumnealui e aici. Aşteaptă.

Guşcin intră numaidecît : stătuse la uşă, aşteptînd noutăţile. Andogski spuse fără să-l privească :

— Daţi ordin să se aducă neîntîrziat puşti şi cartuşe de la magazia de efecte. Şi poftiţi pe toţi domnii ofiţeri să se adune în sala de studiu a cursului inferior. Le voi explica situaţia şi misiunea de luptă : din ordinul ministrului de război, cursanţii vor forma un batalion de asalt.

Guşcin clipi încurcat :

— Mă iertaţi... Dar eu tocmai aşteptam să vă raportez... Ofiţerii au şi examinat situaţia şi au hotărît să părăsească sediul... Fiindcă ei au venit la Academie să înveţe şi nu... să ia parte

la scandaluri. De teama dezarmării, şi-au predat săbiile în păstrare la muzeul Academiei. Acolo într-adevăr e puţin probabil să intre cineva.

Capitolul 39

STRADA

Enghelhardt ieşi singur.

Îndată ce păşi pe poarta Academiei, uitîndu-se pe furiş şi cu teamă la oamenii care se îngrămădeau pe trotuare şi pe caldarîm, într-un miting-fulger, un claxon strident şi stăruitor de automobil îi biciui nervii încordaţi. Într-o clipă, mulţimea se dădu în lături. Ca un stol de vrăbii se risipiră în toate părţile copiii ce se învîrteau pe lîngă adunare şi un strigăt de bucurie din sute de piepturi cutremură văzduhul : cotind într-un viraj scurt din bulevardul Suvorov pe strada Tavriceskaia, trecu în mare viteză o limuzină albastră, împodobită cu vulturi de aur imperiali pe portierele lăcuite şi cu un steag roşu zbătîndu-se frenetic lîngă volan. Înăuntrul maşinii, pe scări şi culcaţi pe aripi erau matrozi din Echipajul de gardă. Strigau şi-şi agitau în aer beretele, cărora vîntul le flutura panglicile ordinului Sf. Gheorghe. După prima maşină, urmă alta, tot atît de elegantă şi înfricoşătoare.

Iar în întîmpinare, dinspre Tavriceskaia, greoi și amenințător, abia mișcîndu-și roțile, se apropie un camion încărcat pînă la refuz și arătînd ca un lan de baionete. Erau soldați, muncitori, studenți, femei... Primul rînd, rezemat de cabina șoferului, ținea puștile gata de tragere.

Enghelhardt se întoarse auzind în spate un zăngănit discret de lanț. În dosul porții Academiei, încet, fără a-și lua ochii de la mulțime, temîndu-se parcă să nu observe cineva ce face, portarul înfășura tacticos un lanț în jurul barelor ferecate ale porții masive de fier. Ca să fie mai sigur. După ce termină, plecă furișîndu-se cu pași grăbiți.

Bulevardul Suvorov se împînzi de oameni. În stradela Zaiaci, chiar în dreptul Academiei, începuse un miting în lege. Un camion, de la care fuseseră deshămați caii, își clătina platforma într-o parte și-ntr-alta, sub presiunea mulțimii de oratori ce se schimbau necontenit, înălțîndu-se deasupra mării de capete — oratori cu șepci, căciuli, pălării și chiar cu capul descoperit.

Totuși, Enghelhardt trebuia să plece. La ședință, la Dumă. Dar îi e teamă să se urnească din loc, să intre în această mulțime de fețe, de haine și mîini agitîndu-se deasupra capului, mulțime care se scurgea într-un șuvoi necontenit. Parcă și timpul stătea în loc din pricina acestei mișcări și din pricina țipetelor. Enghelhardt era stăpînit de o senzație ciudată : parcă

n-avea de ce să se grăbească, parcă n-ar fi trebuit să se ducă nicăieri, ci pur și simplu să stea aici.

Dinspre Tavriceskaia, lipăind prin zăpadă cu pantofii cenușii de postav și îmbrăcate în halate de pușcărie, trecură în gloată vreo treizeci de femei. La colț stătură la sfat o clipă, își luară rămas bun și plecară în felurite direcții.

Erau în haine de pușcărie, așadar, se gîndi Enghelhardt, erau criminale, se vedea după fețele lor. Prin urmare porțile închisorilor au fost deschise. Trebuia să plece. Și nici nu era departe. S-o ia la stînga, de-a lungul pieței, să traverseze Kirocinaia și gata — a ajuns în Tavriceskaia...

Enghelhardt porni. Dar de după colț se auzi un fluierat ascuțit, strident. Mulțimea se mișcă, împingîndu-l spre grilajul unui gard. În siluetele celor care treceau în fugă, Enghelhardt recunoscu muncitori : răspunzînd chemării fluierului, căutau să răzbată spre Tavriceskaia, prin puhoiul de oameni ce venea din direcția opusă. Oamenii aveau arme. Strada se goli numaidecît. Muncitorii se așezară în lanț. Țăcăniră închizătoarele mînuite neobișnuit de grijuliu de degete nedeprinse cu această treabă. Dar din nou cineva strigă și-și agită mîinile. Și mulțimea răspunse iarăși năpustindu-se îndărăt, ca un singur val, unduind vesel și chemător. Puștile fură lăsate cu țeava în jos. Pe un armăsar murg, bine hrănit, puternic și ciolănos, se apropie un soldat-artilerist, salutînd cu o

sabie strălucitoare, împodobită pe plăsele cu un dragon ofițeresc de argint.

— Ura-a !

Porni și artileria de gardă călare. Îți stă mintea-n loc cînd vezi toate cîte se petrec.

Lumea prinse a se îmbulzi în jurul soldatului. Ținîndu-se de scări, îl petrecea prin mulțime, sărind zburdalnic, o droaie de copii. Mulțimea arunca veselă șepcile în aer. De pe trotuar, niște băiețandri trăgeau frenetic în aer focuri din browninguri noi.

Erau, fără îndoială, de la Arsenal...

Enghelhardt își ridică gulerul paltonului (să-și ascundă barba și să capete cît mai mult aspectul unui proletar) și, fără să se mai uite în lături, pentru ca strada să nu-l mai rețină, porni spre Dumă.

Capitolul 40

PE DOUĂ ARIPI

Porțile celor două intrări în curtea palatului Tavriceski erau deschise larg, ospitalier. Dar cu atît mai neplăcută părea pustietatea din împrejurimi, prospețimea zăpezii neatinse de nici o talpă ; după glodul de pe străzi, albeața imaculată de aici părea o insultă. Enghelhardt se simți pentru prima oară membru al Dumei.

Portarul sumbru și tăcut îi scoase paltonul și-i luă pălăria. Enghelhardt urcă în vestibul.

Din sala semicirculară, deputații se împrăștiau discutînd în grupuri mici. Pesemne că „ședința particulară“ se sfîrșise. Cu atît mai bine. Totdeauna e mai plăcut să vii la sfîrșit, la de-a gata.

Un ins chel și sprîncenat îl strigă. Era Șulghin.

— Uite unde am ajuns ! rosti acesta întunecat, după ce se apropie.

Enghelhardt îl întrebă în timp ce-i strîngea mîna :

— S-au făcut ceva propuneri inteligente ? Ce s-a hotărît ?

— Inteligente ? Au fost, se strîmbă Șulghin. Nekrasov a propus ca în vederea înnăbușirii rebeliunii să fie numit dictator un general care se bucură de popularitate. Bineînțeles, cei de stînga au început să urle... Că, vezi dumneata, asta înseamnă democrație, fir-ar ea a dracului... Deci, propunerea a căzut. De altfel, e totuna : De unde să iei un general cu popularitate ? Astfel de dictatori se pregătesc din vreme, pe cînd chiar acești domni Nekrasovi și Miliukovi și-au cîștigat popularitate în prostime anume făcîndu-i albie de porci pe generali. Iar acum... s-au deșteptat, cînd s-au simțit călcați pe coadă... Idioții ! Pe urmă, cineva, nu-mi aduc aminte cine anume, a propus să ne declarăm adunare constituantă. Dar ăla s-a și ascuns numaidecît : pesemne o fi înțeles ce nerozie i-a ieșit din gură de frică.

— Aşa că n-aţi hotărît nimic ?

— Am ales un Comitet provizoriu... pentru restabilirea ordinii la Petrograd. Zece oameni. Ceva în genul unui Guvern provizoriu, cît se poate de provizoriu.

— Rodzeanko a intrat ?

Şulghin dădu afirmativ din cap.

— Ca preşedinte. Dintre cadeţi, Miliukov şi Nekrasov. Konovalov şi Rjevski de la „progresişti".

— Dar dumneata ?

— Şi eu am intrat, răspunse Şulghin mustăcind. Împreună cu Kerenski şi Ciheidze.

— Aha ! spuse cu o bucurie răutăcioasă Enghelhardt. În sfîrşit, au înţeles domnii pînă unde au ajuns cu demagogia lor. De altfel, am fost întotdeauna sigur că în momentul critic au să meargă şi ei cu noi într-un front unic.

— Da, acum au schimbat cîntecul, întări Şulghin. Naiba-i mai ştie, poate că, la urma urmei, e spre bine că buboiul ăsta democratic, care a tot copt, s-a spart acuma, revărsînd puroiul ce-l vedem. În orice caz, în şedinţa de astăzi s-a simţit clar că toţi aceşti domni, inclusiv Ciheidze şi Kerenski, şi-au dat seama că există ceva ce este pentru toţi la fel de primejdios şi de respingător : gloata ! A fost de ajuns să-i simtă duhoarea şi...

Dar nu-şi sfîrşi fraza, căci se întoarse brusc spre uşa de intrare, scutură febril din umeri şi porni aproape în fugă spre coridorul din stînga. Enghelhardt privi într-acolo. Din anticameră răzbătea un vuiet de glasuri vesele şi multe.

Tropăind din picioarele-i scurte, în sală năvăli un om scund, cu părul cîrlionţat şi ciufulit. Capetele lungi ale unei cravate decolorate şi roase, ieşind de sub vestă, se legănau fluturînd. În urma lui veneau grămadă oameni neraşi, în vestoane şi salopete. Iar mai în urmă, puşti, săbii şi un drapel roşu foşnindu-şi pînza fină de mătase.

Enghelhardt porni grăbit după Şulghin. Însă cîrlionţatul îl strigă din urmă.

— Dumneavoastră, cum văd, sînteţi de pe aici. Fiţi bun şi arătaţi-ne cam ce încăpere am putea să ocupăm ?

— Dumneata ? se indignă Enghelhardt şi se opri : se simţea din ce în ce mai mult membru al Dumei, şi stăpîn al unei case în care intraseră hoţii. Scuzaţi, dar aici este Duma de stat şi încăperile ei nu se dau cu chirie.

— Nici n-avem de gînd să plătim chirie, începu să rîdă în hohote cîrlionţatul.

Rîseră şi ceilalţi. Se apropiară şi mai mult, făcînd cerc în jurul lui Enghelhardt.

— Clădirea este a poporului, şi e încăpătoare, ştiu, am mai avut ocazia să vin aici... Iar nouă...

— Cui „nouă" ? întrebă Enghelhardt duşmănos, uitîndu-se în jur să vadă dacă nu e prin apropiere cineva... vreun comisar de poliţie, comandantul... cineva care să vorbească în locul lui. De unde sînteţi ?

— De la închisoarea „Krestî“ [1], hohoti din nou cîrlionţatul, dîndu-şi capul pe spate. Şi, pentru prima dată în viaţă, am mers cu automobilul, cu roţi de cauciuc. Drept să spun, nu-i rău !

Un muncitor cu căciulă din blană de iepure cu clape îl întrerupse, încruntîndu-se şi smucind nervos de cureaua puştii.

— Degeaba te întinzi la vorbă, tovarăşe Vavelinski. Ce s-o mai lungim ? Am ocupat încăperea ? Am ocupat-o. Clădirea-i a noastră ? Este. Deci urmează ca Sovietul să se instaleze cît mai bine. Să începem din capătul acela, ce zici ?

El arătă cu ţeava puştii spre dreapta şi, fără să aştepte răspuns, porni într-acolo. Muncitorii îl urmară. Vavelinski trase înciudat de cravată şi porni şi el în urma celorlalţi.

— Staţi puţin, spuse Enghelhardt încă uluit. Soviet ? Ce fel de Soviet ?

— Al deputaţilor muncitori, răspunse prompt Vavelinski, oprindu-se din mers. În '905, dumneavoastră trebuie să vă amintiţi, a mai fost un asemenea Soviet. Dintre cei aleşi din uzine şi fabrici. Şi acuma va fi unul la fel. Eu, de fapt, am şi luat asupra mea sarcinile de secretar... I-am şi înştiinţat pe muncitori că Sovietul va fi instalat aici...

[1] *„Kresti“* („Crucile“) — închisoare politică din Petersburg ; corpurile acestei închisori formau în plan două cruci, de unde şi denumirea. Guvernul provizoriu a încercat să folosească închisoarea „Krestî“ ca loc de detenţiune pentru bolşevici, care au fost eliberaţi sub presiunea maselor revoluţionare. (N. ed.)

El se înclină — nu se putea şti dacă în bătaie de joc sau din respect — şi alergă după ceilalţi.

Sovietul de deputaţi ai muncitorilor în Tavriceski ? Enghelhardt îşi aminti cu maliţie zăpada cea albă din curte : acum, fiţi pe pace, o vor călca în picioare.

Aceşti derbedei au năvălit din închisoarea „Krestî“. Prin urmare, închisorile şi podurile sînt acum ocupate.

Capitolul 41

TRIBUNALUL IN FLĂCĂRI

Podurile fuseseră ocupate. Dar nu aşa cum spera Martianov, atunci cînd expunea în faţa comitetului, în noaptea de 27, planul „manevrei“ sale. Era dimineaţă. În uzine se mai ţineau mitinguri şi adunări, iar Sergheev abia adusese de la Arsenal puştile şi revolverele scăpate de la „împărţire“, cînd în spatele podurilor se şi iviră cetele nealiniate, însă ameninţătoare ale soldaţilor din regimentele Volînski, Litovski şi Preobrajenski. După o luptă scurtă, pichetele de pe poduri se retraseră grăbite sau se risipiră. Companiile răsculate se năpustiră spre cartierul Zarecie, fraternizînd cu muncitorii. Distruseră ultimele circumscripţii poliţieneşti care mai rămăseseră necapturate din

zilele trecute, luară cu asalt cazărmile regimentului Moskovski, unde erau închişi soldaţi dezarmaţi sub paza ofiţerilor, feldwebelilor şi altor „suflete vîndute", care potopeau cu foc de mitraliere căile de acces ale intrărilor cazărmii. Fu ocupată gara Finliandski, unde imediat se şi proclamă comandant un medic militar — un roşcovan de o energie vulcanică, necunoscut de nimeni pînă atunci şi care se declară (fără a preciza fracţiunea) social-democrat. În toate direcţiile, pe străduţe neumblate, lăsîndu-se într-o rînă la hopuri, începură să gonească camioane ticsite de soldaţi. Peste tot, drapele roşii. Întregul oraş năvălise pe străzi.

Închisoarea „Kresti" fu luată fără vărsare de sînge, numai cu ameninţarea că vor fi aruncate porţile în aer cu dinamită, care de altminteri nici nu exista. Şi în urma „politicilor" eliberaţi, într-un torent greu, crescînd pas cu pas, cei din cartierul Vîborg se năpustiră peste pod spre Liteinîi.

În acest torent, pierzîndu-se de ai săi, se rătăcise în mulţime Marina. După masacrul de lîngă paraclisul de la Gostinîi dvor de pe Nevski Prospekt, ea plecase cu muncitorii de la „Aivaz", din nou ca altădată, ca una „de-a lor" : în şuierul de gloanţe trase de soldaţii din regimentul Pavlovski, trecuse obida aceea fără rost, nedreaptă şi reciprocă, stîrnită de durerea sfîşietoare pentru tovarăşii scoşi din luptă în cea mai arzătoare şi fericită clipă ; Ivan îi strînsese mîna ca şi înainte ; tot ca înainte îi

zîmbise tovarăşul Vasili la cotitura străzii, cînd, ieşind de sub foc, se alinia, numărîndu-şi pierderile, coloana. După zîmbetul lui Vasili, Marina înţelesese numaidecît că el fusese încredinţat încă de atunci, de lîngă Arsenal, că fata aceea sfioasă, care plîngea lîngă mortierul absurd şi gălăgios, nu avea nici un amestec în arestarea lui Kuklin : altminteri parcă le-ar fi dat el drumul ? Le-a crezut, dar nu le-a spus chiar atunci, ci le-a lăsat să chibzuiască şi să priceapă pînă la capăt tot ce *ar fi putut* să se întîmple din cauza unei fapte nesăbuite. Despre Nataşa a întrebat-o cu o singură vorbă :

— Trăieşte ?

Şi la auzul acestui cuvînt, Marinei i s-a strîns inima : căci ea... dinadins nu întorsese capul cînd fugise cu ceilalţi. Nedrept. Josnic. Nu aşa trebuia să facă. I-a răspuns aproape imperceptibil :

— Nu ştiu.

Vasili a clătinat uşor din cap. Mai mult însă nici nu era nevoie. Era limpede. Iarăşi procedase greşit : nu trebuia s-o părăsească.

Chiar aşa i-a şi spus lui Ivan. Ivan a înţeles şi şi-a încruntat sprîncenele.

— Acum... e totuna. Oricum nu poţi repara greşeala. Unde s-o mai găseşti...

Nici nu avea timp. Toată seara şi toată noaptea la „Aivaz" se făceau pregătiri febrile pentru a doua zi. Toată noaptea, în curte şi pe scările intrării principale, locurile obişnuite ale mitingurilor generale de uzină, Marina trebui să le vorbească şi muncitorilor care se pregă-

teau pentru lupta de mîine, și soțiilor mînate în curtea uzinei de grija pentru bărbații lor. Iar de dimineață au pornit. Și încă înainte de a ajunge la pod, Marina se desprinse de ai săi, luînd cuvîntul la un miting de stradă.

De altfel nici nu căutau să-i găsească pe cei de la „Aivaz" : toți în jur erau de-ai lor, apropiați. Valul vertiginos de oameni te ducea el singur și era plăcut și ușor să te dăruiești fără nici un gînd avîntului său frenetic. Marina se avîntase împreună cu toți ceilalți în mulțimea ce clocotea ca un vîrtej lîngă porțile încuiate ale Arsenalului, pe Liteinîi ; bătuse și ea, ca toți ceilalți, cu o scurtătură de lemn ce-i picase în mîini, în fierul ruginit al canaturilor porții, se avîntase înainte o dată cu mulțimea, neținînd seamă de împușcăturile gărzilor care apărau clădirea, înflăcărată de strigătul victorios de asalt al miilor de glasuri. Și, împreună cu toți ceilalți, trecînd în iureș prin secții și galerii și antrenînd pe cei de la Arsenal, năvălise în fugă tumultuoasă în stradă : undeva în fața ei răsunau iarăși împușcături.

— Pe Kirocinaia e o ambuscadă ! Stai !... La pas, la pas, tovarăși ! Mai prudent !...

Mai prudent ? Uitîndu-și de ea, Marina făcu semn cu mîna și o luă la fugă iar, strigînd fără să-și audă propriul ei glas. Trecu în goană pe lîngă ea un automobil în care zări licărind țevi de puști ; în plină viteză, cu un vuiet asurzitor, automobilul coti pe Kirocinaia. Se auzi răpăitul neregulat al unei mitraliere. Brusc, automobilul apăru din nou pe bulevard, pocnindu-și

o anvelopă spartă, pierzînd în goană, de pe aripă, un matroz ucis. Dinspre colț, trăgeau din fugă muncitorii din detașament. Încă o rafală de mitralieră, și se făcu liniște.

Liniștea se așternu și în mulțime. Oamenii se opriră, scoțîndu-și căciulile în fața trupului mort al matrozului, ridicat sus pe umeri.

Voi jertfă căzurăți în lupta cea grea...

Marina se sprijini de perete. Se simți deodată obosită. De fapt era și de înțeles : două zile și două nopți umblase fără odihnă, ca și ceilalți... Nu trebuie să stea locului : în mers nu există oboseală. Dar îndată ce te oprești uite așa...

Cît o fi ora ? Să fie cumva ziuă ? Sau e seară ? Patru magazine de ceasuri întîlnite în drum : toate, bineînțeles, erau închise, iar ceasurile rotunde de reclamă din cele patru vitrine se opriseră. Cu siguranță, era timpul să meargă la palatul Tavriceski. Vasili spusese că deseară se va ține ședința Sovietului. Și ea era deputată. Să întrebe pe cineva ? Sau pur și simplu să se ducă ?

Porni înapoi, strecurîndu-se printre rîndurile de oameni care cîntau și care înconjuraseră în semicerc răspîntia. Rîndurile începură să se rărească. Dar îndată, prin spațiile mai libere, zări din nou mulțime adunată, nu departe, chiar la celălalt colț. Iarăși ? Dar împușcături nu se mai auzeau.

— Ce s-a întîmplat acolo ?

La întrebarea Marișei, întoarse capul un om. Ochii ageri îi licăreau. Omul chicoti :

— Devastează Tribunalul.
— Devastează ?
Cuvîntul îi zgîrie dureros urechea. Marina tresări. Pogrom în timpul revoluţiei ? În timpul multaşteptatei şi marii revoluţii ? Nu se poate !
— Daţi-mi drumul să trec !
La strigătul Marinei, care din nou nu-şi recunoscu vocea, oamenii se dădură în lături docili. O luă la fugă chiar pe marginea trotuarului. Oamenii se fereau să stea în imediata apropiere a clădirii.
— Feriţi-vă, sînt cioburi !
De sus se desprinse şi căzu jos, pe trotuar, zăngănind, o cercevea. Pe porţile clădirii pătrundeau oamenii, ca nişte torente negre... Din nou se auzi zăngănit şi trosnet... Iarăşi căzură de sus pe caldarîm, în zăpada îngheţată, făcîndu-se ţăndări, cîteva geamuri...
— Ce fac ei acolo ? Lăsaţi-mă odată !
Marina smuci de umăr spre ea pe un flăcău înalt. Acesta se şi întorsese rînjindu-şi dinţii, dar cum o văzu se dete la o parte, împingîndu-i înapoi pe trotuar şi pe cei din jur. Marina urcă în fugă, gîfîind, scara uşor înclinată. În întîmpinarea ei, cobora un muncitor cunoscut de la „Erikson“, cărînd în spinare o oglindă : o prismă [1] triunghiulară aurită, care avea pe laturi, sub sticlă, înscris un ucaz imperial, iar

[1] În toate instituţiile publice din Rusia ţaristă se găsea o prismă triunghiulară, încununată cu emblema ţaristă : vulturul cu două capete. Pe feţele prismei se aflau înscrise ucazurile lui Petru cel Mare cu privire la respectarea legalităţii. (N. ed.)

deasupra, în aur, vulturul cu două capete, cu aripile răsfirate. Muncitorul o recunoscu şi-i strigă vesel :
— O duc la uzină, ca amintire. Vezi cum a fost legea ţaristă : în trei muchii, poţi s-o întorci încotro vrei. Şi avea şi o pasăre în vîrf : un vultur de pradă.
Pe săli şi coridoare era mare zarvă, hohote şi chiuituri. Pe jos, picioarele călcau scaune sfărîmate şi coperţi albastre de dosare judiciare. Era mare forfotă de oameni. Dar aproape că nu se vedeau muncitori, ci mai mult figuri de mici-burghezi, oameni de serviciu, vînzători de magazine, o adunătură pestriţă. Parcă-i poţi opri ? N-ai cu cine te înţelege ! Ei, dacă ar fi fost de-ai noştri !
Simţi miros de ars. Ce-o fi arzînd ? Marina fugi de-a lungul coridorului. Uşa care dădea în sală fusese smulsă din ţîţîni. Lîngă prag, pe jos, zăcea o plachetă spartă, pe care se mai desluşea o inscripţie. Lîngă peretele din fund, un om voinic, tuns scurt şi îmbrăcat cu un cojoc — vreun cărăuş sau hamal — urcat cu picioarele pe postavul sfîşiat al unui birou, bătea cu pumnul în pînza tabloului ce înfăţişa chipul împăratului. Puţin mai încolo, în colţ, fumega scoţînd dîre albăstrii un morman imens de hîrtii azvîrlite din dulapurile sparte. În clipa următoare, prin norii cenuşii de fum străbătură în sus, jucăuşe, fîlfîind răutăcios, limbi galbene de foc. Jur împrejur, îmbrîncindu-se şi înghesuindu-se, mulţimea de oameni zvîrlea pe foc, care mai de care, sfărîmături şi hîrtii. O femeie

se întoarse... Marinei nu-i veni să-şi creadă ochilor: o faţă palidă, slăbită îngrozitor într-o singură noapte.

— Nataşa!

Nataşa aruncă în foc un dosar gros, albastru, şi se îndreptă clătinîndu-se spre Marina. Se apropie, o îmbrăţişă şi rămase astfel, nemişcată.

Căldura flăcărilor le dogorea obrajii. Focul se înteţise şi limbile lui se urcau în trîmbe pînă în tavan. Cărăuşul răsturnă în foc biroul judecătoresc acoperit cu postav roşu.

— Haidem! Altfel ne coacem.

Marina îşi reveni îndată şi îi strigă hamalului:

— Ce-ai făcut!... Trebuie stins!

— Cum stins? şi de mirare hamalul îşi lăsă chiar mîinile în jos. De dragul cui? Ce este aici în dulapuri? Ocnă şi închisoare pentru oameni...

El împinse cu piciorul spre foc o grămadă de hîrtii aruncate pe jos şi ieşi. Dinspre coridor năvăliră nori groşi de fum.

— Hai să mergem, şopti Nataşa. Mai repede... E foc prin toată casa... Hai, altfel chiar că ardem de vii pe-aici.

Pe lîngă ele oamenii treceau în goană, retrăgîndu-se din faţa focului. De-a lungul întregului coridor, năvăleau prin uşi limbi de flăcări, însemnînd pe duşumea dîre negre, înguste, şerpuitoare.

Pe scară era o învălmăşeală mută. Se auzea doar tropăit de picioare. Uşa fu spartă şi apăru

zăpada, strada, căştile de aramă ale pompierilor. Alături butoaie, furtunuri, iar în jur oameni strînşi într-un cerc compact.

Şeful corpului de pompieri, greoi şi roşu la faţă, răcnea ceva de pe scară, ţinîndu-se cu o mînă de pompă. Un flăcău îmbrăcat în salopetă se urcă pe un tarac chiar în faţa maşinii de pompieri şi, ştergîndu-şi cu palma faţa de funingine, strigă:

— Să-l stingem? Glumeşti, fràţioare! Păi noi i-am dat foc nu ca să-l stingem.

Şeful corpului de pompieri răcni din nou ceva. În jur izbucniră hohote de rîs.

Caii suri şi sătui ai pompierilor îşi scuturau coamele. Oamenii îi mîngîiau pe frunţile frumoase, netede şi late.

— Parcă i-ar hrăni cu smîntînă, spuse cineva. Aşa sînt de graşi!

Capitolul 42

TRUPELE ŢARULUI ATACĂ

De la o încrucişare de străzi mai îndepărtată se auziră strigăte. Mulţimea întoarse capetele.

— Vin soldaţii. Dinspre strada Panteleimonskaia. Cavaleriştii!

— Ura! Ur-ra-a-a!

Mulţimea se agită, porni să-i întîmpine. Însă strigătul de salut încetă cînd apăru capul co-

loanei. În față se afla un ofițer, un gornist și un stindard. În urma lor veneau șiruri după șiruri... soldați cu săbiile scoase din teacă, în flanc, cîte șase în rînd. Aveau fețele încruntate. Apoi iar ofițeri.

Și nu purtau nici steag roșu, nici cocarde roșii în piept.

Mulțimea se dădu la o parte în tăcere, lăsînd drumul liber. Natașa strînse înfricoșată mîna Marinei.

— Vezi, sînt ofițeri ! Asta înseamnă că-s de-ai țarului... Probabil din Piața Palatului. Erau acolo mulți. Încă de dimineață ne-am furișat și i-am văzut... Erau și călări și pedeștri, aveau și tunuri...

Treceau coloană după coloană. Se auzea zăngănit de scări și zăbale.

Se îndreptau spre strada Serghievskaia. Se duceau oare la palatul Tavriceski ? Capul coloanei coti după colț.

După cavalerie, apăru infanteria. Căutînd s-o întreacă, alergau, în culmea veseliei, cete de băieți.

— Au și tunuri !

Trupe țariste ! Marina păși înainte și luă de căpăstru cel mai apropiat cal. Soldatul se uită speriat la fața îmbujorată a fetei care-l privea de jos.

— Unde mergeți ? Pentru ce ?

Soldatul își mișcă sabia. Șirul se opri, blocînd trecerea celor care veneau din urmă. Călăreții începură să se miște în șa, ridicîndu-se în scări. Ofițerul, care se îndepărtase din cauza vitezei, își întoarse calul.

— Libertate ! strigă Marina și trase spre ea, cu o mînă puternică, dîrlogii. Veniți la noi, tovarăși !

Ofițerul se aplecă pe cal ca pentru atac și porni în galop cu sabia ridicată. Însă pe sub boturile cailor începuseră să roiască oamenii de pe trotuare, spărgînd șirurile și înconjurîndu-i pe cavaleriști, care deodată se pierdură în mulțimea veselă și prietenoasă ce năvălise din toate părțile. Săbiile intrau cu zăngănit metalic în teacă. Pe jos, printre picioare, se rostogoli o caschetă de ofițer, cu cocarda smulsă... Din spate, în dezordine, amestecîndu-se cu muncitorii, femeile și studenții, care făceau semne cu chipiele lor cu borduri albastre, înainta valvîrtej coloana de infanterie destrămată, agitînd deasupra capetelor puștile devenite inutile...

Natașa fu împinsă în lături, spre trotuar. Un grăsan, stăpînindu-și cu greu gîfîitul, îi spuse răgușit la ureche :

— Fără luptă... ca să vezi... parcă i-a măturat cu palma... și doar sînt aci... aproape o mie. I-a înghițit. Ce putere este și poporul !

În mulțimea care se îndepărta cu călăreții apăru pentru o clipă basmaua Marișei. Iar... singură ? Natașa se avîntă în urma ei ca o nebună. O ajunse. Marina nu întoarse capul. Natașa încetini pasul, ținîndu-se mai la o parte, ca o umbră.

Capitolul 43

LA PALATUL TAVRICESKI

Întunericul se lăsă peste oraş. Felinarele nu s-au aprins, nu era lumină nici în case, iar străzile cufundate în beznă vuiau de mii de glasuri, trădînd prezenţa unei mulţimi omeneşti compacte, agitate. Clădirea scundă a palatului Tavriceski, ale cărui corpuri laterale se întindeau pînă departe, părea întunecată pe zăpada albă, deşi toate ferestrele erau luminate strălucitor. Sub cerul negru şi învolburat al nopţii, cupola de sticlă a palatului sclipea sinistru. În curtea din faţă, printre grămezile de zăpadă înnegrită şi călcată în picioare, trosneau ruguri cu flăcări fumegînde. Curtea era plină de camioane, automobile, mulţimi de soldaţi, muncitori şi simpli tîrgoveţi, civili, în şube şi căciuli. În dreapta şi în stînga, pe deasupra copacilor seculari ai parcului, de după casele mohorîte care parcă se înghesuiseră pe străzi, se înălţau vîrtej vîlvătăile purpurii. Ardea Tribunalul regional. Pe strada Tavriceskaia ardea Comandamentul Jandarmeriei, iar deasupra secţiei de poliţie din Staro-Nevski se înălţau flăcările foişorului de foc.

Lîngă amîndouă porţile palatului, la intrarea adîncă cu şase coloane şi în faţa uşii înguste, singura uşă deschisă din cele trei, erau gărzi militare puternice. Baionetele soldaţilor din gardă se aplecau ameninţător, ţinînd în frîu

imensa mulţime care se îmbulzea ; intrarea era îngăduită numai pe bază de mandate de la instituţii şi uzine sau permise speciale nu se ştie de cine, unde şi cum semnate.

Însă în noaptea asta baioneta nu mai stîrnea frică. Aşa că, dînd la o parte, cu mîinile, tăişurile de oţel ale baionetelor şi suportînd ploaia de cioburi din geamurile de mult sparte ale uşii, se strecura, ca un torent neîntrerupt şi compact, întocmai atîta lume cîtă putea să încapă prin cadrul uşii calculate anume pentru trecerea unui hoit obez de deputat burghez.

Marişa îşi croi cu umărul, impetuos şi cu voioşie, drum laolaltă cu ceilalţi. În urma ei, ca o umbră, se strecură şi Nataşa. Mai întîi era vestibulul alb ; după el o sală înaltă, scăldată în lumini vii de cristal ; mai departe încă una cu coloane albe şi cu balcon. Şi peste tot, pe balcoane, în săli, pe trepte, pe fiecare pătrăţel al parchetului, erau oameni, oameni, puşti, baionete, vuiet de glasuri şi tropot care nu înceta nici o clipă. Şi totuşi mulţimea nu era atît de deasă, ca în curte sau pe stradă. Îndată ce intră, Marişa întîlni un cunoscut, pe organizatorul de partid de la „Novîi Lessner". Îl strigă.

— Te duci la şedinţa Sovietului ? Unde se ţine ?

Acesta arătă cu ochii spre partea stîngă :

— Se spune că undeva în aripa aceea. Cică jumătatea aia e rezervată Sovietului, iar cea din dreapta a rămas pentru comitetul Dumei.

— Ce... comitet ? întrebă Marişa, devenind deodată atentă.

— Nu știi că Duma a fost dizolvată de țar? E limpede că domnii din Dumă n-au îndrăznit să nu-i dea ascultare. Dar în vederea insurecției populare și, ca să nu rămînă alături de țar cu buzele umflate, au ales, ca să zic așa, în locul Dumei, un comitet provizoriu: zece din cei mai importanți politicieni din toate partidele.

— Dintr-ai noștri, bineînțeles, nimeni?

— Bineînțeles! confirmă omul de la „Lessner". Ce să facă ai noștri acolo! Treaba noastră este Sovietul.

— Dar care e poziția Sovietului față de acest comitet?

Muncitorul zîmbi:

— O să-l mături, așa socot eu. Sovietul înseamnă puterea poporului. Și atunci, cum să fie alături de ea o altă putere, a capitaliștilor și moșierilor? Asta n-are să se întîmple. Acum, hai să mergem. Ora adunării a trecut și să nu întîrziem carecumva.

Natașa o opri pe Marișa, apucînd-o de mînecă.

— Dar eu... am voie și eu?

— Nu cred că străinii... începu Marișa, dar se opri numaidecît: acum nu se cădea să spună acest cuvînt jignitor. Deocamdată, hai să mergem. Tu o să aștepți la ușă, iar eu am să întreb.

Ora fixată pentru adunare trecuse, însă camera cu numărul 12, repartizată pentru ședința Sovietului, i se păru Marișei aproape goală: în

încăperea spațioasă deputații stăteau pîlcuri-pîlcuri, sau chiar izolat unii de alții. După înghesuiala din sală, dincoace era într-adevăr pustiu. Și mai ales pentru că toți vorbeau cu glas scăzut, impresia de lărgime, atît de neobișnuită pentru ziua aceea, deveni și mai puternică.

Ivan veni grăbit în întîmpinarea Marișei. Alături mai zări o față foarte cunoscută: era Feodor, zețarul de la „Deni". Ivan spuse îngrijorat:

— Sînt cam puțini dintr-ai noștri, asta-i povestea... cîțiva de la uzina „Aivaz", de la „Lessner" unul, doi de la „Rosenkranz"... Iar din alte sectoare aproape că nu se văd... Mai mult menșevici și socialiști-revoluționari.

Feodor dădu enervat din cap:

— Ai noștri sînt pe străzi, în cartiere, iar menșevicii — specialitatea lor — la ședință. Or să ne copleșească numericește, atunci cînd o să se aleagă Comitetul executiv...

— Tovarășul Vasili e aici! spuse bucuroasă Marina.

Unul din cei de la „Rosenkranz", care ascultase tot timpul, întrebă:

— Dar Lenin nu-i aici? N-a ieșit din ilegalitate?

— Tovarășul Lenin e în străinătate, îl întrerupse supărat Feodor. Atîta lucru nu știi... deputatule! Ce fel de membru de partid mai ești și tu! E în Elveția Vladimir Ilici. Însă acum va veni, bineînțeles, fără întîrziere... Parcă e cu putință revoluția fără Lenin?... Stai nițel,

să-l întrebăm pe tovarăşul Vasili. Uite-l că se apropie.

Vasili se apropia la braţ cu un alt tovarăş. Feodor dădu cel dintîi bună ziua.

— Cum o să fie cu şedinţa, tovarăşe Vasili ?

— Să mai aşteptăm, răspunse zîmbind Vasili. Vedeţi şi voi că lumea se strînge cam greu : alegerile s-au ţinut mi se pare numai la noi în Vîborg, şi nici acolo la toate uzinele. Tovarăşe Ivan, tocmai acum discutam pe cine să desemnăm din partea noastră pentru statul-major.

— Pentru care stat-major ? se aprinse îndată Ivan.

— Statul-major al insurecţiei. Pentru conducerea acţiunilor de luptă contra trupelor ţariste. Zenkevici mai are trupe, iar în oraş sînt instalaţi poliţişti cu mitraliere. De asemenea avem informaţii că şi de pe front au fost trimise, pentru „menţinerea ordinii", nişte unităţi de elită. S-ar putea întîmpla să fim nevoiţi a da lupte crîncene.

— Dar în statul-major sînt... de-ai noştri ?

Vasili strînse din umeri :

— Nu ştiu dacă de-ai noştri ori ba, însă nu sînt nici de-ai Dumei... De fapt s-a organizat cu de la sine putere... Un oarecare colonel parcă... Se spune că în 1905 a fost preşedintele Uniunii militare revoluţionare, apoi a fost arestat şi a stat la Petropavlovskaia. Însă nu este membru de partid : nu e nici de-al nostru, nici socialist-revoluţionar. E de sine stătător. L-am dat acolo pe Martianov : spune că ar fi un om

cu scaun la cap, priceput. Ei, o să vedeţi şi voi. Nikolai Dmitrici !

Un bărbat scund, îndesat, cu prestanţă şi foarte bărbos, care discuta în colţul opus cu nişte oameni în vestoane şi cu ochelari, se întoarse la auzul numelui său şi porni spre Vasili, umflîndu-şi în mersul grăbit poalele lungi, căptuşite cu mătase, ale hainei descheiate.

— Avocatul Sokolov, explică încet Vasili. Se consideră un social-democrat în afară de partid. Peţitoare pentru toată lumea : se străduieşte să unească toţi „socialiştii" — inclusiv radicalii — şi de aceea menţine legături pe toate liniile. De altfel e un om foarte energic.

Sokolov se apropie şi strînse mîinile, pe rînd. Vasili i-l arătă pe Ivan :

— Iată încă un lucrător pentru statul-major.

— Să mergem ! spuse repede Sokolov şi-l apucă de braţ pe Ivan. Nici nu vă puteţi închipui cîtă nevoie e de oameni la statul-major ! Naiba ştie ce se întîmplă ! Din toată garnizoana nu este nici măcar un singur ofiţer ! Şi, în general... nimeni nu vine. Nu vor, vedeţi dumneavoastră, în caz de nereuşită...

El strîmbă din nas revoltat :

— ...să fie împuşcaţi.

Marina izbucni în rîs. Sokolov îi plăcu.

— Dar dumneavoastră admiteţi posibilitatea nereuşitei ?

Pesemne că şi Marişa îi plăcuse lui Sokolov, aşa că el răspunse întrebării cu o altă întrebare :

— Dumneavoastră n-ați vrea să veniți la statul-major ? Se găsește de lucru acolo și pentru o femeie.

Ivan se uită cu bucurie la Marina. Însă Vasili clătină negativ din cap.

— Nu, tovarășa ne va fi de folos pentru altceva. Aici, în palatul Tavriceski, sînt mii de soldați, batalioane întregi ; trebuie să organizăm în rîndurile lor alegeri pentru Soviet : printre alții, misiunea asta are s-o aibă și Marina.

— Alegeri printre soldați ? se uită mirat Sokolov la Vasili. Cum adică ? În Sovietul de deputați ai muncitorilor ? În '905 nu s-au ales deputați din partea soldaților.

— Totuși, în acest an îi vom alege, zîmbi Vasili. Acum nu mai este anul 1905... Ba chiar, potrivit cu adevăratul înțeles al Sovietului, el trebuie să fie neapărat un Soviet de deputați ai muncitorilor și soldaților... Iar mai tîrziu și ai țăranilor...

— Și ai țăranilor ? repetă Sokolov.

Fața i se posomorî, iar pe frunte îi apărură riduri. El oftă și i se adresă lui Ivan :

— Ei, bine... Poftiți.

Marina își aduse aminte de Natașa care stătea după ușă.

— Am aici o prietenă...

Ea întîlni privirea lui Vasili și, îmbujorîndu-se, tăcu. Ochii lui Vasili rîdeau.

— E aceea cu „garanția" dumitale ? Tocmai vroiam să-ți spun că, într-adevăr, așa cum spuneai dumneata, ea nu are nici un amestec. La capturarea prefecturii, într-un birou, printre alte documente s-a găsit un raport. Comitetul a fost arestat în urma denunțului făcut de agentul Volceț. Totul e în ordine.

Parcă i se luase o piatră de pe inimă. Marina începu și ea să zîmbească.

— E pe coridor, după ușă. Luați-o, tovarășe Sokolov, dacă poate să vă fie acolo de folos. Ivan o cunoaște din vedere. Iar eu...

Sokolov însă pornise grăbit spre ușă, trăgîndu-l pe Ivan după el. Marina strigă în urma lor :

— Ivan... Dacă va fi nevoie, unde să te caut ?

Sokolov se opri o clipă.

— Statul-major se află în camerele cu numărul 41 și 42. Pe coridorul din dreapta, după sala semicirculară.

Capitolul 44

STATUL-MAJOR

Dar încă înainte de a ajunge la sala semicirculară, Ivan, Sokolov și Natașa fură opriți de mulțime : în vestibul, agitînd baionetele, un grup de muncitori conducea prin îmbulzeală un general de jandarmi, palid și cu capul tremurînd. Cineva îl apucă pe Sokolov de umăr.

— Nikolai Dmitrievici, ați auzit ? L-au adus pe Stürmer, președintele consiliului de miniștri, e în pavilionul ministerial, sub pază. Acolo,

de fapt, e puzderie de înalţi demnitari. Dar ăsta cine e ? Comandantul jandarmeriei ?

— Faceţi loc, tovarăşi !

Sclipindu-şi sabia trasă, dinspre coridorul din dreapta venea semeţ, cu capul sus, un praporgic foarte tînăr. Se îndrepta spre ieşire. În urma lui, înghesuindu-se în dezordine şi introducînd din mers încărcătoarele în magaziile armelor, veneau numeroşi soldaţi.

— O patrulă ! mormăi Sokolov, şi ochii îi străluciră în dosul *pince-nez*-ului. De la Statul-major. Asta înseamnă că s-a petrecut ceva... Vom afla imediat. La stînga, la stînga, tovarăşi : a doua uşă.

Primul pe care-l văzu Ivan de cum intră în cameră fu Martianov. Stătea lîngă o masă mare, lipită de peretele din fund. Alături de el, aplecat peste un plan mare, brăzdat de linii roşii şi albastre, stătea un om cu epoleţi kaki, înalt şi uscăţiv, cu barbă roşcovană, strîns tare cu o curea lată de piele peste tunica de stofă bună. Pe epoleţi avea două trese roşii. O fi cumva colonelul acela ?

În jurul mesei — doi civili, un ofiţer cărunt, slab ca o prăjină, şi cîţiva ofiţeri tineri. Iar în încăpere, lîngă telefon, lîngă ferestre, lîngă alte mese de cancelarie, înghesuite în dezordine, mai erau nişte civili şi soldaţi.

Sokolov rosti destul de solemn, bombîndu-şi pieptul :

— Cetăţene colonel, permiteţi-mi să vă aduc la cunoştinţă : Sovietul de deputaţi ai muncito-

rilor şi soldaţilor a delegat la statul-major pentru colaborare şi legătură...

Ivan se uită pieziş la Sokolov : Sovietul ? Dar şedinţa nu avusese încă loc.

— ...pe mine şi pe tovarăşul...

— Beklemişev, termină Ivan în locul lui Sokolov, care se oprise încurcat.

Martianov se întoarse auzind un glas cunoscut şi dădu bucuros din cap.

Roşcovanul îi strînse lui Ivan mîna. Pe pieptu-i atîrna pe o panglică vărgată — roşu cu negru — crucea purpurie a ordinului Sf. Gheorghe.

— Vă vom pune îndată la curent cu situaţia: tocmai s-a încheiat primirea informaţiilor aduse de patrulele de recunoaştere.

Se întoarse spre interiorul încăperii.

— Atenţie, tovarăşi ! Vă rog, apropiaţi-vă. Informaţiile privitoare la inamic : forţele principale ale generalului Zenkevici sînt concentrate în Piaţa Palatului şi sînt alcătuite dintr-o companie de mitraliori, două baterii, două companii din regimentul Preobrajenski (de pe strada Millionnaia), regimentul Pavlovski, trei companii din regimentul Izmailovski, trei din regimentul de vînători, o companie din regimentul de puşcaşi, din regimentul Kexgolmski...

— Daţi-mi voie, vă rog, spuse fîstîcit Sokolov, devenind parcă dintr-o dată mai mic. Păi asta e foarte mult...

— Două companii din regimentul Finleandski, continuă omul cu barba roşcovană, două din garda imperială, o companie din regimentul Moskovski, escadronul regimentului 9 de

rezervă.., Marele duce Kirill a adus personal două companii din detaşamentul de instrucţie al Echipajului de gardă. O parte din aceste forţe (nu s-a putut stabili efectivul precis, însă în total cam vreo mie cinci sute, din toate armele) a fost trimisă la palatul Tavriceski sub comanda generalului Kutepov, dar pe bulevardul Liteinii şi strada Panteleimonovskaia a fost împrăştiată de popor. Cu celelalte forţe, Zenkevici continuă să stăpînească Piaţa Palatului, Palatul de iarnă şi Amiralitatea. Prin oraş, în cartierele centrale, sînt cuiburi de mitraliere de-ale poliţiştilor lui Protopopov. După o informaţie neverificată, o parte din regimentul Finleandski a ocupat podul Tucikov şi cheiul învecinat. Fortăreaţa Petropavlovskaia este în mîinile guvernului, pe metereze sînt tunuri de cîmp, însă nu deschid focul : deocamdată, fortăreaţa îşi păstrează neutralitatea. O astfel de „neutralitate armată" menţin şi cazacii şi şcolile militare. Toate celelalte unităţi ale garnizoanei s-au alăturat muncitorilor răsculaţi.

— „Toate celelalte" ! mormăi printre dinţi ofiţerul cărunt. Dar unde sînt ele ? Nu e nici un pluton care să-şi fi păstrat ordinea : totul s-a făcut praf şi pulbere ! N-aţi văzut ce se petrece — nu numai pe străzi, dar chiar aici, în palatul Tavriceski ? Babilonie curată, haos ! Zenkevici şi-a concentrat unităţile în plin centru. Prin urmare, el poate să lovească în orice direcţie... Şi dumneavoastră n-aţi amintit în comunicat că eşaloanele de represalii de pe front ale generalului Ivanov se apropie acum de oraş.

— Dacă inamicul n-ar putea să lovească, tovarăşe căpitan, rîse colonelul, statul-major n-ar mai avea ce face.

— Dar ce aveţi de gînd să faceţi, fără nici o unitate aptă de luptă şi fără nici un ofiţer... să mă scuze domnii praporgici... zîmbi cu maliţie ofiţerul cel cărunt. Au să vă prindă ca pe nişte puişori din coşul cloştii în palatul Tavriceski al vostru... Nu, să-mi fie cu iertare : eu unul, să ştiţi, sînt prea bătrîn ca să intru în această horă.

El îşi luă cascheta de pe masă şi, fără a se uita la cineva, se îndreptă spre uşă prin faţa praporgicilor, care deveniră deodată tăcuţi şi sumbri. Martianov îi strigă din urmă, mijindu-şi pleoapele cu dezgust :

— Drum bun, călătorie sprîncenată. Pagubă-n ciuperci !

El începu să rîdă, însă rîsul îi răsună singuratic în toată încăperea. Sokolov îi şopti nervos roşcovanului :

— Nu credeţi că în unele privinţe... are dreptate ? Într-adevăr, nu dispunem de unităţi formate, ne aflăm în faţa unei mulţimi neorganizate. Şi, în fond, ce-aveţi de gînd să întreprindeţi ? Va trebui să dăm socoteală în faţa Sovietului...

În cameră intrară furtunos doi inşi : unul zdrahon, cu cîrlionţi în jurul cheliei şi cu o şuviţă de păr căzută pe frunte, celălalt, într-un veston încheiat pînă-n gît, uscăţiv, veninos la înfăţişare, cu nişte sprîncene groase, tras la faţă şi bărbierit proaspăt. Zdrahonul scutură cu un gest larg mîna lui Sokolov.

— Putem să vă felicităm? Ce se petrece... doamne dumnezeule, ce se petrece! Un vodevilist ar fi spus: „o harababură a stihiilor". Aici e statul-major al insurecției, nu-i așa? Mai multă energie, mai mult elan de ofensivă, zău! Reporterii mei cad din picioare alergînd prin oraș în căutarea luptei. Sute de mii de soldați și muncitori — și nicăieri, de fapt, nu se bate nimeni... În felul acesta e de neconceput! Cum pot să dau ceva despre revoluție, dacă nu există baricade și cavaleria nu atacă? Pînă acum numai o singură știre senzațională: la gara Nikolaevski a preluat comanda un ciung. Un infirm, fără amîndouă mîinile. Apropo, de ce n-a dat ordin statul-major să se facă șanțuri pe străzi pentru ca mașinile blindate să nu poată trece? Zenkevici are o sută de care blindate — tocmai mi s-a telefonat la redacție.

— Să se facă șanțuri nu-i mare lucru, spuse cu dispreț uscățivul. Dar de ce n-ați pus mîna pe parcul aeronautic? Cu siguranță că există undeva aici în Petrograd. Avionul este ultima expresie a tehnicii militare.

— Tovarășe Martianov, zise cel cu barbă roșie. Alege în regimentul Ekaterininski vreo zece oameni ca să facă de gardă pe lîngă statul-major. Să se pună cîte două santinele la uși: de mult i-am spus comandantului pazei, dar el, probabil, a uitat. Trebuie interzisă intrarea străinilor.

— Aveți perfectă dreptate, aprobă Sokolov. Poate să se strecoare vreun spion.

— Nu mă tem de spioni, ci de sfetnicii nechemați, rîse roșcovanul. Domnilor, vă rog.

Redactorul își înclină cu demnitate capul pleșuv.

— Presupun că reprezentantului presei revoluționare îi va fi îngăduit... De fapt, acum fiecare clipă trebuie imortalizată prin tipar: căci fiecare moment are importanță istorică.

— Am să vă informez, Iona Rafailovici, spuse Sokolov luîndu-l de braț să-l conducă. Se înțelege că în limitele admise de secretul militar. Poftiți, vă rog.

El se întoarse spre ușă și o zări pe Natașa stînd dezorientată în prag, acolo unde o lăsase.

— Vai de mine! Iertați-mă, pentru numele lui dumnezeu! Cu... strategia asta, am uitat cu totul... Poftiți, am să vă aranjez imediat la arsenalul nostru.

Roșcovanul așteptă pînă ce se închise ușa în urma lor.

— Praporgic Volkov, praporgic Kuzmin, praporgic Vladek. Poftiți aici să primiți misiunile de luptă. Tovarășe Beklemișev, înlocuiește-l pe praporgicul Kuzmin la telefon.

Capitolul 45

VÎNATORUL DE CRANII

„Arsenalul" se afla alături. O odaie îngustă, lungă, cu o singură fereastră. Între ușă și fereastră se înșirau una lîngă alta mai multe mese, pe care se vedeau mormane de cartușe

de un galben mat. Printre mese șerpuiau benzi de mitralieră ; de-a lungul pereților erau îngrămădite puști, săbii și tocuri de revolvere. Pe lîngă mese, lîngă fereastră se zăreau chipuri tinere, înfierbîntate. Studenți, fete... Probabil studente și ele. Natașa se învioră numaidecît.

— Uitați... acesta e arsenalul ! Sokolov făcu un gest larg cu mîna. Știți să încărcați benzi de mitralieră ? Nu-i nimic, într-o clipă o să vă învețe cineva... Tovarășe Harlamov ! Uite încă un ajutor. Să fiți recunoscător : are mîini de aur !

El izbucni în rîs și dispăru după ușă. Harlamov, un porucic de artilerie, cu ochelari și cu o bărbuță mică și rară, o examină pe Natașa cu luare-aminte, ca și cînd ar fi vrut să controleze dacă are într-adevăr mîini de aur, și o conduse la o masă.

Ușa se trîntea mereu. Unii intrau, alții ieșeau. Se aduceau arme. Fiecare armă era sortată de cîte zece mîini, căci erau de zece ori mai multe mîini decît arme. Armamentul era verificat, curățat și, cine știe de ce, trecut în registru. Greu de priceput această înregistrare, de vreme ce oricine intra și cerea arme i se dădeau numaidecît revolvere, puști și cartușe, fără să mai fie înregistrate a doua oară.

Alături de Natașa lucra un student. El se oprea des din lucru, ca să vorbească. Îi oferi o țigară.

— Cum, aici se poate fuma ?... Cartușele... n-au să explodeze ?

Pînă atunci, Natașa nu mai încercase să fumeze. La primul fum o înecă tusea. Însă, după ce trase a doua oară, o ceață ușoară și plăcută îi învălui o clipă ființa. Fata mai trase o dată și încă o dată cu lăcomie din țigară. Studentul rîdea.

— Vezi ! Dacă nu era revoluție, ai fi trăit probabil fără să încerci vreodată plăcerea asta.

— Luați-le în primire.

Natașa se întoarse și văzu un om cu ochi negri, zvelt, cu părul smolit care-i ieșea în bucle de sub căciula trasă pe sprîncene. Era îmbrăcat cu o scurtă de piele neagră, cu pușca la umăr, iar în jurul taliei avea o cartușieră vînătorească. Brațele îi erau pline de săbii și tocuri de revolvere atîrnînd de șnururi roșii, strîns împletite.

Fața artileristului se deschise într-un zîmbet :

— Te salut încă o dată. Vii azi a treia oară la noi ! Asta mai zic și eu ! Și uite, iarăși, cîtă mai mormanul ! De la vardiști ? Și unde îi tot găsiți ? Imediat le înregistrăm... Oho ! Este și una de ofițer : dragonu-i de argint.

Ochii i se posomorîră și vocea deodată îi deveni parcă alta. Avea doar și el sabie. Ba chiar una întocmai ca aceasta, cu același dragon din imitație de argint înnegrit de timp.

Omul cu scurta de piele aruncă armele pe masă.

— Am nevoie de cartușe.

El răsfrînse pielea boțită, roasă, a cartușierei, și scoase din lăcașuri cartușele trase înne-

grite de fum. Porucicul îl lăudă cu glasul său răgușit, îndreptîndu-și pe nas ochelarii cu ramă de aur.

— Ei, pentru asemenea lucru, pentru cartușele trase veți primi mulțumire specială prin ordin de zi. Fiindcă la noi, știți, în privința asta dracul știe ce se petrece : e o adevărată anarhie. Tovarășă Zagorskaia, dați-i vreo cincizeci de bucăți : vedeți, omul nu-și poartă pușca degeaba.

Natașa își ridică privirea speriată. Nu degeaba ? Oare fiecare din aceste genți țuguiate, cu patul de lemn ieșind afară și atîrnată de un șnur, să reprezinte vieți omenești ? Să mai numere încă cincizeci...

Omul se așeză pe masă și-și descheie scurta. Prin deschizătura cămășii apărură, desenate într-un tatuaj fin, cîteva guri albastre de dragon. El scoase o tabacheră de argint cu monogramă și o deschise în fața Natașei. Cu degete tremurînde Natașa luă o țigară.

Studentul întrebă :

— Prin urmare, dumneata umbli singur ?

— Singur.

Studentul își miji ochii și dădu drumul unui rotocol de fum.

— Ca la vînătoare... De fapt e original. Vînător de cranii. Mayne Reid [1] are un astfel de roman.

Natașa privi cu neliniște la noul venit care se odihnea, căutînd să-l vadă dacă nu cumva

[1] *Mayne Reid* (1818—1883), scriitor englez, autor de romane de aventuri pentru tineret. (N. ed.)

se supărase. Dar nu : omul nu se supărase cîtuși de puțin. Studentul continuă :

— De fapt, de ce umbli de unul singur ?

Omul îi răspunse cu nepăsare :

— Sînt anarhist.

— Anarhist ? exclamă entuziasmat studentul. Ce întîmplare. Știi, eu l-am citit pe Stirner [1] : mi-a făcut o impresie teribilă. Și, în general... „Nici dumnezeu, nici stăpîn !“ Strașnic !

Natașa termină de numărat. Anarhistul se sculă, își încheie scurta, introduse cartușele cu mișcări repezi, ce păreau foarte obișnuite, în cartușieră, își strînse cordonul și ieși privind-o fix și îndelung pe Natașa.

Studentul oftă, plescăind din limbă.

— Ce... înfiorător e, nu-i așa ? Probabil că-l iubesc și femeile... Dumneata ce crezi ? Ești în măsură să știi...

Ușa se deschise. Era Ivan. El strigă din prag :

— De la statul-major se cer urgent două mitraliere și vreo douăzeci de benzi.

— Două mitraliere ? De mirare porucicul Harlamov își scoase ochelarii. De unde ? În tot palatul Tavriceski nu avem decît patru, și nici astea nu sînt bune de tragere... Pot să vă dau puști și săbii.

— Puști și săbii avem și noi destule, răspunse Ivan, încruntîndu-se. Dar cum vine asta, că nu sînt mitraliere ? Fără mitraliere nu putem face față...

[1] *Stirner, Max* (1806—1856), filozof idealist german. (N. ed.)

— Dar ce s-a întîmplat ? Nu cumva... întrebă porucicul, coborînd vocea.

Ivan răspunse în silă, tot cu glasul scăzut :

— În intrarea Ciubarov a început se pare o acțiune mare : a venit adineauri un soldat care zice că în casa din colț sînt instalate mitraliere. Pe stradă au fost împușcați vreo 80 de oameni, poate chiar o sută ; nu te mai poți apropia, că s-au instalat solid. Și pe șoseaua Vîborg, echipe de cicliști acționează contra muncitorilor... Care va să zică nu aveți mitraliere ?

Ivan ieși. Porucicul, clipind din ochii-i miopi, își ștergea gînditor ochelarii. Studentul îi șopti repede la ureche :

— Eu... am auzit. După părerea dumneavoastră, e tare periculos ?

Porucicul ridică nemulțumit din umeri.

— Naiba știe ! Parcă poți să calculezi ceva dinainte pe o mare atît de agitată ! Și la noi, de fapt, nici n-are cine să calculeze...

— Cum adică ? întrebă cu teamă studentul. Dar statul-major ? Acolo e doar colonelul, sînt ofițeri.

— Ce colonel ? spuse Harlamov făcînd o grimasă. E ca și civil : a fost directorul bibliotecii Academiei Militare. Are studii universitare. Nu i-ai văzut insigna ?

— Cum ? aproape că țipă studentul. Doar am văzut cu ochii mei și tunica, și pintenii, și arma, și cele două trese pe epoleți. Și toată lumea îi spune colonel.

— Dar cum vrei să-i spună ? se strîmbă de-a binelea porucicul. După funcție, gradul lui este egal cu al unui colonel și de aceea are pe epoleți două trese, ca orice colonel ; însă — n-ai remarcat ? — epoleții lui sînt mai înguști decît ai noștri. În rest nu există diferență : pinteni, curele, armă...

— Civil !... spuse decepționat, cu voce tărăgănată, studentul. Și eu care credeam... după ținută...

— Într-adevăr, ținută are ! se mai înmuie porucicul. Dar în general... ce fel de stat-major e ăsta, dacă n-are ofițeri ; un bibliotecar și niște praporgici...

Ușa se deschise din nou. Din prag, Martianov spuse posomorît :

— Dacă n-aveți mitraliere, atunci mai dați-ne măcar cartușe. Pentru patruzeci de oameni, să zicem, cîte cinci încărcătoare.

Capitolul 46

CIUBAROV

Pe Ligovka, de după colțul intrării Ciubarov, răsunau focuri de armă. Soldați și rezerviști cu cruci la căciuli, desfășurați în lanț, încercuiseră casa cu etaj de la colțul străzii, trăgînd dezordonat și cu patimă focuri dese. De la ferestrele de sus, sparte și astupate cu perne, plăpumi și saltele, răspundeau în lătrat repezit mitralierele.

Un camion frînă aproape de colț. Din camion sări Martianov, urmat de Ivasenko și de

soldați din regimentul Pavlovski. Martianov strigă :

— Hei, tovarăși ! Care-i aicea mai-marele ?

Unul din soldații aflați mai aproape răspunse supărat, dezlipindu-și fața de patul puștii :

— Aicea toți sîntem mai-marii.

Martianov îl prinse cu degetele de gulerul mantalei.

— Dacă-i așa, atunci dă raportul. Care-i încurcătura ? Eu sînt de la palatul Tavriceski, de la statul-major.

De la statul-major ? De la palat ? Soldatul luă poziția de drepți. Ce-o mai fi și asta ?! Au început să numească șefi dintre soldați ? Iar ăsta se vedea după ochi că e aspru.

Soldatul raportă că mergeau pașnic, amestecați cu civilii, iar de-acolo, din casa de la colț, au început să tragă deodată cu mitraliera. Cinci din ai lor au fost doborîți...

— ...Noi, bineînțeles, am răspuns numaidecît. Da n-am izbutit să pătrundem cu nici un chip, că trăgeau din toate părțile. Și ușa aia parc-ar fi de fier : am cercat s-o fărîmăm cu paturile puștii, da n-am făcut nimic. Acolo-i casă de petreceri, lumea zice că sînt și muieri d-alea... Da uite că erau și mitraliere, așa că, vezi...

Martianov porni încet de-a lungul lanțului de soldați, examinînd casa. Se întoarse și făcu un semn cu mîna.

— Ascultă comanda la mine ! Retragerea după colț. Fuga, marș !

Și o luă el însuși la fugă, dînd exemplu. După colț, feriți de gloanțe, se opriră. Mitraliere continuau să țăcăne cu același avînt, ca și cum nu s-ar fi încrezut în retragerea adversarului. Dinspre piața Znamenskaia se apropie în grabă la auzul împușcăturilor un grup de soldați, scoțîndu-și puștile de pe umăr, din mers. Martianov își îndreptă cascheta.

— Uite ce-i, băieți. Din față, fără îndoială că n-o să punem mîna pe ei... Să zicem tu, Ivasenko, să rămîi aici. Ia-ți vreo zece oameni și adăpostește-te cu ei uite colo, în dosul nămeților. Zăpada oprește gloanțele. Țineți casa sub foc, și trageți focuri rare. Iar eu cu ceilalți am să intru din fundătură, dinspre casa vecină : spargem zidul, și gata. Ai priceput ? În Galiția am fost nevoit să fac așa în două rînduri, în luptele de stradă : tot prin zid.

Unul din cei care se apropiaseră, un ins bărbos, cu ordinul Sf. Gheorghe pe piept, zîmbi. Martianov simți un miros ușor de alcool.

— Prin zid ? Asta-i bună ! Să ne mai căznim și mîinile... Da ce sîntem noi, pietrari ? Îi luăm noi și-așa, în baionete...

— Ai să-i iei ! răspunse înciudat cel care-i raportase lui Martianov. Noi am atacat de trei ori și-am pierdut oamenii degeaba. Uite-i cum zac...

Bărbosul privi trupurile negre, nemișcate, ce zăceau întinse în zăpada albă, și dădu din cap cu dispreț :

— Sînteți niște țingăi, asta e ! Pesemne că n-ați mai mirosit praf de pușcă. După cît văd, nu sînteți decît rezerviști, cu toate că v-au decorat. Pe cînd noi sîntem activi, de pe front,

am stat și în tranșee... Facem trebușoara asta cît ai clipi ! Va să zică, la intrarea aia de colo, așa ?

El se aplecă și țîșni cu capul înainte, parcă înotînd.

— Ura-a-a !

Mitralierele începură să țăcăne luîndu-se la întrecere. Soldații mai apropiați se avîntară după el, de-a curmezișul străzii, dar îndată se retraseră. Bărbosul se lovi din fugă cu fața de un tarac și căzu, rămînînd întins pe caldarîm. În urma celor care se retrăgeau, se tîrau răniții, scormonind zăpada cu palmele.

— Soldatul este dator să asculte ordinul de luptă, spuse sever Martianov. Dacă bărbosul vostru ar fi scăpat teafăr, l-aș fi arestat. Cu atît mai mult că era și amețit de băutură : ăsta-i lucrul cel mai urît. Deci, faceți după cum am dat ordin. În trăgători. Și fiți cu ochii în patru, să nu care cumva să fugă ăia în timp ce noi îi înconjurăm... Imediat ce dau semnalul printr-un fluierat, să întețiți focul pînă la maximum. Și să strigați ca la atac. Să le atrageți atenția asupra voastră, ați înțeles ?

Capitolul 47

BREȘA

În drum, ocolind prin fundătură, luară de la niște rîndași răngi de fier și topoare. Înaintară în lanț unul după altul chiar pe lîngă case, ca

să nu fie observați prea devreme, cu toate că focul continua mereu și nu era de crezut ca cineva să scoată capul pe fereastră. Cu puțin înainte de a ajunge la casa din colț, Martianov se îndepărtă cu cîțiva pași de trotuar și măsură din ochi obiectivul : etajul întîi al casei vecine, în fața intrării căreia se oprise, era ceva mai înalt decît al casei din colț. Martianov dădu din cap cu satisfacție.

— Așa e chiar mai bine. Hai, fraților, adunarea ! Vîrî două degete în gură și fluieră tare, strident. Și numaidecît își făcu vînt cu umărul în ușa încuiată. Dinspre colț începură să tragă turbat puștile. Ajunse pînă la ei un strigăt puternic de asalt : nu strigau numai soldații, ci toată lumea de pe stradă.

Ușa trosni, desfăcîndu-se din țîțîni. Trosnetul lemnului răsună pînă departe pe scara pustie și întunecoasă.

— De-ar fi măcar o lumină cît de mică ! Afurisiții ! Bine barem că nu trebuie să urcăm mult.

Pe al doilea palier aprinseră un chibrit. O ușă. O placă de alamă cu un nume. Unul din soldați ridică patul puștii. Martianov îl prinse de mînă.

— Stai ! Aici sînt locatari pașnici. Trebuie să procedăm frumos.

Găsi, pipăind, butonul soneriei și sună.

Ușa se deschise imediat, parcă cei dinăuntru ar fi așteptat anume să sune cineva ; or fi auzit oare tropăitul cizmelor pe scară ?

— Doamne Isuse Cristoase !

Bătrîna care deschisese se dete înapoi, speriată. În casă ardea lumina. Soldaţii îl urmară pe Martianov în fugă, traversînd camerele pînă ajunseră la ultima. Un perete. Chiar cel învecinat cu casa din colţ. În dreapta, o uşă.

— Acolo nu se poate. Acolo-i un bolnav.

Martianov dădu la o parte o fată într-un capot pestriţ, cu buzele vopsite, care le bara drumul, şi intră. În pat, cu plapuma trasă peste cap, era într-adevăr cineva... Să fie o femeie ? S-o fi ruşinat ?

Patul se afla în partea stîngă, chiar lîngă peretele care trebuia spart. La un semn al lui Martianov, patru soldaţi apucară patul de speteze le încovoiate şi nichelate şi îl traseră de la peretele în care în aceeaşi clipă începură alţii să izbească cu rângile de fier. De sub plapumă, se iţi o clipă, agăţîndu-se convulsiv de marginea înclinată, o mînă într-o manşetă albă, scrobită. Martianov fluieră.

— Hei ! După cît se vede e complet echipat !

Smulse plapuma şi cearşaful. De pe pernă îl privi cu frică şi ură un ochi decolorat, gălbui. O faţă brăzdată de riduri, bărbierită, un guler alb, o cravată, o haină.

— Cum s-ar zice, am prins pasărea ! Percheziţionaţi-l, băieţi, şi duceţi-l de aici. Să stea sub pază ! Mai tîrziu ne lămurim noi.

Rângile loveau peretele cu îndîrjire. Cărămizile cădeau cu zgomot.

— Mai uşor, mai uşor... Poate n-au să audă chiar de la început.

— Nu vor auzi. Aicea... parc-am fi la gorganul Malahov. I-or fi asurzit chiar împuşcăturile lor...

Peretele se prăbuşi cu zgomot. Un nor de praf cu miros înţepător de var se ridică în sus. Se auzi zăngănit de sticlă spartă. O fi fost de partea cealaltă vreo oglindă ?

Martianov trecu primul prin spărtură. În camera inundată de o ciudată lumină albastră, izvorîtă dintr-un lampion chinezesc împodobit cu ciucuri şi dragoni auriţi, ghemuite într-un ungher îndepărtat se aflau cinci... şase... zece femei, pe jumătate goale, în rochii de mătase elegante, şi ţipau înnebunite de groază. Într-un colţ, sub un baldachin albastru, se afla un pat imens de două persoane. În plafonul baldachinului era fixată o oglindă. Pe pereţi erau pictate femei goale şi lebede... Uşa era închisă, iar dincolo de ea ţăcănea o mitralieră.

Uşa fu dată de perete. Chiar în faţă ferestrele. La ferestre, în norii de fum, deasupra duşumelei acoperite cu cioburi de sticlă şi cartuşe goale, erau oameni în mantăi negre, cu spatele încovoiat şi cu coatele ridicate, ţinînd puştile la ochi. Martianov trase în ceafa celui mai apropiat. Şi, mînuind a doua oară închizătorul, zări prin negura de fum de pulbere, sub o căciulă neagră şi rotundă cu stema ţaristă — vulturul cu două capete — chipul înspăimîntat de moarte al unui vardist, întors spre el.

Şi în dreapta, şi în stînga cei surprinşi aruncau cu zgomot puştile, ridicînd mîinile în sus.

Mitralierele tăceau. Soldații, proptindu-se cu spatele de perete, trăgeau foc cu foc.

— Fraților ! Noi n-am făcut-o de voia noastră !...

— Dar voia unde se află ? Nu-i în tine... ucigașule ?

Capitolul 48

ÎN MIEZ DE NOAPTE

La palatul Tavriceski se întoarseră aproape de miezul nopții. Pe străzi tot se mai îmbulzea mulțimea. Și în curte, în fața palatului, în jurul focurilor care ardeau puternic, stăteau în picioare sau chiar ședeau soldați pe zăpada zgrunțuroasă și murdară. Un tun singuratic își îndrepta înfricoșător țeava goală spre Liteinîi (Martianov știa că nu erau obuze pentru el).

În vestibul, se ciocniră de Marișa, de Feodor și de alți tovarăși care ieșeau.

— Ați terminat ? Ședința, zic, ați terminat-o ?

Feodor răspunse încruntîndu-se dezaprobator:

— Ce să „terminăm"... Nici n-am început-o. De-ai noștri sînt foarte puțini.. Voi vă răfuiți acolo cu mitralierele, iar menșevicii îi dau zor cu gura... Am spus eu că o să fim în minoritate, și așa a și fost : în Comitetul executiv s-au vîrît o grămadă de socialiști-revoluționari și de menșevici, pe-ai noștri poți să-i numeri pe degete...

Ciheidze a fost ales președinte, iar Kerenski vicepreședinte. Mi-e și rușine să spun : menșevicii erau cît pe aci să-l aleagă în Comitetul executiv pe „Ghigorț".

— Pe Hrustalev ? exclamă Martianov. Ăla care în '905 a fost președinte ? Păi îl știe toată lumea că-i trădător !

— Tocmai asta e, că-l știe toată lumea. Și totuși l-ar fi ales, de n-ar fi protestat ai noștri. Ce oameni !

— Cine a intrat dintre ai noștri ?

— Doi tovarăși din birou... Tovarășul Vasili... M-au ales și pe mine... Dar totuna e : dînșii sînt de zece ori mai mulți.

— Ei, de zece ori... spuse Marina căutînd să-l liniștească. La ședință au fost cu totul vreo cincizeci, șaizeci de persoane... Aveți răbdare, cînd se va întruni un Soviet adevărat, complet...

— O să fie același lucru, spuse Feodor cu ciudă în glas, făcînd un gest de lehamite. Parcă nu-i știu eu pe-ai noștri ?... Or să stea ei la ședință, cînd în cartiere răsună focuri de armă ! Dar și fără asta mai sînt multe de făcut. Iar aici... Eu am crezut că e vorba într-adevăr de putere... Cînd colo, menșevicii, după cîte văd, au cu totul alte gînduri. Azi-noapte au ales comisii : de aprovizionare, sanitară... uite, pe Marișa au repartizat-o în comisia sanitară ; mai bine nu venea de loc la ședință, că așa o înlătură de la munca adevărată... Au hotărît să editeze un ziar al Sovietului... Atît... Tu încotro te duci ? La statul-major ?

— Bineînțeles că la statul-major, unde aș mai putea să mă duc ? răspunse Martianov. Pe-acolo ce mai este, n-ai auzit ? Băieți, voi duceți-l pe arestat, iar eu m-oi opri la depozit să predau armele.

El își întoarse privirea spre bătrînelul ras și îngrijit care stătea cu capul în jos, escortat de soldați, și surîse cu scîrbă :

— Uitați-vă la el, se cheamă că-i unul din cei mai vechi senatori ! S-a ascuns în patul unei tîrfe... Ăștia n-au pic de rușine... Hai, mișcă !

În coridor, pe dreapta și pe stînga, cît vedeai cu ochii, stăteau ghemuiți unii într-alții, pe dușumea, o mulțime de soldați. Unii erau fără arme, alții cu pușca strînsă în brațe. Și toată clădirea răsuna de sforăituri dese și grele.

— Au obosit, din lipsă de antrenament, spuse rîzînd Martianov, și păși prudent peste picioarele celor care dormeau. Se înțelege : asta-i mai ceva decît o etapă de patruzeci de verste.

Departe, în față, se deschise o ușă. În coridor se ivi un om gras, cu burta proeminentă.

— Rodzeanko n-are somn ! pufni în sinea lui Martianov. Vorba aia, îl mînă și pe el nevoile...

Dar numaidecît își curmă rîsul. În urma lui Rodzeanko se ivi agale statura arătoasă a lui Nekrasov, iar după dînșii alte cîteva persoane. Traversară coridorul spre camera cu numărul 42.

— La statul-major ? mormăi Martianov, și grăbi pasul. Asta ce-o mai fi ? Ce treabă au ei acolo ?

Capitolul 49

PRELUAREA PUTERII

La zgomotul pașilor veniți dinspre ușa interioară care nu fusese deschisă toată seara, toți cei din camera cu numărul 42, a statului-major, întoarseră capul. Sokolov, în picioare împreună cu roșcovanul, lîngă masă, ridică mirat din sprîncene.

— Rodzeanko ?

Orologiul vechi din turn bătea ritmic și egal. Unsprezece, douăsprezece bătăi... Exact miezul nopții. Praporgicul, postat lîngă perete, de serviciu la telefon, îndepărtă receptorul și strigă :

— Cazărmile de vînători sînt atacate de o unitate pare-se de infanterie, pe linia ferată imperială dinspre Țarskoe Selo.

Tăcu apoi, agăță receptorul și luă grăbit poziția de drepți, văzîndu-l pe Rodzeanko care intrase urmat de grupul celor din Dumă.

Rodzeanko, fără să salute și ținîndu-și sus capul cărnos pe gîtul scurt, se apropie de masă și se așeză fără să se uite în jurul său. În spatele fotoliului se postară Nekrasov, Tereșcenko și alte cîteva figuri cu sau fără bărbi. Rodzeanko începu să vorbească, parcă în silă, ca și cum și-ar fi tras vorbele cu cleștele.

— Comitetul provizoriu al Dumei de stat a hotărît să preia asupra sa restabilirea ordinii în oraș, tulburată de ultimele evenimente. Dumneavoastră, ca militari, trebuie să înțelegeți cît este de necesar ca ordinea să fie restabilită

în cel mai scurt timp. Comandant al orașului este numit colonelul de stat-major Enghelhardt, membru în Duma de stat.

De după spatele lat al lui Nekrasov salută, printr-o plecăciune elegantă și ușoară, un civil tînăr cu barbișon după moda pariziană, ca și cum s-ar fi recomandat spunînd : eu sînt Enghelhardt.

Sokolov, care se așezase ostentativ de îndată ce luase loc Rodzeanko, sări de pe scaun.

— Cum vine asta ? Despre ce-i vorba ? Ce fel de comandant, cînd există statul-major ?... Iată pe șeful confirmat de Comitetul executiv al Sovietului. Colonelul... și cu un gest arătă spre roșcovan.

Ochii congestionați și brăzdați de vinișoare roșii ai lui Rodzeanko se fixară asupra lui Sokolov cu o privire grea, bovină. Fața i se făcu stacojie. Deodată, izbi cu palma în masă.

— Ei nu, stimați domni, să ne fie cu iertare... Dacă ne-ați silit să ne băgăm în povestea asta, atunci fiți buni și ascultați-ne.

Sokolov roși la rîndul lui.

— Să ascultăm ? Dacă e așa... noi... eu voi convoca pentru o ședință urgentă Comitetul executiv și...

— Nikolai Dmitrievici, îl întrerupse Nekrasov zîmbind și făcînd un semn moale cu mîna. Ce iute sînteți !... Nu-i nevoie să convocați Comitetul executiv, deoarece totul s-a făcut de comun acord cu el. Și, în definitiv, despre ce fel de opoziție poate fi vorba, dacă din Comitetul nostru fac parte Kerenski și Ciheidze, adică

toată conducerea Comitetului executiv ?... Oare Alexandr Feodorovici nu v-a spus încă ?

În acest timp, Rodzeanko, sprijinindu-se puternic pe brațele fotoliului, își ridică trupul puhav și, gîfîind, se îndreptă spre ieșire. În urma lui plecară și ceilalți. Praporgicii începură să șușotească între dînșii și trei dintre ei se îndreptară grăbiți spre ușă, ieșind împreună cu Enghelhardt. Sokolov desfăcu brațele, nedumerit.

— Fenomenal ! Au venit, s-au „proclamat" și au plecat... Mai rău decît șobolanii lui Gogol [1]. Cum socotiți că trebuie înțeles acest lucru ? Cine o mai fi și Enghelhardt ăsta ? Îl cunoști de la Academie, colonele ?

Roșcovanul dădu din cap.

— Îl cunosc. Fost ulan [2] din gardă, ținea cai de curse, uneori lua șmecherește premii la alergările fără obstacole și niciodată nu participa la alergările cu obstacole. Din principiu. Probabil că și în politică procedează după același principiu. Dacă se urcă acum în șa înseamnă că după calculele lui nu se prevăd obstacole.

— Atunci de ce a plecat ?

— Pentru orice eventualitate. Oricum, nu există garanții absolute : muncitorii și soldații... n-au depus deocamdată armele, prin urmare nu poți să garantezi pentru nimic. Iar cu Zenkevici, sînt gata să-mi pun capul că s-au și în-

---

[1] Vezi „Revizorul" de N. V. Gogol, actul I, scena 1. (N. ed.)

[2] În armata țaristă, soldat sau ofițer de cavalerie ușoară. (N. ed.)

ţeles. Este foarte probabil să se fi înţeles şi cu Cartierul general.

— Ne-au trădat ? întrebă răguşit Martianov. Sokolov se întoarse spre el revoltat.

— Cum poţi... chiar numai cu gîndul ! O dată ce acolo sînt Ciheidze şi Kerenski... Mărturisesc că în cea dintîi clipă m-am înfuriat. În primul rînd, aşa mi-e firea şi mai cu seamă nu-l pot suferi pe acest reacţionar gras, Rodzeanko. Dar, dacă e să judecăm obiectiv, ar fi o greşeală politică să nu luăm în consideraţie Duma de stat. Chiar dacă ne referim la insurecţie. Cui oare i s-a prezentat acest brav sergent-major Kirpicinikov care şi-a adus primul compania de soldaţi din regimentul Volînski la palatul Tavriceski ? De-a dreptul lui Rodzeanko : s-a pus la dispoziţia lui şi nu a Sovietului.

— După cîte am auzit, n-a intrat nici în Soviet, spuse Martianov, zîmbind ironic şi uitîndu-se printre gene. Aşa, aşa !

Uşa laterală dinspre camera cu numărul 41 fu dată în lături. În încăpere intră un soldat.

— Permiteţi să raportez. A venit chiar acum, în fugă, un muncitor şi spune că la fabrica de băuturi spirtoase, care-i aici în apropiere, s-au adunat mii de oameni. Cică umblă printre ei nişte indivizi care... într-un cuvînt, îi aţîţă să devasteze clădirea.

Roşcovanul îşi încruntă sprîncenele.

— Praporgic Savelov. Să iei imediat dintre cei care dorm în sala semicirculară vreo două sute de oameni şi să mergeţi la fabrică. Ocupaţi curtea. Dacă mulţimea se va năpusti, acţionaţi cu armele, fără nici o ezitare. Vin şi eu îndată. Dumneata rămîi în locul meu, tovarăşe Martianov.

— Să folosească armele ?! Sokolov îşi strînsese în palmă barba neagră. Oare nu e prea drastic, colonele ? Orişicît, e vorba de popor !

În loc de răspuns, roşcovanul îşi strînse mai tare centura, îşi îndreptă tocul revolverului pe şold şi ieşi.

Telefonul începu să sune. Ivan ridică receptorul. La ureche îi strigă o voce clară, vioaie, întrebînd precis, milităreşte :

— Statul-major ? Vorbeşte praporgicul Kuzmin de pe şoseaua Vîborg. După al doilea foc tras din maşina noastră blindată, cicliştii s-au predat. Telefonez din clădirea lor. Cazarma a fost ocupată de detaşamentul de muncitori de la uzinele „Aivaz".

— Ce pierderi aveţi ? întrebă cu voce surdă Ivan. Vă rog să raportaţi nominal.

La capătul celălalt al firului, se auziră glasuri : probabil că praporgicul întreba. Aşa şi era, deoarece în receptor se auzi din nou vocea lui clară :

— Doi morţi : Sergheev, comandantul detaşamentului, şi Kosmin. Cinci răniţi. Conducerea a fost preluată de Nikita Sizov pentru merite deosebite în luptă. Nu aveţi ordine noi ?

— Aşteaptă la telefon, spuse posomorît Ivan, chemîndu-l printr-un semn pe Martianov. Pe suflet i se lăsă o mare greutate : Sergheev era

un tovarăş bun, inimos şi ferm. Şi soarta detaşamentului a început să-l neliniştească. Nikita, „fiara din beznă". Oare nu s-a găsit altul mai de nădejde, cineva dintre membrii de partid ?...

Capitolul 50

„RESTAURAŢIA BOURBONILOR"[1]

Izbutiră să salveze depozitul de vinuri, cu toate că pînă dimineaţa mulţimea vui ameninţător şi surd în faţa porţilor încuiate. Oamenii se împrăştiară abia în zorii zilei.

Şi aproape îndată după aceea, se telefonă la statul-major de la fortăreaţa Petropavlovskaia că în piaţă au apărut muncitori înarmaţi şi s-ar părea că se pregătesc pentru asalt. Comandantul fortăreţei cerea ca, pentru a evita o eventuală vărsare de sînge, să se preia fortăreaţa, întrucît el socotea că rezistenţa nu mai avea nici un sens. Roşcovanul plecă imediat într-acolo.

Înapoindu-se peste două ore în camera cu numărul 42, roşcovanul n-o mai recunoscu. Impunător, într-o ordine strict ierarhică, erau înşirate birouri masive de stejar şterse oglindă.

[1] Sub această denumire este cunoscută în istorie perioada dintre anii 1814—1830, în Franţa, cînd puterea a trecut din mîinile lui Napoleon Bonaparte din nou în mîinile dinastiei Bourbonilor. (N. ed.)

La fiecare din ele, cu epoleţi şi eghileţi strălucitori şi foşnind din copertele dosarelor încă neîncepute, era instalat cîte un colonel de stat-major. Cîţiva furieri eleganţi şi două-trei fete cochete, cu cîte un moţ obraznic într-o parte şi cu pieptănaşi înfipţi în ceafă, băteau la maşinile de scris. Aghiotanţii, umflîndu-şi pulpanele tunicilor în mişcările legănate ale şoldurilor pline, în pantaloni de călărie strîmţi şi cu cizme de lac, siguri de sine şi plini de voie bună ca la ei acasă, zburau de la maşinile de scris la mesele şefilor şi de la o uşă la alta.

Roşcovanul îşi roti privirea prin cameră, zîmbind ironic :

— „Restabilirea ordinii" ?

Enghelhardt, care şedea la masa prezidenţială, ridicîndu-se în picioare zîmbi şi el, insinuant şi duşmănos.

— Sînt bucuros să vă văd... Cred că sînteţi la curent ?

— La curent, cu ce ? întrebă stînd ca şi înainte în uşă, roşcovanul.

— Lovitura de stat poate fi socotită ca terminată. Ultimii soldaţi ai generalului Zenkevici s-au împrăştiat, eşaloanele generalului Ivanov au fost oprite de... feroviari... El, de altfel, nici nu intenţiona să întreprindă... Consiliul de miniştri şi-a înaintat demisia încă de ieri. A rămas doar să fie numit un nou guvern.

— Dar Nicolae ?

— Împăratul a părăsit Marele cartier general, dar s-a oprit la staţia Dno...

— „Împăratul a ajuns la Dno[1]" ! Asta sună simbolic.

Enghelhardt mută pe masă tamponul.

— Așa că, ținînd seama de aceasta... așa-numitul stat-major de ieri a fost lichidat, deoarece funcțiunile lui, o dată cu încetarea operațiunilor militare, au luat sfîrșit. Comitetul Dumei de stat l-a înlocuit cu un organ căruia i s-a dat denumirea de Comisie militară, comisie al cărei președinte am fost numit eu.

El își apleca ușor capul îngrijit, ca și în noaptea precedentă, la prezentare, și coloneii, fără să se ridice de pe scaune, își ciocniră tocurile zăngănind din pinteni : prințul Tumanov, colonelul Samson von Himmelschern, colonelul Romanovski, colonelul Iakubovici.

Enghelhardt continuă, ținîndu-și ca și înainte capul într-o parte :

— Și de aceea dați-mi voie ca, în numele Comitetului, să vă mulțumesc dumneavoastră personal și colaboratorilor dumneavoastră pentru activitatea plină de abnegație în clipele de cea mai mare răspundere și... deoarece, după cum vedeți, activitatea aparatului de stat normal se restabilește... colonelul Andogski m-a rugat să vă transmit că... Academia așteaptă înapoierea dumneavoastră la atribuțiunile obișnuite...

Roșcovanul izbucni pe neașteptate în rîs.

— Păi, de fapt, asta și fac : îmi exercit „atribuțiunile" mele „obișnuite", numai că acestea au luat alte forme. De altfel, am să-i comunic

[1] *Dno* — fund. (N. t.)

personal acest lucru șefului cancelariei. Am onoarea.

Îl salută pe Enghelhardt, în maniera acestuia, printr-o înclinare a capului într-o parte, și ieși. În urma lui zornăiră sub mese pintenii coloneilor, în semn de rămas bun.

Pe coridor, veneau în întîmpinare Ivan și Martianov. Martianov strigă încă de departe :

— Ați fost la statul-major ? Ați văzut ce se petrece acolo ?

— Am văzut, dădu din cap roșcovanul. „Restaurația Bourbonilor" : așa sînt numite în istorie asemenea cazuri.

Ivan se încruntă : cuvintele îi erau necunoscute, străine, și să-i vorbești unui om cu vorbe pe care nu le înțelege înseamnă lipsă de respect. De aceea întrebă cu voce lipsită de amabilitate :

— Și acum încotro ?

— Dar dumneata ? răspunse tot printr-o întrebare roșcovanul și privi spre Martianov.

— La secția soldaților, așa zic eu, răspunse Martianov. Cred că așa va hotărî partidul. Am fost pe la fracțiune[1] : deocamdată acolo nu-i nimeni... Și în general, ceva nu e în regulă. A apărut un număr din „Buletinul" Sovietului. Nu l-ați văzut încă ?

Scoase o foaie de ziar, umedă încă, și urmări cu degetul rîndurile articolului de fond.

[1] Este vorba de grupul de deputați bolșevici din Duma de stat. (N. ed.)

— Poftim... „Invităm întreaga populaţie a capitalei să-şi strîngă rîndurile în jurul Sovietului şi să ia în mîinile sale conducerea tuturor treburilor locale". Locale ! Cum trebuie înţeles acest lucru ? Sovietul va fi în locul Dumei orăşeneşti ?

— Asta nu, dădu din cap roşcovanul. Nu vor renunţa ei la Duma orăşenească. Cît despre felul cum trebuie înţeles acest lucru, întrebaţi-l pe Ciheidze : uite-l că vine. Apropo, verificaţi dacă în ceea ce priveşte statul-major există într-adevăr o înţelegere.

— Unde-i ? întrebă Ivan cu vioiciune.

— Uite-l colo. A ieşit din biroul lui Rodzeanko.

Direct spre ei, clătinîndu-se pe picioarele şubrede, slabe şi scurte, venea, lipit aproape de perete, ca şi cum s-ar fi sprijinit de el, un om scund, gîrbovit, năpădit pînă pe sub ochi de o barbă deasă, tunsă în formă de barbişon ascuţit.

— Ăsta e ? întrebă neîncrezător Martianov. Imposibil.

— De ce ?

— Aşa... Oare preşedintele Sovietului revoluţionar aşa trebuie să arate ? Păi ăsta abia se ţine pe picioare. Şi se tot uită înapoi, ca şi cum s-ar teme să nu-l apuce vreo căţea de picior.

Roşcovanul întinse mîna, ca să-şi ia rămas bun :

— Ăsta-i omul, dacă-ţi place ! Ei, la revedere. Ne întîlnim la Secţia soldaţilor.

— Dar discuţia nu te interesează ? îl întrebă Martianov reţinîndu-i mîna.

— Nu ! dădu din cap roşcovanul rîzînd. Mai bine mă duc să iau o gustare. Uitaţi-vă : şi cei de la depozitul de arme au luat-o din loc. Prin urmare şi pe dînşii „i-au pus pe liber".

Ciheidze era acum aproape. Cei doi tovarăşi i-au barat drumul. Înclinîndu-şi păsăreşte capul într-o parte, Ciheidze începu să asculte ce i se spunea despre cele ce se petrec în camerele 41 şi 42.

Fără să-i lase să termine, el îşi desfăcu într-un gest resemnat palmele acoperite de creţuri.

— E lipsă de tact, da... e o lipsă de tact revoltătoare ! În genul Bourbonilor. Comitetul executiv le va pune în vedere. Însă, de fapt, ei procedează just. Între Comitetul provizoriu al Dumei şi Soviet există într-adevăr o înţelegere. Şi noi, bineînţeles, nu avem de gînd să le contestăm puterea. Ar fi o stupiditate să forţezi istoria ; mersul istoriei nu poate fi schimbat, nu-i aşa ? Iar istoria le încredinţează lor viitorul imediat. Vreau să spun burgheziei.

— Dar Sovietul ? îl întrerupse Ivan.

— Sovietul ! rosti sever Ciheidze şi-şi încruntă sprîncenele stufoase. Sovietul are destule treburi, treburile locale : n-aţi citit încă ziarul ? Iar în ce priveşte politica generală a statului ca organ al democraţiei revoluţionare, Sovietul reprezintă controlul asupra guvernului burghez.

— Deci nu reprezintă puterea ?

Ciheidze parcă-şi pierdu puţin cumpătul.

— De ce nu puterea ?

— Prin urmare avem două puteri ? Martianov clătină din cap. Nu prea pricep cum pot încăpea două săbii într-o teacă.

— Nu într-o teacă ! îl fulgeră din ochi Ciheidze, care se enervă subit, ci alături ! Acest cuvînt îl puteţi înţelege : alături !

Şi cu un pas, de astă dată hotărît, porni repede mai departe, prin mijlocul coridorului. Ivan începu să rîdă.

— „Puteţi înţelege"... Dacă mai explici, tot aşa ca şi ieri şi ca acuma, şi un nătărău are să priceapă cum stau lucrurile... Ehei, ce-o să vă mai zboare fulgii ! Hai să mergem iarăşi la fracţiune, ce zici ? Poate a venit tovarăşul Vasili.

Capitolul 51

ORDIN DE ZI Nr. 1

Nu ajunseră însă pînă la Comitetul executiv. De-a curmezişul drumului, dinspre intrarea principală, răsunară trompete : cîntau „Marsilieza". Prin sala semicirculară nu se putea răzbate. Şi sala Ekaterininski era ticsită de soldaţi şi matrozi aliniaţi, cu arma la picior. În spatele coloanelor, în galeria care se întindea de-a lungul peretelui din fund, stătea un om grav, arătos, gras şi congestionat la faţă, cu nasul coroiat. Ivan dădu semnificativ din cap : din nou Rodzeanko, şi din nou vorbeşte soldaţilor ; ieri, toată ziua, nici n-a coborît de la tribună. Cum se adună niscaiva soldaţi, hop şi el. Printre muncitori, vezi bine, nu se bagă. Dar încearcă să se vîre între ei şi soldaţi, ca o aşchie, pentru că soldatul se descurcă încă prost în politică şi să-l duci cu zăhărelul nu-i o treabă prea grea pentru de-alde ăştia, cum e şi Rodzeanko, arătos şi mereu cu vorba că a fost, dragă doamne, şi el în regimentul Preobrajenski.

În faţa lui Rodzeanko stătea un tînăr ofiţer salutînd cu sabia scoasă din teacă, îmbrăcat cu o tunică cu guler roşu brodat cu fir de aur, cu manşete roşii şi cu petliţe aurite. Ofiţerul vorbea încordîndu-şi vocea care i se înnăbuşise de atîta zel.

— Încă din timpurile împărătesei Elisabeta I, pe care în anul 1747 au urcat-o pe tron baionetele companiei de grenadieri din regimentul Preobrajenski, baionetele inimoşilor şi bravilor ostaşi din garda imperială, visul libertăţii poporului a devenit o tradiţie glorioasă a regimentului Preobrajenski. Din veac în veac a strălucit deasupra regimentului nostru steaua libertăţii. Şi astfel, cei din regimentul Preobrajenski au purtat pînă în timpurile noastre visul şi dorul de libertate şi au fost printre primii care au răspuns la emoţionanta ei chemare.

— Canalia ! rosti chiar lîngă urechea lui Ivan o voce înceată şi stăpînită. Alaltăieri, pe podul Poliţeiski, a tras chiar el în mulţime : n-am să uit mutra asta cît oi trăi... Şi soldaţii sînt toţi din cazărmile de pe Millionnaia ; cei mai devo-

ţaţi din garda personală a ţarului. Şi acuma, îl vedeţi cum scoate panglici pe nas cu „libertatea poporului". Să mergem, tovarăşi, că acuşi începe să orăcăie şi Rodzeanko : uite-l cum îşi umflă de pe acum burta ! Asta ne mai lipseşte, să-l ascultăm şi pe el !

Într-adevăr, nu era nimic de ascultat. Începură să-şi facă drum mai departe prin mulţime, spre coridorul din stînga.

Dar nici de astă dată nu izbutiră să ajungă. Înfoindu-şi barba mare şi neagră, venea în fugă Sokolov, urmat de o mulţime de soldaţi din diferite regimente. Sokolov îl apucă pe Martianov de mînă.

— Vorbeşti de lup şi lupu-i la uşă. L-am văzut mai adineaori pe Ciheidze şi mi-a spus că prezidiul Comitetului executiv a hotărît ca, în chip de înaltă răsplată, să includă în componenţa biroului Secţiei soldaţilor tot fostul stat-major al insurecţiei. Chiar acum s-a terminat şedinţa de organizare... Unei comisii speciale, urmă el, aruncînd o privire spre soldaţi, i-a fost încredinţată o sarcină de importanţă excepţională. Dumneata o să ne fii de mare folos, tovarăşe Martianov. Să mergem.

Intră în prima cameră goală şi se aşeză pe singurul scaun care era lîngă masă. Soldaţii îl înconjurară. Pe mulţi dintre ei Martianov îi cunoştea : Markov, Adamus, Ivasenko. Îi strînse mîna lui Markov.

— De ce i-ai cedat pe soldaţii din regimentul Volînski lui Kirpicinikov ?

Markov dădu din umeri :

— El e feldwebel ; după grad, el se cuvenea să preia şi comanda atunci cînd compania a hotărît să intre în acţiune. Şi, la urma urmei, nu-i totuna ?

— Bineînţeles că în fond e totuna, se învoi Martianov. Totuşi mi-e ciudă; comitetul Dumei, după cît am auzit, are să scrie în mod special despre el, ca şi cînd el ar fi acela care a început acţiunea.

— Şi nu-i totuna ? repetă Markov şi iar dădu din umeri.

Sokolov bătu cu tocul în călimară.

— Să începem, tovarăşi ! În faţa secţiei stă o sarcină deosebit de importantă : să cuprindă toate laturile vieţii soldăţeşti, să pună bazele unei armate noi, populare, corespunzătoare regimului nou, de libertate...

— Nou ?... îl întrerupse unul din soldaţi. Unde-i regimul ăsta nou ? Ieri toată ziua ce le-a tot răcnit delegaţilor Rodzeanko ? „Înapoi, în cazărmi, să ascultaţi ca şi înainte de ofiţerii voştri !"

Fu susţinut din toate părţile.

— Azi m-am dus la comisia lor militară, la colonelul Enghelhardt, referitor la drepturile soldaţilor, şi ce m-a mai repezit... mamă doamne !

— Dar ordinul de predarea armelor ? Ştim noi ce înseamnă să predăm armele. Eu pot să vă spun că am aflat ce-i viaţa adevărată numai din clipa în care am înţeles că puşca nu-i a ţarului, ci a mea.

— Linişte, tovarăşi ! strigă Sokolov. Tovarăşe Markov, dumneata eşti deputat, eşti împuternicit, o să ai de rezolvat probleme importante de stat... Nu se poate aşa ! Trebuie să lucrăm ordonat şi cu chibzuială... Despre ordine şi altele s-a discutat destul în şedinţă, n-are nici un rost să repetăm. Tocmai de aceea s-a şi constituit Secţia soldaţilor ca să ia în mîinile sale, mîini soldăţeşti, viaţa soldaţilor. Despre lucrul acesta trebuie să întocmim acum un raport.

— Raport ? repetă Martianov şi schimbă o privire cu Ivan şi cu Markov. Raportul e pe ultimul plan. Numai aşa, pentru informare. Trebuie dat un ordin de zi pe armată.

— Un ordin de zi ? întrebă Sokolov ridicînd ochii spre Martianov, şi în glasu-i apărură note stridente. Ai luat-o cam repede, tovarăşe Martianov. După lovitura de stat şi o dată cu victoria revoluţiei, Rusia a devenit un stat cu adevărat constituţional. Pe ce bază legală va da Sovietul de deputaţi ordine de zi pe armată ?

— Dar cine să le dea dacă nu Sovietul ? se înfurie Martianov. Cui trebuie să se supună soldatul ? Prinţilor şi altora de-alde Rodzeanko poate...

— Aşa e ! îl susţinură într-un glas soldaţii. Scrieţi, tovarăşe Sokolov. Că dumneavoastră aşa aţi făgăduit, cînd veneam încoace : noi să spunem şi dumneavoastră o să scrieţi. Aşa că, vă rugăm, scrieţi : Ordin de zi nr. 1. Ca să nu se confunde cu ordinele autorităţilor militare, noi o să avem numerele noastre.

Sokolov luă o coală de hîrtie. Genele-i se zbăteau : el chibzuia cu încordare şi grabă. Însă deputaţii, înghesuindu-se nerăbdători, se aplecaseră aşa de mult asupra mesei, încît picioarele groase de stejar ale acesteia începură să trosnească.

— Ordin de zi nr. 1, dictă Martianov, urmărind mîna lui Sokolov, care muia încet peniţa în călimară. Despre drepturile, organizarea şi libertatea soldaţilor. La primul punct : „Unităţile militare sînt subordonate Sovietului de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor".

Sokolov puse tocul jos.

— Tovarăşi...

Însă pe umărul lui se lăsă mîna puternică a lui Markov.

— Menţionaţi, cu privire la armament, că puştile, mitralierele, maşinile blindate şi toate celelalte arme vor fi la dispoziţia soldaţilor, iar ofiţerii nu vor avea acces la ele. Asta să fie la al doilea punct.

— În al treilea rînd...

Markov fu întrerupt de mai multe voci, care veneau din toate părţile :

— Să se renunţe la salut... Că altminteri nici nu mai poţi umbla pe stradă...

— Să nu ne tutuiască...

— Ofiţerii să fie aleşi...

Sokolov îşi ridică amîndouă braţele în sus.

— Tovarăşi !... Pe rînd. Trebuie discutat fiecare punct în parte. Să luăm chiar şi problema eligibilităţii... Asta-i cu neputinţă ! Ce vreţi, să năruiţi întregul corp ofiţeresc ?

— Întocmai, să-l năruim ! confirmă Markov vesel. Altceva nici nu merită.

— În ziua de 27 a ieșit cu noi măcar un ofițer ? Iar în oraș sînt cu miile... Toți s-au ascuns. Ori au fost cu Habalov. Numai unii dintre combatanți, dintre cei care erau în concediu... Dar și ăia, numai praporgici...

— Și acum și-au inventat un soviet al lor — sovietul de deputați ai ofițerilor... ieri au ținut o ședință la Cercul militar... Și ce problemă crezi că au discutat, ia ghici ?

— Marinarii din Kronstadt au procedat bine cu ofițerimea lor; pe cei care au fost buni nu i-au atins nici cu un deget, comandă și acuma cum au comandat înainte, dar pe ceilalți... pare-se că vreo sută au împușcat, iar restul — la pușcărie. Dumneata scrie, tovarășe Sokolov, că ne pricepem noi la viața noastră, a soldaților.

Sokolov luă din nou tocul.

— Totuși, nu vă pripiți, tovarăși. Să facem totul în ordine. Înainte de toate vine problema organizatorică : cum să fie organizată conducerea de regiment și de companie. Apoi, ca să spunem așa, o declarație a drepturilor. Faceți propuneri, însă trebuie să țineți minte, tovarăși, că e vorba de unități militare. Armata este o instituție aparte... Iată, de exemplu, tovarășul Martianov vorbea despre subordonarea față de Soviet. Aici trebuie neapărat să menționăm...

— Cunoaștem noi „mențiunile" astea ! îl întrerupse Martianov. Or să înceapă să facă la mențiuni, de nu mai rămîne nimic din tot

miezul adevărat. Nu, tovarășe Sokolov, în privința asta soldatul n-are să se lase dus cu preșul. Că nu pentru asta a pus el mîna pe armă.

Sokolov se zburli, iar barba începu să-i tremure.

— Nimeni n-are asemenea intenție. Ce fel de limbaj folosești dumneata, Martianov ?

În încăpere intră Vasili. Privi în jur, și-l chemă printr-un gest pe Ivan.

— Marișa spune că dumneata ai vorbit de cîteva ori la atelierele căilor ferate. Așa e ? Atunci, uite...

Îl trase mai aproape și începu să vorbească încet de tot, deși nu se găsea nimeni în preajmă.

— Cei din Dumă... Rodzeanko și cu ceilalți au hotărît să trimită pe-ai lor la țar, pe Gucikov și pe Șulghin : înțelegi, vor, cum s-ar spune, să încheie pace, să salveze autocrația. Să ocolească Comitetul executiv... Fiindcă nici măcar menșevicii n-au să fie fățiș pentru pace cu țarul : au să se teamă. Pentru orice eventualitate, trebuie să luăm măsuri. Du-te la atelierele căilor ferate : acolo ai să iei legătură cu tovarășii. Să aibă grijă de treaba asta. Aici nu este absolută nevoie de dumneata, nu-i așa ?

Ivan se întoarse și privi spre masă, la spatele încovoiat al lui Sokolov. Markov stătea alături de el, în picioare, și dicta, întărind cu gesturi cuvintele.

— „Orice fel de arme, precum : puștile, mitralierele, carele blindate și altele, trebuie să se găsească la dispoziția și sub controlul comitetelor de companie și de batalioane, și în

nici un caz să nu fie date ofițerilor, chiar dacă ei le vor cere."

— Ăsta om! dădu din cap Ivan aprobativ. De altfel s-a înscris la noi, în partid, imediat după insurecție. Mi se pare că ordinul de zi e gata. Uite, au început să se ridice.

Într-adevăr, redactarea ordinului de zi era pe sfîrșite. Pe fețele soldaților zîmbetul înflorea tot mai larg, și Martianov, privind cu ochi veseli la tovarășii săi, în semn de încheiere lovi masa cu palma.

— Mi se pare că asta-i tot, despre comitetele alese din unități s-a vorbit, despre delegații în Soviet la fel, despre subordonarea față de Soviet, despre arme, despre egalitatea în drepturi cu ceilalți cetățeni, despre abrogarea formulelor de adresare față de ofițeri, despre tutuire, despre formația de front. Totu-i în regulă. Acuma scrieți, așa cum spune regulamentul militar:

„Prezentul ordin de zi va fi citit în toate companiile, batalioanele, regimentele, echipajele, bateriile și celelalte formațiuni combatante și necombatante.

Sovietul de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd."

Sokolov se ridică în picioare, adunînd foile mîzgălite:

— Acum, tovarăși... dați-mi voie să vă felicit: în istoria armatei ruse, voi deschideți prin acest istoric ordin de zi o pagină nouă — sfîrșitul armatei țariste și începutul armatei populare.

Mîine, ordinul de zi va fi publicat. Peste cîteva minute îl vom aproba în ședința Comitetului executiv.

Ivan își îndesă căciula pe cap.

— Ei, eu am plecat. Ar fi bine dacă s-ar putea face rost de o mașină, tovarășe Vasili, că altfel nu ajung la ateliere nici într-o oră. Și pînă una-alta, principalul e să nu întîrzii.

— O mașină? dădu cu îndoială din cap Vasili. Astăzi nu e chiar așa de simplu: a trecut vremea aceea. Ia-o mai bine pe jos. Căutînd mașină, zăbovim mai mult,

Capitolul 52

GINDURI DE LACHEU

Bublikov, comisarul căilor de comunicație (imediat după înțelegerea cu Sovietul, comitetul Dumei își numise la toate ministerele comisarii, pînă la intrarea în funcțiune a noilor miniștri), întîmpină surîzînd pe Gucikov și pe Șulghin, pe peronul gării.

— Poftiți, garnitura a fost formată și-i dăm drumul numaidecît. Am reușit s-o facem în mare taină: muncitorii nu bănuiesc nimic. Veți călători cu tot confortul. Cum vedeți, am dat ordin să se aleagă cel mai elegant vagon-salon, dintr-acelea ale marelui duce. Nici nu s-ar fi putut altfel, căci e o misiune istorică!

Plecați numai dumneavoastră? Mihail Vladimirovici n-a putut să meargă și el?

Gucikov privi posomorît vulturii de aur încrustați în pereții albaștri, de un albastru mat, ai vagonului.

— De fapt, ar fi mai prudent să se scoată aceste... embleme. Va trebui să trecem prin localități cuprinse de frămîntări. Mai cu seamă Luga; după cît se pare, acolo e un fel de tabără a răzmeriței, ofițerii au fost omorîți sau închiși. Un Kronstadt în miniatură...

— Da, un Kronstadt! dădu din cap Bublikov, întristat. Fie-i țărîna ușoară amiralului Viren, colonelului Stronski și celorlalți asasinați... Și-au făcut de cap blestemații de matrozi. Dar acum s-au potolit și acolo, și pentru asta trebuie să-i mulțumim Sovietului; Skobelev, al doilea vicepreședinte, s-a dus personal acolo, și nu degeaba: i-a dus cu vorba... A lucrat în stilul lui Kuzma Prutkov [1]... Iar la Luga, îmi permit să vă asigur, nu e nimic deosebit. Povestea de acolo a fost umflată, fiți convinși. Și-apoi de ce să scoatem vulturii? E păcat să stricăm stilul, pe onoarea mea... Eh, totuși sînteți un republican incorigibil, Alexandr Ivanovici.

— E o calomnie! rîse blînd Gucikov, legănîndu-și pîntecul. Rusia nu poate trăi fără mo-

[1] *Kuzma Prutkov* — pseudonim literar colectiv cu care, în deceniul șapte al secolului trecut, un grup de poeți ruși au semnat un ciclu de scrieri umoristice (fabule, comedii, aforisme), al căror erou era un birocrat suficient ce se considera poet. (N. ed.)

narhie. Cu țarii actuali relațiile mele au devenit într-adevăr cam încordate; să-mi fie cu iertare, dar au descompus de-a binelea tot imperiul. Nici înainte nu era stat, ci grajd, dar acuma nici nu-i pot găsi o expresie potrivită. Dar voi fi cel dintîi care să jur credință nestrămutată unui monarh bun, constituțional. N-am să mă las mai prejos de Vasili Vitalievici, care-i monarhist pînă în măduva oaselor.

El se înclină în direcția lui Șulghin și zîmbetul îi pieri de pe buze: nu era un secret pentru nimeni că cei doi se urau de moarte.

Șulghin nu răspunse. Intrînd în vagon, se așeză la fereastră și trase în lături ostentativ perdeluțele albastre de mătase. Nu se cade ca solul trimis de Dumă la țar să se ascundă. N-are decît să se tîrască Gucikov pe burtă... ca să nu vocifereze „democrația".

Trenul porni. Apăru semaforul. Apoi țiui trist semnalul de la macaz. Se ivi un mănunchi de șine, de șiruri de vagoane, și apoi spațiul necuprins. Locomotiva fluieră și trenul luă viteză.

Conductorul, un om cărunt în livreaua galonată a servitorilor curții, aduse ceai pe o tavă grea de argint. Îi cercetă cu o privire dezaprobatoare, plină de reproș: cei doi se duceau să se prezinte țarului și nu erau îmbrăcați așa cum se cuvine. Altădată, maestrul de ceremonii nu i-ar fi lăsat nici în pragul palatului cu ți-

nuta asta pocită, ca și cînd ar fi pornit să se ducă în piață, după tîrguieli.

Unul din cei doi, rotofeiul Gucikov, se vedea cît de colo că era din neam de negustori. Habar n-avea ce-i buna-cuviință : a scuipat alături de scuipătoare. Și se vîntura prin vagon, ca un pungaș de buzunare, parcă ar căuta ceva. Și ochii îi erau toată vremea neastîmpărați. O privire iscoditoare, totuși fricoasă. Dacă ar fi alte timpuri, nu astea turburi de acum, și un individ ca ăsta ar fi avut cinstea să fie prezentat maiestății sale, ar fi tremurat ca varga dinaintea măreței persoane a împăratului.

Măreția împăratului ! La acest gînd, bătrîna slugă își închise pleoapele.

În timpul celor treizeci de ani de serviciu de lacheu la Palatul de iarnă, pînă cînd a fost transferat aici într-un post care cerea o încredere deosebită, a văzut destule recepții imperiale... și de fiecare dată tremura. Cine ar fi putut găsi vorbe să spuie toate astea.

...Garda era alcătuită din soldați ai regimentului de gardă călare. Purtau tunici de postav roșu-aprins din cel mai scump, cu vulturi negri bicefali pe tot pieptul, iar pe coifuri aveau păsări de argint cu două ciocuri și cu aripile desfăcute. Săbiile erau aproape de statura unui om, strălucitoare și grele. Cizmele de lac, înalte pînă peste genunchi, și mănuși albe cu manșete pînă la cot. Parcă nici nu erau oameni, ci statui ! Pe steaguri cu ciucuri erau brodați cu aur Isus Cristos și maica domnului,

pe lancea steagului se vedeau vulturi de aur. Curtenii stăteau în toate sălile înșirați pe o distanță de zece verste în drumul suitei imperiale, unul lîngă altul, ca un zid ; de la barbă pînă la centură, numai fireturi de aur, ba chiar și spatele... plin de decorații și de cordoanele ordinelor, de-ți lua ochii. Doamnele de onoare în rochii rusești : sarafane cu croiala rochiilor de bal ; mătase, brocart, perle în podoabele de cap, briliante. O cohortă de generali. Mitropolitul într-o mantie liliachie brodată cu argint, cu potcap alb cu cruce de diamante, cu toiagul de păstor îndoit la capăt în formă de corn și cu garnitură de brocart, clerul alb și negru în odăjdii de brocart... Toată puterea țării ! Apoi ieșea maestrul de ceremonii și, ridicînd sceptrul de aur, anunța :

— Maiestățile lor imperiale !

Atunci se porneau să cînte trompetele. Apăreau în fugă curierii, în papuci persienești cu vîrfurile ascuțite întoarse în sus. După ei veneau harapii curții, negri, cu turbane, mergînd gravi, cu brațele încrucișate pe piept. Toți încremeneau, nu mai sufla nimeni : treceau maiestățile lor imperiale.

Da, da, așa a fost odată !... Iar acum, vezi-i, mă rog, în vestoane civile. E sfîrșitul lumii, nu alta. Domnul Șulghin are măcar o față întristată. E nobil, se-nțelege.

Se mai uită o dată la Gucikov, care strivea grijuliu cu lingurița aurită și cu blazon felioara de lămîie din pahar ; apoi ieși.

Capitolul 53

UNSUL LUI DUMNEZEU

Pînă la Pskov, Şulghin şi Gucikov nu schimbară nici o vorbă.

În gara Pskov nu li se făcu nici o primire. Ieşi pe peron numai comandantul militar al gării. Gucikov se încruntă, simţindu-se jignit. Dacă n-au adus o gardă de onoare, trebuiau să trimită măcar pe cineva de la curte sau vreun grad superior. Dar nu era nimeni. În depărtare, sfios, stătea şeful staţiei, avînd pe cap şapca lui plină de trese, iar la marginea peronului se afla un grup de muncitori.

Nu se vedeau nici măcar „copoii". Să fi fost „unsul" atît de părăsit ?

Văzură însă îndată trenul ţarului. Era garat pe o linie moartă. Părea o şopîrlă uriaşă, încremenită, cu coada pe curba şinelor.

Pe o linie moartă, în întuneric. Oare într-adevăr s-a sfîrşit totul ? Şulghin scrîşni din dinţi.

Lîngă scara vagonului nici santinele, nici gardă. Cei sosiţi se urcară pe platforma vagonului. Uşa din mahon lustruit se deschise fără zgomot. Intrară într-un salon. Pereţii acestuia, inundaţi de lumină, erau tapisaţi cu mătase verde. În jur, mese, fotolii moi, confortabile.

În întîmpinarea lor se ridică un bătrîn uscăţiv, înalt, slab şi gălbejit, ca un pergament.

Nişte moaşte vii. Dar erau oare vii ? El întinse mîna scuturîndu-şi eghileţii de aur.

— Ministrul curţii, Frederix. Maiestatea sa se află în vagonul vecin. Voi da ordin să fiţi anunţaţi

Toată lumea rămase în picioare. Trecură cinci minute, sau poate mai mult ? Intră un colonel scund, într-o tunică cenuşie, cu faţa buhăită, brăzdată de vinişoare roşii, cu o bărbuţă roşcată, cu mustaţă pe oală, deasă, de culoarea tutunului. Tunica era prea largă : împăratul avea un corp cam deşelat.

El salută în tăcere, întinzînd o mînă ciudat de umflată. Se adresă lui Frederix :

— Dar Nikolai Vladimirovici ?

Frederix, simulînd că-şi scoate pieptul înainte, raportă :

— Generalul Ruzski a anunţat că va întîrzia puţin.

Nicolae răspunse cu o voce indiferentă :

— Să începem fără el.

Se aşeză în faţa unei măsuţe mici, pătrate, de lîngă perete, şi cu un semn al capului îi invită şi pe ceilalţi să ia loc. Frederix se aşeză în faţa lui. Gucikov şi Şulghin şedeau de o parte a măsuţei, alături, atingîndu-se cu coatele. Şulghin observă maliţios în sinea sa că degetele, ba chiar şoldurile negustorului Gucikov tremurau.

Gucikov îşi drese glasul. La Petersburg îşi pregătise un discurs care să corespundă acestui moment istoric. Îl şi transmisese ziarelor, ast-

fel că publicarea lui să se facă îndată ce va trimite o telegramă. Dar Nicolae nu-l lăsă să înceapă. El își puse palmele pe masă, îndoi degetele și, uitîndu-se la unghiile îngrijit tăiate și lustruite, spuse cu o voce monotonă, de o indiferență dureroasă, cum i se păru lui Șulghin :

— Hotărîrea mea este luată. Pentru binele statului, a Rusiei care mi-a fost încredințată de dumnezeu, am găsit că e bine să renunț la tron pentru mine și pentru fiul meu.

Gucikov și Șulghin își ridicară ochii, înghețați de spaimă : și pentru fiu ? Acest lucru era cu totul neașteptat. Și inadmisibil. De aici puteau naște complicații nemaipomenite. Ar putea pune în discuție chestiunea republicii.

Din pricina zăpăcelii produse, cîteva din cuvintele împăratului nu fură auzite. Tîmplele lui Șulghin se acoperiră de o sudoare rece. Nu auzise ultimele cuvinte tocmai acum, cînd fiecare vorbă aparține istoriei ! Cu siguranță că țarul a putut spune, ba a și spus chiar ceva important.

Nicolae tocmai încheia :

— Pînă azi la ora trei m-am gîndit să abdic în favoarea fiului meu, Alexei. Dar începînd cu această oră mi-am schimbat hotărîrea în favoarea fratelui meu, Mihail. Sper că veți înțelege sentimentele unui tată. Mi-ar fi prea greu să mă despart de fiul meu, mai cu seamă că, după cum știți, sănătatea lui...

Ochii goi, lipsiți de expresie, se fixară asupra lui Gucikov.

Gucikov începu să mormăie niște obiecții nedeslușite. Ceva ininteligibil, privitor la Duma de stat și la legile fundamentale. Dar Nicolae nu-l lăsă nici de astă dată să vorbească. Îl întrerupse, zicînd :

— Proiectul abdicării mele se află la dumneavoastră ?

Bineînțeles, textul exista. Fusese întocmit de cei mai iscusiți juriști ai cadeților. La redactarea lui contribuiseră și cei mai buni politicieni din Dumă, pentru că nu era un text lesne de alcătuit.

Nicolae luă din mîna lui Gucikov documentul și începu să-l citească. Pe fruntea lui nu apăru nici o cută, iar ochii-i rămaseră, ca și mai înainte, lipsiți de orice expresie, fără nici un gînd.

Gucikov se cutremură. I se păru că nici el, nici ceilalți nu-l înțeleseseră pînă în clipa de față pe acest om. Îl crezuseră prost, lipsit de caracter... Dacă însă această aparentă lipsă de caracter n-a fost decît o mască, sub care se ascundea un om periculos, capabil de orice mîrșăvie — un „pitic hain“ cum îi zicea Svecin ? Svecin știa ce spune : stătuse mult în preajma lui. Soarta acestui om nu putea fi rezolvată atît de ușor și atît de simplu cum li se păruse la început. Mai ales că în spatele lui se afla împărăteasa. Iar această nemțoaică din Hessen era în stare să facă orice, numai să rămînă la putere...

Nicolae sfîrși lectura și împături coala de hîrtie groasă.

— Nu e ceea ce trebuie să fie, spuse el, și fața îi deveni din nou plictisită și apatică. Trebuie alt text.

Apoi se sculă și ieși din sală.

Capitolul 54

O TRĂSĂTURĂ DE CONDEI

Tulburat, Gucikov se adresă lui Ruzski, care tocmai intră în salon. Generalul era slab, palid, iar pe tunica sa de campanie, de general-adjutant, cu monograme și eghileți, atîrnau două ordine Sf. Gheorghe.

— Despre ce-i vorba, Nikolai Vladimirovici? De ce abdică și în numele țareviciului?

Îl luă pe Ruzski de braț și-l duse în colțul cel mai îndepărtat al salonului.

— Aici e o cursă. Doar ne-am înțeles cu generalul Alexeev ca el și comandanții fronturilor să trimită telegrame țarului asupra necesității abdicării sale în favoarea lui Alexei, care să-l aibă ca regent pe Mihail. Și în loc de asta... iată ce-a ieșit! Simt că e o uneltire la mijloc, dar care e și... cine a pus-o la cale, nu pot pricepe.

Ruzski spuse liniștitor:

— De ce numaidecît „uneltire“? Telegramele s-au primit la timp. Mihail Vasilievici s-a ținut întocmai de făgăduiala privitoare la „glasul frontului“. La început a fost de acord și țarul. După aceea s-a răzgîndit.

— De ce? Aici e toată problema!

Ruszki înălță din umeri.

— Nu poți ști ce se petrece în sufletul altuia. Mie personal mi-a spus: „De ce să riscăm capul lui *baby* în vremuri atît de turburi? Să-l lăsăm pe Mihail să mănînce singur din ciorba asta.“

Șulghin se apropie și începu să tragă cu urechea:

— Chiar așa a zis împăratul: ciorbă?

Ruzski dădu afirmativ din cap. Șulghin se întoarse ca să-și ascundă zîmbetul.

Înțelepciune de suveran, inspirată de dumnezeu! De bună seamă că-i așa: în '905, țarul a salvat monarhia, aruncînd un petic de hîrtie cu privire la libertăți — „Constituția“. Acum, el aruncă în gîtlejurile care urlă fițuica abdicării. Prețul ambelor manifeste este același. Mihail „va mînca singur din ciorba“ asta, însă nici măcar pentru Alexei, ci numai pentru Nicolae. Urmașii lui Gucikov vor mai îngenunchea la picioarele sacre ale maiestății sale. Urmașii, pentru că pe Gucikov personal țarul îl va spînzura pînă în cele din urmă! Acest tron secular nu-l vor doborî nici Gucikovii, nici Konovalovii! Și dacă nu ei, cine atunci?

Numai că acum, cîtă vreme prostimea mai e dezlănțuită, trebuie să știi a-i ocroti pe augușții suverani... În uzine, muncitorii au și început să scoată rezoluții pentru trimiterea în judecată a țarului. Or, judecata înseamnă execuție. Dacă

ar putea pleca cît mai departe de Rusia pînă vor intra toate în făgașul lor... În Anglia oare? Regele Angliei îi e rudă apropiată... Într-adevăr, ce-ar fi să plece în Anglia ? În secret și cît mai repede. Trebuie să vorbească și cu Rodzeanko...

Ușa se deschise din nou. Nicolae păși pragul, ținînd în mînă o foaie de hîrtie cu un text dactilografiat.

— Iat-o !

Șulghin și Gucikov se aplecară asupra documentului. Literele le jucau în fața ochilor, pentru că Nicolae, așezîndu-se, puse hîrtia în fața lui, așa că ei nu vedeau textul decît dintr-o parte. Nicolae muie tocul în călimară și iscăli documentul cu semnătura sa obișnuită, mare. Apoi se ridică, îi strînse ușor mîna lui Șulghin, îl salută indiferent pe Gucikov și se îndreptă spre ieșire. Era limpede că nu-l interesa părerea celor din Dumă.

Ofensa pe care o simți Gucikov îl făcu să-și uite emoția. Spuse cu voce tare :

— Iertați-mă...

Nicolae se întoarse. Pe fruntea lui se ivi o cută. Gucikov rămase cu vorba în gură. Pierduți, ochii săi începură să fugă de colo-colo. Vocea lui deveni iar respectuoasă :

— În scopul unei restabiliri cît mai rapide a liniștii, este necesară intrarea în funcțiune a noului guvern. De aceea v-am ruga să semnați decretul privitor la numirea prințului Lvov ca președinte al consiliului de miniștri și a marelui duce Nikolai Nikolaevici în calitate de comandant suprem.

O singură clipă, apăru o licărire aproape imperceptibilă în ochii lui Nicolae. Ceva insesizabil, pentru că îndată după aceea, cu aceeași indiferență, să dea din umeri.

— Nu vă înțeleg de loc. Abdicarea s-a săvîrșit. Ce putere mai poate avea un decret iscălit de... fostul suveran. Să-l iscălească Mihail.

Într-adevăr. Trebuia s-o facă înainte. Uitase. Povestea cu Mihail poate să mai dureze cine știe cît... Proclamarea, manifestul privitor la urcarea pe tron. Și timpul nu așteaptă. Nu se mai putea întîrzia nici măcar o oră !

Ruzski îl scoase din încurcătură. El spuse insinuant :

— Dar decretul poate purta... o dată anterioară. Să spunem că a fost semnat la orele două.

Gucikov aprobă cu satisfacție :

— Bineînțeles. Ce însemnătate poate avea această formalitate. Cît despre noul guvern, este foarte important să păstreze succesiunea, adică să fie numit tocmai de dumneavoastră. În acest caz nu va întîrzia nici recunoașterea lui de către celelalte mari puteri. Cu aceasta, Rusia va porni pe noua ei cale fără zdruncinături.

Mustățile lui Nicolae schițară, pentru prima oară în acea seară, un surîs.

— Dați-mi documentele să le semnez.

În picioare, semnă documentele prezentate de Gucikov și ieși fără să mai salute.

Capitolul 55

UN SINUCIGAŞ ?

Reprezentanţii Dumei şi Ruzski se aplecară din nou deasupra mesei şi citiră încă o dată textul decretului de abdicare. Era oare aplicabil ? Doar actul a fost semnat fără să fi fost supus discuţiei. Era „dat“ şi semnat la „2 martie, orele 15 şi 15 minute“ cînd, de fapt, acum e aproape miezul nopţii. Dinadins, ca şi cum totul a fost hotărît şi semnat pînă la venirea împuterniciţilor Dumei. Parcă ar fi hotărît singur, din propria sa voinţă. *Sinucigaşi* ! *Autocrat* !

Dar era într-adevăr sinucigaş ?

Şulghin clipi bucuros şi cu viclenie şi, mîngîindu-şi chelia, citi :

„Nedorind să ne despărţim de iubitul nostru fiu, trecem prerogativele noastre asupra fratelui nostru, marele duce Mihail Alexandrovici, şi binecuvîntăm urcarea sa pe tronul Imperiului Rus...“

— N-nu ştiu ! bolborosi Gucikov dezorientat. Urcarea pe tron a lui Mihail nu poate fi decît salutară. Însă actul... nu are nici o putere juridică : după legea succesiunii, împăratul n-are voie să abdice în favoarea fratelui său. Documentul poate fi anulat în orice clipă chiar de Nicolae Alexandrovici.

Ruzski aruncă o privire fugară lui Şulghin. Acesta îşi feri ochii. Generalul îl luă pe după umeri pe Gucikov.

— Fiţi liniştit. Despre ce anulare poate fi vorba ? E un document semnat. Doar nu-i vorba de vreun negustoraş care vrea să înşele şi nici de vreun mujic lipsit de onoare. Pentru un monarh cinstea e mai presus decît viaţa ! El nu poate minţi. Mai cu seamă în faţa istoriei. În ce priveşte partea juridică, în definitiv, cine dintre cei răzvrătiţi pricepe ce e legal şi ce nu...

— Se prea poate să aveţi dreptate, spuse Gucikov rostindu-şi rar vorbele şi gîndindu-se cu încordare. Poate că aveţi chiar deplină dreptate... Nici un jurist şi nici un om de stat nu se va descurca în această chestiune, şi ce oameni de stat mai au şi domnii ăştia socialişti ?... Masele populare vor primi, fără îndoială, cu un entuziasm mai mare urcarea pe tron a lui Mihail decît ar fi primit-o pe a lui Alexei. Există totuşi o asociaţie de idei între Rasputin şi ţarevici... pe cînd Mihail I a fost un ţar iubit, ales de sfatul ţării... „Viaţa pentru ţar“ şi „Slavă, slavă“ [1] sînt foarte populare.

Se înveseli, ba mai şi pocni din degete.

— În fine ! La urma urmelor tot ce se face e spre mai bine. Trăiască împăratul Mihail al II-lea ! Vă felicit cu prilejul urcării pe tron a primului monarh constituţional, dragă Vasili Vasilievici.

---

[1] La porunca lui Nicolae I, opera „Ivan Susanin“ a purtat iniţial titlul : „Viaţa pentru ţar“, falsificîndu-se astfel caracterul luptei poporului rus împotriva intervenţiei străine. „Slavă, slavă“ — imnul din opera „Ivan Susanin“. (N. ed.)

Se întoarse spre Şulghin aproape fără a-şi ascunde o bucurie răutăcioasă: pentru un monarhist ca Şulghin, constituţia era ca un cuţit vîrît în inimă.

Se întoarse şi se întrerupse brusc: Şulghin zîmbea şi el.

Capitolul 56

AVATARURILE UNUI FALS HRISOV

Trenul îşi încetini mersul. Vagonul albastru cu acvile de aur pătrunse sub acoperişul de sticlă al gării. Gucikov se ridică de pe canapeaua de catifea.

— Am telegrafiat să vină cu maşina la gară porucicul Tarasov din regimentul Preobrajenski, ataşat pe lîngă mine. Trebuie să fie pe peron.

Se apropie de fereastră, dar se retrase numaidecit.

— Dar ce-i asta? Gara e înţesată de muncitori.

Vagonul se opri. În dosul uşii se auzi vocea răstită a conductorului.

Gucikov se făcu alb ca varul.

— Nu cumva s-a produs ceva între timp? Nu se poate, căci ni s-ar fi dat de veste la Pskov... Sau am fi primit o telegramă în tren...

Conductorul întredeschise uşa. Trei muncitori cu şepci de feroviari intrară în vagon.

— Cetăţeanul Gucikov? Venim la dumneavoastră în numele muncitorilor din atelierele căilor ferate. Aţi fost la ţar în problema abdicării? La dorinţa tuturor muncitorilor, vă propunem să ne ţineţi o cuvîntare în depou.

Îi veni inima la loc. Să rostească un discurs la un miting? Numai atît? Să intre chiar acum în atribuţiile sale de viitor ministru? Noul guvern va conduce treburile ţării sprijinindu-se pe popor, pe mase. Democraţie... O astfel de conducere solicită multe, foarte multe cuvîntări.

Se grăbi să strîngă mîinile feroviarilor şi spuse cîteva cuvinte cu emfază, parcă vrînd astfel să-şi încerce vocea. Vorbi despre poporul suveran, despre faptul că se bucură din toată inima că poate împărtăşi impresiile acestei călătorii istorice tocmai feroviarilor, a căror grevă plină de abnegaţie din zilele de neuitat ale anului 1905 se poate spune că a pus bazele luptei glorioase ce s-a terminat acum cu victoria poporului, care victorie...

— E drept, îl întrerupse cel mai vîrstnic din cei trei, un om cu o privire ironică şi ascuţită. Fără anul 1905 n-ar fi existat nici anul 1917 Să mergem, totuşi: nu se cade să-i facem pe tovarăşi să aştepte.

Încet, cu demnitate, Gucikov îşi puse paltonul îmblănit. Nimeni nu-i dădea nici o atenţie lui Şulghin. Acesta îşi ridică gulerul înalt din blană de miel pînă peste nas şi ieşi neobservat din vagon.

Lîngă scara vagonului aștepta un om îmbrăcat ciudat : o căciulă caucaziană fără insignă, pantaloni și o scurtă din piele de culoare galbenă, o curea militară trasă peste umăr, o cocardă roșie, imensă, pe piept, un revolver mare la centură. Îl opri pe Șulghin și-i șopti :

— Sînt porucicul Tarasov. Preveniți-l pe domnul ministru : feroviarii n-au venit tamnesam. Au fost montați. În ateliere se află un orator bolșevic și, în genere, atelierele gării sînt socotite ca fiind „roșii"... Să fie extrem de prudent. Ne putem aștepta chiar la excese.

— La excese ? Șulghin tresări. Ia stai... El are asupra lui documentul original al abdicării... Dacă se întîmplă ceva...

Șulghin se urcă din nou în vagon. Gucikov era gata să coboare. Șulghin îl opri, sub privirea bănuitoare a celor trei însoțitori.

— Un moment.

Deschise ușa din apropierea lor și-l trase pe Gucikov. Era tocmai ușa cabinei de toaletă a vagonului. N-are importanță !

— Dați-mi repede documentul ! Porucicul dumneavoastră m-a prevenit că vi-l pot confisca muncitorii. Mai repede ! Nu e timp de explicații ! Peste un minut poate fi prea tîrziu.

Documentul trecu dintr-un buzunar într-altul. Cei trei muncitori îl așteptau alături, pe coridorul vagonului. De pe peron se auzi o voce plină de nerăbdare :

— Ce vă tot foiți atîta ?

Unul din cei trei feroviari făcu cu ochiul prin ușa deschisă a vagonului și șopti, destul de tare, cu mîna pîlnie la gură :

— E la toaletă !

Se aștepta desigur că va provoca rîsul mulțimii. Dar n-a rîs nimeni, deși cuvintele fuseseră auzite de toți. Mulțimea creștea văzînd cu ochii.

Oamenii se dădură la o parte, lăsînd pe Gucikov și pe însoțitorii săi să treacă, și se năpustiră apoi în urma lor. Conductorul, în hainele sale galonate, se înălță deasupra capetelor mulțimii, bombănind cu voce tare, ca și cînd ar fi fost la el acasă.

Tarasov se apropie din nou de Șulghin, care îi făcu un semn cu capul că totul era în regulă. Porucicul îl întrebă pe un ton destul de intim :

— Rămîneți aci, în așteptare, sau plecați ?... De ce vă uitați așa la mine ?

— Mă miră... travestirea asta, spuse aproape cu scîrbă Șulghin. Un ofițer din regimentul de gardă Preobrajenski, să-mi fie cu iertare, să aibă înfățișarea asta de tîlhar ?

Tarasov schiță un zîmbet larg și arogant :

— Nu prea te poți plimba acum prin oraș în tunică de ofițer de gardă, domnule Șulghin, și nici chiar în uniformă ofițerească de campanie. Acum am o adevărată uniformă de protecție. Ce-mi mai lipsește să fiu „tovarăș" ? Iar eu, am obligația să-l aduc viu și nevătămat pe Alexandr Ivanovici la consfătuirea cu alteța sa Mihail Alexandrovici.

Ridicîndu-şi de departe chipiul său roşu, şeful gării se apropie de cei doi :

— Domnul Şulghin ? Vă rog să poftiţi la telefon. Comisarul Bublikov, de la ministerul căilor de comunicaţie...

În biroul şefului gării un inginer de cale ferată, în uniformă, îi transmise lui Şulghin receptorul.

— Vasili Vitalievici ? Aici e Bublikov. Îi dau numaidecît receptorul lui Miliukov Pavel Nicolaevici, care-i de faţă. Eu vă spun numai atît : acolo, la dumneavoastră, se află lîngă telefon un inginer. E de-ai noştri. L-am postat acolo anume. Puteţi avea t o a t ă încrederea în el. T o a t ă ! Înţelegeţi despre ce e vorba... Dau receptorul lui Pavel Nikolaevici.

Vocea de tenor a lui Miliukov, întretăiată, de nerecunoscut din cauza răguşelii, şuiera înfiorător la urechea lui Şulghin. I se făcu chiar frică :

— Mă ascultaţi ? Unde-i Gucikov ?

Şulghin îşi întoarse capul. Prevăzător, şeful gării ieşise din birou şi în încăpere nu rămăsese decît inginerul „de încredere". Răspunse :

— Gucikov e la mitingul feroviarilor.

Se auzi vocea şuierătoare :

— Preveniţi-l imediat ! Nici un cuvînt despre Mihail. Orice aluzie la monarhie atrage furtuna. Nici chiar pe mine nu m-au lăsat azi să vorbesc la palatul Tavriceski. Va trebui să aşteptăm pînă se normalizează lucrurile. Kerenski

garantează. El va lua cuvîntul astăzi în cele mai periculoase locuri şi, bineînţeles, şi la Soviet. Amănunte vă voi da personal. Grăbiţi-vă. Preveniţi-l şi veniţi apoi în Millionnaia 12. Tarasov ştie unde.

Şulghin puse jos receptorul. „Să mai aşteptăm ?" Însemna asta oare că Mihail nu se va mai urca acum pe tron ? Dar atunci, înseamnă... că nu se va mai urca nimeni pe tron... Au fost dejucaţi ? Şi de cine ?... Din nou, de ei !... De această faimoasă „masă", de drojdia muncitorească şi de soldăţimea aceea împuţită... Poporul ! Această marmeladă vie, omenească, vîscoasă... Mitraliere... Dacă am putea procura mitraliere... Să-i prefacem într-o tocătură sîngerîndă...

Inginerul aştepta retras deoparte, fără să-şi ia ochii plini de respect şi devotament de la Şulghin. În sfîrşit, acesta îşi veni în fire. Numai vinele de la tîmple, lîngă părul său lins, se mai zbăteau încă, gata-gata să-i plesnească. Scoase din buzunar plicul preţios ce-i fusese încredinţat.

— Vă rog să-l duceţi comisarului Bublikov. Garantaţi că... va ajunge intact ? Nimeni, absolut nimeni nu trebuie să ştie nimic despre asta. Dumnezeu să vă aibă în pază. Şi dispuneţi ca cineva să mă ducă în atelierele căilor ferate, acolo unde e Gucikov.

Capitolul 57

PROCLAMAREA IMPĂRATULUI MIHAIL

Atelierul, acoperit cu o cupolă bombată de sticlă înrămată în oțel, îi păru lui Șulghin, care pînă atunci nu mai fusese niciodată într-un atelier și, în genere, în vreo uzină, așa de uriaș și de înalt, încît și el, și muncitorii înghesuiți în hală, de nu-ți puteai face loc de trecere, îi apăreau ca niște pitici în imensitatea clădirii.

Gucikov începuse să vorbească! Șulghin se năpusti înainte.

— Fiți amabil... La prezidiu.... O comunicare urgentă !

Oamenii însă nu-l băgau în seamă și se înghesuiau și mai mult. Pe chipurile lor se citea agitație, deși cuvintele oratorului de la tribuna îndepărtată abia dacă ajungeau pînă la ei. Din primele rînduri ale sălii se rostogoleau parcă în valuri murmure nedeslușite.

— Dați-mi voie, tovarăși...

Cuvîntul acesta blestemat de *tovarăș*, atît de urît de Șulghin, îi ieși din gură ca un șuierat. Dar nici cu prețul acesta Șulghin nu putu înainta. Parcă se afla în fața unui zid. Gucikov stînd la tribună ridică mîna, și de astă dată răsună clar în întregul atelier, pînă în cele mai îndepărtate colțuri, exclamația cu care își termină cuvîntarea :

— Trăiască împăratul Mihail al II-lea !

În clipa următoare, atelierul se cutremură de strigătul puternic, ieșit deodată din mii de piepturi :

— Jos !

Mulțimea începu să clocotească. Șulghin fu aruncat în lături, spre perete. În jurul lui, fluierînd și strigînd neîncetat, oamenii se împingeau, se năpusteau înainte. Acum atelierul nu-i mai păru lui Șulghin atît de mare și de înalt ca adineaori. Devenise pe neașteptate înnăbușitor și strîmt, tavanul parcă i se lăsă pe umeri, iar cei din jur i se păreau niște uriași, niște oameni cu o statură de giganți.

— Jos !

Pe estradă, Gucikov stătea năucit și cu capul gol, parcă în penitență, singurul om cu capul descoperit în fața miilor de oameni adunați în atelier. Lîngă el un muncitor într-o căciulă boțită și caraghioasă; se sculase de la masa prezidiului și acum dădea din mînă calm și autoritar, cerînd liniște.

Fluierăturile se potoliră. Șirurile de oameni se dădură înapoi ca un reflux, mormăind surd. Cineva mai strigă o dată : „Jos !" Apoi se făcu liniște. Muncitorul își coborî brațul.

— Ca președinte, să vă spun și eu ce cred despre împărați : al doilea și ceilalți. Pe scurt. V-ați spus cu toții părerea și eu nu mai am nimic de adăugat. Fără îndoială, hotărîrea voastră este cuprinsă într-un singur cuvînt : „Jos !" Va să zică, în cazul de față, politica este cît se poate de limpede. Dacă vor încerca să aducă pe tron vreun împărat, îi vom face

vînt în aceeaşi clipă, ca şi celor care l-au cocoţat acolo. Asta e tot !

Mulţimea, sigură de cauza ei, izbucni într-un puternic hohot de rîs. Şulghin se lipi şi mai tare de perete ; simţea că-l sugrumă o ură întunecată, insuportabilă.

Gucikov se dădu un pas înapoi şi vru să plece ; dar atelierul răsună de sute de voci :

— Încotro ? Opriţi-l ! Nu-l scăpaţi din mîini ! A făcut-o de oaie şi acu vrea s-o ia din loc...

— Să-i luăm hîrtia pentru care s-a dus la ţar ! se auzi o voce întărîtată. Să-l percheziţionăm !

— Aşa e ! strigară chiar în preajma lui Şulghin.

Preşedintele însă făcu un semn de dezaprobare :

— Ce nevoie avem de hîrţoaga asta ? Nu mă întrerupeţi, tovarăşi, să vorbim despre lucruri mai importante. Am de făcut următoarea propunere : în numele atelierelor, să cerem Comitetului executiv să ordone imediata punere sub stare de arest a împăraţilor, a marilor duci şi, în general, a întregii camarile de la curtea imperială, pînă la judecarea lor de către popor.

Atelierul se cutremură din nou de strigătul de aprobare ieşit din mii de piepturi.

— Aşadar, propunerea a fost primită !

Preşedintele se dădu înapoi cu un pas pentru a ceda locul unui flăcău cu o căciulă din blană de iepure cu clape.

— Dau cuvîntul tovarăşului Ivan... l-aţi mai auzit... Din partea Partidului social-democrat bolşevic din Rusia !

Ivan începu să vorbească încă înainte ca preşedintele să-şi fi rostit ultimele cuvinte :

— Tovarăşi ! Aţi aprobat în unanimitate arestarea ţarului şi a celor din jurul lui. Într-adevăr, o hotărîre mai justă nici că se poate. Dar vreau să vă întreb : cui i se va încredinţa ducerea la îndeplinire a acestei sarcini ? Noului guvern ? Cine face parte însă din guvernul ăsta nou, care l-a înlocuit pe cel ţarist ? N-am să-i pomenesc pe toţi. Despre domnul Gucikov, de pildă, ce-aş mai putea spune ? S-a prezentat chiar el în faţa noastră, l-am văzut ce hram poartă. Ce să mai vorbim : e un vultur ! Numai că e din aceia cu două cozi, nu cu două capete. Poate că una din cozi îi ţine loc şi de cap ?

Sala izbucni din nou în hohote de rîs. Gucikov, cu faţa congestionată, se întoarse către masa la care se afla preşedintele şi-i şopti ceva. Preşedintele dădu afirmativ din cap. Gucikov se îndreptă spre capătul tribunei. Din mulţime se auziră strigăte :

— Încotro ? !

Ivan se întoarse şi-l urmări cu privirile pe Gucikov.

— Lăsaţi-l... s-o şteargă. Ne-am plictisit tot privindu-l pe acest slugoi al împăratului Mihail. Mai bine să-l petrecem cu fluierături. Iacă aşa !

Și brusc Ivan scoase un fluierat prelung și strident. Atelierul răsuna acum de fluierături puternice care-ți sfîșiau urechile. Cu privirile spre tribună și clătinîndu-se, Șulghin o porni spre ușă. Ivan continuă :

— Deci, am văzut cine-i ministrul de război, Gucikov. Acum să vorbim despre alt ministru, al cărui rol e foarte important, despre ministrul de finanțe. Domnul Tereșcenko va conduce finanțele. Fără îndoială, e un om „respectabil", are cel puțin zece fabrici de zahăr și nu mai puțin de o sută de mii de deseatine[1] de pămînt. Cît privește capitalul lichid, vreo treizeci de milioane de ruble.

Mulțimea izbucni într-un vuiet surd, amenințător.

— Și acum vă-ntreb, urmă Ivan : de partea cui va fi domnul ministru ? El, capitalistul, fabricantul, va fi de partea muncitorului ? Sau va fi de partea țăranului, el, moșierul putred de bogat ? Cît despre ceilalți miniștri, sînt miruiți cu același mir. Și cum în fruntea întregului guvern se află prințul Lvov, tot capitalist, tot moșier și nu dintre cei mărunți, la ce ne putem aștepta din partea unui asemenea guvern ? Tovarăși ! Trebuie să ne gîndim bine la asta : nu cumva l-am alungat pe țar ca să luăm în cîrcă pe capitaliști și pe prinți ?

Ușa, uriașă ca o poartă, scîrțîi prelung și-l lăsă pe Șulghin să treacă. Atelierul vuia pu-

[1] *Deseatină* — veche măsură de suprafață în Rusia egală cu 1,09 ha. (N. ed.)

ternic și amenințător în spatele lui. Lîngă ușă se afla porucicul îmbrăcat în uniforma galbenă de piele, cu o mare cocardă roșie pe piept.

— Foc, ai ? rosti el, făcînd cu ochiul, după care schiță un zîmbet insolent și larg.

Apoi — cîteva clipe — ascultă cu atenție rumoarea sălii.

— Strigă ca după iepure, la vînătoare. Probabil că vine Alexandr Ivanovici. Deie domnul să nu-l căptușească... De-ar reuși să iasă : după un sfert de oră o să fim acasă...

Palid, Gucikov se strecură prin poarta întredeschisă. Părea slăbit. În urma lui veneau cîțiva muncitori.

— Vă rog, cetățene Gucikov, rosti puternic și pe un ton autoritar Tarasov, scoțîndu-și revolverul din tocul de piele. Luați loc în mașina asta.

Automobilul aștepta cu motorul duduind puternic. În piața ticsită de lume, mitingul era în toi. Pretutindeni, ici și colo, ținîndu-se cu mîna de felinare, strigau oratorii.

Încet, claxonînd într-una, o porniră prin mulțime. Tarasov, care ședea lîngă șofer, se săltă puțin :

— Kerenski ! Pe cuvîntul meu că-i Kerenski... Îl vedeți? Uite-l colo. Vorbește din mașină. Da cum a nimerit aici ? Doar l-am văzut, înainte de a veni încoace, pe Millionnaia. Se ducea la consfătuire, la marele duce : se oprise la numărul 12. Și iată-l acum aici ! Mare șmecher !

Ca în Beaumarchais [1]: Figaro ici, Figaro colea ! Nu vreau să vă jignesc, Alexandr Ivanovici, dar publicul nu ascultă pe nimeni cu mai mult nesaț ca pe Kerenski. Parc-ar fi îmblînzitor de șerpi.

Capitolul 58

ÎMBLÎNZITORUL DE ȘERPI

— Kerenski !

Marina asculta, înghesuită în mulțimea care împînzise cele două camere ocupate de Comitetul executiv (muncitori, soldați, membri ai Comitetului executiv — în ziua aceea la Tavriceski nu puteai face un pas din pricina atîtor oameni : intrau în sală cînd și cum vroiau, ca în prima zi a revoluției). Pentru întîia oară Marina avea prilejul să-l asculte pe celebrul deputat trudovic al Dumei, care de astă dată se prezentase oficial ca socialist-revoluționar. Ultimele sale discursuri din Dumă fuseseră un adevărat triumf. Și acum, la mitinguri, el apare ca un triumfător. Pînă și pe străzi, deși e război și iarnă — femeile îi aruncă în cale flori, acoperind cu petale automobilul său decapotat și luxos, scos din garajul țarului.

[1] *Beaumarchais, Caron de* (1732—1799), scriitor francez, autor al cunoscutelor comedii „Bărbierul din Sevilla" și „Nunta lui Figaro". (N. ed.)

Socialist-revoluționar. Aproape că nu se vorbise despre Kerenski în rîndurile bolșevicilor aflați în ilegalitate, după cum nu se vorbise despre el nici în aceste prime zile de martie, în cadrul activității clocotitoare din cartiere. Kerenski nu-și făcea apariția prin uzine, ci numai la „mitingurile publice" — la teatre, în manejuri, în piețe și aici, la Tavriceski. Socialiștii-revoluționari nu rosteau cuvîntul *proletariat*. Kerenski se adresa „poporului muncitor" și își zicea „prieten al poporului". Făcea parte dintre cei împotriva cărora se ridicase mai demult, în scris, Lenin. Un socialist-revoluționar, un eser.

Iată de ce Marina începu să-l asculte cu rezervă și cu ostilitate : aceasta cu atît mai mult, cu cît Kerenski vorbea acum în calitate de vicepreședinte al Comitetului executiv, expunînd motivele intrării sale în guvernul prințului Lvov alături de miniștrii-capitaliști : Gucikov, Konovalov, Tereșcenko... La Soviet, la fracțiune, înainte de ședință, se spunea : Pînă și Ciheidze, căruia i s-a propus să intre în guvern, a refuzat. Kerenski însă a acceptat. A acceptat fără măcar să ceară părerea Sovietului. Iar acum raportează un fapt consumat.

Și, pe măsură ce vorbea acest om palid, cu buzele livide și groase, cu nasul buburos, Marina, în ciuda voinței și a rațiunii, simțea cum un val de căldură îi cuprindea inima. Cîtă sinceritate răzbătea din această voce întretăiată și năvalnică, cît elan în acest torent, în această succesiune tumultoasă de cuvinte... Cîtă emoție

autentică în această mînă nervoasă, care ba biciuia aerul, ba trecea cu degetele-i tremurătoare prin peria înaltă și dreaptă a părului, parcă într-adins urît ca tot ce avea acest om. Purta un sacou negru, ponosit, cu un guler înalt, nescrobit și fără cravată. Ochii înguști, inflamați, se aprindeau, trădînd încordarea și bucuria, atunci cînd drept răspuns la cele auzite mulțimea slobozea ropote de aplauze. Un fanatic, un om care s-a dăruit, trup și suflet, ideii, luptei, revoluției !

Vorbea despre revoluție. Despre revoluție și despre libertate, spunînd că în numele revoluției și al libertății s-a hotărît să intre în guvern, cu toate că știa — așa cum știau și cei de față — ce reprezintă Konovalov, Gucikov, Miliukov... A luat această hotărîre tocmai pentru că sub controlul vigilent al unei democrații revoluționare a muncitorilor și țăranilor va izbuti un astfel de guvern să aducă Rusia pe drumul prosperității și gloriei. Guvernul Lvov își dă seama că fără poporul revoluționar el nu înseamnă nimic. De aceea, guvernul a pus ca o condiție indispensabilă intrarea lui, a lui Kerenski, în componența sa, și numai cu această condiție a consimțit să ia puterea. În acest chip, el, Kerenski, fiind la putere, va putea pune în aplicare voința poporului revoluționar, voința Sovietului din rîndurile căruia are marea cinste să facă parte. Și el va putea face acest lucru cu atît mai ușor, cu cît, primind portofoliul de ministru al justiției, va fi desemnat chiar de lege să vegheze la respectarea legii

revoluționare, iar puterea legii revoluției este nemărginită. El va trimite în fața judecății drepte a poporului pe țari și întreaga lor clică. Primul său ordin ministerial a fost să se deschidă imediat porțile închisorilor, să fie eliberați cu onorurile cuvenite deținuții politici, să fie fărîmate lanțurile ruginite de pe trupurile istovite de muncă silnică ale glorioșilor luptători pentru libertate.

În spatele Marinei, cineva începu să plîngă cu sughițuri. Și ea însăși fu cuprinsă de o puternică emoție... Poate... se pare... că într-adevăr intrarea lui în guvern va fi cu folos. În definitiv, acum lucrul cel mai important este să se statornicească o libertate adevărată... Și... se pare că așa va fi. Chiar în suplimentul primului număr al „Buletinului“ s-a publicat, fără nici o obiecțiune, un manifest al partidului bolșevic... Numai al bolșevicilor. Celelalte partide n-au apucat să-și publice manifestul. S-au zăpăcit. Iar manifestul publicat ia atitudine răspicată și împotriva războiului, și împotriva burgheziei.

— Tovarăși ! Intrînd în guvernul provizoriu, am rămas cel ce am fost — un socialist, un republican, care și-a dăruit toată viața poporului și este decis să moară pentru popor. Îmi acordați, tovarăși, încrederea voastră, încrederea luptătorilor ridicați de revoluție, învăluiți de suflul revoluției ?

Vocea i se pierdu în aclamații și aplauze furtunoase, frenetice. Marina își roti privirile în jur, căutîndu-i pe-ai săi, dar nu-i văzu. Îl zări

numai pe Pokszizewski de la „Aivaz". Roşu ca focul, cu ochii larg deschişi, bătea cu frenezie din palme... Şi Nataşa... Marina n-o mai văzuse în toate aceste zile. Unde a fost şi ce gînduri are ? De partea cui e aci ? Nataşa aplauda şi ea. Şi striga... ca o nebună.

Kerenski, împleticindu-se, se sprijini de mîinile ce se întindeau spre el şi coborî de pe masa de unde vorbise. Silueta sa tremurătoare, slabă şi gîrbovită, cu sacoul simplu, scurt şi uzat, licări o clipă în uşă. A plecat. Acum preşedintele Ciheidze îşi agita clopoţelul.

Soldatul cu mantaua ruptă, aflat în apropierea Marinei, şi care părea să fie combatant, îşi şterse fruntea aspră şi asudată.

— Ce panglicărie, maică precistă ! Nici într-un an nu poţi descurca ce-a înşirat el.

Şi, deodată, strigă din rărunchi :

— Da ia spune-ne : ai să termini războiul ? Legea revoluţionară... De ce ordinul de zi nr. 1 se retrage de la regimente ? Zic, de ce se anulează ? Aşadar, nu i se dă libertate soldatului ?

Marina îşi duse mîna la cap. Un soldat de pe front, un om simplu, probabil analfabet, şi şi-a dat seama... Da pe ea ce-a apucat-o ?... A dus-o cu vorba ? Ce ruşine !...

— Profitorule ! strigă cu ură Pokszizewski. Aici e vorba de revoluţie şi tu nu te gîndeşti decît cum să-ţi aperi pielea ? Cum să scapi de război ?

Dinspre prezidiu se auzi un sîsîit. Ciheidze spuse cu vorba sa graseiată :

— Problema intrării în guvern a vicepreşedintelui Sovietului de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor, Alexandr Feodorovici Kerenski, cu păstrarea atribuţiilor sale de vicepreşedinte al Sovietului, este deci aprobată în unanimitate.

— Ba de loc, strigă cineva, şi după glas Marina îl recunoscu îndată pe Vasili. Problema asta n-a fost discutată. Rog să se deschidă dezbaterile.

Neliniştit, Ciheidze îşi plimbă privirea de-a lungul mesei prezidiului. Alături de el se ridică îndată un bărbat pe care Marina nu-l cunoştea şi care-şi mişca în semn de mustrare bărbuţa-i bălaie. Sala vuia, ameninţătoare şi revoltată.

Cel care se ridicase începu să vorbească cu emoţie, aruncîndu-şi spre spate părul lung şi mătăsos. Iar vocea-i trăda mîhnire şi reproş.

— Azi e mare sărbătoare pentru întregul popor : în ţara noastră, care şi-a scuturat lanţurile milenare, dobîndindu-şi pe veci libertatea, a fost proclamat prin voinţa poporului primul guvern liber. Şi în aceste ceasuri luminoase, de neuitat, cînd întregul popor este cuprins de un singur elan de bucurie, se găsesc oameni care încearcă prin discuţii inutile şi nelalocul lor să întunece sărbătoarea noastră populară, să sfărîme unitatea frăţească în care ne contopeşte pe toţi victoria revoluţiei. Cine sînt aceşti oameni ? Nici nu-i nevoie să-i numim. Bineînţeles că e vorba de bolşevici. Un partid care îşi închipuie că el e singurul partid revoluţionar,

care nu ţine seama de nimeni, care zădărniceşte într-una colaborarea prietenească a tuturor partidelor, care aduce descompunere şi intrigă în rîndurile democraţiei revoluţionare... Dar de data aceasta noi n-o să-i lăsăm să ne zădărnicească unitatea. Şi aceasta cu atît mai mult, cu cît şi printre ei vom găsi — de asta sînt convins — un sprijin destul de puternic împotriva fanaticilor. Astfel de bolşevici există !

— Minciună ! strigă ieşindu-şi din fire Marina. De ce nu le spui numele ?

Dintre rînduri se ridică Vasili.

— Cer cuvîntul !

Ciheidze clătină negativ din cap.

— Nu dau cuvîntul. Nu se discută nimic în această problemă. Ea nu figurează pe ordinea de zi. Şi e timpul să se termine cu discuţiile : în sala Ekaterininski, Guvernul provizoriu aşteaptă cinstea de a se prezenta proletariatului revoluţionar şi soldaţilor revoluţionari. Nu voi deschide, deci, dezbaterile.

— În orice caz, sînteţi obligaţi să puneţi chestiunea la vot.

Ciheidze rînji :

— Tot pentru dumneavoastră este mai bine ca această chestiune să nu fie pusă la vot. Prea va ieşi în evidenţă... Insistaţi ?

— Mai mult ca oricînd.

Ciheidze se ridică în picioare.

— La cererea fracţiunii bolşevice, pun la vot: cine este pentru intrarea în guvern a tovarăşului Kerenski ?

O pădure de mîini se ridică. Marina o zări şi pe Nataşa cum ridică entuziasmată mîna, ca şi toţi ceilalţi. Ea n-are dreptul la vot. Şi cîţi... spectatori ca ea vor mai fi aci...

— Cine este contra ? Unu... — Marina, grăbită, a ridicat cea dintîi mîna — doi... şase... unsprezece... treisprezece... şaptesprezece... douăzeci şi doi...

— Cam puţini ! spuse rîzînd cineva, şi cu o voce joasă de bas intonă „Marsilieza". Ciheidze se ridică, zîmbi şi strînse mîna omului bălai.

Deputaţii, grămadă, se îndreptau spre ieşire.

În sala Ekaterininski, Marina, abia plecată din camera Comitetului executiv, dădu ochii cu Nataşa.

— Învierea ! rosti Nataşa, scuturîndu-şi de pe gene lacrămile de fericire ce-i curgeau şiroaie. E învierea !

Capitolul 59

ÎNVIEREA DOMNULUI

— Învierea ?

Marina îşi întoarse privirile spre colonadă.

Guvernul provizoriu nu avusese răbdare să aştepte să se sfîrşească şedinţa Sovietului : reprezentaţia începuse. Spectatorii se adunaseră de mult şi sala era străbătută de murmurul nerăbdător al unei mulţimi pestriţe. Se vede că în seara aceasta venise la palat, ca şi la premie-

rele de pe vremuri, întregul Petersburg, în afară de protipendadă. Sau, mai știi, poate chiar și protipendada. Prin mulțime apăreau, ici-colo, personalități cunoscute după ilustrațiile din revistele „Niva“ și „Ogoniok“, din suplimentele literare la „Novoe vremia“. Artiști, scriitori, avocați, funcționari de stat. Chipuri și toalete sărbătorești. În mîini aveau flori, nu drapele. Așa se și cuvenea. „Revoluția“ s-a terminat și „viața“ reînvia : viața de toate zilele reintra în făgașul ei firesc, bătătorit. Într-adevăr, așa cum se cîntă în cîntările bisericești de paști, era „sărbătoare între sărbători“.

În această mulțime, muncitorii și soldații care tocmai ieșiseră de la ședință se topiseră parcă și deveniră neobservați.

În galerie, printre coloanele albe, sobre, Miliukov, de acum înainte ministru de externe, își termina „mesajul tronului“. Firele argintii din părul său cărunt străluceau, iar chipul îi era congestionat de eforturile vocale pe care le făcuse. Vreme de douăzeci de ani urcase treptele spre acest post mult rîvnit. A mers cînd în picioare, cînd tîrîș. Și iată că, în sfîrșit, visul i s-a îndeplinit.

Marina zîmbi involuntar privind fața solemnă, de sărbătorit, a lui Miliukov, încadrată de mustăți cărunte.

— Parcă ar trage clopotele, în noaptea de paști. Curat învierea ! Nu lipsește nici popa din amvon.

Natașa, care stătea alături de Marina, o privi aproape cu ură. Cum de e în stare !... Bine a zis blondul acela : urmărește cu orice chip să strice, să întunece bucuria altora... Asta fiindcă ei sînt o mînă de oameni și se ridică împotriva tuturor !... Așa, ca să se răzbune...

Se îndepărtă. Se gîndi că la noapte e mai bine să doarmă la Samoilova : lucrau acum împreună la Comisia de informații a Sovietului. O aranjase acolo Sokolov, după „arsenal“. Samoilova o invitase să doarmă la ea. Și, în genere, trebuia să-și schimbe locuința.

Miliukov fu coborît din tribună, pe brațe, în aplauzele furtunoase ale asistenței. Luă cuvîntul un alt individ pe care nimeni nu-l cunoștea la față. Era, pesemne, tot vreun ministru proaspăt investit.

Vasili se apropie de Marina. Alături de el erau Ivan, Feodor, Martianov, Adamus și alți trei muncitori. Se salutară în tăcere. Chipul lui Vasili vădea o mare oboseală, dar era calm. Marina îl întrebă :

— N-ai să iei cuvîntul ?

Ivan făcu un gest de lehamite înainte ca Vasili să fi răspuns.

— Tot nu ne-ar da voie, chiar dacă am vrea... Vezi colea, pe scară, spre balconașele corului ? Uite, numai să vezi ce gardă e acolo : Ciheidze în persoană stă, ca un uliu, lipit de balustradă. Uite-l cum se mai grozăvește ! Stă cu pliscul gata deschis. Grozav ar fi să le stricăm liturghia, să le spunem un cuvînt de adevăr. Eh, de-ar fi la Piter tovarășul Lenin. De bună sea-

mă că dacă l-ar zări, Ciheidze ar tuli-o sub scară... Dar, pentru că veni vorba, cînd o să sosească ? Ce veşti mai sînt de la tovarăşul Lenin ?

— Nici una, răspunse Vasili, făcînd un gest uşor cu mîinile. I s-au trimis cîteva telegrame în Elveţia, la Zürich, dar nici un răspuns. Probabil că au fost interceptate. Ai noştri se tem că nici nu va fi lăsat să vină în Rusia, asta pentru că imperialiştii, atît ai noştri cît şi cei din Apus, se tem de el ca de nimeni altul.

Tăcură o bucată de vreme. Feodor îl trase pe Vasili de mînecă.

— Ei, mergem pe la casele noastre ? Ce rost are să ascultăm ectenia asta ? Cu atît mai mult cu cît mîine, la ora opt, avem şedinţă la Comitetul raional şi, la drept vorbind, n-am mai dormit din noaptea aceea de douăzeci şi şapte.

Vasili căscă.

— De fapt ar trebui să aşteptăm, să vedem cum or să isprăvească... Dar, în fond, hai să mergem. S-o luăm prin grădină. Aici, pe coridor, pe dreapta, e o ieşire.

Porniră. Dar nu ajunseră decît la jumătatea drumului cînd în sală răsunară aplauze frenetice şi ecoul lor se prelungi sub colonadă, făcînd pe toţi să-şi întoarcă privirile înapoi.

— Ura !

— Kerenski !

Bolşevicii se opriră. Nu-l zăriră îndată. Unde era ?

Iată-l ! Nu pe podiumul central, de pe care au vorbit oratorii precedenţi, ci pe cel din

stînga, în balconul corului, departe de toţi. Marişa nici nu-l recunoscu în prima clipă. Kerenski ? Omul ăsta imobil, ţeapăn ca o lumînare, parcă scrobit din creştet pînă în tălpi ?... Şi parcă nici nu era om, ci un pontif ! Nu mai purta sacoul ponosit, ci o haină încheiată pînă la gît, cu revere de mătase, strălucind în lumina puternică a candelabrelor. Ţinea mîna la rever. Privirea încordată a ochilor săi pustii, stranii, tulburi, aluneca deasupra capetelor mulţimii, aţintită undeva în gol. Şi într-un chip cu totul nou suna şi glasul său solemn, cam răguşit, rostind sacadat cuvintele.

— Eu, cetăţeanul Kerenski, ministrul justiţiei...

Sala se cutremură din nou de strigăte. Kerenski tăcu aşteptînd să se întroneze liniştea.

— ...declar în mod public : Guvernul provizoriu a intrat în exerciţiul funcţiunilor sale pe baza înţelegerii cu Sovietul de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor.

Mîna lui palidă alunecă încet şi tot mai adînc după reverul hainei. Ministrul scoase din buzunar o batistă de mătase roşie, ca o pată de sînge, şi începu s-o fluture, pentru a-şi răcori faţa.

Şi, ca la un semnal, mulţimea răspunse printr-un nou ropot de aplauze, acoperind un glas izolat, nu se ştie al cui, care strigase nişte cuvinte nedesluşite de urechea nimănui, dar pe care le înţeleseseră cu toţii.

Le-a înţeles şi Kerenski. S-a întunecat la faţă. Şi a răspuns la atac printr-un contraatac.

— Acordul încheiat între Comitetul executiv al Dumei de stat și Comitetul executiv al Sovietului de deputați ai muncitorilor a fost aprobat de Soviet cu o majoritate de cîteva sute de voturi contra cincisprezece.

Și, din nou, batista roșie prinse a flutura ca un drapel, și din nou palmele începură să bată și mai frenetic.

Obrajii Marinei ardeau. Ce cabotin ! Un cabotin josnic ! Cum l-a putut crede măcar o clipă... Cum a putut să se lase indusă în eroare...

Îi șopti lui Ivan :

— Nu mai pot suporta. Să mergem.

Capitolul 60

MITRALIORII

Traversară coridorul pustiu, trecură prin dreptul camerelor patruzeci și unu și patruzeci și doi... În urma lor răsuna „Marsilieza", acoperind uralele turbate cu sunetele de aramă ale trompetelor.

— A terminat... Scamatorul ! Ăsta da, paiață !

Ivan, auzind glasul disprețuitor și dezgustat al lui Feodor, se întoarse și dădu din cap :

— Paiață ca paiață, dar nu poți tăgădui că e iscusit la vorbă... Am observat că nu numai cuconițele îl ascultau atente, dar și unii dintre ai noștri, bineînțeles dintre cei săraci cu duhul.

De rușine, obrajii Marinei se îmbujorară din nou. O fi văzut-o, oare, Ivan ? Nu, e imposibil. N-ar fi putut să nu-l observe, dacă el ar fi stat undeva pe aproape. Și-apoi, nici n-ar fi spus-o așa, dacă s-ar fi gîndit că și ea... Că doar Ivan e un om atent, un adevărat prieten. Și dacă i-ar fi spus-o, i-ar fi spus-o direct, în față, fără aluzii. Ca un bolșevic.

Ivan oftă și-și potrivi pasul după al lui Vasili.

— La drept vorbind, tovarășe Vasili, nu mă așteptam ca poporul să se lase influențat în asemenea măsură. Că doar la mitinguri sîntem ascultați cu atenție, chiar și pe mine mă ascultă mulțimea. Și cînd lucrurile au ajuns atît de departe, încît trebuie să se ia o hotărîre atît de importantă, am obținut numai douăzeci și două de voturi...

— După socoteala lui Kerenski, spuse sarcastic Feodor, numai cincisprezece.

— Nici aici n-a putut fără să trișeze legalistul ăsta revoluționar. Cît privește înapoierea politică, trebuie s-o recunoaștem, este o realitate. Poporul încă nu se descurcă bine.

Vasili coti spre ușa din dreapta. Traversînd un pasaj îngust, intrară în grădină. Martianov mormăi dezaprobator :

— Ce dezordine ! Nu există măcar santinelă. Intră cine vrea. În grădină poți pătrunde nu numai prin portița dinspre Kirocinaia, dar poți trece gardul din orice parte vrei : și dinspre Tavriceskaia, și dinspre Kirocinaia, și dinspre Paradnaia... Ar fi de ajuns un singur pluton

cu două mitraliere și din acest Guvern provizoriu n-ar rămîne nici urmă.

Feodor privi întrebător pe Vasili : Martianov parcă făcea aluzie la ceva. Patrulele erau alcătuite din gărzile muncitorești care sînt de partea bolșevicilor. Poate că într-adevăr...

Dar Vasili nu răspunse nimic, doar își încruntă dezaprobator sprîncenele. Martianov schimbă o privire cu Adamus și acesta întrebă pe loc :

— Și atunci cum rămîne în privința... viitorului, tovarășe Vasili ? Sînt cu totul dezorientat. Pînă azi am crezut că Sovietul reprezintă puterea. Așa cum ne-ați explicat la adunarea generală de partid : Sovietul este un organ al puterii muncitorilor și țăranilor, al dictaturii clasei muncitoare.

— Așa și este, confirmă Vasili, și-și grăbi pasul.

Adamus rămase din nou în urmă.

— Dar Guvernul provizoriu ? Prin urmare, acuma, avem două puteri ?

Vasili confirmă, dînd din cap. Feodor, cu chipul întunecat, se amestecă în vorbă :

— Ce fel de putere o mai fi și Sovietul, dacă de bunăvoie a cedat burjuilor conducerea ?

Vasili răspunse fără să se întoarcă :

— Douăzeci și două de voturi. Cu ele nu poți desființa dualitatea puterii. Însă esența Sovietului, ca organ al dictaturii, nu e schimbată de faptul că majoritatea soldaților, ba chiar și a muncitorilor sînt încă orbiți. Nu trebuie să uitați că milioane și milioane de oameni participă acum pentru prima oară la viața politică a țării : ei au drept de vot, dar le lipsește încă înțelegerea politică și e foarte ușor să-i păcălești. Pe lîngă asta, Rusia de azi este țara cea mai mic-burgheză din lume : nu degeaba menșevicii și socialiștii-revoluționari au la noi o priză atît de mare.

— Și ce-i de făcut ?

— Vom lămuri oamenii că, departe de a avea o orînduire nouă, nu vom avea nici pace pînă nu se va instaura puterea Sovietelor.

Unul dintre muncitori replică nemulțumit :

— Pentru asta trebuie timp cam mult !

— Va fi nevoie să ne înarmăm cu multă răbdare, spuse Vasili. N-avem ce face : trebuie să privim viața așa cum este și să nu închidem ochii în fața adevărului, căci altminteri n-o s-o putem transforma niciodată.

— Va trebui să ne ridicăm împotriva tuturor partidelor, spuse cu glas domol Ivan. Ai văzut ce-a fost azi la Soviet... Te pomenești că nici pe viitor n-or să ne lase să vorbim... Dacă lucrurile au să meargă așa, n-o să-i putem lămuri ca lumea nici într-o sută de ani.

— O să scoatem un ziar și atunci o să ne fie mai ușor, spuse cu convingere Feodor. Pentru poimîine, pe ziua de cinci, se pregătește apariția primului număr al ziarului „Pravda". În cartiere se și colectează bani pentru „Fondul presei muncitorești". Trebuie să amenajăm o tipografie proprie, pentru că patronii-tipografi nu vor să tipărească un ziar bolșevic... Îndată ce are să apară „Pravda", lucrurile au să se

schimbe. Că ştii, măi frate, presa este o mare putere... Nu e ca atunci cînd vorbeşti la un miting şi apoi te duci. Cu ziarul în mînă, muncitorul aprofundează fiecare cuvînt.

— Rămîne de văzut ! replică Ivan. Cuvîntul vorbit îşi ajunge sigur ţinta.

Vasili izbucni în rîs.

— Certaţi-vă, certaţi-vă... specialiştilor. Cu toţii aveţi dreptate şi veţi avea de muncit pînă peste cap. Dar de ce eşti atît de tăcută azi, Marişa ? Eşti tare obosită ?

Vasili se opri. Se opriră şi ceilalţi. Şi, dintr-o dată, în noaptea liniştită şi geroasă, străbătură dinspre strada Kirocinaia nişte zgomote stranii ca un scîrţîit de fier pe zăpadă. Traseră cu urechea.

— Hei ! Parcă tu, Martianov, vorbeai de lup, şi lupu-i la uşă. Mi se pare că trec de pe Kirocinaia pe Tavriceskaia, auzi...

Porniră aproape în fugă, prin troiene, spre gardul ce se întindea de-a lungul străzii Tavriceskaia. Scrîşnetul înfiorător se auzea tot mai puternic, tot mai aproape. Se desluşea acum şi tropotul paşilor, scîrţîitul zăpezii sub sutele de tălpi.

Martianov se aplecă peste gard : de după colţ, de după cotitură, se revărsa pe Tavriceskaia un torent omenesc cenuşiu, domol, greoi, alcătuit din şiruri fără număr. Se apropia tot mai mult, tot mai mult... Şir după şir, tîrînd după ei, pe frînghii, mitraliere învelite cu grijă în pîslă, de păreau nişte animale nemaivăzute. Scrîşneau pe zăpada îngheţată rotiţele joase şi late, străluceau în arama lor rece benzile de cartuşe de mitralieră ce acopereau cruciş pieptarele cenuşii, scrobite parcă de ger, ale mantalelor subţiri, soldăţeşti.

— Regimentul de la Oranienbaum, spuse Martianov, scuturîndu-şi de pe piept zăpada luată de pe gard. Primul regiment de mitralieri. S-au primit ştiri de la el încă la Secţia soldaţilor. A venit pe jos pentru a întări revoluţia. Într-un ceas bun ! Poate că, într-adevăr, o să ne ajute.

Capitolul 61

PRIMA VESTE

Către Lundström

6/19 martie 1917, Zürich

Tactica noastră : neîncredere totală, nici un sprijin noului guvern, pe Kerenski îl suspectăm în mod deosebit, înarmarea proletariatului este singura chezăşie... nici o apropiere de alte partide. Telegrafiaţi aceasta la Petrograd.[1]

[1] Vezi *V. I. Lenin*, Opere, vol. 23, E.S.P.L.P., 1951, pag. 293.

Capitolul 62

SEMNALUL DE ALARMA

— Ai auzit? O veste de la Lenin!

Martianov își dete jos picioarele de pe divanul îmbrăcat în mușama. Dormise fără să se dezbrace în încăperea ocupată de prezidiul Secției soldaților, ca întotdeauna. Îi venea peste mînă să doarmă la cazarmă, iar cît privește o locuință, unde să găsească așa ceva un soldat? Cu ce s-o plătească?

— De unde? Vine?

Adamus clătină din cap:

— Despre sosire nu se spune nimic. Telegrama se referă la linia partidului. Și pe Kerenski, de la o depărtare atît de mare, tovarășul Lenin l-a caracterizat cum nu se poate mai just arătînd ce hram poartă. Ce ochi! Cît despre celelalte partide...

Se întrerupse brusc. Draperia ce despărțea prezidiul de sala vecină, în care, începînd din zori și cît era ziulica de mare, se îmbulzeau soldații din oraș și cei veniți de pe front, se dădu la o parte și își făcu apariția, săltînd ca un ied, un ins mic de stat și cu părul vîlvoi: Vavelinski, secretarul Comitetului executiv.

— „Din zori și pînă-n noapte, în picioare!" spuse el rîzînd, pentru ca în clipa următoare să devină foarte serios. Perfect! Ziua de azi se anunță furtunoasă. Să puneți în stare de alarmă regimentele. Garda muncitorească e sub arme.

Martianov, desculț cum era, se sculă în picioare.

— Ce s-a întîmplat?

Secretarul își aruncă privirea asupra lui Adamus.

— E din cadrul serviciului vostru? Putem vorbi față de el? Atunci, uite care-i povestea: Guvernul provizoriu se pregătește să expedieze, azi, 9 martie, pe țar și familia lui în Anglia, la regele Angliei, care-i este rudă. Vrea să-l pună sub o aripă ocrotitoare, cît mai departe de revoluție...

Adamus fluieră a mirare.

— Asta e! continuă Vavelinski. Dacă reușește s-o șteargă, înțelegeți a ce miroase asta: a restaurarea monarhiei!

— N-o să le meargă, mormăi printre dinți Martianov, trăgîndu-și febril cizmele în picioare. Da ce, nu-s în mințile lor ăia din Guvernul provizoriu, de se avîntă singuri în prăpastie? Comitetul executiv ce-a hotărît?

— Comitetul e acum în ședință. A fost convocat urgent. Chiar acum au aflat știrea. Îți închipui că au ținut-o în secret... Biroul a și hotărît: să nu-i lase peste graniță. Secția voastră a primit ordinul să ocupe imediat, cu unități sigure, gările. Drumurile dinspre Țarskoe Selo, unde se află acum Nicolae, să fie barate: nu care cumva să răzbească.

Martianov se și instalase la telefon.

— Încotro voiau să-i trimită? Care-i itinerariul?

— La Arhanghelsk. De acolo — pe mare. La Arhanghelsk a și sosit un crucișător englez, ca

să-i ia pe bord. Şi se mai ştie sigur că Wilhelm a dat ordine precise flotei submarine să nu se atingă de crucişătorul ăsta. Cum vedeţi, lucrează frumos, nu ?

— Au şi apucat să se înţeleagă şi cu Wilhelm ! spuse cu mînie Adamus, strîngîndu-şi pumnii. Cînd e vorba de pielea ţarului, au şi uitat de război... Fir-ar să fie ei de afurisiţi !...

— În primul rînd, vom trimite vînători la gara Ţarskoe Selo — Martianov ridică receptorul — ei sînt mai aproape de gară. La Nikolaievski...

— Stai ! îl opri Vavelinski. Asta-i treaba voastră, care încotro... Eu... m-am dus. Cît despre tine, cum termini, vii la şedinţă. E un moment, cum s-ar zice, istoric.

— O clipă ! strigă în urma lui Martianov. N-ai pomenit nimic despre guvern. Cine-l ia în primire ? Garda muncitorească ?... Sau să-i trimitem pe mitralior...

Vavelinski înlemni.

— Ce ? Ai căpiat ? Guvernul ? De unde-ai mai scos-o şi pe asta ? Ne-am străduit atîta ca să ajungem la o înţelegere cu el, şi vrei acum să se ducă totul de rîpă ? Au cam făcut-o ei de oaie, e drept, dar o să-i obligăm să-şi dreagă pozna. Or să cedeze, sînt sigur de asta.

— Cum adică ? se înfurie Martianov. Spui nişte lucruri tare ciudate. Să-l lase pe ţar să plece ? Asta nu mai e o simplă poznă : asta-i adevărată trădare.

— Sari peste cal, tovarăşe Martianov. Nu ştii ce înseamnă politică înaltă ! (Secretarul se întoarse şi, ridicîndu-se pe vîrful picioarelor, îl bătu protector pe umăr.) Dacă ar fi după tine, ar însemna că şi Kerenski e un trădător, pentru că s-a oferit să-i însoţească personal pe ţari pînă la Arhanghelsk, ca să nu li se întîmple ceva pe drum... Cît despre tine — eşti militar, prin urmare execută ordinul şi nu discuta !

Îl bătu încă o dată pe umăr pe Martianov şi, înainte ca acesta să-şi adune vorbele pentru a spune cum se cuvine ce gîndeşte el despre Kerenski şi totodată şi despre Comitetul executiv, Vavelinski a şi dispărut dincolo de draperia de catifea.

Pînă să se adune tovarăşii chemaţi urgent de pe la regimente, pînă să se facă repartizările şi să se bată la maşină ordinele, să se pună ştampilele şi să se convingă că au pornit coloanele spre gări şi spre punctele principale din oraş, iar cei rămaşi în cazărmi sînt gata de luptă pentru cazul în care Gucikov şi Miliukov şi-ar arăta colţii (în sinea sa, Martianov spera şi se bucura de această eventualitate), a trecut mult timp. În clipa cînd Martianov semnă ultimul ordin şi îşi aranjă bluza militară, pregătindu-se să plece la şedinţă, se auzi din partea cealaltă a draperiei un clinchet de pinteni şi îşi făcu apariţia roşcovanul în ţinută de campanie : cu cojoc, cu căciulă, cu diagonală, sabie şi revolver. Roşcovanul spuse privind cu ochi scînteietori :

— Mergem în vizită la ţar, Martianîci ? Comitetul executiv mi-a dat voie să-mi iau ca ajutor un tovarăş din cadrul Secţiei soldaţilor.

Sînt trimis la Țarskoe Selo în calitate de comisar extraordinar al Sovietului.

— Dumneata ? exclamă mirat Martianov și, dîndu-și seama numaidecît de ofensa pe care atitudinea sa o putea aduce roșcovanului, adăugă grăbit :

— Spun așa pentru că... mă miră, cum se face că n-au trimis în această misiune de stat pe cineva din prezidiu, ci din Secția soldaților. Doar nu ne prețuiesc ei prea mult... Cine a fost cu propunerea asta ?

— S-a decis în unanimitate, răspunse rîzînd roșcovanul. Cît despre faptul că n-au ales pe cineva din prezidiu, gîndește-te la statul-major și ai să-ți dai seama imediat care e motivul. Așadar, vom fi din nou împreună. ca în noaptea aceea ? O să luăm cu noi regimentul Semionovski și vreo două sute de mitraliori din regimentul 1.

Martianov își aruncă pe el mantaua. Adamus se tîngui :

— Dar eu... nu pot și eu să vin cu voi ? Așa, bunăoară, ca agent de legătură, sau ca...

Capitolul 63

ÎN VIZITĂ LA ȚAR

Zăngănit de arme, luciri negre-albăstrii de oțel... Rupînd rîndurile și scoțîndu-și din mers baionetele, soldații din regimentul Semionovski

și mitraliorii ocupară vagoanele. Cordonul de vînători respingea pe curioșii care încercau să pătrundă pe peron. Starea de alarmă nu domnea numai în gară, ci și pe străzi : unități militare, drapele, baionete, mitraliere. Un civil deosebit de isteț, îmbrăcat într-un paltonaș subțire, răzbi totuși prin lanțul de soldați și se agăță de balustrada ultimului vagon chiar în clipa în care trenul, fără a da vreun semnal, se puse încet în mișcare.

— Încotro o luați ? Încotro ?

În glasul lui se simțea atîta desperare, încît pe chipurile soldaților din vagon se iviră zîmbete.

— Da tu cine ești ?

— De la ziar... De la „Russkaia Volia“.

— Aha ! „Pînă la victoria finală“ !... Lepră capitalistă ! Jos mîinile, derbedeule !

— Să scrii cu litere de-o șchioapă, pe toată pagina : regimentul Semionovski a plecat să se închine țarului... N-ai auzit ? Dă-te jos ! Că de nu. încasezi numaidecît un pat de armă.

Și într-adevăr, o pușcă se înălță cu patul în sus ; ziaristul, lăsînd din mîini balustrada, sări de pe scară și, din viteză, căzu jos. Răsună un huiduit și o fluierătură... apoi chipurile soldaților își reluară expresia concentrată și aspră. În grea misiune plecau ostașii din regimentul Semionovski, regimentul favorit al țarului.

În clădirea regimentului, pe perete, se află o placă de aur. Aci erau gravate cuvintele rostite chiar de țarul Nicolae, în 1905, la îna-

poierea regimentului la Moscova, după înnăbușirea insurecției din cartierul Presnia :

„Las prin testament fiului meu să poarte aceeași dragoste față de regimentul Semionovski, ca aceea pe care i-o port eu, și să aibă încredere în el așa cum cred eu în voi, dragii mei ostași din regimentul Semionovski".

Poftim : „dragii mei" ! A sosit timpul ca țarul să răspundă în fața poporului pentru sîngele vărsat la Presnia. Și bine a făcut comisarul Sovietului cînd a ales dintre toate regimentele din Petersburg anume regimentul Semionovski : în răfuiala cu țarul, lui i se cuvine primul cuvînt — și prima faptă. Lucrurile pot lua o întorsătură gravă, dacă cei de la Țarskoe Selo nu-l vor preda de bunăvoie pe țar pentru a fi pus sub stare de arest. Și e foarte posibil să nu-l predea : regimentele din Țarskoe Selo — atît cele de pușcași cît și cel combinat de gardă — sînt alese pe sprînceană, dintre cei mai credincioși ostași ai țarului. Se spune chiar că pînă și jurămîntul depus de ei are o formulă deosebită, în genul celor din jandarmerie. Țarul e un fleac ! Dacă vor ajunge să aibă de a face cu țarul, discuția va fi scurtă... Dar ce te faci cu soldații ? Comisarul a dat ordin să se împartă pe companii complete de cartușe de luptă. Să tragă în ai lor ?... Fiindcă, orice ai spune, erau tot de-ai lor și cei de la Țarskoe Selo. Numai că au știut ăia să-i zăpăcească... Desigur, vor fi nevoiți să se lupte, dacă ceilalți vor sări în apărarea țarului, totuși ar fi mai bine dacă totul s-ar rezolva pe cale pașnică.

Trecînd prin vagoane cu Martianov pentru a controla cum s-au aranjat ostașii din regimentul Semionovski și mitraliorii, roșcovanul intră într-un vagon de clasa a II-a cu banchete moi, pentru ofițeri. Soldații îl rugară pe Martianov să rămînă cu ei. Cu toate că face parte din comandament, e, totuși, unul de-al lor, un soldat. Cu el poți discuta cu inima deschisă despre garnizoana de la Țarskoe Selo.

De-abia se întoarse roșcovanul în compartimentul său, că cineva bătu încet la ușă.

— Intră !

În prag apăru un praporgic din regimentul Semionovski, cu un chip feciorelnic, delicat, cu ochi albaștri, de copil, cu o cocardă roșie pe piept, în stînga. Insigna de pe căciulă era învelită în mătase roșie. Roșcovanul se întoarse de la fereastră : stînd acolo, își controlase tocmai încărcătorul revolverului său de mare calibru pe care-l scosese din toc.

— Scuzați-mă, spuse în culmea turburării praporgicul. Dați-mi voie să mă prezint.

Roșcovanul, auzindu-i numele, își încruntă sprîncenele. Probabil că-i chiar el : vestitul poet.

— Autorul „Făcliilor" ? Da, bineînțeles că vă cunosc. După cît îmi amintesc, mi s-a spus că la înrolarea în armată v-ați aranjat în regimentul Semionovski, nu ?

Obrajii poetului se aprinseră. Lăsă ochii în jos și începu să-și scuture nervos dragonul săbiei.

— Da. Şi mă căiesc... M-am lăsat ispitit. Şi numai acum, după revoluţie, am înţeles că a fost din parte-mi o laşitate demnă de dispreţ: trebuia să beau pînă la fund, cu poporul meu, cupa durerii... La început chiar am vrut s-o fac, dar m-au convins alţii să renunţ... Acum însă am înţeles totul dureros de limpede. Şi vreau... să ispăşesc. De aceea vă şi supun rugămintea mea.

— O rugăminte ?

Praporgicul şovăi o clipă, plecîndu-şi şi mai mult capul.

— Cedaţi-mi onoarea loviturii !

Roşcovanul îl privi cu nedumerire.

— Ce fel de lovitură ? La ce vă referiţi ?

Praporgicul îşi înălţă capul. Ochii săi albaştri se aprinseră.

— De ce vreţi... să ascundeţi ? Doar ştie toată lumea... Dumneavoastră vă duceţi să ucideţi. Şi cînd am intrat la dumneavoastră am văzut chiar cu ochii mei...

Şi arătă spre revolver. Roşcovanul zîmbi ironic.

— Vă înşelaţi ! Nici prin gînd nu-mi trece aşa ceva.

Poetul atinse rugător mîna roşcovanului.

— Pentru dumnezeu... Eu am visat atît... Cu mîna mea, cu un singur gest, să răzbun durerea poporului, mizeria lui, valurile de sînge vărsat în mod criminal... Dacă aţi şti cît îl urăsc...

Ochii roşcovanului se întunecară. Buzele i se strînseră cu asprime.

— Eu îl urăsc mai mult decît dumneata, spuse el molcom. Pentru că îl cunosc mai bine. Iar dragostea şi ura depind de gradul de cunoaştere. După sînge, după naştere, fac parte din societatea aceea. Şi nu degeaba am părăsit-o. Cît despre vis... visul dumitale l-am avut şi eu cîndva. În 1906 aş fi putut să mi-l aduc la îndeplinire : l-aş fi putut ucide, dar n-am făcut-o.

— Nu l-aţi ucis ? Praporgicul îşi încleştă mîinile. De ce ?

Trenul mergea lin, măsurat, oferind privirii copacii acoperiţi de zăpadă, căsuţele ridicate în apropiere de calea ferată, vilele, pietrele de marcare a verstelor aşezate la margine de drum.

Roşcovanul se aşeză pe banchetă şi-şi scoase tabachera. Praporgicul îi urmărea turburat mişcările domoale.

— Nu l-am ucis pentru că am înţeles la timp că omorîrea unui monarh este romantism inutil. Un gest absurd fără nici o valoare şi, deseori, de-a dreptul dăunător.

— Romantism inutil ? şopti praporgicul. Glumiţi... Atunci cum rămîne cu teroarea ? O absurditate ? De ce ?

Ochii roşcovanului se îngustară.

— Pentru că toate capetele tăiate cresc la loc.

Sublocotenentul tresări.

— Cum aţi spus ?

Roşcovanul îşi aruncă privirea asupra ceasului său de mînă, cu cadran negru.

— În folclorul vechi breton există o legendă despre capul tăiat al unui rege... N-ai citit-o ?... Atunci am să ți-o povestesc eu : timp avem destul. Dumneata, ca poet, ai să înțelegi atunci mai bine...

Își aprinse țigara, mijindu-și din nou ochii. Praporgicul continuă să-l privească atent, ca și mai înainte.

— Legenda vorbește despre un rege care a căzut în lupta cu francii într-o pădure seculară, de nepătruns. În această pădure trăia un pustnic. Era, bineînțeles, sfînt și făcător de minuni, așa cum trebuie să fie un pustnic dintr-o legendă. Și iată că într-una din nopți simți cum cineva bîjbîie la ușa sa, cu o mînă nesigură, ca de orb. „Cine-i ?" Drept răspuns auzi un nume. Numele regelui căzut în luptă. Pustnicul nu știa că regele fusese ucis, dar acest nume era, pînă și pentru el, pustnicul plecat din lume, simbol al cruzimii, al sîngelui, un nume blestemat de popor. El refuză să deschidă. „Deschide ! repetă glasul. În numele domnului și al regelui — deschide ! Timpul fuge, iar sîngele-mi curge din răni, întrecînd vremea. Francii cutreieră pădurea. Vai și amar de tine dacă mă vor afla în pragul ușii tale." Pustnicul, însă, refuză și de data aceasta să-i deschidă. Atunci, o mănușă de oțel lovi în ușa șubredă de brad. „Trage zăvorul, sau voi sparge ușa cu genunchiera mea de fier. Și, odată cu mine, va intra în chilia ta și noaptea ! Ferește-te, bătrîne !" Pustnicul se sperie de blestemul nopții și deschise ușa. Și-n fața lui, la lumina lunii, apăru

o stafie într-o armură sfîrtecată, care-și purta în mîini capul retezat. Capul trăia încă : sub masca dată spre frunte, în orbitele învinețite, se zbăteau nebunește globii însîngerați ai ochilor. Buzele începură să vorbească, picurînd o spumă neagră : „După voia domnului, francii m-au decapitat în timpul luptei. Mii de oameni blestemă numele meu. Dar eu am respectat biserica, am aprins lumînări de ceară în fața chipurilor sfinților și mi-am ținut cu credință jurămîntul depus în fața suveranului meu — tatăl ceresc — prin care trăiești și tu, bătrîne. Nu există rege fără dumnezeu, cum nu există nici dumnezeu fără rege. Și de aceea sfînta Ana din Armorique, protectoarea celor puternici, mi-a călăuzit pașii către tine : în puterea ta stă să-mi pui din nou capul pe umeri."

„Nu există dumnezeu fără rege !" Și pustnicul, rostind numele sfintei Ana din Armorique, protectoarea mai-marilor acestei lumi, primi cu degetele sale tremurînde, din mîinile înțepenite și reci ca metalul armurii, capul sîngerînd și-l așeză pe tăietura roșie de deasupra zalelor negre și sfîrtecate. Fantoma deveni din nou om și porni în noapte, în căutarea flamurilor sale, zăngănind din pintenii de aur ce se atingeau mereu de rădăcinile copacilor.

Urmă o clipă de tăcere. Poetul, ca vrăjit, îl privea drept în ochi.

— În numele sfintei Ana din Armorique, doamne dumnezeule ! Ce viață minunată a fost înainte... Eu însă am ascultat cu atîta nesaț legenda, încît mi-a scăpat tîlcul ei.

— Dar este evident, spuse încruntat roşcovanul. Dacă l-aş fi lovit atunci pe ţar — sau acum — fii sigur că prin puterea sfintei Ana din Armorique sau a lui Mihail Rodzeanko, capul ar fi aşezat din nou pe „umerii suveranului" de către primul pustnic întru politică de la primul colţ de stradă. Fireşte nu pe umerii lui Nicolae, dar cu atît mai rău. Se vor găsi umeri ceva mai puternici... Nu... Altfel trebuie să procedăm...

Praporgicul aştepta cu încordare. Nu întreba nimic, ci sta în aşteptare. Roşcovanul se ridică brusc.

— Soluţia e simplă : să-l apucăm de barbă şi să-l doborîm de pe tron. Îl iei de barbă şi-l azvîrli în noroi.

Praporgicul tresări şi se ridică şi el.

— Deci, dumneavoastră... mergeţi în acest scop ? Vreţi să-l apucaţi... de barbă ? Pe ţar ? Pe maiestatea sa autocratul tuturor Rusiilor ? Dar, iertaţi-mă... asta e un romantism şi mai exagerat decît...

Uşa compartimentului se deschise cu zgomot şi apăru Martianov.

— Ultima staţie. În curînd ajungem.

Roşcovanul izbucni în rîs :

— Poftim, iată şi sfîrşitul sfintei Ana din Armorique. Intră, Martianov. Tovarăşul praporgic îi va invita îndată pe domnii ofiţeri.

Capitolul 64

DE UNUL SINGUR

Gara fu cucerită într-o clipă, fără să se întîmpine nici cea mai mică împotrivire. Pe asfaltul peronului, scîrţiind din roţile grele, ruginite, mitralierele se mişcau, aliniindu-se. Soldaţii din regimentul Semionovski se postară în apropierea aparatelor telegrafice şi a telefoanelor. Automobilul comandantului fu oprit chiar la intrarea în gară. Comandantul fu dus sub pază în camera de gardă.

Roşcovanul îl chemă la el pe Martianov :

— Ascultă. Plec chiar acum în oraş cu maşina comandantului. În tot timpul absenţei mele, ai din partea mea împuternicirea de reprezentant unic, afară de mine, al Sovietului.

— Adică cum vine asta ? întrebă Martianov, luînd, din obişnuinţă, poziţia de drepţi. Pleci singur ? Dar cum rămîne cu regimentul Semionovski şi cu mitraliorii ?

— Rămîn, deocamdată, aci, răspunse roşcovanul, urmărind din priviri soldaţii care îşi aşezau armele în piramidă pe peron. După cum ştii, nu poţi avea încredere în garnizoană : în secţie am avut ca delegaţi numai soldaţi din Regimentul 2 Puşcaşi — singurul regiment revoluţionar din Ţarskoe Selo. Cît despre ceilalţi, dracu ştie ce gîndesc. Dacă om lua-o spre palat, aşa, în formaţie de marş, te pomeneşti că trag în noi înainte de a-şi da seama despre ce e vorba. Trebuie să răzbatem, şi există, bine-

înțeles, riscul ca țarul între timp să fie dus. Am hotărît să încerc a ocupa palatul dinăuntru : să ridic garda interioară — acolo de gardă se cuvine să fie un batalion întreg.

— Cum așa ? Mergi de unul singur ? replică Martianov, dînd din cap cu îndoială. Cred că nu e bine. Într-o împrejurare ca asta, trebuie să faci să se simtă puterea poporului. Palatul să fie înconjurat de o pădure de baionete. Pe onoarea mea că eu aș fi adus artileria, blindatele... Ca toată lumea să vadă ce putere reprezintă Sovietul.

— Puterea o să se simtă și mai vîrtos dacă am să merg singur, răspunse roșcovanul. Voi străbate nu prin puterea armelor, ci prin puterea Sovietului de deputați, în numele revoluției.

Martianov clipi ironic :

— Să nu te superi, îți port toată stima, dar... ce-ți propui tu seamănă a roman... Dacă n-am avea cu ce să ne batem, aș mai zice ; dar privește numai ce trupe avem ! Putem cuceri cu ele nu numai palatul, dar și Varșovia... Și tu vrei să pornești de unul singur. Nici n-ai să poți ajunge pîn-acolo, că or să te aresteze sau, pur și simplu, or să te omoare, așa, pe daiboj.

— N-au să îndrăznească, spuse cu convingere roșcovanul. Îi cunosc eu. Pentru nimic în lume n-au să îndrăznească. Și-apoi chiar de s-ar întîmpla, tocmai pentru această eventualitate îți transmit împuternicirea. Uită-te la ceas. Dacă peste o oră, începînd din clipa asta, nu mă întorc sau nu-ți dau de veste, pornești cu ai noștri spre cazarma Regimentului 2 Pușcași, ridici regimentul și împreună cu el o iei spre palatul Alexandrovski. Țarii sînt acolo. Toți șapte : Nicolae, Alexandra și cele cinci odrasle. Și acționează !

— În funcție de împrejurări ? întrebă pe un ton vesel Martianov. Așa cum m-ai lămurit : arestarea pe loc, sau, dacă le sare careva în ajutor, pur și simplu lichidarea pe loc... Sau, tovarășe, poate să încep chiar cu asta ?

— Nu. Asta în nici un caz, spuse roșcovanul, clătinînd din cap. Nu-i momentul, și din punct de vedere politic ar fi chiar dăunător. Numai în caz extrem... Și acum, adună-i, te rog, pe ofițeri. Vreau să-ți predau oficial comanda.

Martianov se încruntă :

— Și-or să-mi dea ascultare ?

— Depinde numai de tine să te faci ascultat, răspunse cu o răceală neașteptată comisarul, și scoțîndu-și revolverul din toc îl vîrî în buzunarul cojocului, cu mînerul afară, ca să-i fie mai la îndemînă.

Capitolul 65

IN SUBTERANĂ

Santinela aflată în aripa dreaptă a palatului, lîngă poarta de fier bine ferecată, recunoscînd pesemne automobilul comandantului, se apropie la chemarea celui din mașină, puse blajin

mîna pe aripa automobilului, dar refuză categoric s-o lase să treacă dincolo de grilaj: instrucțiunile primite nu-i permiteau aceasta.

— Cum vine asta? Ești de ieri în armată? spuse sever roșcovanul, coborînd din mașină. Nu cunoști regulamentul! Cheamă-l pe șeful gărzii. Din ce regiment faci parte?

Soldatul clipi speriat. Te pomenești că i-a căzut pe cap vreun șef. Cojocul nu-i prea arătos, s-a orientat după cojoc și de aceea a și vorbit cu el nu tocmai reglementar, cu atît mai mult cu cît acum e libertate; dar cînd te uiți bine, epoleții sînt de colonel. Și, afurisitul, mai are și barbă roșie.

— Din regimentul combinat de gardă, înălțimea voastră. Compania a zecea.

Santinela trase cu grabă semnalul de alarmă. Îndată, parcă de sub arcada intrării, coborî în fugă, zgribulit dintr-o dată de frigul umed de februarie, un praporgic cu cizme noi de lac, îmbrăcat într-o manta ușoară și elegantă.

El ieși pe portiță și salută, cu respectul cuvenit față de un ofițer superior. Dar de la primele cuvinte ale roșcovanului, fața lui tresări și se lungi.

— Să vă dau drumul? Mă iertați, domnule colonel, dar îmi este absolut imposibil s-o fac: comandantul regiunii militare, generalul Kornilov, a interzis categoric intrarea oricui, în afară de persoanele care vin din ordinul personal al domniei sale. Asta e datoria mea de ofițer.

— Eu am o însărcinare de o importanță de stat, îl întrerupse roșcovanul. Doar n-am să stau să-ți explic aici, în ger, ce și cum... Cît despre datoria de ofițer, s-avem iertare, sublocotenente, nu eu trebuie să învăț de la dumneata, ci dumneata de la mine.

Împinse poarta și trecu pragul de fier, pe lîngă ofițer. Șapte trepte acoperite de gheață. Santinela deschise ușa în fața colonelului. O cameră de tip cazon, pe bănci — soldați: garda exterioară.

— Drepți!

Praporgicul, care-l ajunsese din urmă, murmură:

— Pe aci, pe ușa asta, domnule colonel.

Cea de a doua încăpere era probabil camera ofițerului de serviciu. Lîngă perete, un pat, o masă, două telefoane, iar într-un loc vizibil, regulamentul serviciului de gardă. Colonelul scoase din buzunar o hîrtie împăturită și o întinse praporgicului.

Un mandat. Cu antetul Comitetului executiv al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd, emis la 9 martie 1917.

„La primirea prezentei... vă veți deplasa fără întîrziere la Țarskoe Selo și veți prelua întreaga putere civilă și militară pentru aducerea la îndeplinire a actului de stat de deosebită importanță cu care ați fost însărcinat.“

Documentul purta semnătura președintelui Comitetului executiv, Ciheidze, și a secretarului. Ștampila însă era cam ciudată. Parcă era

de fabricație proprie. Iar actul nu avea nici un număr de ieșire... Și nu numai că nu purta viza generalului Kornilov, dar nici măcar pe cea a Guvernului provizoriu. E de neconceput... dacă... „Veți prelua puterea“... Asta înseamnă : „puterea Sovietului“ împotriva puterii guvernului. Să-l aresteze ?... Poartă revolverul în buzunar cu tocul afară... Să i-l smulgă ? N-o să cedeze.

— Ai luat cunoștință ? rosti roșcovanul și luă hîrtia din mîna praporgicului. Fii bun și condu-mă la corpul de gardă interioară.

— Imediat, răspunse amabil și în grabă ofițerul de serviciu, bucurîndu-se de ideea fericită ce-i trecu prin cap. Eu personal, însă, nu pot pleca de aci... Permiteți-mi să chem pe comandantul palatului. O clipă numai. Prin telefonul interior.

Comandantul von Kotzebue, rotmistru de ulani din regimentul de gardă imperială ce purta numele maiestății sale împărăteasa, apăru într-adevăr numai după cîteva minute ; lucru de necrezut pentru un cavalerist — era rotofei, cu picioarele scurte, mustăcios, cănit, și-și mișca fundul sub pulpanele unui frac de uniformă scurt.

Praporgicul raportă, bîlbîindu-se și făcîndu-i semne cu ochii. Kotzebue, trăgînd cu zgomot aerul pe nas, citi documentul și-l măsură pe roșcovan cu o privire malițioasă și plină de ură și neliniște.

— Cine sînteți dumneavoastră ? Că numai colonel nu sînteți : n-am să cred niciodată că

un ofițer superior din armata rusă ar putea primi ordine de la o... bandă care și-a atribuit titulatura de naiba știe ce Soviet... În corpul de gardă interioară ? Nici pomeneală de așa ceva ! În camera de arest ! Gardă !

În spatele ușii zornăiră armele soldaților care se sculau de pe bancă. Ușa se deschise larg. Apărură baionetele. Roșcovanul păși în întîmpinarea lor.

— În numele Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților, ești arestat, rotmistre.

Rotmistrul aruncă o privire stinsă și furișă asupra soldaților opriți în prag. I se păru că ei ezită. Pe care din doi să aresteze ?

Kotzebue luă o hotărîre. Își mușcă buzele și, săltîndu-și umerii groși, șuieră printre dinți.

— Violență ? Bine... Cu atît mai rău pentru dumneavoastră : veți răspunde de tot ce se va întîmpla. Să mergem... dacă socotiți că domnii ofițeri din garda interioară vor consimți să ducă tratative cu dumneavoastră.

Bine c-a scăpat : praporgicul își făcu semnul crucii și zîmbi în urma celor care plecau. De pe umerii săi pe ai altora. Las' că se descurcă el, Kotzebue.

Coborîră pe o scară abruptă, dar largă, străbătură galerii întunecoase și apoi un spațios coridor subteran, boltit, larg cît o stradă, căptușit cu plăci de piatră pătrate, grele, cenușii-

roşcate. Trecură prin faţa unor uşi încuiate cu zăvoare de fier ruginite sau cu drugi aşezaţi în formă de cruce, lîngă care, ici-colo, se profilau în semiîntuneric siluetele cenuşii ale santinelelor. Două perechi de pinteni răsunau disonant sub bolţile joase şi grele : roşcovanul şi comandantul nu mergeau în pas.

În cele din urmă se auziră zgomote, vuiete de glasuri, şi coridorul îi scoase într-o cazarmă largă ce părea imensă. Era slab luminată, cu becuri ca de închisoare, ce păreau mai curînd pete gălbui sub bolta de piatră cenuşie. Aci — o mulţime densă de soldaţi. Roşcovanul se opri.

— Ce regiment e ăsta ?

Un soldat din apropiere îi răspunse în silă :

— 2 Puşcaşi.

Ochii roşcovanului zîmbiră. Ridică mîna.

— Tovarăşi !

La auzul acestui cuvînt şi la semnul roşcovanului, cazarma prinse viaţă. În jurul lui se îngrămădiră deodată rînduri strînse de soldaţi.

— Salut frăţesc de luptă din partea regimentelor revoluţionare şi din partea muncitorilor Petrogradului ! Sînt trimis la voi în calitate de comisar extraordinar al Sovietului de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor să vă transmit vestea că de voi, puşcaşi, depinde să nu lăsaţi să se înfăptuiască cumplita trădare pusă la cale de slugoii ţarişti. Revoluţia e în primejdie ! Ascultaţi comanda la mine ! La arme !

Capitolul 66

FOŞTII ŢARI

Tocmai se sfîrşise micul dejun al familiei imperiale : şaisprezece feluri de mîncare, abia atinse de furculiţele aurite. Nicolae băuse două pocale de vin de Madera şi era mai bine dispus. Cafeaua urma să fie servită în „camera albastră“, de lîngă sufragerie.

Trecură acolo. Alexandra Feodorovna, într-o rochie neagră, cu un decolteu mic, acoperit de trei şiruri de perle, se aşeză pe divanul de lîngă un perete mai îndepărtat. Pe obraji, sub ochi, avea pete roşii. Plînsese ?

— Nu, trebuie să vă mai spun o dată : dispoziţia maiestăţii voastre mă scoate complet din fire. Impresia mea e că... treceţi prea uşor peste cele întîmplate.

Nicolae, îmbrăcat într-o tunică de casă, stătea la fereastră şi bătea uşor darabana în geam, în ritmul necomplicatului marş militar pentru toboşari, care-i plăcea atît. În curte, lîngă poartă, se afla o maşină. A şi venit ? Dar plecarea era fixată pentru ora trei. Valeţii mai erau încă ocupaţi cu bagajele.

Auzind vocea soţiei, se întoarse spre ea şi-i răspunse tot în engleză, cum vorbeau de obicei între ei.

— Cred în providenţa divină, Alix. Şi dacă e vorba să judecăm filozofic, nu s-a petrecut nici o catastrofă. Ca să fiu sincer, sînt chiar bucuros că am să fiu un timp oarecare în concediu.

Împărăteasa ridică mîniată capul :
— Numiți aceasta concediu ?
— Întocmai, răspunse Nicolae, dînd afirmativ din cap. Treaba lor ce gîndesc, dar hîrtiuța aceea din 2 martie constituie tocmai anunțarea unui concediu temporar. Pînă se va aranja totul. E drept că lucrurile s-au complicat, pentru că Mihail s-a speriat de muncitori... și s-a produs un interregn... Dar astfel de situații au mai existat de multe ori în istorie... În cele din urmă lucrurile vor intra în normal, pentru că vezi, dragă Alix, filozofia istoriei e de așa natură, încît pînă la urmă totul revine la locul său. Pînă și ferocele acela de Kerenski s-a dovedit a fi domesticit : de bună seamă, are maniere vulgare, se vede numaidecît că e *un parvenu* [1], dar, în genere, se poartă modest. Ce părere ai despre el ? Că doar ți-a fost prezentat.
— Mi-a sărutat mîna, răspunse cu scîrbă Alexandra, frecîndu-și degetele. A trebuit să-mi torn pe mînă un flacon întreg de parfum ca să mă spăl de această atingere. Ai dreptate într-o singură privință : se vedea cît de colo că s-a intimidat în fața mea. Sînt convinsă că pe drum se va purta cu tot respectul și va face tot ce va fi necesar...
— Ei, atunci e perfect ! exclamă voios Nicolae. Liniștea se va restabili ; de asta nu mă îndoiesc cîtuși de puțin. Și Kornilov, pe care Rodzeanko l-a adus la Petersburg pe sub nasul idioților acelora din Dumă ca să preia comanda

[1] *Un parvenu* — un parvenit (fr.). (N. t.)

regiunii militare a capitalei, și șașiul meu prieten Alexeev garantează că muncitorii vor fi îmblînziți în cel mai scurt timp. Și doar acum se știe precis că tot răul de la ei a pornit : numai ei au instigat pe soldați. Și pînă cînd ai noștri vor aranja aici totul, noi ne vom odihni în Anglia... Asta va fi o nouă lună de miere. Singuri, într-un străvechi castel... Căci, dacă stai să te gîndești, în acești douăzeci și trei de ani noi doi n-am fost niciodată singuri.
— Și acum, de bună seamă, o să fie o ocazie minunată ca să rămînem complet izolați !...
Cu o mișcare domoală, Alexandra își rezemă bărbia ascuțită pe degetele încrucișate, apoi urmă :
— Am fi putut să ne petrecem luna asta de miere și la Livadia, dacă mi-ați fi dat întotdeauna ascultare ! Dacă îmi îngăduiați să-i scriu ceva mai devreme fratelui meu, Erni, în Germania... Chiar atunci cînd ne-a transmis propunerea lui Wilhelm să încheiem o pace separată... Pacea ar fi fost acum semnată și n-am fi fost nevoiți să ne ducem copiii bolnavi în străinătate, riscînd o răceală...
— Dar Botkin ne-a asigurat că nu există nici un pericol de răceală, spuse aproape tînguitor Nicolae, umblînd de colo-colo prin odaie. Cît privește pacea... Cine știe ? Politica e un lucru atît de încîlcit...
— Pentru cei nehotărîți ! îl întrerupse mînioasă Alexandra. Și toată nenorocirea s-a tras de acolo că n-ați știut să fiți destul de hotărît. Ce mai autocrat ! Era suficient cel mai mic

semn ca orice om să piardă totul — onoarea, avutul, viața... Toți trebuiau să tremure în fața voastră, și totuși nimănui nu i-a fost frică... Și acum, iată rezultatul. Situația asta trebuie să ia sfîrșit o dată pentru totdeauna. Cînd ne vom întoarce, va trebui să deveniți un țar cumplit !

Nicolae oftă și, așezîndu-se pe un scaun aurit ce-i sta în cale, lîngă o masă, șopti :

— Am să fiu cumplit.

Ușa se dădu în lături. Netezindu-și cu mîna-i tremurîndă favoriții încărunțiți, în odaie pătrunse un bătrîn înalt, îmbrăcat într-o redingotă.

Alexandra își făcu în grabă, cu osîrdie, semnul crucii :

— Ocrotește-ne, doamne ! Ce s-a mai întîmplat, conte Benkendorf ? Ești alb ca varul !

— E nemaiauzit !

Revenindu-și, Benkendorf se înclină adînc.

— Maiestățile voastre mă vor ierta că am îndrăznit să intru fără să fiu anunțat. Împrejurările însă... A pătruns în palat un bandit...

— Singur ? rosti Alexandra, fulgerînd din ochi de ură. Oare ușile palatului sînt deschise oricărui pungaș și nu mai există nici un fel de gardă ?

Benkendorf rosti cu ură, arătîndu-și dinții săi galbeni și mari :

— Tocmai aici e nenorocirea : a răsculat garda.

— Dar ofițerii ? Ei ne sînt devotați ! Nu mai departe decît azi dimineață am vorbit cu comandantul batalionului și el...

— Douăzeci de săbii contra opt sute de baionete ! Asta-i moarte sigură.

— Demonii ! șopti Alexandra. Trebuia să i se telefoneze lui Kornilov.

— Am încercat, dar... centrala telefonică e ocupată de oamenii ăluia...

Brațele Alexandrei căzură neputincioase de-a lungul trupului.

— Pentru ce ? întrebă Nicolae cu glasul stins, după cîteva clipe de tăcere.

Benkendorf își feri privirea.

— După cîte am putut înțelege... adunătura aia revoluționară din Petrograd vrea să împiedice plecarea maiestății voastre în Anglia, sire...

— Ce-e ?! Alexandra se ridică și petele roșii de pe obrajii ei deveniră și mai vizibile. Bine, dar guvernul a hotărît...

— Pe cît se pare, hoarda asta nu ține seama de hotărîrea guvernului. Individul care s-a prezentat drept comisar al Sovietului a fixat personal posturile : palatul a fost izolat de restul lumii printr-o triplă încercuire. Ticăloșii ăștia de pușcași au jurat că prin posturile lor nu va trece nici măcar un șoarece și că ei vor asculta numai de porunca Sovietului. La singura intrare lăsată liberă în apartamentul țarului e postată o gardă. Dar și asta li s-a părut prea puțin și acuma pun și lacăte la uși !

— Asta înseamnă că sîntem zidiți de vii !

— Nu te frămînta atîta, Alix ! bolborosi Nicolae. Se vede că va trebui să ne amînăm pentru un timp plecarea.

Se uită la conte și tresări :

— Mareșale. Ne mai ascunzi ceva !

Bătrînul își lăsă capul în jos.

— Ați ghicit, maiestate.

Alexandra își ascunse fața în palme.

— Nu ! Nu ! Pentru numele lui dumnezeu, conte ! Nu trebuie ! Nu spune ! Biata mea inimă nu va putea îndura.

— Liniștiți-vă, maiestate.

Alexandra șopti, apăsîndu-și gura cu degetele :

— E un regicid, nu ?

Benkendorf tăcea. El văzuse mandatul în care scria : „Un act de stat de o deosebită importanță". Ce alt sens putea avea la acești tîlhari cuvîntul „act". Și din buzunarul cojocului se vedea revolverul.

Nicolae își frecă fruntea.

— Trebuie să mărturisesc că asta... vine prea pe neașteptate... Prea am fost bine dispus azi... Cer ei, într-adevăr, capul meu ?

— Nu ! Nu, maiestate, rosti repede mareșalul curții. La așa ceva nu s-a făcut nici cea mai mică aluzie. Comisarul a cerut numai ca maiestatea voastră... să-i fie adusă pentru... ce nemaipomenită obrăznicie să se exprime astfel !... pentru control...

— Atîta tot ? exclamă cu ușurare Nicolae, ba chiar își sună pintenii. Mă rog, cît do...

Se întrerupse la mijlocul cuvîntului și privi speriat : în liniștea odăii răsună sinistru și strident rîsul isteric al Alexandrei.

— Să-l aducă pe... împărat ! Ca pe ultimul deținut, lipsit de orice drept, ca pe un hoț de buzunare, ca pe un om de nimic... Și în fața cui ? A unui trimis al prostimii răsculate ! E o rușine pe care n-ai s-o poți spăla, mai tîrziu, nici cu rîuri de sînge... Asta-i mai rău decît un regicid !

— Să nu mă duc ? rosti speriat Nicolae. Crezi că nu trebuie să mă duc ? Dar tu... tu, Benkendorf, ce crezi ? Să nu mă duc ?

Benkendorf se clătină și îngenunche.

— Maiestatea sa împărăteasa are dreptate ! Pînă în ultima clipă am refuzat cu fermitatea cuvenită să vă raportez despre această cerere monstruoasă. Comisarul mi-a ascuns un fapt. Vrea să aibă aerul că e singur, dar mi s-a șoptit că... s-ar fi apropiat de palat mitraliorii și regimentul Semionovski, care... au și fraternizat cu garda. Și dacă...

— Regimentul Semionovski ? întrebă Nicolae. Buzele lui începură să tremure. Regimentul Semionovski ? Asta... asta... e cu neputință...

Capitolul 67

UN DEȚINUT LA CONTROL

Pentru „aducerea" arestatului, se duseră împreună cu roșcovanul doi ofițeri din gardă, comandantul batalionului, comandantul palatului și ofițerul de rond.

O ușă turnată în fontă se deschise scrîșnind, apoi fu dată de perete altă ușă, de stejar negru sculptat. În fața lor apăru holul de unde începea o scară largă de marmură albă. În întîmpinarea noilor veniți se înghesuia servitorimea curții imperiale, venită din toate colțurile palatului să-l privească pe comisar : trei-patru sute de oameni... Niște zdrahoni — uriași, greoi, parcă turnați în metal, întocmai ca statuia lui Alexandru I făcută de sculptorul Trubețkoi, îmbrăcați în tunici albastre, cu brandenburguri aurite, cu mînecile brodate în fireturi, cu căciuli înalte din blană de urs ; curieri pitici cu pantofi de aur cu vîrfurile răsucite în sus ; negri în veste zmeurii de catifea, brodate cu fir de aur și argint, cu turbane pe cap și cu șalvari largi ; lachei de caretă, în tricornuri și pelerine roșii, pe care erau imprimați cu negru pe fond auriu vulturii bicefali. Și un cîrd întreg de valeți în fracuri negre, în vestoane purpurii și în livrele roșii cu găitane... O cohortă !

Abdicarea ? Starea de arest ? Da de unde ! Totul a rămas așa cum fusese. Nu s-a schimbat nimic din felul de viață somptuos al marii curți imperiale : același lux nebun, aceeași mulțime

de paraziți îmbrăcați în aur, ca și cînd aci, în uriașul palat pierdut prin întinsele parcuri, n-ar fi ajuns nici cea mai mică pală stîrnită de furtuna revoluției care a străbătut țara de la un capăt la altul.

Chipurile ofițerilor care pășeau alături de roșcovan erau mohorîte. O clipă, roșcovanul se simți prizonier. Asta îl făcu să se oprească.

— Domnule comandant, se adresă el lui Kotzebue. Întrucît transportarea arestaților la fortăreață este inutilă pentru că se poate asigura și aici o supraveghere de nădejde, vă rog să anunțați chiar azi personalul palatului că, o dată cu trecerea arestaților la regim de închisoare, funcțiile sale încetează. Va rămîne numai personalul necesar pentru menținerea curățeniei încăperilor. La predarea serviciului dumneavoastră comandantului care va fi numit chiar azi de Soviet, veți raporta despre executarea ordinului.

Călcînd fără zgomot cu cizmulițele lor scurte, pe tălpi moi, valeții de cameră suiră în fugă treptele acoperite de covoare. Comandantul, gîrbovindu-se, tremurîndu-și șoldurile grase, urcă încet pe urma lor, extrem de încet, probabil anume ca să le dea posibilitatea celor de „acolo" să se pregătească pentru întîlnire. Îl conduse pe o scară la etajul întîi și acolo la stînga, printr-o amfiladă lungă de odăi : săli, saloane, săli de banchete, „colțuri intime". Lîngă fiecare ușă, cîte doi valeți — nemișcați ca două stane, sau într-o atitudine nesilită — și

toţi îmbrăcaţi în uniforme diferite, corespunzătoare fiecărei săli, fiecărei odăi.

„Unde o fi cabinetul? Va trebui să ridicăm actele ; sau pur şi simplu să le sigilăm ?"

Din mers, roşcovanul se uită la ceas : mai erau încă cincisprezece minute pînă la împlinirea termenului ; va avea timp să-i telefoneze lui Martianov la gară că totul a decurs cum nu se poate mai bine.

Într-un coridor-galerie, cu acoperiş de sticlă şi cu pereţii în întregime acoperiţi de tablouri, stăteau în aşteptare trei civili. Comandantul batalionului se apropie de roşcovan şi-l preveni în şoaptă :

— Favoriţii maiestăţilor lor : prinţul Dolgoruki, contele Apraxin, din suita maiestăţii sale împărăteasa — tînărul acela din dreapta... Iar pe contele Benkendorf l-aţi şi cunoscut.

Urmă un schimb de saluturi reci. Curtenii se dădură la o parte. Roşcovanul se opri în mijlocul coridorului.

Cam la cincisprezece paşi galeria se încrucişa cu un alt coridor. După ordinea stabilită pentru „aducere", prin faţa comisarului, pe acest coridor trebuia să treacă fostul ţar, ca un arestat la anchetă.

Benkendorf nu-şi lua ochii de la mînerul negru al revolverului ce ieşea din buzunarul cojocului. Roşcovanul pricepu despre ce e vorba. Încă de jos, de cînd intrase cu soldaţii în camera de gardă a ofiţerilor, un porucic peste măsură de nervos îl imploră să renunţe la

planul regicidului. Poetul din regimentul Semionovski avea, se pare, dreptate : toţi înţelegeau la fel. Şi curtenii aşteptau, probabil, un astfel de „act". Bătrînului mareşal al curţii imperiale îi tremurau caraghios şi jalnic favoriţii ciufuliţi, de culoare alb-verzuie. Cît despre tînărul de lîngă el, tîmplele lui imobile, palide, ca de ceară, erau acoperite de broboane de sudoare. Roşcovanul îşi vîrî mîinile după centura sa largă : ca să-i liniştească.

De undeva, din partea laterală, se auzi un zornăit prelung de cheie în broască, Benkendorf îşi netezi favoriţii. Dolgoruki se dete un pas înapoi şi făcu un semn discret ofiţerilor. Unul dintre ofiţeri, împreună cu ajutorul ofiţerului de rond, ţinîndu-şi respiraţia, scoaseră, discret, revolverele şi se apropiară şi mai mult de comisar. Era destul ca acesta să întindă mîna spre revolverul său şi ar fi fost împuşcat pe loc...

Comisarul îşi mută greutatea trupului de pe un picior pe altul ; în liniştea palatului amorţit zornăi strident un pinten ; şi imediat după colţ, ca răspuns la acest zornăit, răsună clinchetul încet şi sacadat al altor pinteni : cineva înainta cu paşi inegali şi şovăitori.

Ţevile celor două revolvere din spatele comisarului se mişcară, dar roşcovanul îşi ţinea şi mai departe mîinile după centura sa lată. Stătea nemişcat. Paşii se apropiară.

Nicolae apăru de după colţ. Se opri, îşi frecă palmele ca şi cînd şi le-ar fi spălat sub un lavabou (obişnuitul gest, „cunoscut lumii în-

tregi", gestul „imperial"), făcu o mişcare nervoasă a gîtului şi cu paşi legănaţi, voit indiferenţi, se îndreptă spre comisar. Roşcovanul vedea tot mai aproape faţa puţin înclinată şi puhavă, cu pleoapele umflate şi stacojii, ce încadrau ochii stinşi, acoperiţi cu o reţea de vinişoare roşii. Nicolae se apropia, bătînd parchetul cu călcîiele. Părea că e gata să spună ceva. Se lăsase o linişte de moarte.

— Stînga împrejur! ordonă încet roşcovanul, vîrîndu-şi şi mai adînc mîinile după curea.

Chipul împietrit şi palid ca de lup obosit şi hăituit al ţarului se aprinse. În adîncul pupilelor apăru o sclipire de ură cumplită, gonind într-o clipită indiferenţa greoaie ca plumbul.

Curtenii tresăriră toţi ca unul. Roşcovanul auzi respiraţia sacadată şi adîncă a ofiţerilor din spatele lui. Nicolae îşi mută greutatea trupului de pe un picior pe altul, se întoarse brusc şi porni repede înapoi, lovind un pinten de altul şi tresărind într-o mişcare bruscă a umărului şi gîtului.

Dispăru după colţ. Cu mîinile tremurînde, ofiţerii îşi vîrîră grăbiţi revolverele în tocuri. Benkendorf vorbi şuierat, cu gura strîmbată şi împroşcînd salivă:

— E nemaipomenit! Maiestatea sa a vrut să vă onoreze... să atenueze... iar dumneavoastră... Nu veţi putea ispăşi această crimă; nu veţi scăpa nici de pedeapsa lui dumnezeu, şi nici de cea a oamenilor...

Îndărăt urmară acelaşi drum, pe lîngă aceleaşi „colţuri intime", aceleaşi săli de banchete

şi saloane. Comandantul, tăcut, fără să provoace vreo discuţie, îi arătă cabinetul. Şi iarăşi scara de marmură, acoperită de covoare. Însă vestibulul era de astă dată pustiu.

Puşcaşii şi soldaţii gărzii, discutînd cu voioşie zgomotoasă, închiseră cu putere uşa de tuci căreia îi puseră un lacăt greu ca cel de pe porţile oraşelor cucerite.

— Să transmiteţi celor din Petrograd, tovarăşe, că nu va ieşi de aici nici măcar prin ziduri.

Şi acum, la telefon: timpul e limitat.

Dar la intrarea în camera de gardă prima persoană pe care o zări roşcovanul fu Martianov.

Acesta rîse prieteneşte.

— Dar tu ce credeai? Că zburăm ca duhurile prin văzduh? Nu, dragă tovarăşe! Sîntem aici.

Capitolul 68

PRIN ZIDURI

Dragă V. A.,

Chibzuiesc în fel şi chip la posibilităţile călătoriei. Ceea ce urmează este absolut secret. Te rog să-mi răspunzi imediat — şi ar fi bine printr-o scrisoare-expres (cred că nu vom ruina partidul cu vreo zece scrisori în plus expediate expres) — ca să fiu mai liniştit că nimeni n-a citit scrisoarea. Obţine pe numele dumitale

documente pentru plecarea în Franța și Anglia, iar eu le voi folosi pentru a trece prin Anglia (și prin Olanda) în Rusia.

Pot să-mi pun și o perucă.

Mă voi fotografia cu peruca, și la consulatul din Berna mă voi prezenta tot cu peruca și cu documentele procurate de dumneata.

Va trebui să părăsești Geneva pentru cel puțin cîteva săptămîni (pînă la primirea telegramei mele din Scandinavia) : pentru tot acest timp va trebui să te ascunzi cît se poate de bine în munți, unde, *se înțelege, noi vom plăti întreținerea.*

Dacă ești de acord, *începe imediat pregătirile,* în chipul cel mai energic (și în cel mai mare secret), iar mie — scrie-mi, în orice caz, imediat.

Al dumitale, Lenin.

Chibzuiește la toate demersurile care trebuiesc întreprinse în *legătură cu aceasta* și scrie-mi detailat. Mă adresez dumitale, întrucît sînt sigur că vei păstra un secret *absolut.*

Capitolul 69

O ÎNȚELEGERE CORDIALĂ

— Nu-i lasă să vină în Rusia ? Din pricina formalităților ? Ciheidze îl privi posomorît pe Vasili. Formalitățile sînt, desigur, motive inadmisibile. Se înțelege de la sine că nu poți pre-

tinde unui emigrant să aibă pașaport. Dar guvernul englez și cel francez au dreptul, fără îndoială, să-și ia toate măsurile pentru ca sub masca unui emigrant să nu treacă granița vreun spion...

Vasili îl întrerupse :

— Ce au a face aici spionii ? E vorba de emigranți politici cunoscuți în toată lumea...

— Da, da, desigur ! dădu din cap Ciheidze. Același lucru îl susțin și eu. Nu te-am contrazis ! Comitetul executiv va face fără întîrziere intervențiile necesare. Îți sînt foarte recunoscător că mi-ai adus aminte chiar acum despre asta : Miliukov m-a rugat să vin de urgență la el. Acum aștept automobilul. Am să-i comunic această reținere ilegală și el va lua legătura cu guvernele respective.

Vavelinski strigă din ușă :

— A venit mașina, Nikolai Semionovici !

Ciheidze își luă de pe masă căciula de lutru. Vasili se sculă și el.

— Cînd veți sta de vorbă, să puneți deosebit de serios problema permisului de trecere al lui Vladimir Ilici Lenin, tovarășe Ciheidze. Avem informații precise de la tovarășii noștri din străinătate că Anglia și Franța sînt gata chiar să-l și interneze, dacă va încerca să plece.

Ochii lui Ciheidze se aprinseră :

— Să-l interneze chiar ? În fond, de ce nu ? Un dușman atît de cumplit al războiului și al

imperialismului ! Zimmerwald, Kienthal [1]... Că doar francezii şi englezii nu dau cuvîntul propriilor lor internaţionalişti. Numai la noi există asemenea libertate... Pe aliaţi însă îi nelinişteşte şi frontul rusesc, fiindcă războiul este unul şi acelaşi. Nu ? Va trebui să facem demersuri foarte serioase : va fi nevoie de o autorizaţie specială.

— Specială ?

— Ei, aşa ! Ciheidze surîse şiret. E vorba de un om cu totul deosebit ! Nu-i aşa ? Prin urmare, şi autorizaţia trebuie să fie cu totul deosebită. În ce mă priveşte, voi stărui pe lîngă Miliukov cu toată autoritatea Sovietului. Ca-te-go-ric ! Ai să fii deseară la şedinţa Comitetului executiv ? Atunci am să-ţi spun cum au decurs lucrurile.

După ce i-a strîns mîna lui Ciheidze, Miliukov trase cu unghia pe marginea unei coloane de ziar ce se afla desfăcut în faţa lui pe masă : „Pravda“, numărul 8, din 14 martie 1917.

— Fii bun şi citeşte.

Ciheidze îşi puse ochelarii. Putea citi şi fără ochelari, dar într-o împrejurare ca asta...

---

[1] La Conferinţele socialiste internaţionale de la Zimmerwald (1915) şi Kienthal (1916), bolşevicii în frunte cu Lenin au fost singurii care s-au situat pe o poziţie internaţionalistă consecventă, luptînd pentru transformarea războiului imperialist în război civil, pentru înfrîngerea în război a propriilor guverne. (N. ed.)

„...Pentru a *zdrobi* vechea putere, a fost suficientă alianţa provizorie a muncitorilor şi soldaţilor răsculaţi...

Dar pentru a *păstra* drepturile dobîndite şi *a duce mai departe* revoluţia — pentru aceasta nu mai este suficientă alianţa *provizorie* a muncitorilor şi soldaţilor.

În acest scop este necesar ca alianţa să devină conştientă şi trainică, îndelungată şi stabilă, pentru a putea ţine piept atacurilor provocatoare ale contrarevoluţiei.

Sovietele de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor sînt organele acestei alianţe.

A întări aceste Soviete, a le generaliza în toată ţara, a stabili o legătură între ele, în frunte cu Sovietul Central de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor, ca organ al puterii revoluţionare a poporului, iată în ce direcţie trebuie să lucreze social-democraţii revoluţionari...“

Ciheidze îşi ridică ochii de pe ziar. Miliukov, cu un gest nervos, neobişnuit la el, îşi freca mîinile :

— Ei bine, ce spuneţi... domnule preşedinte al „organului puterii revoluţionare a poporului“ ? Dumneavoastră credeţi că astfel de articole contribuie la succesul politicii noastre externe, la întărirea prestigiului guvernului nostru în ochii aliaţilor ? Şi aşa trimişii străini îmi vorbesc de fiecare dată — bineînţeles nu deschis, ci cu tactul cuvenit, dar destul de limpede — despre „dualitatea puterii“. Iar acest articol proclamă deschis existenţa a două pu-

teri opuse, ba mai mult — conţine în fond o chemare directă la o răsturnare... „Toată puterea Sovietelor“ — aşa binevoiţi a citi cele de mai sus ? Oare e numai o problemă de timp ? Poftiţi de încercaţi în aceste condiţii să obţineţi credite ! Buchanan mi-a şi telefonat azi, ca să mă întrebe dacă am citit acest articol. Nici altminteri nu te poţi înţelege uşor cu el. Dar, după cum ştiţi, Tereşcenko a declarat categoric că fără un nou împrumut — şi încă unul mare ! — crahul financiar nu mai poate fi înlăturat.

— Tereşcenko a vorbit despre un împrumut intern, spuse nehotărît Ciheidze. Sovietul îl va susţine prin toate mijloacele. Elanul general patriotic...

— Lăsaţi astea ! spuse ministrul, făcînd un gest scîrbit. Bani ne pot da numai Anglia şi Franţa. Rusia nu trebuie să intre în calculele noastre din acest punct de vedere. Patriotismul e patriotism, dar nimănui nu-i place să dea bani. Numai pe timpul lui Minin [1] — spune legenda — negustorii îşi amanetau nevestele şi copiii ca să salveze patria. Trebuie să fim politicieni realişti : oamenii de azi nu-şi vor amaneta nici măcar căţelandrul de casă. Intelectualii, cei pe care dumneavoastră, social-democraţii, i-aţi botezat mic-burghezi — ăştia da ! Dar cît poţi strînge de la ei ? Sau din uzinele

[1] *Minin, K. M.* (m. 1616), unul dintre principalii organizatori şi conducători ai luptei poporului rus pentru eliberarea ţării de sub jugul cotropitorilor străini în secolul al XVII-lea. (N. ed.)

voastre ? De la muncitorii care citesc astfel de fiţuici ? După informaţiile culese de agenţii noştri, aceste fiţuici sînt purtate din mînă în mînă. Îmi închipui ce-o să scrie chiar această „Pravda“ cînd vom anunţa deschiderea subscripţiei la împrumut ! În ce priveşte satul, să te bazezi pe el...

— Da, într-adevăr, satele sînt ruinate cu totul, confirmă Ciheidze. De la ţărani nu putem lua nimic. Nici măcar plata impozitelor... darmite un împrumut...

— După părerea mea, situaţia rămîne tot aşa de catastrofală ca şi în timpul ţarului. Şi e absolut inadmisibil ca, în aceste vremuri, asemenea articole să lovească în guvern atît pe frontul politic intern, cît şi cel extern. Iar „Pravda“ face asta mereu, şi în ultimele zile — în fiecare număr, cu o furie din ce în ce mai mare. Este necesar ca acest lucru să înceteze. Eu apelez la dumneavoastră ca la preşedintele Sovietului şi vă rog insistent să luaţi măsuri hotărîte, pentru că aceste atacuri zădărnicesc nu numai politica noastră, ci şi pe a dumneavoastră.

Ciheidze făcu un gest de neputinţă.

— Apropo, voiam să vă vorbesc despre Lenin. Prin fracţiunea bolşevică, a ajuns la Comitetul executiv o sesizare a Comitetului Central bolşevic care arată că — după cît se pare — francezii şi englezii nu acordă viza de ieşire emigranţilor bolşevici.

— Şi bine fac ! încuviinţă Miliukov. Procedează cum nu se poate mai bine. Chiar azi am să-i mulţumesc pentru asta lui Buchanan. Să

nu le dea drumul pentru nimic în lume! Să-i închidă într-o fortăreață, sau unde vor, să-i deporteze undeva la capătul pămîntului. Numai să fie sigur că nu vor reuși să scape! Noi vom saluta astfel de măsuri. Dar dumneavoastră?

Ciheidze își scărpină jenat rădăcina nasului:

— Numai că ei vor țipa: iată ce reprezintă democrația voastră cea mult lăudată!

— Să-i ia dracul. N-au decît să țipe! spuse cu răutate Miliukov, dînd din umeri.

Ciheidze însă clătină din cap:

— Asta nu se poate! Ei țipă, iar muncitorii își pleacă urechea. Eu sînt obligat să intervin în mod oficial pe lîngă dumneavoastră și trebuie să le comunic că dumneavoastră ați promis chiar să obțineți o autorizație specială pentru Lenin.

Se priviră drept în ochi, și Miliukov surîse:

— Aha! Dumneavoastră ați venit în calitate oficială, domnule președinte al Sovietului? În acest caz, vă răspund și eu oficial în calitate de ministru al afacerilor externe. Da, este inadmisibil să se pună piedici cetățenilor ruși de a intra liberi în țara lor. Sînt de acord să fac această intervenție, și bineînțeles, voi lua măsurile necesare pentru lichidarea greutăților. Voi stărui cu cea mai mare insistență, cu toată autoritatea guvernului. Și, în primul rînd, în ceea ce privește autorizația specială.

Ciheidze zîmbi și el:

— Așadar, totul e în ordine. Eu voi face o declarație liniștitoare la Comitetul executiv. Altfel, pe onoarea mea, ei ar fi în stare să provoace scandal la consfătuirea Sovietelor, ceea ce ar fi foarte neplăcut. Consfătuirea are loc peste două săptămîni. Atît o să poată aștepta și ei... cu Lenin al lor.

Miliukov făcu ochii mici:

— Băgați de seamă... Oricum, scandal tot vor provoca la parada dumneavoastră a Sovietelor din întreaga Rusie. Vor veni cu o rezoluție de felul ăsta! și lovi ziarul cu palma. Despre putere sau despre război...

Ciheidze dădu din cap, rîzînd:

— Nu! asta e exclus. Sînt puțini. O minoritate cu totul lipsită de importanță. Ziarul e altceva. La consfătuire însă trebuie să ai deputați. Or, noi am luat măsuri foarte hotărîte și foarte sigure ca deputații lor să nu existe... De consfătuire nu mă tem cîtuși de puțin. Cît despre Lenin, asta e altă chestiune.

Capitolul 70

TRATATIVE

Baza tratativelor cu privire la întoarcerea în Rusia a emigranților politici aflați în Elveția

1. Subsemnatul, secretar al partidului socialist din Elveția, însoțesc pe deplina mea răspundere și pe propriul meu risc vagonul cu emigranții politici și refugiații care se întorc în Rusia prin Germania.

2. Legăturile cu autoritățile germane și cu funcționarii respectivi se vor face exclusiv prin intermediul meu. Nimeni n-are dreptul să intre în vagon fără autorizația mea.

3. Vagonul se bucură de drept de extrateritorialitate. Nici la intrarea pe teritoriul Germaniei și nici la ieșire nu se va face nici un control al pașapoartelor sau pasagerilor.

4. Pasagerii vor fi primiți în vagon independent de vederile și atitudinea lor în problema războiului și a păcii.

5. Îmi asum sarcina să procur pasagerilor bilete de cale ferată la prețurile tarifului normal.

6. În măsura posibilităților, călătoria trebuie să fie făcută fără nici o întrerupere. Nici la dorința personală, nici din ordin, nimeni nu trebuie să părăsească vagonul. Nu e permisă nici o oprire în drum, dacă nu există o necesitate de ordin tehnic.

7. Autorizația de trecere se acordă pe baza schimbului cu prizonieri de război germani sau austrieci sau cu persoanele aflate în lagărele de internare din Rusia.

8. Mediatorul și pasagerii își asumă obligația ca personal și pe cale particulară să obțină de la clasa muncitoare executarea punctului 7.

9. O efectuare cît mai rapidă a trecerii de la granița elvețiană către cea suedeză în măsura în care condițiile tehnice o permit.

Secretarul Partidului socialist elvețian.

Berna-Zürich, 4 aprilie 1917.

Capitolul 71

IN AȘTEPTARE

Deasupra orașului vuia prelung și surd clopotul cel mare de la catedrala Isaakievski. În jurul cupolei, deasupra făcliilor de tuci, înalte, în spirală, în jurul îngerilor de fontă cu aripile lor negre, larg desfăcute, se învolburau, în voia vîntului, cu flăcări fumegînde de petrol, luminițele de paști, ce se aprind o dată pe an. De pe zidurile fortăreței Petropavlovskaia răsunau ritmic puternice salve de tun în semn de salut.

Marișa intră după miezul nopții în localul Comitetului. La ședința din ajun, în galeria corului (ce bine se nimerise : erau de față și Plehanov, și francezii !), ea se înțelesese cu Ivan să facă o plimbare în noaptea aceea. Străzile orașului sînt deosebit de animate în noaptea paștilor. Era interesant să vadă dacă viața își urma pe străzi cursul obișnuit în această primă duminică de după revoluție, care coincidea cu „duminica luminoasă a lui Cristos". La prima vedere nu intervenise nici o schimbare : ca și mai înainte, trăgeau clopotele îngînîndu-se, răsunau salvele de tun în semn de salut, și fumul se rotea ca întotdeauna în preajma îngerilor de tuci ai catedralei Isaakievski, ridicîndu-se către cerul înstelat... De-a lungul străzilor, pe stîlpii de la marginea trotuarelor opaițele pîlpîiau slab, răspîndind o lumină gălbuie, sărăcăcioasă, iar clădirile înălțau steaguri tricolore, de pe vremea țarismului ; și lume

multă, multă, purtînd pe tăvi, către biserici, cozonaci, colaci și ouă roșii, aduse ca să fie sfințite... Nimic nu era altfel decît de obicei...

Și în viață... Nu se putea spune că viața rămăsese ca înainte, ca în trecut, totuși parcă bătea pasul pe loc. Fabricile își reluaseră lucrul, dar lucrau cam anapoda ; cînd cu zor, cînd alene, cînd de loc. Toată lumea parcă aștepta ceva... Ți se părea că ce a fost ieri nu mai este, ce va fi mîine încă nu se poate zări, iar prezentul — nu există. Parcă s-a oprit cineva la jumătatea cuvîntului, nerostindu-l tot... Chiar așa. Exista ceva nerostit pe de-a-ntregul. Dar nu „ceva" neștiut, ci un lucru pe care-l cunoșteau toți și care trebuia dus pînă la capăt.

Vasili spunea : „Răbdare, răbdare"... Lui îi venea ușor să vorbească așa, pentru că stătuse cinci ani la închisoare și, în cinci ani, înveți să te stăpînești. Dar era oare la fel și pentru cei care nu fuseseră închiși ?... „Răbdarea" e totuși un cuvînt păcătos...

„Sala de așteptare" a Comitetului era pustie. Aci nu se simțea aerul sărbătoresc. În toată încăperea nu ardea acum decît un singur bec. Și domnea o liniște deplină. Țipenie de om. Ca niciodată. Pentru Marișa nu era lucru plăcut să stea așa, singură, aici.

Și Ivan care nu mai venea... Halal ! Cînd era vorba de ședințe nu întîrzia niciodată.

Marișa se așeză pe masă, așa cum era, în haina ei îmblănită și cu căciulița în cap. Dar unde putea să întîrzie atîta Ivan? Că doar chestiuni urgente, deosebite, nu erau. Trebuia să

vorbească în fața feroviarilor despre lansarea de către guvern a „Împrumutului Libertății". Feroviarii îl îndrăgiseră pe Ivan și-l rugau adesea să ia cuvîntul la întrunirile lor. Dar mitingul trebuia să se fi terminat de mult ! Împrumut pentru nevoile războiului, pentru continuarea măcelului — n-ai multe de spus. Mai ales acum, în noaptea învierii. Probabil că mulți dintre muncitori sînt azi la biserică. Era doar cea mai mare sărbătoare creștinească.

Nu era mult de cînd și ea, Marișa, își simțea inima cuprinsă de emoție în noaptea învierii — slujba solemnă, strălucirea lumînărilor fără număr, odăjdiile preoțești de brocart, evlavia de pe fețele oamenilor, vocile pătrunse ale cîntăreților în strană...

Marișa își legănă picioarele.

„Cristos a înviat din morți..."

Acum nu mai credea. Dar printre muncitori mai erau destui credincioși. Cît despre femei, ce să mai vorbească... Trebuia să se procedeze cu deosebită prudență cînd era vorba de propagandă antireligioasă : s-au și produs unele incidente. În general, bolșevicilor le venea greu să lucreze prin cartiere : zi cu zi sporește agitația desfășurată împotriva lor de către menșevici, socialiști-revoluționari, cadeți ; că doar cadeții acordau și ei o atenție tot mai mare muncitorilor. Și ce mai tărăboi or să stîrnească menșevicii și socialiștii-revoluționari acum cînd bolșevicii s-au declarat împotriva împrumutului, iar „Pravda" a publicat hotărîrea biroului Comitetului Central îndreptată împo-

triva Guvernului provizoriu și a războiului și în care se arată că partidul consideră că problema cea mai urgentă și cea mai importantă a Sovietului este înarmarea generală a poporului, și îndeosebi problema creării imediate a gărzilor muncitorești ! Căci e limpede ce rost are această înarmare... Cîtă muncă îi așteaptă în viitor...

Trecuseră zece minute ! Ivan tot nu venise. Ei, asta e prea de tot !

Dintr-o cameră îndepărtată se auzi zbîrnîitul telefonului. Marișa sări în grabă de pe masă : probabil că Ivan a fost reținut și acum vrea să telefoneze.

Dar nu apucă să ajungă la telefon, că zbîrnîitul a și amuțit și s-a auzit un glas. Al tovarășului Vasili ? De unde mai apăruse și el ? Fusese în camera președintelui ?

Da. El era. Vorbea la telefon.

— Tovarășe Vasili !

Vasili se întoarse.

— Doamne, doamne ! Ce s-a întîmplat că ești atît de radios ? Ca un ginere !...

Și într-adevăr, era de nerecunoscut : întinerise, era îmbujorat la față și ochii îi sclipeau de o lumină tinerească, primăvăratică, de fericire.

— Lenin vine mîine ! S-a primit o telegramă.

— Lenin ? !

Întrebarea Marișei răsună ca un strigăt.

— Va să zică a reușit ? !

Vasili rîse răsunător, plin de bucurie. Da, era într-adevăr de nerecunoscut. Dintotdeauna lumea îl știuse zgîrcit chiar și la un zîmbet...

— „Bătrînul" să nu reușească !... Așadar, mîine va fi aici. Acum n-avem decît o singură grijă : cum să-l întîmpinăm ?

O voce strigă de la ușă :

— Cum trebuie să înțeleg asta, tovarășă ? M-ai chemat și acum nici nu mă bagi în seamă!

Ea se uită peste umăr, și-i ieși în întîmpinare:

— Lenin ! Lenin vine mîine, Ivan !...

Zîmbetul șugubăț de pe fața lui Ivan dispăru brusc :

— Lenin ? Adevărat ?

— S-a primit o telegramă.

Se priviră în ochi. Și... fără să-și dea seama se sărutară cu căldură, încît Marina simți că o cuprinde amețeala.

— Nebunule ! Tovarășe Vasili...

Dar tovarășul Vasili nu auzise și nu văzuse nimic : sta lipit de telefon, cu spatele spre ei. Să obții legătura telefonică cu Kronstadtul nu era lucru de șagă. Bine că erau ai noștri la telefoane : au aflat despre ce-i vorba și au dat repede legătura. Peste rînd. Iar de la centrală la marinari — fără nici o întîrziere.

— Mîine la orele zece seara, Lenin va fi în gara Finleandski, trebuie să-l întîmpinăm.

Vocea de bas de la capătul celălalt al firului răsună puternic în urechea lui Vasili, lipită de receptor. Vasili asculta cu un zîmbet larg :

— Lenin ? Îl vom întîmpina neapărat. Nu se poate ca flota de pe Baltica să nu iasă înaintea tovarășului Lenin. Mai mult — în numele flotei declar : matrozii de pe Baltica nu vor ceda nimănui cinstea de a forma garda de onoare !

— Va trebui să vă cam înghesuiţi, tovarăşi, rîse în receptor Vasili. Aţi uitat că mai există şi garda muncitorească ?

Glasul îi răspunde tot vesel, tot rîzînd :

— Fie, ne vom da niţeluş la o parte din faţa muncitorilor, dar numai aşa, un pic, adică o să stăm alături de ei !

— Aveţi timp să organizaţi totul ?

Urmă o clipă de tăcere.

— E drept că nu avem legătură cu Petrogradul pentru că au pornit gheţurile, dar pentru un eveniment ca ăsta o să dăm un spărgător de gheaţă. Fiţi liniştiţi ! Nu ştiu ce-o să facă alţii, dar marinarii vor fi în orice caz prezenţi ! Cu bine !

Vasili puse receptorul în furcă. Se întoarse : Marişa şi Ivan erau în aşteptare.

— Ei, cei de la Kronstadt vor fi prezenţi. Mi-e teamă însă că nu vom reuşi să-i anunţăm pe mulţi de aci... Mîine e zi de sărbătoare. În fabrici nu-i nimeni... Iar tipografiile, ca un făcut, nu lucrează în noaptea asta.

— Dacă-i vom mobiliza pe cartiere, vin oameni ! spuse cu convingere Ivan. E destul să transmitem vestea dincolo de bariere şi ea va ajunge în fiece colţişor. Ce-ar fi să pornim acum prin biserici ?... Sînt ticsite de lume : ştirea se va răspîndi într-o clipită.

Ideea ca de pe amvoanele bisericilor să răsune, în toate cartierele, concurînd cu psalmii, vestea „Mîine la orele zece soseşte Lenin !" îi păru Marinei atît de reuşită, încît începu să rîdă. Vasili însă se strîmbă.

— Biroul Comitetului Central a şi luat măsuri : tovarăşul care m-a anunţat acum de sosirea telegramei mi-a şi dat instrucţiuni cu privire la mobilizarea celor din Kronstadt şi din Vîborg.

— Adică noi ?

— De bună seamă. Mîine dimineaţă veţi fi la locurile voastre de muncă şi aici, la raion veţi primi indicaţiile necesare. Deocamdată, vedeţi-vă de treburile voastre.

Zîmbi cu subînţeles.

— Vă pot spune aşa, între altele, că arătaţi de parc-aţi fi la peţit...

Ivan o privi pe Marina. Ca să cîştige timp, Marina spuse :

— Şi dumneata mergi cu noi, tovarăşe Vasili ? Vreau să spun, mîine... Mi-e teamă : să nu care cumva să nu-l întîmpinăm mîine cum se cuvine pe tovarăşul Lenin.

Capitolul 72

LENIN

Nelinişte se dovedi zadarnică. Încă de pe la orele şapte nu puteai răzbate prin piaţa din faţa gării şi pînă departe, pe Nijegorodskaia, se înghesuia o mulţime compactă de oameni de n-o puteai cuprinde cu ochii. Muncitori din uzine, soldaţi — regimente întregi. În amurgul serii răsunau necontenit cîntecele : fără să cînţi

nici nu poți sta în picioare atîtea ceasuri : unii stăteau de la șase (alții — cei din primele rînduri — încă de pe la cinci !), și acum era unsprezece. Iar trenul — se aude — nu va sosi decît la douăsprezece. De aia îi și zice tren, ca să întîrzie. Chiar atunci cînd îl aduce pe Lenin.

Din tuspatru colțurile, reflectoarele trimiteau snopi albi și orbitori de lumină. Și în această lumină albă și nemișcată, străluceau parcă și mai viu, și mai aprins, nenumăratele steaguri roșii. La intrarea în gară se înălțau amenințătoare turelele de oțel ale carelor blindate ale regimentului Ijorski.

Marișa strînse mîna lui Ivan :

— Ivan ! Ce minunat e !

Pe peron se afla o mulțime de lume, în ciuda faptului că trecerea era oprită. Veniseră delegați ai uzinelor, regimentelor și comitetelor de partid. În front stătea un detașament al gărzii muncitorești. Oamenii nu mai purtau scurte de blană sau caraghioasele pufoaice vătuite, ci erau îmbrăcați ca de primăvară și se vede că din această pricină păreau mai zvelți, mai tineri și mai frumoși. Pînă și bătrînul Egorov, care făcuse parte dintr-un detașament încă în 1905. Curățate cu grijă, armele sclipeau. În fața frontului stătea Nikita ; palid, cu ochii în fundul capului : să comanzi pentru prima dată într-o zi ca asta ! După noaptea aceea de pe șosea, cînd ieșiseră împotriva cazarmei cicliștilor, n-a mai avut prilejul să iasă cu detașamentul : nu mai fuseseră lupte, zilele ce urmaseră apăreau cenușii, obișnuite.

Prin fața lor, către ieșire, trecu Vasili. Era cam îngrijorat. Avea și de ce : nu sosiseră încă marinarii. Regimentele din Petrograd, care doreau să formeze garda de onoare, au fost refuzate pentru că se făgăduise acest lucru celor de la Kronstadt. Era o cinste pe care o meritau ; în fortăreața lor exista de pe acum o singură putere : Sovietul de deputați. Dar dacă nu vor veni marinarii din Baltica ? Nu se vor simți jigniți — și pe bună dreptate — cei din Petrograd ? Și se prea poate ca marinarii să nu vină : băieții din sectorul Petrovski spuneau chiar azi că ghețurile blocaseră golful și că nici un spărgător de gheață nu va putea răzbi la mal.

Cît despre Marișa și Ivan, aveau o înfățișare atît de grăitoare, încît Vasili nu-și putu reține zîmbetul. Se apropie de ei :

— Ați obosit așteptînd ?

Marina răspunse printr-un suspin. O jumătate de oră... Ce, e mult ? Dar parcă a trecut o veșnicie...

Văzură oameni cu flori : trandafiri. Uriași, țepoși, minunați. Și roșii ca steagurile. Ivan întrebă :

— Cine le va oferi, tovarășe Vasili ?

Și privirea îi trecu de la Vasili la Marina, în așa chip, ca Vasili să priceapă aluzia. Și Vasili înțelese.

— Comitetul orășenesc din Petrograd.

În piață lumea cînta într-una. Nimeni n-a băgat de seamă că se lăsase noaptea. Și pe peron era lumină ca ziua. Dar lumina nu venea de la becuri, ci de pe fețele oamenilor. Ele străluceau toate, ca și obrajii Marinei, ai lui Ivan și-ai lui Vasili.

Din spatele gării răsunară, ca un tunet, urale. Intrau pe peron, în pas alergător, marinarii. Panglicile negre ale beretelor fluturau în vînt. Cartușiere și arme cu baionete. Alergau ca la asalt. Și, deodată, fețele lor înfierbîntate, tinere, sănătoase, strălucind parcă de bucuriile luptei, stîrniră furtună în gara încremenită în așteptare.

Vasili îi întîmpină dînd din cap cu mustrare. Șeful de echipaj, un bărbat vînjos, lat în spate, cu un fluier strălucitor atîrnat pe un lănțișor de aramă tras peste piept, îi strînse mîna, zîmbind :

— Pentru ce ? Vezi doar că n-am întîrziat de loc !... Unde s-a mai pomenit marinar să întîrzie !

Nikita și oamenii lui se dădură la o parte, făcîndu-le loc. Marinarii se aliniară. Fanfara cu trompetele ei argintii se așeză în flanc. Alături — un drapel.

— Vine !

Șirurile încremeniră. Alergă prin față un tovarăș de la Comitet, cu o banderolă roșie pe mînecă. Făcu un semn cu mîna :

— Mai departe, mai departe, tovarăși ! Înainte ! Tovarășul Lenin e în primul vagon, în față de tot.

Locomotiva neagră, pieptoasă, se și arătă de după cotitură, învolburată de abur. Din fața șirului de matrozi răsună glasul precis și calm al comenzii :

— Dre-e-epți ! Pentru onor prezentați arm' !

Și numaidecît, dîndu-se ca un comandant cu un pas îndărăt, cu fața la front, Nikita strigă :

— Pentru onor prezentați arm' !

Puștile se înălțară furtunos, aliniindu-se. Marinarii erau aliniați perfect. Și ochii tuturor se îndreptau, fără altă comandă, în pofida oricăror regulamente militare, înainte, spre un singur punct.

De pe platforma primului vagon coborîră în grabă mai mulți oameni, mistuindu-se în mulțimea adunată pe peron.

Mulțimea se puse în mișcare și, în locul liber format, Marișa, care nu-i văzuse niciodată portretul și nici nu auzise de la cineva cum arată, îl recunoscu numaidecît. El, cu siguranță e el ! O frunte înaltă, umerii obrajilor puternic reliefați sub pălăria dată la o parte, riduri ușoare în colțul ochilor ageri și atenți. O singură secundă i-a apărut în fața ochilor și figura lui i-a rămas în minte pentru totdeauna.

Vasili se apropie. Lenin îl îmbrățișă. Că doar se cunoșteau de mult, de pe vremea cînd apărea încă „Iskra“. Îmbrățișarea a fost atît de sinceră și de simplă, încît Marișei îi dădură lacrimile.

— Pe aici, Vladimir Ilici... Spre garda de onoare. Marinarii vă roagă să le spuneți neapărat cîteva cuvinte.

Lenin o luă spre alămurile fanfarei ce răsuna puternic din flanc, spre rîndurile negre, compacte și aliniate care aclamau, ridicînd o pădure de baionete parcă gata de atac. Brocartul drapelului i se avîntă în întîmpinare și, plecîndu-se încet și foșnitor, se așternu, zvîrlind reflexe de foc, la picioarele lui Lenin.

S-a încruntat. Da, s-a încruntat ! Nikita, care era la doi pași, văzu deslușit : se încruntase, iar ochii-i erau umezi... Buzele începură să-i tremure ușor. Vocea însă răsună sigură. O voce înceată, puțin graseindă și răgușită, de oboseala drumului, pesemne.

— Tovarăși muncitori ! Tovarăși matrozi ! Ați făcut ieri dovada unei minuni de eroism proletar, răsturnînd monarhia țaristă. Într-un viitor — mai mult sau mai puțin apropiat — va trebui să faceți o altă minune de eroism, pentru a răsturna puterea moșierilor și capitaliștilor care poartă războiul imperialist... Zorile revoluției socialiste mondiale s-au și ivit... Trăiască revoluția socialistă mondială !

Fanfara răsună din nou. La spatele Marinei cineva șopti :

— Ăsta da — om ! Abia a pus piciorul pe pămînt și — la luptă !

Punîndu-și arma pe umăr, Egorov se smulse din rîndurile gărzii muncitorești :

— Ilici, dragul meu... Din '905... Doisprezece ani...

Dar menșevicul Bogdanov, din Comitetul Central Executiv, lat în spate, cu nasul coroiat îi tăie calea.

— Tovarășe Lenin ! Fiți bun și treceți în salonul imperial. Vă așteaptă acolo o delegație a Comitetului Central Executiv al Sovietului.

Cu pași iuți, legănînd buchetul mare, greu și țepos, oferit de Comitet, Lenin trecu prin ușa larg deschisă. Din mers, cu voce înceată întrebă:

— Oare nu s-ar putea fără partea asta... oficială ?

Întrebarea venise prea tîrziu : în fața lui stătea, cu pălăria în mînă, cu galoși în picioare și cu gîtul slab aplecat înainte și înfășurat — deși era primăvară — într-un șal gros de lînă, Ciheidze.

Zîmbi nesincer, forțat și lipsit de bucurie și își începu discursul de primire. Ilici se uita în jur. În pofida patrulelor și a membrilor Comitetului însărcinați cu menținerea ordinii, mulțimea năvălea în sală, se înșiruia de-a lungul pereților, înghesuindu-se tot mai mult. Ilici căuta o față cunoscută, găsind-o miji pleoapele, ridurile din jurul ochilor începură să i se strîngă, clipi șiret și prietenos, și nu deveni atent decît la ultimele cuvinte rostite de Ciheidze.

Ciheidze vorbea și vocea lui suna trist și plictisitor :

— Eu socot că trebuie să mergem în rînduri strînse pentru a apăra cuceririle poporului revoluționar și pentru a dezvolta cu succes, și de aci înainte, și a termina victorios revoluția.

Din pragul ușii, Vasili îi făcu semn :

— Așteptăm, Vladimir Ilici.

Lenin trecu cu paşi mărunţi şi repezi, cum era toată făptura sa, pe lîngă Ciheidze care mai vorbea încă, cu pălăria în mînă şi cu faţa ce părea mai tristă şi mai sfrijită ca oricînd, şi închise singur uşa în urma sa. Intrarea era mică, laterală. Lîngă treptele scării, aştepta un automobil albastru.

— În tren, după ce-am trecut de Vîborg, îi spuneam Nadejdei Konstantinovna[1] că dacă ajungem la o oră atît de tîrzie, n-o să mai găsim nici o trăsură şi o să trebuiască s-o luăm pe jos pînă pe strada Şirokaia.

Portiera se deschise, dar Lenin nu reuşi să intre în maşină, pentru că prin şirurile pazei şi împreună cu ea năvăli şi mulţimea.

Vasili făcu un gest de neputinţă.

— Vladimir Ilici ! N-or să vă lase să plecaţi pînă nu le vorbiţi ! Va trebui să mergem la intrarea principală. Acolo, de pe treptele acelea înalte, veţi putea să le spuneţi cîteva cuvinte.

Reflectoarele din cele patru colţuri ale pieţii se înclinară, încrucişîndu-şi fascicolele de raze. Zidul scund al gării, uşile de sticlă, mulţimea de pe trepte, turela maşinii blindate şi baionetele matrozilor, care rupseseră rîndurile, fură scăldate în lumina albă a reflectoarelor.

— Pe carul blindat !

Îl ridicară pe braţe. Ilici ajunse pe metalul galben-verzui, răsunător, deasupra ţevilor de mitralieră. Piaţa se cutremura de uralele ieşind

[1] Nadejda Konstantinovna Krupskaia, soţia lui V. I. Lenin. (N. ed.)

din mii de piepturi, ca tunetele. Ilici îşi scoase pălăria şi cu ea în mînă făcu un semn.

— Tovarăşi !

Se lăsă o linişte adîncă. Atît de adîncă, încît vocea înceată a lui Lenin se auzea pînă în cele mai îndepărtate colţuri.

Ce-a spus ? Nici Ivan, nici Nikita, nici Mariţa (adunaţi din nou laolaltă, lîngă zidul de piatră, departe de carul blindat) — nici unul dintre ei n-ar fi putut reda prin vorbe cele spuse de Lenin. Nu pentru că nu l-ar fi auzit, dar pentru că vorbea toată piaţa. Toată piaţa — prin miile de chipuri cu privirile aţintite la Ilici. Vorbea o dată cu Lenin. Vorbea fără cuvinte.

— Oare aşa ceva poate fi redat ?

— Muncitorilor ruşi le-a revenit cinstea şi fericirea să înceapă primii revoluţia, adică marele război împotriva asupritorilor, singurul război drept şi legitim !

Trăiască revoluţia socialistă din lumea întreagă !

Şi, cu o mişcare iute, mîna sa lată ridică în semn de salut pălăria deasupra capului cu fruntea largă, înţeleaptă, hotărîtă...

Piaţa răsună din nou de strigăte.

— Trăiască !

Carul blindat se puse în mişcare. Mulţimea se dădu la o parte, făcîndu-i loc. Reflectoarele se grăbiră să aleagă şi ele drumul carului blindat, smulgînd din întuneric cu razele lor ascu-

ţite căciulile soldăţeşti... Şi puşti, puşti, puşti... şi steaguri roşii, şepci de muncitori, basmale femeieşti colorate viu.

Fanfara intonă un marş victorios de campanie. Carul blindat plutea prin oceanul de lume, sub fluxul clocotitor de saluturi fără sfîrşit.

Nikita îşi scoase şapca şi-şi şterse fruntea :

— Aşa primire mai înţeleg şi eu !

Ivan dădu din cap, radios :

— Ziua de astăzi trebuie însemnată pentru vecie. Ca amintire copiilor, nepoţilor şi strănepoţilor noştri ! Ziua de 3 aprilie.

S. D. MSTISLAVSKI

(Notă biografică)

În zilele revoluţiei din februarie, cînd detronatul Nicolae al II-lea şi-a pus în gînd să fugă în străinătate, Sovietul de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd a hotărît arestarea familiei imperiale. Nu era o sarcină uşoară, întrucît palatele imperiale de la Ţarskoe Selo erau păzite de unităţi ţariste de elită, avînd în frunte ofiţeri devotaţi monarhului, în timp ce Sovietul din Petrograd dispunea numai de un mic detaşament de soldaţi şi marinari revoluţionari.

În fruntea acestui detaşament, trimis la Ţarskoe Selo pentru a duce la îndeplinire hotărîrea, a fost numit, în calitate de comisar extraordinar al Sovietului din Petrograd, Serghei Dmitrievici Mstislavski, pe atunci simplu bibliotecar al Academiei marelui stat-major, un om cu totul anonim.

Revoluţionar-ilegalist, participant activ la trei revoluţii şi la războiul civil, om cu o biografie uimitoare, S. Mstislavski dispunea de un bo-

gat și interesant material de viață. Și acest material, lărgit și aprofundat prin studierea minuțioasă a documentelor istorice și animat de un autentic talent literar, cizelat în urma unei munci scriitoricești încordate, și-a găsit întruchiparea în romane, nuvele, piese de teatru, schițe și povestiri.

Romanul „În ajun" ocupă în creația lui Mstislavski un loc de cinste. Nu încape însă îndoială că pe cititor îl va interesa și o privire de ansamblu asupra vieții și operei scriitorului.

Serghei Dmitrievici s-a născut la 24 august 1876, la Moscova, în familia unui profesor de istoria artei militare. În anul 1901, Serghei Dmitrievici a absolvit cursurile Universității din Petersburg, secția de Științe naturale, obținînd medalia de aur.

În munca revoluționară ilegală s-a încadrat încă din anii tinereții.

În 1905—1907, a luptat în fruntea unei organizații revoluționare. În 1917, în perioada revoluției din februarie, a activat la statul-major al insurecției, iar în zilele istorice ale Revoluției din Octombrie — la Smolnîi, în calitate de membru al prezidiului celui de al doilea Congres al Sovietelor pe întreaga Rusie. În timpul războiului civil, Mstislavski a condus formarea detașamentelor de partizani, a deținut funcții de răspundere în primul guvern sovietic din Ucraina, a luat parte la operațiile militare de pe fronturi și la lupta în spatele frontului împotriva denikiniștilor și alb-gardiștilor polonezi.

În perioada următoare, se concentrează tot mai mult asupra muncii literare : are o funcție redacțională de răspundere la Internaționala Sindicală Roșie [1], apoi face parte din redacția Marii Enciclopedii Sovietice și din redacțiile mai multor reviste social-politice și literare ; de asemenea, ia parte activă la munca Uniunii scriitorilor sovietici și călătorește în diferite regiuni ale țării.

Activitatea literară a lui Mstislavski a început în 1900, încă din anii studenției : luînd parte la o expediție științifică în Turkestan, la înapoiere, publică în ziarul „Rossia", semnînd cu inițialele „S. M.", schițe satirice pline de duh, cum sînt : „La periferie", „Sat de saltimbanci" și altele. Opere literare de proporții mai mari vor vedea lumina tiparului abia mult mai tîrziu. În anul 1925, a apărut primul său roman, „Acoperișul lumii", construit pe baza materialelor din schițele amintite mai sus. Urmează, rînd pe rînd, lucrările inspirate din istoria revoluției : „Pe locul crimei", „Uniunea cavaleriei grele", „Fără de sine însuși". În fața cititorilor se perindă evenimentele revoluțiilor din 1905—1907, 1917 și din timpul războiului civil. În aceeași perioadă au fost scrise și piesele „Pe locul crimei" și „Soarta munților", jucate cu succes la Moscova și în alte orașe ale Uniunii Sovietice. În anii următori, scriitorul publică o serie de scurte nuvele, schițe și po-

[1] *Internaționala Sindicală Roșie* (Profintern) — uniune internațională a sindicatelor revoluționare ; a ființat în anii 1921—1937. (N. ed.)

vestiri, dintre care atrage atenţia îndeosebi „Magoma cel Negru" (1934), consacrată marii cotituri produse în conştiinţa şi în viaţa locuitorilor Caucazului de nord, după instaurarea Puterii sovietice, şi „Povestirile colonelului Platov despre cunoştinţe sau chiar despre rude" (1935).

În această perioadă se cristalizează definitiv personalitatea literară a scriitorului. Lărgindu-şi cu perseverenţă orizontul, studiind cu migală materialele istorice şi interpretîndu-le de pe poziţia ştiinţifică marxist-leninistă, S. D. Mstislavski a trecut la crearea unor opere care dezvăluie mai multilateral epoca tratată.

În 1937 a apărut romanul „Pasărea primăverii", în care autorul zugrăveşte viaţa admirabilă a unui conducător al mişcării revoluţionare de la Moscova din anul 1905, bolşevicul N. E. Bauman. Acest roman, retipărit ulterior în tiraje de masă, ca şi piesa cu acelaşi titlu s-au bucurat de o largă apreciere din partea cititorilor şi spectatorilor sovietici.

Abia după apariţia acestei cărţi, scriitorul se hotărăşte, în sfîrşit, să purceadă la realizarea unui proiect pe care îl purta de multă vreme în gînd.

Imediat după Revoluţia din Octombrie el concepe o trilogie consacrată anului 1917. La unele părţi ale acesteia a lucrat, cu intermitenţe, în anii deceniilor trei şi patru. În 1940, a văzut lumina tiparului primul volum al trilogiei, intitulat „În ajun", care cuprinde evenimentele furtunoase de la sfîrşitul anului 1916

şi începutul lui 1917, pînă la sosirea lui V. I. Lenin la Petrograd.

Ca şi alte lucrări ale lui S. D. Mstislavski, acest roman este scris dinamic, laconic, într-o limbă plină de sevă. Subiectul cuprinde, într-un vast plan de acţiune, un cerc bogat de evenimente prin care trec eroii principali — bolşevicii din Petrograd. Cititorul vede cum ia avînt mişcarea maselor revoluţionare şi cum contrarevoluţia încearcă febril să-şi adune forţele, cum se zbate dezorientată.

Vorbind, în cercul familiei şi al prietenilor, despre cărţile sale „Pasărea primăverii" şi „În ajun", autorul spunea că, scriindu-le, dă un examen pentru calitatea de bolşevic.

Înainte de izbucnirea Marelui Război pentru Apărarea Patriei, S. D. Mstislavski a terminat un vast roman despre Tadjikistanul şi Uzbekistanul sovietic („După patruzeci de ani") — rod al numeroaselor sale călătorii în republicile unionale din Asia Mijlocie. Tot lui îi aparţin cîteva traduceri din opera unor scriitori din aceste republici (poemul „Iskander-Name" al poetului azerbaidjan Nizami, cartea „Pescarii Baikalului" de scriitorul buriat-mongol Namjila Boldano), apoi o serie de scenarii cinematografice, reportaje literare, articole de publicistică, recenzii şi articole de critică literară.

S. D. Mstislavski a împărtăşit întotdeauna experienţa sa scriitorilor începători. A condus secţia de proză a Institutului de literatură „M. Gorki"; în timpul călătoriilor sale în ora-

șele din Asia Mijlocie, Transcaucazia, Buriat-Mongolia, a ținut conferințe, a organizat seminare de creație, a desfășurat o intensă activitate de îndrumare a scriitorilor din diferitele republici unionale.

În anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei a scris o serie de povestiri și de articole publicistice pe teme de război, pline de ură împotriva dușmanului, a lucrat la un vast roman intitulat „Departe, în spatele frontului", la o piesă despre V. I. Lenin și M. Gorki și la o povestire despre patriotul rus Minin.

În plin avînt creator, viața lui s-a curmat pe neașteptate, la 22 aprilie 1943.

Făcînd bilanțul drumului vast străbătut de Mstislavski, trebuie să arătăm că în persoana lui se îmbina admirabil omul care lua parte activă la viața socială cu scriitorul înzestrat cu un real talent literar.

Mstislavski nu putea concepe munca unui scriitor ruptă de măreața luptă a epocii noastre. „Un maestru al cuvîntului, spunea el, trebuie să fie în primul rînd un maestru al vieții. Iar măiestria vieții constă în a trăi viața din plin, în a te încadra prin toate fibrele ființei tale, fără ezitări și temeri, în viață, în luptă, în construirea vieții".

S. Mstislavski a fost un adversar hotărît al „profesionalismului scriitoricesc îngust", chemîndu-i pe tinerii scriitori să se încadreze cu toate forțele lor în lupta întregului popor pentru comunism. În raportul său prezentat la Con-

gres[illegible] II-lea al scriitorilor sovietici din Uzbekistan, S. Mstislavski spunea : „Însăși profesiunea noastră ne dă un mandat de reprezentanță, pentru că nu poate exista literatură sovietică în afara caracterului popular, iar caracterul popular constă anume în prezența neîncetată alături de popor, prin cuget și simțire, prin viața ta, adică în faptul că trebuie să te afli în primele lui rînduri, anticipînd prin creațiile tale, prin entuziasmul tău, mișcarea maselor..."

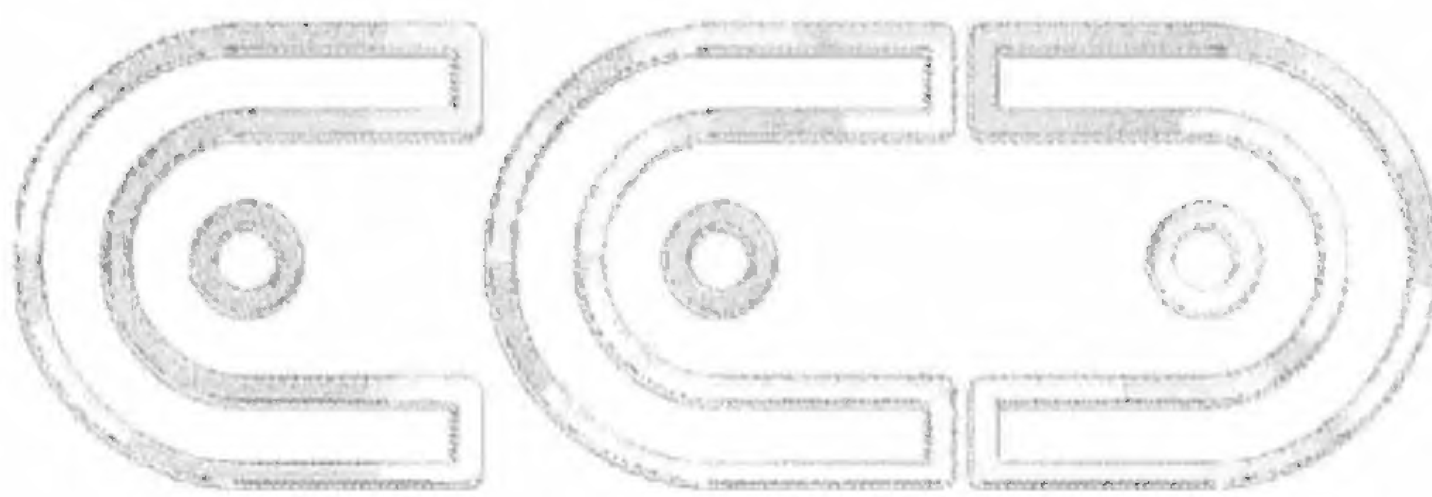
1413

Redactor responsabil : CRISTEA INA
Tehnoredactor : BUCUR AUREL

Dat la cules 27.04.1962. Bun de tipar 09.06.1962. Apărut 1962. Tiraj 18.135 ex. broșate. Hîrtie semivelină mată de 65 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 14,91. Coli tipar 12,5. A. nr. 0201. C.Z. pentru bibliotecile mari 8 S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 S–31=R

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 93–95
București–R.P.R. Comanda nr. 1259

Scanare și prelucrare digitală

AVENTURA

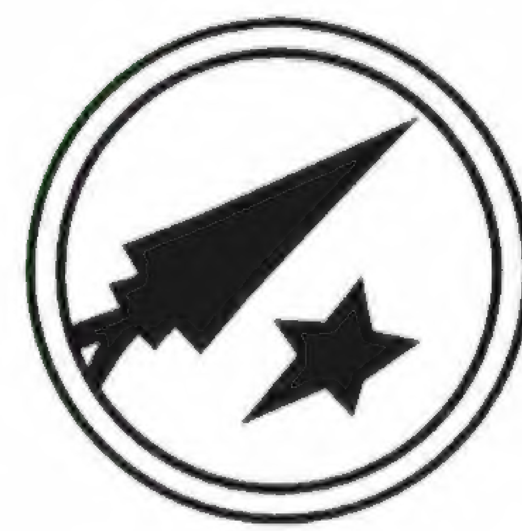
de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

